CESARE DE NARDIS
LEGATORIA TIPOGRAFIA CARTOTECNICA
Via Crescenzio n. 65 - ROMA
Telef. 56.46.34

Io frate paulo Eustachio ho visto q^llo dictionario
et no visto trovato cose proibita

6.1.3.4

תשבי

LEXICON HEBRAICVM VTILISSIMVM, SEXCENTORVM VOCABVLORVM COPIA VEL ETIAM VLtrà, inſtructum, quorum quædam Hebraica, nonnulla Chaldaica, pleraq; etiam Arabica & Græca ſunt, paſſim tum in Bibliis, tum Rabbinorum ſcriptis obuia, hactenus à nemine explicata, ſed primum ante paucos annos à doctiſsimo Iudæo Elia Leuita Germano vtiliter congeſta, ſtudioſe Hebraicis verbis expoſita, ac deinde Hebreæ linguæ periti cuiuſdam opera latino ſermone verſa, atque in lucem ædita.

Huius libri vſum atq; vtilitatem ſingularem lectori ſubiecta indicabit præfatio.

BASILEAE M.D.LVII.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

יהי שלום בחילך ושלוה בארמנותיך למען אחי ורעי
אדברה נא שלום בך

Sit pax in antimurali tuo, & proſperitas in palatiis tuis, propter fratres meos & ſodales meos loquar nunc pacem tibi. *Pſal. 122.*

NVNQVAM mihi quidem comprobari potuit iſtorũ
hominum oratio, nõ ſolum falſa ſed & incredibilis,
qui ob calamitates frequentes ac diuturnas, Iudæos
ante mille annos eò inſcitiæ redactos exiſtimant, vt
cum doctrinarum omniũ, tum etiam linguę ſuę peri
tiam omnẽ amiſerint: atq; adeo, vt ne vocabulorum
quidem in Biblijs vſurpatorum hodie perſpectas ra
tiones haberent, niſi Hieronymi verſio ipſorum ſtudia quandoq; iu-
uaſſet, & ignotas vocabulorum ſignificationes aperuiſſet. Cuius opi-
nionis ineptam leuitatem, hoc magis eruditus quiſq; aſpernari debe
bit, quòd ne veriſimilibus quidem cõiecturis innixa, contra omnem
rationem ſuſcepta videatur. Sic vt iſti homines vel inuidiæ ſtimulis,
vel inſcitiæ conſcientia atq; pudore, vel alio quopiam latẽte odio, ad
huius linguę calumniã potius inducti, quàm opinionis errore in frau
dem impulſi, exiſtimandi ſint. Quandoquidem Iudæos nullo tempo-
re doctorum, atq; in omni genere diſciplinarum præclariſsimorũ ho
minum penuria laboraſſe, etiã in ſummis calamitatum miſerijs, cum
illa ipſa Hebræorum monumenta doctiſsima declarant, tum multo-
rum quoq; hiſtoriographorum teſtimonia certiſsima cõprobant. At
quoſnam tandem (inquies) omnis generis eruditionis laudibus tan-
topere cumulatos atq; commendatos mihi prędicas? Ego quidem, etſi
prudẽs prętereo: רב tac[illegible] שמוּאל qui ſtatim poſt mortuum רבינו
הקדוש (vt eũ Iudęi a[illegible]ſtãt) in Babel claruerunt: non cõmemoro
illos, qui flumen illud [illegible] נהרדּ accolebãt. Vbi tanta erat doctorũ ho
minum copia, tam celeoris frequentia, vt inde flumen illud ſcientiæ
nomen obtinuerit. Prętermitto innumeros alios, qui remotiores ab
hac noſtra ætate abſunt, multiſq; temporum ſpacijs à nobis diſiuncti
ſunt, quorum eruditio doctorum quorumq; iudicio cõprobatur, ac

celebratur,hos,inquã, omnes,etſi lubens, prætereo : tamen ecce tibi catalogus frequentiſsimus,ex doctrina clariſsimorum hominum,eorumq́; qui propius ad hæc noſtra tempora acceſſerunt,quiq́; annis ab hinc quadringentis,trecentis,aut poſtea etiam floruerunt:quorũ hoc tẽpore & ingenij & induſtriæ monumẽta clariſsima extant, atq; paſſim inter chriſtianorũ man⁹ verſantur.Inter quos mihi primus occurrit Anen Ezra,vir in omni literarũ genere vel ad palmam natus, quẽ ante annos quadringentos ſcripſiſſe,ipſius Cõmentaria in 12.prophetas minores facile indicio ſunt.Quem cùm non Hebraicè modò,chaldaicè,Arabicè atq; Græcè doctiſsimum acceperimus, verum etiam in omnium artium atq; diſciplinarum laude excellẽtiſsimum,cuius impudentię ſit,hunc maiorum ſuorum ſtudio,induſtria atq; opera deſtitutum,tam cumulatam variarum rerum cognitionem,ex vnius Hieronymi tranſlatione hauſiſſe?Rabbi Salomon etiam,natiõe Gallus, acumine ingenij prope ad prodigium mirus,eadem ſuperſtitione eodẽque errore ductus fertur,quo etiam hoc tempore, & multorum ſtudia retardantur,& religionis cauſa non mediocriter labefactatur: vt cum lingua Hebræa neq; Græcę,neq; latinæ cognitionem coniũgendam exiſtimaret.Vt tamen is dicetur ex tranſlationibus Chriſtianorum, ſiue Græcis, ſiue latinis, tantus euaſiſſe? cùm in Chriſtianorum ſcripta tam iniquus ſemper extiterit, vt ne inſpectione quidem ea dignaretur.Quin & Dauid Kimchi, exactiſsimo in re grammatica iudicio,atq; in cæteris diſciplinis eruditiõe præſtanti,ingenii ſui ſpecimen in Cõmentariis in Biblia conſcriptis exhibuit, quibus adiecit ספר שרשים lexicõ abſolutiſsimũ:præterea ספר מכלול in quo grãmaticas pręceptiões ita perfectiſsimè complexus eſt atq; abſoluit, vt nullius facilè diligentia quippiam prætermiſſum deſiderare poſsit. Ideoq́; cùm de ſingulari ipſius eruditione,magna ſit omnium & conſtans opinio,comuni quaſi conſenſu do[illegible]m hominum, atq; celeberrimarum vniuerſitatum teſtimonio, &[illegible]tur & iuuentuti cognoſcenda proponuntur. Hic autem ſi ad[illegible]d eruditionis faſtigiũ Hieronymi opera atq; ſubſidio prouectus eſt,q[illegible]d,quęſo,autoritates & ſententias in ſcriptis ſuis allega[illegible]? Verum quid hũc Eliam noſtrum tibi referam? qui in Germania natus in hæc noſtra tempora incidit, quiq́; ad ſummam eruditionis gloriam,liberalis cuiuſdam ingenii at

que

que ſingularis ergà chriſtianos beneuolentiæ candoriſq́; laudes adie cit. Hebraicè ſimul ac Chaldaicè peritiſsimus: in Bibliorũ lectione ſic exercitatus, vt omnium rerum, quæ veteri inſtrumento continentur, omni tempore paratam præſentemq́; memoriã haberet, atq; adeo, vt nullus verſus, nulla dictio, nullus eſſet accentus, vel etiam apex minimus, quin firma memoria teneret, & quibus locis, & quoties in Biblijs poneretur: ideoq́; בעל פסוק id eſt, magiſter verſus à Iudęis eſt appel latus. Extant huius quoq; elucubrationes doctiſsimæ, vt ſunt Commẽtaria in Grammaticã R. Moſis Kimchi, titulo, מהלך שבילי הדעת inſcriptã, ac poſtea ea potiſsimũ grãmatices pręcepta, quæ ad verba & nomina ſpectãt, ipſe peculiari libro (qui ſub inſcriptiõe ספר הבחור circunfertur) artificioſe tractauit atq; cõplexus eſt. His quoq; adiecit פרקי אליהו in quibus carmine, veram legendi rationem eruditè per ſcripſit, ijſdẽq́; alios duos libros ſubiunxit. vnũ פרק השמושים in quo vim ac rationem omnẽ literarum ſeruilium exactiſsimè interpre tatus eſt: alterum פרק המינים qui ſpecies nominũ cõtinet. Quin eti am ſub ipſius nomine ספר ההרכבה in lucẽ prodijt, in quẽ vocabula quędam compoſita, ſingulari cura atq; induſtria congeſsit. Verũ poſt Dauidis Kimchi opera, à nullo mortalium, qui in iſto genere ſtudiorum elaborârunt, quicquam vel præclarius, vel vtilitatis opinione cõ mẽdatius in lucem prodijt, q̃ Elię מסורת המסורת id eſt, liber traditionis traditionum, ideoq́; ſubinde per mihi mirũ videri ſolet, quod apud huius linguæ ſtudioſos tam profunda ſit eius neglectio. In primis vero profeſſores nomine negligentię mihi ſuſpecti ſunt, quibus cum abunde perſpecta ſit incredibilis iſtius libri vtilitas, tamen eum iuuentuti cognoſcendum non proponãt: præſertim cum Hebrææ lin guæ cognitio mutila atq; imperfecta iure videri poſsit, niſi traditionum Bibliorum explicata notitia acceſſerit. Præterea eodem quoque autore ספר טוב טעם id eſt, liber boni ſaporis, de accẽtuum naturis exactiſsimè conſcriptus. Parem diligentiã atq; induſtriã in opere, quod מתורגמן inſcribit, declarauit. Deniq; in ספר הזכרונות item in Cõcordantijs Hebraicis, atq; etiã hoc ipſo libro, quanquã pari ſem per cura, ſtudio atq; eruditione, vt in cæteris omnibus, vtcunq; mihi perſpectus ſit: quibus tamen in rebus ipſum Hieronymi ſcriptis adiutum ſtatuam, non ſatis exploratum habeo, præſertim cum Iudæis ob iu-

ob incredibile religionis ſuę ſtudium, ſententiæq́; pertinaciam nulla Chriſtianorum ſcripta hęreſeos ſuſpiciõe careant, vt ea vel ſaltẽ contingere ſumma ipſis religio ſit. Neq; verò chriſtianorum religionem ſolum inſectantur, verum & linguã latinã, qua fere illa perſcripta eſt, tanquàm לשון טרמיאה id eſt, linguam impuram, aſpernãtur atq; cõtemnunt. Ideoq́; inter aliquot milia Iudæorum ne vnus quidẽ reperiatur, qui Latinæ linguę cognitiõe aut ſtudio ducatur. Nequaquam igitur iſtos audi-ndos exiſtimabis, qui non niſi ex Hieronymi verſione eam ipſam, tu[m] linguæ ſuę, tum Bibliorũ cognitionem (qua multi claruerunt) Iudæos aſſequi potuiſſe. Qui non modo Chriſtianorum ſcripta, tanquã à norma rectę religionis aliena, execrantur & dãnant: verum etiam Latinum ſermonem, ſuæ religionis defendendæ ac retinendæ ardore quodam, proteruè nimiũ aſpernantur, ne ipſius cognitio, vel dubitandi, vel diſputandi de opinionis ſuę certitudine occaſionem ipſis prębeat. Sed tamen vide inconſideratam hominũ iſtorum prudentiam, quòd cum Iudæis linguę ſuæ atq; omnium diſciplinarũ ſcientiam adimant, tantam tamen ſolertiam atq; ingenii acumen imprudenter attribuant, vt amiſſam linguæ ſuæ, pulcherrimarumq́; artium ac diſciplinarũ eruditionẽ ex ſolius Hieronymi verſionibus reparare potuerint, quòd nullius hominis Chriſtiani, quantũuis linguę latinæ doctiſsimi, induſtria, ne quidem adniti feliciter vnquam potuit. Verum omnes, qui in hoc genere ſtudii volunt excellere, Hebræorũ ſcripta ſibi proponunt, aut eorum Chriſtianorũ, qui in hac lingua illud eruditionis faſtigium, ad quod ipſi quoq; aſpirant, quam fieri potuit proximè atq; feliciter aſſecuti ſunt. Quare nõ aliter iſti mihi affecti videntur, quã rex ille Coſdri, cuius ſomnia, cũ nullus philoſophorum interpretatione aſſequi potuiſſet, ſomnii admiratione, eiuſdẽq; interpretatiõis ſtudio adductus, de eo ad Iudæũ ex doctrina illuſtrẽ referre viſum eſt, quem ad ſe accerſit; [...]na vice ſummis contumeliis affectum, aſperè atque acerbè nim[...]ectatus eſt, inquiens,

מסכים הייתי שלא א[...]ל יהודי מפני שידעתי אבוד זכרם וחסרון
עצתם כי השפלות וה[...]לות לא עזבו להם מדה טובה

decreueram me non conſulturum quenquam Iudæorum, eò quòd mihi perſpecta ſit perdita memoria illorum, defectusq́; conſilii illorum: quandoquidem contemptio & paupertas nihil boni illis reliquerit. Verũ pru

dentem

dentem Rabbini atq; omnino magno conſtantiq; animo dignam reſponſionē accipe. Intelligo, inquit, quòd aſperneris nos propter paupertatem & inopiam, in quibus tamen gloriati ſunt præcipuè & quaſi capita gentium. Quandoquidem & Nazarẹni ſummopere gloriantur de illo, qui dixit. Si quis percutiat maxillam tuam dextram, obuerte ei ſiniſtram, & auferenti abs te tunicam tuam, permitte illi & pallium tuum. Cuiuſmodi difficultates centenas, & ille ipſe, & qui conſuetudine ei coniuncti fuerunt eumqúe ſecuti, perpeſſi ſunt: contemptum ſcilicet caſtigationem & mortem ipſam, vſque ad prodigia ferè, atque in hoc ipſo non mediocriter gloriati ſunt. Ex quibus non obſcurè illud quidem perſpicitur: neque paupertatis difficultates, neque miſeriarum dolorumqúe faces, Iudæis vel linguæ ſuæ vel ingenuarum diſciplinarum ſcientiam ademiſſe. Quanquam illud tamen diſsimulandum non arbitror (quod & apud Regem Coſdri Rabbinus ille fatetur, & cum alii permulti, tum Dauid Kimchi in Michlol conqueritur linguam Hebræam ab iſto flore, elegantia, caſtaque puritate, qua olim cum adhuc in terra ſua agerent Iudæi, exculta fuit, plurimum defeciſſe. ita vt cum à veteris teſtamenti voluminibus diſceſſero, nulla reliquorum auctorum monumenta, puro ſermone Hebraico perſcripta exiſtimem. Quædam enim Arabica, nonnulla etiam Græca, plura Chaldaica, aliaque id genus Barbara permiſta ſunt. Nam quandoque inopia ſuorum vocabulorum coacti, Barbaris ac peregrinis vſi ſunt: quandoque verò (vt ipſis quidem viſum eſt) elegantiæ opinione inducti, pro ſuis aliena ſubſtituerunt. Vt R. Salomon in primum caput Geneſ. prędones Græco vocabulo לסטים appellat, quos alioqui גלנים vel חומסים dixiſſet ſic, verbo שתפה quod Chaldæis aſſociare, ſiue coniungere ſonat, pro Hebraico וחברה vſus eſt ſic, terminum Chaldaicè תחום dixit, quem Hebræi גבול nuncupant. Itē vocabulo אויר Chaldæis, Græcis, Latinis, communi vſus eſt, cum in eadem tamen ſignificatione, vocabulum רוח in promptu eſſet. Quod equidem non aliter ab ipſis factum intelligo, quàm qui apud Græcos Atticam dicendi elegantiam ſecuti, aliquando tamen vel Ionicum vel Doricū quippiam, aliaſq; dialectorum varietates admiſcuerunt. Cum verò in Hebræorum Commentariis, huiuſmodi peregrinorum vocabulorū non infre-

infrequens numerus exiſtat, quę hactenus à nemine tamen in Lexicon relata ſunt, Elias Leuita ſummo ſtudio atque induſtria primus ea congeſsit eandemq́ue tum originem, tum ſignificationem eruditè perſcripſit, quæ poſtea cuiuſdam diligentia latina facta, in lucem prodierunt. Vnde opinor, ſatis eluceſcit, quidnam emolumenti atque ſubſidii, ad Hebręam linguam ex hoc libro expectandum velim, qui ad Rabbinorum lectionem adiumētum momentúq; adfert maximum: ſine quorum opera atq; eruditione, nemo Bibliorum dictionem ac phraſim feliciter aſſequetur. Qui ſi quandoq; ſtudio meſsię atq; aduentus eius ſpe, aut cæremoniarum ſuarū religione inducti, abſurdi quippiá, quod aut etiam à ſacrarū ſcripturarū cóprobatione omninò abhorreat, commenti ſunt, illud ad veram religionis lucem collatum, eam illuſtrabit potius atq; cōfirmabit, quàm vel obſcurabit vel conuellet. Accipe igitur optime lector, hunc Eliæ librum, tanquam argumentum voluntatis ipſius erga Chriſtianos certiſsimum: quos ita ſemper in vita complexus eſt, vt nullo ſuo incómodo, neq; deſerendæ ſynagogę metu, ab eorū ſtudio abduci potuerit. Qui cum ſingulari ſemper fide, officiis erga Chriſtianos tuendis, maxima ſemper obſeruantia atq; conſtantia perſpectus fuiſſet, nihil perfidioſum nihilq́; fallax in amicitia vnquā admiſiſſet: homines permulti nobiliſsimi atq; honoratiſsimi, iiq́; qui cū in imperio eſſent, hac animi magnitudine atq; ſuauitate illecti, in ipſius diſciplinam ſe dederunt, quos ſummo ſtudio, cōſilio, labore in huius linguæ ſciētia erudiuit. Quare dolendum equidem exiſtimo שלא נכנס בעדת הנוצרים hoc eſt, quod nō ſit ingreſſus in congregationem Nazaręnorum. Sed tamen ſpes, ipſum in extremo vitæ articulo chriſti meſsię fiducia ſuffultum, eumq́; verum Deum agnitum inuocaſſe. Vtere igitur hoc libro eruditiſsimo lector, tibiq́; ab Elia prętitam operam agnoſce libēter atq; amplectere, qua tibi non mo[illegible]cillimorū vocabulorum explicabit obſcuritates, verum multa quo[illegible] veteris ac noui teſtamenti, ſua interpretatione tibi enodabit atq; declarabit, ſi modo in ritibus Iudæorum cognitis atq; perſpectis, ad ſacræ theologiæ explicatam ſcientiam, momenti quippiam poſitum exiſtimes.

Vale.

5

IACOBO HART-
MANNO DVRLACHENSI IV
VENI DOCTO, PIO, ET CHRISTIANICIS
moribus egregiè prædito, amico ſuo chariſsimo,
Paulus Fagius S. D.

NON te latet opinor chariſs. Hartmanne, hominum noſtri ſeculi eruditorum cōmunis mos, qui nimirū eſt, quod lucubrationibus ſuis in orbē ſpargendis, in primis de commodis proſpitiant patronis, quibus tanquam dijs tutelaribus eas dedicent, quo contra maleuolorum obtrectationes, quæ nunquam deſunt, propugnent, tueantur, & defendant. Tametſi fortaſsis inuenias, qui hac in re, inanem gloriam, munera, aut neſcio quid aliud magis, quàm patrocinium ædito labori quærant. Hinc alius regem, alius principem, alius Epiſcopum, alius opimum aliquem Abbatem, Prælatum, aut opulentum aliquem ciuem, qui ſpem non fallat, & uoto egregiè reſpondeat, quæritat. Ego certè quum nihil horum habeam, aut poſsim, ut qui à puero uſq;, nec in principū, aut epiſcoporum aulis, nec in ædibus diuitum & magnatū, ſed in humilibus caſulis & mappis, ab humilibus parentibus, & inter humiles ſemper fortunæ homines, & educatus, & conuerſatus fuerim, humilia ſanè (ſed quæ Deo Opt. Max. & æterno eius filio, ſummo principi, unico ſaluatori noſtro, nō diſplicere ſciam) quærere cogor. Quunq; unicum hoc meum uotum ſit, omniumq; meorum conatuum unicus ſcopus, non ut inde diteſcam, non ut inanem aliquam gloriolam aucuper, ſed ut ſanctā linguam pro mea paruitate, moduloq; mei ingenioli apud

omnes ſtudioſos eius promoueam, uiſum eſt mihi talem quærendum eſſe amicum & patronum, cui hunc meum laborem qualemcunq; dedicem, qui Hebrææ linguæ non omnino nullam habeat cognitionē, quiq; intelligat quantum ea ad intelligendas ſacras literas habeat momenti, qui denique eam unicè mecum colat, amet, & ueneretur. Talis certè tu mihi uiſus es optime Iacobe, idq; multis de cauſis. Prima, ſingularis amor tuus, quo flagras in linguā ſanctā, qui tantus in te fuit, ut diſcendi Hebræam linguam cauſa, uel neglecta nō uulgari apud præclariſsimā Zuuicciorū Cōſtantiæ familiā, ad me Iſnam unà cū optimæ ſpei adoleſcente Iacobo Velociano conceſſeris. Altera, quòd iam ad legenda Rabbinorum cōmentaria egregiè te adornas: ad quod ſanè inſtitutum, nouus iſte Heliæ libellus, Thisbites nomine, nō parū cōmodabit: ut q in eo explicat uoces obſcuriores & difficiliores, quę ſubinde in Hebræorum ſcriptis occurrūt, & nō intellectæ, lectori facilè tediū adferunt. Tertia, quòd nō dubitem, certis, infallibilibusq; ad hoc etiam argumentis adductus, omnium tuorum ſtudiorum finem eſſe, ut non tam eruditione, quàm pietate promoueas, ad quod mirè conducit Hebreæ linguæ cognitio, ſtudium uerè utile & ſanctum, Chriſtianoq; homine multis nominibus dignum. Videtur enim mihi profectò hæc lingua ſingularem ſedem ſuam in pijs pectoribus habere, eorum inquam, qui non tam eruditionem quàm uitę innocentiam ſpectant. Quū em̄ aliæ linguæ hominib. ad uarias res prophanas cognoſcend. [illegible] tradendas ſeruierint, ſola hęc ſupremo numini digna uiſa eſt, qua cœleſtia ſua oracula mortalibus terrigenis pateſaceret & commendaret. Vnde ſola etiam & meritò quidem ſancta lingua, præ omnibus alijs dici obtinuit. Poſtremo, quia ſemper præcipuus honos amicis, præſertim his qui nobis alijs arctius quodammodo ſunt coniuncti debetur. Partē enim

ortus

ortus noſtri(ut philoſophus inquit) patria, partem ſibi ami ci uendicant: expoſtulat certè aliquo modo, uel patriæ uicinia, quæ nos arctius cõſtringit, ut tibi hũc honorẽ(ſi modò honor, ut plærīq; agnoſcunt, eſt appellandus) tibi deferam. Hæ ſunt chariſsime mi Hartmanne cauſæ, quæ me ut hoc nouum opuſculum iam primum in lucem prodiẽs tibi ut nuncuparem compulerunt. Quare boni conſulas, grato animo ſuſcipias, mecumq; Chriſtũ, unicam ſalutem noſtram, nunquam non toto pectore ſollicites, quo iſtos meos labores hebraicos, & alios quos parturio, ad gloriã nominis ſui, ædificationem Eccleſiæ ſuæ, omniumq; ſtudioſorum linguæ ſanctæ communem utilitatem clementer fortunet, Vale Chriſtianicè ex ISNA oppido Imperiali in Algauia.

D. GEORGIVS VOEGELInus, phyſicus Conſtantienſis, in laudem authoris & operis.

PRima fuit terris Hebreæ copia linguæ,
Qua ſua delegit prodere iuſta Deus.
Ex hac ergo ſacri perquiras myſtica uerbi.
Nam bene de primo fonte bibuntur aquæ.
Hactenus illa tamen multa, quod nocte latebat,
Pluribus errandi, maxima cauſa fuit.
Illis dum cuperet conſultum primus Helias,
Fagius hinc, luci eſt tradita תשבי ſuæ.
Quæ prius ignotas tibi uoces explicat, illas
Si numeres centum ſepties inuenies.
Oportet tamen his alias bis addere ſenas,
Gaudeat ut meritò nomine Thisbi ſuo.

ספר התשבי
לאליהו התשבי
שרשיו במנין
תשבי

ורובם הם שרשים ׃ מלפנים אינם מפורשים ׃
ומורגלים בדברי רבותינו ׃ בתלמוד ומדרשים
בראשית רבא וילמדנו ׃ ולא יהיה שרש
בכל הספר ׃ שאינו דבר חדש מספר ׃
ועל זה פסוק אחד אָשִׁיר ׃ על
דרך מליצת השיר ׃ אין בית
אשר אין שם מת חדש
איזה דבר ׃ אשר
לא נשמע
בבר ׃

שירה

אהיה קל כנשר וצבי   גם עז כנמר או לביא ׀
אשים פני כחלמיש   לעשות כרצון אלי אבי ׀
הן לא איעף גם לא איגע   כל עוד רוחי היא תוך קרבי ׀
אגדיל תורה גם אאדירה   אגיד לכל מה בלבבי ׀
אתן עזרי ללשון עברי   ארחיבהו עם מכתבי ׀
אוסיף עליו תכרון מליץ   ערוך גם המחי לא הביא ׀
אל המלות שהם קלות   גם לחמורות אשים לבי ׀
גם שרשים המפורשים   בהם חדוש יגיד הגי ׀
לא מידי יצאו בחי   אצא בהם את יד חובי ׀
מקרא בלחוד משנה בלחוד   גם היוני גם הערבי ׀
ולשון רומי הוא הלועזי   ולשון בת עמי גם אביא ׀
הם בספרים רב נפזרים   אגד אומר מהם גם בי ׀
אפתור כלם אגיד גלם   לפניהם אעביר כל טובי ׀
יראה חכם יוסיף לקח   גם לנער יהיה רבי ׀
כי אמנם לא שקר מלי   אם לא איפה מי יכזיבי ׀
מה שגיתי יבין אותי   יכתוב לו ספר איש ריבי ׀
אך יעשה זאת טרם אמות   כי מה אשיב אחרי שכבי ׀
או ימות גם הוא כמוני   או ימתין לי עד עת שובי ׀
שמה ישר נובח עמו   ואפלט עם יושר ניבי ׀
לכן רומי בא שירתי   תבל מעיר אל עיר סובבי ׀
ולכי צפון בואי תימה   צד מזרחי גם מערבי ׀
גם באדום וב־ ארץ יון   תוגרמא גם ארץ הצבי ׀
ובכל פנה פנתי רבה   גם כפרי אחריך כתבי ׀
אותו על שבמך השאי   ובנגיד או תו הקריבי ׀
מכפר צעדך הגידיהו   לפני כל א דם התיצבי ׀

שירה

אל תיראי כי לא תבשי אל תכלמי אל תעצבי ׃
גם חספח לא יתפר כי דבורו כדבר נביא ׃
אתה ספרי מכל עברי גם מבוצרי בא אל תחביא ׃
ולשואלך מי פעלך תאמר אל־יהו לוי ׃
הוא עשני וקראני כשמי בשמו כבוי תשבי ׃
גם בן כשו רש האחרון יבא באור מלת תשבי ׃
אז שרשי שבע מאות ושנים עשר סימן תשבי ׃

LATINA REDDITIO HVIVS CARMINIS PARAPHRASTICA ET SOLVTA Oratione per Iacobum Velocianum in gratiam ſtudioſorum linguæ Hebreæ.

Velocitate aquilis & hinnulis parem me faciam, pardos ac leones fortitudine æquabo, obfirmabo certè frontem meam audatia, ueluti duriſsmum ſaxum, ad exequendam ſcilicet patris mei cœleſtis diuinam uolũtatẽ. Quã diu eñ ſpiritus hos regit artus, nullla defatigatio, nullaq; laſsitudo ab illuſtrãda & celebrãda lege impedire me poterit, quo minus recõditos ſenſus, intimasq; animi mei cogitatiões omnes proferã. in hoc uidelicet, ut linguę ſanctę auxiliũ ferã, eamq; ſcriptis meis dilatando locupletiorẽ reddã. Siquidẽ uoces ab alijs hactenus prętermiſſas, ab ipſo etiã Kimhi & Aruch intactas, cum faciles tum difficiles, diligenter explicabo. & ſi quæ ſunt ab alijs leuiter tactæ, de his quoq; noua, & multo ſolidiora adferet hic liber meus, ita ut ne una quidem uocula inexplicata prælabatur. Omne enim ſtudium meum, quantum & poſ-

ſum

ſum & debeo, illis præſtabo. & tam Biblíacas, quàm Thal mudicas uoces, Græcas, Arabicas, Romanas, Italicas, & Germanicas: quæ per omnes paſsim authores diſperſæ ſunt, ordine digeſtas interpretabor: quarum etiam uocum bona pars in lege, prophetis, & hagiographis reperitur, de his quicquid boni in medium adferre potero, faciam pa rato animo. Quod ubi uidebit ſapiens, doctrinam adijciet: diſcipulis quoq; præceptoris loco erit: uera enim & certa ſunt quæ ſcribo; quod ſi cui diuerſum uidebiť. Age, mecum in harenam deſcendat, ædito aliquo in hoc opere, coarguat: uerùm maturet hoc opus ſuum, priuſquam ipſe moriar, qui enim mortuus illi reſpondere potero? aut ſimul mecum ex uita emigret, aut reditus mei tempus expectet. & tum demum acriter cum eo decertabo, iuſtiſsimoq; triumpho ornatus uictor diſcedam. Nunc itaq; exurge ô carmen meum, ex urbe in urbem peruola, totumq; circumcurſa orbem. Ad aquilonem te confer, inde ad meridiem, ortum pete ſolis, ſimul & occaſum. Edumeam quoq;, Grætiam, Arabiam, & terram Iſraēl, in medijs plateis attolle uocem tuam: & hunc librum humeris tuis impoſitum, tecum (ueluti principem geſtans) oſtentando circumfer. Ad numerum greſſuum tuorum præſentiam illius omnibus mortalibus annuntia: omnibus inquam, inſpitiēdi fac copiam. Nec eſt quòd uerearis, ut uel ludibrio fias, uel ignominia aliqua affitiaris. quandoquidem & liber ipſe talis eſt, quem ſuimet ipſius non pudeat: tam enim certa ſunt quæ dicit, quàm prophetarum oracula. Cæterum, tu liber meus omnibus ex æquo, cum Iudæis, tum Chriſtianis quoq; tui copiam facias, & interrogatus de authore, reſpondebis Eliam Leuitam eſſe, qui mihi inquias, idē nomē, quo ipſe gaudet, indidit, & cognomento תשבי appellauit. cuius uocis explicationē in radice ultima inuenies. Sunt aūt omnes radices, quæ in hoc libello continenť 712. quem numerū tibi conſtituūt literæ uocis תשבי

הקדמה בחרוזה

אפתחה במשל פי ׃ אשר שמעתי בימי חרפי ׃
כי היה באחת המחוזות ׃ אשר נקבו
בשמות ׃ אמן אחד צייר ׃ וצייר צלם איש על נייר ׃ והיה
האיש ההוא תם וישר ׃ יפה תואר ומשוח בששר ׃ וידביקהו
על לוח עץ ׃ ועל פתח ביתו היה אותו נועץ ׃ להראות
העמים והשרים את יפיו ׃ כי כליל הוא בהדרו וצבי עדיו
׃ ויהי כאשר כל העם רואים ׃ והנה בתוך הבאים ׃ זקן
אחד רצען ׃ על משענתו נשען ׃ וראה והביט את הוא ׃
אחרי כן פתח את פיהו ׃ ויאמר הנני עומד משתאה ׃
איך הצייר שגה בראוה ׃ הלא תראו כי שרוך הנעל ׃ הפוך
מלמטה למעל ׃ כשמוע הצייר את זאת ׃ יצא גם הוא
לראות ׃ וירא ויניע ראש ׃ והודה ולא בוש ׃ ויאמר צדקת
אתה הזקן ׃ אך הלילה המעוות אתקן ׃ וכן תקנהו טרם
הלך לישון ׃ ולמחרתו הוציאו כמשפט הראשון ׃ ויבא
הרצען שנית ׃ ויוסף להביט בתבנית ׃ ויאמר לצייר יפה
תקנת ועשית ׃ אבל בדבר אחר שגית ׃ כי רואה אני דבר
נבזה ׃ כי הברכים אינן דומים זה לזה ׃ האחד גדול
והאחד קטן ׃ ויאמר לו הצייר לך אל השטן ׃ כי משרוך
הנעל ולמעלה ׃ אין לך בחכמת חלק ונחלה ׃ ויהי הרצען
לבושה ולכלמה ׃ ויפן וילך בחימה ׃ וכן יראתי גם אני ׃
במקרה הרצען יקרני ׃ בענין זה החבור ׃ רעה עלי ידבר ׃
ויאמר אלי מי שהוא ׃ מה לך פה אליהו ׃ כלך למדבר
אצל דקדוק ומסורות ׃ אין לך עסק בנסתרות ׃ אל
תחמוד כבוד יותר מלמודך ׃ ואל תקבל כסא כבודך ׃
ולכן יראתי לקרבה אל המלאכה ׃ פן לא אראה בה סימן
ברכה ׃ אך רוחי הציקתני ׃ ואש עצור בעצמותי ושרפתני

הקדמה בחרוזה

׃ והלכל לא יכולתי ׃ ומאת השם עזר שאלתי ׃ יצרת
לי למעשה המחשבת ׃ ויורני בדרך הטובה ׃ כי מכיר
אני את מקומי ׃ שיותר מדאי נטלתי גדלה לעצמי ׃
שמלאני לבי לפרש כל השרשים ׃ אשר בשום מקום אינם
מפורשים ׃ ואת מאותם המפורשים כבר ׃ אחדש בכל
אחד איזה דבר ׃ ורובם מן הגמרא ומדברי רבותינו ׃ כגון
בראשית רבה ותנחומא וילמדנו ׃ ואת שבעונותי ׃ כבר
עברו רוב שנותי ׃ ולא ראיתי בטובה ׃ בהויות דאביי ורבא
׃ ולחכמים מעט שמשתי ׃ ומשאם ומתנם לא בקשתי ׃
מכל מקום לבי לא מנעתי ׃ ובאגדות ובמדרשים יגעתי ׃
להוציא מהם דברים חשוקים ׃ בפירושי ומדרשי הפסוקים
׃ עד שרוב גרסתם היא לי ידועה ׃ וזה יהיה לי לישועה ׃
את הספר הזה לחבר ׃ ולברר וללבן את אשר אדבר ׃
והנה יתר דברי הקדמתי ׃ הלא הם כתובים בשירתי ׃ אשר
בראש הספר שרתי ׃ ובכן החרוזה הזאת גמרתי ׃ ואתחיל
הדבור בדבר הלצה ׃ ללמד על הכלל כלו יצא ׃

REDDITIO HVIVS PRAEfationis Rythmicæ per eundem Iacobum Velocianum.

APeriam in parabola os meũ,quã audiui in diebus iuuentutis meæ,nempe ꝙ alicubi locorũ artifex quidã pictor fuerit,qui imaginẽ quandã,uiri effigiem pulchrê referentem,in membrana depinxerat,egregia ſcilicet forma minioq; circumlinita,quã ligneę tabulæ affixã,foribus domus ſuæ appendit,quo pulchritudinẽ eius omnibus, tum

qui ex plæbe,tum qui ex primatibus erant,conſpitiendam
præberet:tota em̄ decora & formoſa erat. Accidit aũt, quũ
nemo nõ imaginẽ illã contemplaret̃, ut ſimul cũ alijs ueni
entibus accederet ſutor quidã ſenex, baculo ſuo innixus,
qui quũ & ipſe picturã inſpiceret ac cõtemplaret̃,tandem
in hæc uerba ꝓrupit. En nõ ſine admiratione adſto,cõſide
rans,quî factũ ſit quod pictor ille errauerit in re tam ma-
nifeſta. Nunquid em̄ uidetis quomodo ligulã calceamenti
inuerterit? Quo audito pictor,nũ hoc ita ſe haberet,cõſpe
cturus ꝓdibat,inſpecta pictura,caput mouit,errorẽqꝫ libe
rè fateri nequaq̄ erubeſcens,ſeni reſpondit: Rectè iudica-
ſti ô ſenex,hac ipſa ꝓfectò nocte,quod erratũ eſt emenda-
bo,id q̄d etiã fecit anteq̄ ſe ſomno daret. Poſtero aũt die cũ
imaginẽ,ſolito more contemplandã in lucẽ ꝓferret,reuer-
ſus denuo calceator,illã intuitus eſt,inquiens ad pictorem,
ꝑbelle quidẽ prius uitiũ emendaſti,ſed in alia re grauius er
raſti.rem em̄ turpẽ ego cõſpitio,genua nẽpe ualde inter ſe
diſſimilia.alterũ em̄ altero maius apparet,cui reſpondit pi
ctor,abí ad ſathanam,à corrigia equidẽ calceamenti nõ li-
cet tibi altius aſcendere,quũ ea in arte nõ ſit tibi neqꝫ pars,
neqꝫ hæreditas(hoc eſt,ne ſutor ultra crepidã)hoc audito
calceator,pudore ſuffuſus,& ignominia affectus, auertẽs
ſe,cũ animi indignatione diſceſsit. Ita ego, ne ſimile quid-
dam mihi,quod calceatori,eueniat, ſanè timeo: ne ſcilicet
quiſpiã,qualis qualis ſit,de hoc meo opuſculo malè loquen
do,dicat:Quid hîc agis Elija?uade & loquere cum Gram-
matica & Maſoreth,nihil hîc tibi negotij eſt cum abſtru-
ſis iſtis. Ne gloriam ampliorẽ eruditione tua ambias,neqꝫ
proſternas ſoliũ gloriæ tuæ. Quapropter ueritus ſum hoc
opus aggredi,timens,ne non ſatis fœliciter ſuccederet. Ni
mio tamen deſyderio,uelut ingenti igne accenſus,non po-
tui animum meum undiqꝫ me anguſtiantem,diutius cohi-
bere, implorato Dei auxilio, quo hanc animi mei medi-

tationem propitius fortunaret, meq́ in uiam bonã dirige ret: mecum enim habito, non ignarus, quàm ſit mihi curta ſuppellex. Magnum enim eſt, & plus quàm ſatis quod co nor. Siquidem in animũ duxi, omnes Radices explicare, quæ nullo in loco expoſitæ inueniuntur. Quòd ſi quas etiam ab alijs prius expoſitas in medium adfero: ſemper tamen in explicandis illis, nouum, quod alij non habent, adduco: multa uocabula uidelicet, ex Gemara, & ſcriptis Rabbinorum, nempe Breſchith Rabba, Tanchuma, & Vilamdenu adferens. Et licet propter peccata mea, bona pars meorum annorũ præterierit, ita ut non uiderim quæ bona inter ſeſe olim Abaie & Rabba (inſignes Rabbini) diſputarint. ſapientibus etiam parum ſeruiendo conuerſatus fuerim, quæq́ illi ultrò citroq́ tractare ſolent, non inueſtigauerim, nihilominus non abſtraxi animum meum, quin Agadoth, & Medraſchim legendis, operam dedi, eliciendo inde res ſcitu dignas, quæ nempe faciunt ad intellectum, & interpretationem ſacrarum literarum. In his, inquam, ſic me exercui, donec bona pars ſcientiæ illorũ mihi cognita facta ſit, id quod me non parum iuuabit ad componendum præſentem libellum, ad declarandum inquam & illuſtrandũ quæ in eo proloquar. Porrò quòd reliqua præfationis attinet, nunquid ea ſcripta ſunt in carmine, quod in capite huius libri cecini. Nunc itaq́ finem Præfationi huic rythmicè conſcriptæ imponã, incipiamq́ proſaica oratione, quæ adhuc ſuperſunt dicenda, exponere, ſummatim omnia perſtringendo.

הקדמה בהלצה

הנה ידוע כי אין בידינו היום מלשוננו הקדושה
רק מה שנמצא בכ״ד ספרי המקרא ודברים
מעטים מדברי המשנה לכן לא נוכל לדבר בה כל צרכנו

הקדמה בהלצה

והוכרחנו לערב בה מן שאר לשונות הגוים כגון ארמי
פרסי יוני ערבי רומי ודומיהם כמו שהם נמצאים לרוב
בתלמוד ובמדרשים וכבר חם הרב רבי נתן בן הרב רבי
יחיאל איש רומי שנת תתקמ"ד ליצירה וחבר מהם ספר על
סדר האלפא ביתא וקרא שמו ערוך כי הוא כשלחן הערוך
לפני האוכל כי אדם גדול בתלמוד היה אכן לא הביא
הרב רק המלות התמורות הנמצאות בתלמוד ובמדרשים
מלשונות הנזכרות לעיל ורבים מהם הביא ולא בארם ועל
זה אני מתמיה הרבה מאד על מה הביאם גם יש שרשים
הרבה שלא הביא כלל. ואף אם הביא איזה מלה מהן לא
הביאה רק לבאר איזה דין או פשט ולא לבאר המלה
ההיא והנה אודיע נא אתכם את אשר אני עושה לספרי
זה הנה כבר אמרתי בשירי בתחלת הספר שלא אביא
בספרי זה רק המלות שבעל הערוך והרד"ק לא הביאם
והאמת הוא כי הרבה מלות נמצאות ששמשו בהן בעלי
המשנה והורגלו בהם המפרשי' ומחברי הספרים בספריהם
כגון הואיל. וכיון וכיון ואילולי ואלמלא ותיכן והיאך
ודלמא ושמא ואף על פי ואף על גב וכל שכן ואלא
ומכל מקום ודומיהם רבים ואין מי שזכר בהן דבר ואני
אדבר בם ואבאר מאין הם נגזרים ומאיזה לשון הם אך
המלות שהם מורגלות בתלמוד כגון אלמא אדרבא אטו
אימא מיירי מיהבי תיובתא ודומיהם אף על פי שבעל
הערוך לא הביאם גם אני לא אביאם כי אין תועלת בידיעת
רק למי שמעיין בתלמוד ואף על פי שמלאני לבי לבאר
חבתם לא אבאר שום אחד מהם כדי שלא לבייש מי
שאין לו באור אצלי גם אביא שרשים הרבה שרוב העם

הקדמה בחלצה

כבורים שהם לשון עברי או מלשון רז"ל ואינם אלא מלשת:
עם ועם וכל אותם המלות אביא ואודיע מה טעם וכן:
הרבה שרשים הנמצאים בערוך גם בשרשי רד"ק מ"מ אבי
אביאם גם כן אבל אחדש בהם איזה דבר או בפתרונם או
בנקודתם או בקריאתם ורוב העולם טועים בם גם דקדוקם:
אבאר בהרבה מהם ובאיזה בנין ראוי לדבר בם כי יש
מלות שלא יבאו רק בבנין הקל ויש בפעל הדגוש ויש
בהפעיל וכן כלם ורוב הלשונות שאבאר אביא ראיות:
מהתרגום או אונקלוס או יונתן או ירושלמי והנה לא
נודע לנו מי הוא המתרגם של כתובים. יש אומרים שהוא:
רבי יוסי ויש אומרים שהוא עקילס הגר ויש אומרים
שהוא הירושלמי שתרגם התורה וגם שמו הוא פלאי. גם
אביא ראיות הרבה מלשון יוני שהוא מסכים הרבה עם
תרגום ירושלמי וכן עם לשון רומי גם עם הלועזי
ששלשה אלה משותפין כאשר כתבתי והארכתי בהקדמת
ספר המתורגמן אשר במהרה יצא לאורה אי"ה וידעתי כי
רבים יתמהו על רוב מלות התרגו' שהבאתי באמרי בהרבה
מקומות זה הלשון לא נמצא עוד בתרגום או לא נמצא
רק במקום אחד או שנים או כך הוא מתורגם בכל המקרא
חוץ מן איוב משלי ותלים וכמו אלה רבות ולא יאמינו
לי בכל האותות אשר עשיתי בקרבם אמנם אם ידעו
הטורח הגדול שטרחתי בחבור ספר המתורגמ' גם בעיניהם
לא יפלא כי באמת שלש שנים עמדתי בחבורו ואז עברתי
על כל התרגומים כמה וכמה והנסיון יוכיח למי שיעיין
בו גם יתמהו על לשון יון שהבאתי בהרבה מקומות בידעם
שאינני מכיר הלשון ההוא אבל לא ידעו שמן הקארדינאל:

הקדמה בהלצה

אשר עמדתי עמו שלש עשרה שנה חבלתי כל אלה כי
הוא היה בקי מאד בלשון יון ויש לדעת כי לשון יון
שנמצא בדברי רז"ל על הרוב אינו הלשון שמדברים בו
המון עם מחוננים אך מהלשון המדוקדק שיש להם
שבו נכתבו ספריהם וכן הדבר בלשון ערבי שהלשון
ההמוני אינו הלשון שנכתבו בו ספריהם והוא לשון מדו
מדוקדק מאד וכן כתב הרמבם ז"ל כל ספריו חוץ מהי"ד
הגדולה אשר עשה וכן לשון לועזי הוא לשון לאטין
שנשתבש ומכל אלה יבאו קצת שרשים בספר זה ואבאר
כיד ה' הטובה עלי והנה אם באתי לבאר בהקדמה זו
חלוקות כל השרשים שאביא בספרי זה ואתן סמנים בכל
חלק וחלק לאמר יש שרשים שאביא בעבור כך וכך ויש
מהם בעבור כך וכך תהיה ההקדמה פרקים פרקים אך
כלל אחד אתן לך שיספיק לכלם ותהו דע לך כי לא אביא
שרש בכל הספר הזה שלא אגיד בו איזה חדוש דהיינו
אין שרש בלי חדוש והנה בעודני בביתי בוויניציה
ועמלתי בחבור הזה היה לבי טרוד ונרכה נפשי לתאבת
למצא מקום להדפיס הספר הזה כי המחוקק הגדול דניא
בומבירגו כבר הניח עבודת הדפוס ולא יעבור עוד ובמעט
הייתי מסכים לשלחו מן הארץ עד בלוניה אך הוגד לי
כי גם שם לא יניח לי כי כבר שבתו ממלאכתם ויהי היום
ועודני מדבר אל לבי והנה אלי כתב מאיש אחד נוצרי
מארץ אשכנז מבשר ואומר איך שכבר הקים לו בית נאמן
להדפיס ספרים אין קץ ולי אני עבדו קרא להיות יחד
אתו להגיה ספריו אשר ידפיס והוא יתן לי שכר טוב בעמלי
מיטבת לזה כתב לי ששמע שיש תחת ידי ספרים אשר

הקדמה בחלצה

חברתי ועדין לא יצאו לאורה והוא מרצה להדפיסם לי
בכל רצוני וכשמעי דבריו כי נעמו אמרתי לדבק טוב
הוא וזה היום שקויתי להדפיס כל הספרים אשר חברתי
מימי יש מהם שנדפסו כבר ועתה באתי להוסיף על
חצתם דברים רבים כהמה והם הפירוש על המהלך וספר
הבחור והחרכבה ופרקי א"ה וספר מסורת המסורת וספר
טוב טעם אלו ששה הם שנדפסו כבר והמתורגמן וספר
הזכרונות וספר הזה אדפיס עתה א"ה הרי ט' ספרי שחברתי
מיתורה לזה שכבר שמעתי שמועו היות האיש נכבד וטוב
ומשכיל בלשוננו הקדושה נכנסו דברי כתביו באזני ואאת
לבקשתו וקמותי קל חיש ושמתי לדרך פעמי וידעתי כי
מאת יי היתה זאת כי כמה פעמים נקרא נקראתי משרים
רבים ונכבדים גם מקרדינאלי גם מהגמונים גם מעיר
פר"יז אשר בצרפת בצבאת המלך יר"ה ולא השיתי אזן ·
ובבאי הנה היתי בחנבחנו ומצאתיו מלא ישן ולא הגד לי
החצי מחכמתו וידיעתו ורבים שואבים מי תורתו ודורש
טוב לעמו נאה דורש ונאה מפרש ובאמת ראוי הוא
שבני עמו יקראו עליו כמו שאנו קוראין על רבינו משה
בן מיימון ממשה עד משה לא קם כמשה כך יאמרו
עליו מפאולוש עד פאולוש לא קם כפאולוש ובראותו
הספר הזה אשר חברתי והכיר רב טובו ותועלתו גדרו
מאד והעתיקו אותו ללשון לאטין אשר קראו קדמונינו
לשון רומי וחבר שתי הלשונות יחד עמוד לקראת עמוד
לא העדיף ולא החסיר ובכן הסכמנו להדפיסם יחד ונשים
עינינו עליו בכל מאמצי כחנו הוא מצד אחד ואני מצד
אחר ונקרא איש אל אלהיו שיצליח את מלאכתנו ויהי
נועם יי אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה
ידינו כוננהו אמן ׃

וּבְכֵן נִשְׁלְמוּ הַהַקְדָּמוֹת ׃
בְּשֵׁם יוֹצֵר הַנְּשָׁמוֹת ׃
וּבְשֵׁם שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיוֹת ׃
נַתְחִיל הַשָּׁרְשִׁים עַל סֵדֶר
הָאוֹתִיוֹת ׃

אות האלף

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

אב החודש החמישי נקרא אב ולא נמצא במקרא וכן שמות כל שנים עשר החדשים ניסן אייר סיון וכולי אינם לשון עברי רק לשון כשדים או פרסים · והראיה כי לא נמצאו רק בספרי הגולה שהם זכריה ודניאל עזרא ואסתר · ורבי אברהם אבן עזרא חשב גם עמהם ספר חגי בפרשת

שמות י״ב בא אל פרעה והוא טעות סופר כי לא נמצאו בו ·

ובארבע ספרים הללו נזכרו רק שבעה חדשים והם ניסן סיון אלול כסליו טבת שבט אדר ובתרגום ירושלמי

אסתר ג׳ דמגילת אסתר בפסוק בחודש הראשון הוא חודש ניסן נכתבו כלם על הסדר ׃

אבן בהיות קצת חכמי ספרד ליחס עצמם בלשון אבן כגון רבי אברהם אבן עזרא · רבי שמואל אבן תבון · רבי שלמה אבן גבירול · וכן כל אותם שהיו בקיאים בלשון ערבי · ואבן הוא בלשון ערבי כמו בן בעברי אבל אינו כמו בן המתיחס לאב כי אם למשפחה כי אביו של רבי אברהם מאיר שמו ועזרא שם היחס וכן תבון וגבירול הם שם יחס המשפחה כי אביהם של שניהם בקראים יהודה · וכן בהיות

RADICES INCIPIENTES AB Aleph.

AB,] MENSIS QVINTVS VOcatur אב nec inuenitur in Biblia: ſicut & omnium duodecim menſium nomina nõ inueniunt̃: quę ſunt Niſsan, Iiar, Siuan.&c,quæ nõ ſunt uocabula hebraica, ſed Chaldaica, uel Perſica,cuius rei argumentum eſt, quòd inueniuntur tantum in libris (Bibliacis) qui in captiuitate conſcripti fuerunt:ut eſt liber Zachariæ, Danielis,Ezræ, & Eſther, quibus Aben Ezra annumerat & librum Haggaï in Capitulo, Ingredere
Exod.12. ad Pharaonem, &c.ſed errore ſcriptoris hoc factum eſt, non enim inueniũtur in eo libro(menſium nomina) Porrò in uigintiquatuor libris bibliacis cõmemorant̃ tantum ſeptem menſes,ſcilicet,Niſſan,Siuan,Elul,Ciſleſ, Tebeth, Schebat & Adar.At in Thargũ Hieroſolymitano, ſuper
Eſther.3. librũ Eſther, circa hunc uerſum, In menſe primo,qui eſt menſis Niſſan, &c. omnes iuxta ordinem ſcribuntur.

ABen,] In uſu habent quidam ex ſapientibus Hiſpaniæ,ut ſeipſos à familia uocabulo אבן cognominẽt, ut Rabbi Abraham Aben Ezra, Rabbi Schemuel Aben Thabbon,Rabbi Schelomo Abẽ Gabirol: & ſic omnes qui exercitati fuerunt in lingua Arabica. Et nota quod Aben in lingua Arabica ,idem quidem ſignificat, cat quod בן in Hebræo,ſed nõ idem ualet quod בן relatiuum ad patrem , immo ad familiam refertur. Nam pater ipſius Rabbi Abraham,nomine ſuo Meir appellatus fuit,& Ezra nomen eſt familiæ, quemadmodum & Thabbõ,Gabirol,nomina ſunt gentilitia: utriuſcꝫ pater enim Iehudah uocatus fuit. Similem conſuetudinem

חכמי האמות הערביים כמו אבן סני הרופא כי שם אביו עלי וכן אבן רשד ויש שחורין המלה אבן חבית רפויה ואינו כן בלשון ערבי רק דגושה ׃ ונוהגין הסופרים לכתוב במקום אבן נון פשוטה לבד בנקודה אחת עליה בזה ׃ כגון רבי יהודה בן שלמה ן יחייא . יצחק בן יהודה ן אברבינאל ודומיהם ׃

אבק

אבק בר האבוקה פירוש שחושרים שתים או שלש או ארבע נרות יחד לעשות להב גדול על כן נקראת אבוקה מלשון · ויאבק איש עמו · שהוא לשון קשירה כמו שפירש רשי · ובלעז טורצה ובלשון אשכנז שטאנג קערץ או ואחל ׃ ראשית ל״ב

אבר

אבר בדברי רבותינו זכרונם לברכה אבר מן החי · רמ״ח אברים יש באדם ׃
ולא נמצא זה הלשון בפסוק רק בלשון כנף כמו · מי יתן לי אבר כיונה · ישאהו על אברתו · ובלשון תילים נ״ה
עברי נקרא האבר נתח כמו · תבתח לנתחיו · דברים ל״ב
תרגומו תפלג לאברוהי · וכן את הנתחים · ית אבריא שמות כ״ח
· וכל לשון עצם דבאיוב · משלי · תלים · מתורגם ויקרא ח׳
בלשון אבר כמו כל עצמותי תאמרנה · כל אברי · אין שלום בעצמי · באברי וכן קראו ערות הזכר אבר כמו שאמרו עד שימות האבר · אבר מדולדל · ובלשון עברי בשר ערות הזכר בשר כמו · רר בשרו · וכן ערות הנקבה · זוב מבשרה · וכן · בשר

& ſapientes populi Arabici habent. ut, Aben Sene medicus, patris enim ipſius nomen Eli fuit. Item, Aben Reſchad, Sunt porrò qui dictionem אבן legunt cum Beth raphato, quod tamẽ non fit in lingua arabica in qua dagges habet. Solent pręterea ſcriptores loco אבן ſcribere Nun ſimplex ſolum, habens ſupra ſe punctulũ unũ, hoc modo נ ut, Rabbi Iehuda Ben Schelomo נ Iechija. Iſa hac Ben Iahudah נ Abarbinel. & id genus ſimilia.

ABak,] apud Rabinos noſtros (pię memoriæ) legitur] נר האבוקה per quod intelligunt candelam ubi duæ, tres, uel quatuor faces colligantur, ad faciendam magnã flammã, quaꝑpter uocabulũ. אבוקה deſumptũ eſſe Gen.32. uidet̃ ab illo ויאבק איש עמו ubi colligationẽ, ſiue adhæſionẽ ſignificat, ſicut etiã expoſuit Rabbi Schelomo, Italice Torzah uocat̃ & in lingua Germanica, ſtanckkertz uel fackel.

EBer] apud Rabbinos legitur, Membrum de uiuo, Item, 248 membra ſunt in homine. In Biblia non inuenitur hoc uocabulum uſurpatum niſi pro ala,
Pſal. 55. ut, Quis dabit mihi alam qualem columba habet, Item, Et
Deut.32. portat eum ſuper alã ſuã. In lingua uero Hebræa mem-
Exod.28. brum נתח uocatur. ut, Et dimembrabis in membra ſua
Leuit.8. ubi Thargum habet לאברוהי Item, Et membra. Thargũ, ית אברוהי, Omne item uocabulũ עצם id eſt, os, quod in Iob, Prouerbijs & pſalmis legitur. Chaldęus interpres per אבר
Pſal.35. reddit, ut, Omnia oſſa mea dicẽt. pro quo Thargum habet
Ibidem 63. Omnia membra mea. Non eſt pax in oſsibus meis. Thargum, in membris meis. Hinc eſt, quod & pudenda maſculi Rabbini אבר uocarunt, ut cum dicunt, Donec moriat̃ membrum. Membrum languidum. Cęterum in Hebręa lingua uerẽda maſculi, caro cognominant̃, Exempli gra-
Leuit.15. tia, Si ſpuerit caro eius. ſimiliter & mulieris pudibũda, ut, Fluxus eius de carne eius. huiuſmodi eſt, Caro aſinorũ ca-
Ezech.23. ro eorum, id eſt quorum pudenda ſunt ſicut pudenda aſi-

 norum

חמורים בשרם ׃ פירוש ערות חמורים ערותם וכן הוא
שמות א׳ מבנת בלשון ירך כמו יוצאי ירך יעקב ׃ ולנקבה ׃
במדבר ה׳ את ירכך נופלת פירוש ערותה ׃

אגד מדרש אגדה ׃ אגדת חלק ׃ הוא לשון משיכה ׃ תרגום וימשכו ׃ ונגידו ׃ ונקראו כן לפי שהדברים ההם מושכין את לב התלמידים ולפעמים קוראין אותו הגדות מלשון הגדה ועוד אדבר בם בשורש הגדה ׃

אגס הפרי הנקרא בלשון אשכנז בירן ובלעז פירי נקרא בלשון רבותינו ז״ל אגסים ׃

איד קורין לחג של עובדי עבודה זרה איד כמו שאמרו רבותינו ז״ל ג׳ ימים לפני אידיהן
אסתר ח׳ וכן בפסוק בשבת המלך בתרגום ירושלמי יומא דאידא
איוב י״ח הוה ליה ׃ והוא לשון שבר כמו ואיד נכון לצלעו וכן
קורין לו בלשון עברי חגא כמו שאבאר בשרשו ׃

אווז נמצא בדברי רבותינו ז״ל אווז ואווזא בשני ווין ׃ מן אווז בא לשון רבים אווזים ׃ ומן אווזא אווזות ׃ והיה יותר נכון להקרא אווזאות בעבור האלה והוא העוף הנקרא בלשון אשכנז גאנז ׃ ובלעז פאפירה ׃ ומן המין הזה בר אווזא הנקרא בלשון אשכנז קנט ובלעז אבירא ׃

אדק בדברי רבותינו ז״ל אדוק במצות ׃ פירוש אחוז ומחובר תרגום צפד עורם על
איכה ד׳ עצמם אדוק ׃ וכן אמרתי בהקדמתי בספר

norum,ueniunt & appellatione ירך, quod fœmur ſignificat. ut, Egreſſæ de fœmore Iacob. Et de muliere dicitur,
Exod.1. Num.5. Cũ fecerit dñs corruere fœmur tuũ,intelligit,cunnũ eius.

AGAD.] Apud Rabbinos ſæpe legitur Midraſch Agadah, Agadath Helek. uocabulũ hoc tractionẽ ſignificat:unde ubi Hebręus dicit,Et traxerũt Ioſeph:
Gen.37. Thargum habet, ונגדו id eſt,& traxerunt. Vocantur autem colloquia quædam Rabbinorum Agadoth, eò quòd attrahunt cor diſcipulorum. Nonnunquam uerò & הגדות dicũt, quòd ab הגדה deductũ eſt, de quibus iterum loquar in radice נגד

AGAS] fructus eſt,qui Germanicè pyren nominatur Italicè Pyre Rabbini Agaſim uocant.

ED] feſtum, quod idolorũ cultores celebrare ſolent Ed uocant,ſicut patet ex eo ꝙ Rabbini dicunt, Tres dies ante feſta eorum.Item ex eo quòd Thargum Hiero-
Eſther 1. ſolymitanũ habet in hũc locũ, Cũ ſederet rex Ahaſuerus ſuper ſoliũ regni ſui Thargũ; Dies feſtus erat ei.Significat autem Ed contritionem,ſiue perditionẽ.ut,Perditio pa-
Iob 18. rata eſt lateri eius.Simili modo & in Hebræo perditio uenit appellatione איד ſicut declarabo in radice eius.

AVAZ.] apud Rabbinos noſtros, אוז & אווז cum duobus uau inuenitur,ab אוז uenit numerus pluralis אוזים & ab אווז, אווזין magis tamen conueniret dicere אווזות idq; propter literam Aleph.Eſt autem אוז auis quæ Latinè anſer,Germanicè Ganſs,Italicè papira uocatur,cuius generis eſt & אווז בר Germanicè ein Ent, Italicè Anira.

ADAK.] apud Rabbinos legitur אדוק במצות id eſt,adhærens præceptis,idem ualet hoc uocabulũ quod אחוז, id eſt,appræhenſus.& מחובר id eſt, coniunctus, Adhæſit
Thren.4. cutis oſsi eorum.ibi Thargum habet אדיק. Et in hac ſignificatione ego uſus ſum in Præfatione mea, ſuper librũ Si-
chronoth

הזכרתות כל ימי חייתי אדוח · בפסוח ובדיקדוק ׃

אוון גליון יתבאר בשרש גליון ׃

בראשית ח׳ **אויר** על פני רקיע השמים תרגום ירושלמי אויר ולא מצאתיו עוד בכל התרגום ובלשון אשכנז לופט ובלעז איירו והוא קרוב ללשון אויר ׃

אות אלף בית גימל וכולי בקראת כל אחת אות לפי שהיא אות וסמן על קול מוצאה ומבטאה ובדברי אותיות ולא אותות · להבדיל בינו ובין אותות ומופתים ׃
ירמיה ל״ב

תילים ע״ח **אחור** נקרא בית מוצא הריעי אחור כמו ויך צריו אחור פירוש מכת אחור הם האבעבועות וכן בל אחוריהם ביתה והמון העם קורין לו תחת
מלכים א׳ ז׳

אחריות לשון זה מורגל בדברי רבותינו ז״ל · כגון נכסים שיש להם אחריות · וכן שקבל עליו אחריות · ובערוך פירש בנכסי קרקע ואנחנו פותרים אותו בלשון שעבוד ובלעז אובליגאציון ובלשון אשכנז ור שפרוכן בור שאדן ׃

אטליא קורין לארץ הזאת שהיא ארץ לועז אטליא הנקרא בלשון אשכנז וועלש
יחזקאל כ״ז לאנד · וכן תרגם יונתן מאיי אלישה ממדינת אטליא
במדבר כ״ד וכן וצים מיד כתים וכתים ודודנים שביהם ת״י איטליא
בראשית י׳ וכן יושבת בארץ עוץ מתורגם דמתבבי באיטליא ׃
איכה ד׳

chronot,ubi dico,Omnibus diebus meis adhæſi Paſuc & Dikduk.

A V A N Gilaion] explicatur in radice גלן.

Gen.1. A V E R] In ſuperficie firmamenti cœli,ibi Thargū Hieroſolymitanum habet אויר quod ipſum amplius non inuenio in toto Thargum,Germanice lufft, Italicè אירי quod affine eſt uoci אור

O T H,] Aleph,Beth,Gimel &c.unaquęq; uocatur אות eò quòd nota & ſignum eſt,uocis prolatę & pronuntiatæ. In plurali numero dicitur אותיות & non אותות ad diſtinguēdū inter ipſum & אותות quod ſigna ſignificat.

A chor.] ſic uocatur locus,unde ſtercus exit, Exempli gratia, Et percuſsit hoſtes in poſterioribus,

Pſal.78. id eſt,percuſsione,ſiue plaga in poſterioribus,intelligit autem ulcera :eandem ſignificationē habet et in hoc loco.Po

1.Reg.7. ſteriora autem eorum erant introrſum. Vulgus תחת appellat.

A Charaioth] Vſitatum eſt hoc uocabulū Rabbinis. ut,Diuitiæ quas habent oppignoratæ ſunt.Item,Recepit ſuper ſe oppignorationem.In Aruch(Thalmudico) exponitur.נכסי קרקע id eſt,diuitiæ,ſeu bona fundi:Germanicè,ligende gűeter bona(ut uocāt)immobilia. Nos uerò interpretamur מעבור Italicè obligatio, & Germanicè verſprechung fűr ſchaden.

I Talia] terram,quę aliâs לועז nominatur איטליא uocant,Germanicè Vuelſchland,qua uoce uſus eſt & Io

Ezech.27. nathā Chaldęus De Inſulis Eliſa, De prouintia Italiæ.Itē.

Num.24. Et naues uenient de(partibus) Kitthim. Kitthim & Do-

Gen.10. danim:in his duob.locis Thar. habet uocē Italia.Itē,Quæ

Thren.4. habitas in terra Vz,Thargū habet,q̄ extructa es in Italia.

תענית כ״ו ובבראשית רבה ׳ הנה משמני הארץ יהיה מושבך ׳ זו איטליאה של יון אמר לי השרדבאל שהיא המחוז הנקרא קלאבריאה שהיא ארץ שמנה מאוד ׃

אִי שמואל א׳ ד׳ איוב כ״ב כמו אין והוא בחירק כמו אי כבוד ׳ ימלט אי נקי ׳ וכן יש לומר אי אפשר בחירק והאומרים אי בצרי טועין כי הוא לשון אית ׃

אֵיךְ בספרים חצובים נוהגים לומר איכות ומהות וכמות ׳ רוצה לומר איך הוא ומה הוא וכמה הוא ׳ וכן אמרתי אני בהקדמתי לפרק שירה ספר מעט הכמות ורב האיכות ׃

אִית תרגום של יש אית ומזה אומרים כדאיתא במסכת פלונית או בפרק פלוני פירוש כמו שיש ׃

אַכְסַן אל ישנה אדם אכסניא שלו פירוש המלון בלשון אשכנז הערברח ובלעז אלבירגו והאורח נקרא אכסנאי ׳ ונקרא גם כן אושפיזא עיין בשרשו ׃

אֶלָּא מלה יוונית היא כמו כי אם או רק או אך ׃

אֵלָיו עם מם השמוש מאליו והוא כמו מעצמו וכן מאליהם או מאליה ׳ כמו מעצמם מעצמה ׳ ולא נמצא רק על גופי הנסתרים האלה רוצה

Porrò in Breſchith Rabba in hunc uerſum, Vbertates ter-
Gen.27. ræ erit habitatio tua. Expoſitio ſic habet: Hæc eſt Italia Grætiæ. Et Cardinalis quidam dixit mihi quòd ſit regio, quæ Calabria uocatur, terra ualde fertilis.

I] idem ualet quod אין, & punctatur cum Hirec. Exempli gratia אי כבוד, id eſt, Non eſt gloria, ימלט אי נקי id eſt, Euadet etiam non innocens. Sic quoq; dicendũ eſt, אי אפשר, id eſt, Non eſt poſsibile. qui enim dicunt אי אפשר errant, cum ſi habeat Zere idem ſignificet quod איה id eſt, ubi.

ECh,] in libris prophanis dicere ſolent איכות, id eſt, qualitas, מהות quidditas, וכמות & quantitas, quę idem ualent, ac ſi dicerent, quale eſt, quid eſt, quantum eſt. Ad hunc modum ego uſus ſum in Præfatione libri Capituli Cantici, quum dico, Liber quidem paruus eſt quantitate, ſed magnus qualitate, ob id ꝙ cõtinet res neceſſarias.

ITh] Thargum quod reſpondet uerbo hebraico יש eſt אית quo uti ſolent Rabbini, quum dicunt, ut eſt in tractatu iſto, uel, ut eſt in Capitulo illo, idem ualet, ac ſi diceretur כמו יש, id eſt, ſicut eſt.

AChſan] apud Rabbinos legitur. Non mutet homo hoſpitiũ ſuum, ibi אכסניא idem ſignificat quod מלון id eſt, diuerſoriũ, Germanicè, Herberg, Italicè אלברגו Et hoſpes ipſe אכסנאי . uocatur. qui & alio nomine אושפיזא dicitur. de quo uide in radice ſua.

ELla] dictio Græca eſt, idem ualens quod כי אם, uel רק uel אך, id eſt, ſed. duntaxat, ueruntamen.

ELaf] Quando recipit Mem ſeruile à principio hoc modo מאליו idem ualet quod מעצמו id eſt, à ſemetipſo. Hinc quoq; dicũt מאליהן, מאליה כ מעצמם, מעצמה id eſt, à ſemetipſis, à ſemetipſa, & tantum inuenitur in tertijs iſtis perſo-

לומר לא נוכל לומר מאלי מאליכם מאליתי ׃

אלו בדברי רבותינו ז״ל מה נשתנו אלו מאלו ׃ אלו נאלו הנשרפים האלה בצרי ופירושן כמו אלה ׃ ויש שכותבים יוד אחר האלף ואין צריך ׃

אלולי כן תרגום של לול ואלו בחיריק והרד״ק הביאו בשרש לול ושם אביאנו גם אני

אלמלי רבותינו ז״ל שמשו בזה הרבה אבל יש הפרש בין אלמלי הכתוב ביוד בסות ובין אלמלא הכתוב באלף כי הכתוב באלף היא מלה מורכבת מן אם לא כלשון אשכנז ווער ניט כמו שאמרו אלמלא מורא מלכות וגומר אבל הכתוב ביוד הוא כמו לולי או אלו והאלף שבראש נוספת כמו שאמרו אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה הוו סגדין לצלמא ׃

אלך מכאן ואלך פירש והלאה ׃ אבל תרגום של הלאה הוא כמו העברי בלשון אשכנז כור באש ובלעז אולטרא ׃

אלך בדברי רבותינו ז״ל אילך ואילך כמו מכאן ומכאן ׃ או מזה ומזה רוצה לומר מזה הצד ומזה הצד בלשון אשכנז אויף ביידן דייטן ׃ ובלעז דא קווי או דא לי ׃

במדבר ל״ד **אלכסן** בגבולות הארץ פירש רשי ובא מן הצפון אל הדרום באלכסון פירוש כל קו שאינו עומד באורך או ברוחב אלא כזה ׳ או כזה ׳ נקרא אלכסון בלשון אשכנז אובר צווערך ובלעז פיר טראנווירסו ׃

ירמיה מ״ו **אלכסנדר** אמון מנוא תרגום אתרגשות אליכסנדריא וכן כל נוא דבירמיה מתורגם כן ׃ וכן

ſonis,hoc eſt,non poſſumus dicere מאלים מאליכם מאלי id eſt,à memetipſo,à uobiſmetipſis,à nobiſmetipſis.

ELu] apud Rabbinos legitur, quid uariant hæc ab illis? Item, Iſta & illa exuſta ſunt in quibus Aleph punctatur cum Zere, & idem ſignificat quod אלו.Sunt qui Iod literam poſt Aleph ſcribunt, quod tamē non eſt opus.

ILule] Thargum eſt quod reſpondet Hebræo לולי & לולא quod cum Hirec ſcribitur.Et Rabbi Dauid Kimhi mentionem eius facit in radice לול quemadmo dum & ego citabo eam in ſuo loco.

ILemale] Crebrò utuntur hac uoce Rabbini,eſt tamen differentia inter אילמלי quod ſcribitur cum Iod in fine,& inter אילמלא quod ſcribitur cum Aleph, Quod enim ſcribitur cum Aleph,dictio eſt cōpoſita ab אם & לא Germanicè, vuer nit.ut, Niſi eſſet timor regni, &c.Sed quod ſcribitur cum Iod,idem ualet quod לולי aut אלו ut,cum dicunt, Si per torturā examinati fuiſſent Hananias Miſaël & Azaria adoraſſent imaginem.

ALachſan,] In Capitulo,in quo tractatur de termininis ciuitatum terræ Iſraël. Rabbi Schelomo

Num.34. ſic exponit, & pertingit ab Aquilone ad Meridiē per obliquū. ſenſus eſt, Omnis linea q̄ neq; longa,neq; lata eſt, hunc in modum figurata / uel taliter \ אלכסון uocatur,Germanicè, überzvuerch,Italice, Per taruerſo.

ELach,] Rabinis in uſu eſt, אילך ואילך, quod idem ualet ac ſi diceretur מכאן ומכאן uel מזה ומזה id eſt,ex iſto latere,& ex illo latere,Germanicè, auff beyden ſeytten,Italicè da que,uel,da li.

ALexandar.] אמון מנא Thargum habet, Vulgus de Alexandria. Similiter omne נא quod in Hieremia legitur in Thargum per Alexandria redditur,uocatur au

נקראת עד היום · והיא עיר סמוכה למצרים ונמצא
בספרי הקדמונים שבנה אותה אלכסנדרוס מוקדון ׃

אלם בדברי רבותינו ז״ל כל דאלים גבר לשון
חוזק חזק ואמץ דבתורה תרגם אונקלוס
דברים ל״א תקיף ואלים אבל דביהושע תרגם יונתן תקיף ועלים בע״ז יהושע א׳
דברים ל״א וכן חזקו ואמצו שבתורה ברוב הנוסחאות תקיפו ואלימו
באלף ׃

אלתר בדברי רבותינו ז״ל לאלכסנדרי דבין לאלתר
פירוש תכף ומיד בלשון אשכנז אוז בלד
ובלעז סוביטו · ונראה לי שלא יתכן לאומרו בלי למד
השמוש ׃

אמה נקרא האצבע הארוך אמה ונקרא גם כן
ערות הזכר גיד האמה ׃

אמן מעשה ידי אמן · אין לו דומה שיר ד׳
במקרא ותרגום של · מעשה ידי דברים כ״ז
חרש ׃ עובד אומן והשם אומנות בלשון אשכנז
מייבשטר שאפט · ובלעז מייסטראנצה ׃

אמצע תמצא בשורש מצע ׃

אמורא בשורש הבא תמצאנו ׃

אנדרוגינוס אמרו רבותינו זכרונם לברכה
בריה בפני עצמה ולא הכריעו
בו חכמים אם זכר אם נקבה והיא מלה יוונית · אנדרו
איש גינוס אשה

אסתר א׳ **אנס** זה השורש לא נמצא במקרא רק בדת
אין אונס ורבותינו זכרונם לברכה

tem hoc nomine adhuc hodie ciuitas Aegypti, quam, ut in libris antiquorũ legitur) Alexander Macedo extruxit.

ALam,] Apud Rabbinos legitur, Quicunq; fortior eſt præualet: hoc uocabulum fortitudinẽ ſignificat: unde ubi in lege extat, Confortare & eſto robuſtus, Thargum habet תקיף ואלים ubi אלים cum Aleph ſcribitur; quòd uerò in Iehoſchuah legitur, Ionathan per תקיף עלים trãſtulit, ubi Allim cum Ain ſcribitur. Verùm illud quod in lege extat תקיפו ואלימו id eſt, Confortamini & uiriliter agite. In pleriſq; Chaldaicis exemplaribus cum Aleph ſcriptum inuenitur, hoc modo תקיפו ואלימו.

Deut.31.
Ioſue.1.
Deut.1.

ALtar] Vſus eius eſt apud Rabbinos, quũ dicunt Hoſpiti, ſeu aduenæ iuditia cito (habentur) ubi אלתר idem ualet, quod תכף uel מיד mox, ſtatim, Germanicè alſo bald, Italicè ſubitò. Et uidetur mihi non conuenienter dici אלתר abſq; litera ſeruili Lamed, ſed cum Lamed לאלתר.

AMA] Longiſſimus digitus אמה uocatur. Item uerenda maſculi גיד האמה nominantur.

Cant.31.
Deut.27.

AMan] Operi manuum artificis. Non habet ſimile aliud in Biblia. & Thargum quod reſpondet Hebræo על ידי אמן id eſt, Opus manuum artificis eſt עבד אמן id eſt, opus artificis: inde uenit nomen ſubſtantiuum אמנות, Germanicè Meiſterſchafft, Italicè, Maiſtranza.

EMZA] inuenies in radice מצע.

AMORA] inuenies in radice אמר.

ANdroginos] dicunt Rabbini ſic uocari creaturã ſingularem, de qua non diſertè iudicare potuerunt ſapientes, num maſculus aut fœmella ſit: Eſtq; dictio græca, ab Anir, quod uirum, & Gyni, quod mulierem ſignificat.

ANas] hæc uox ſemel tantum in Biblia legitur Eſt. 1. ca. Nemo erat qui cogeret. crebrò tamẽ ea Rabbini utuntur,

שמושו בו הרבה ובפרט בפעול החל אנוס אנוסים אנוסב ובנפעל נאנס וכולי בלשון אשכנז גינוט ובלעז ספורצר

אסא אומרים למי שמתעטש אסותא פירוש
משלי ג׳ דפואה · רפאות תהי לשרך · תרגום
אסותא תהי לגושמך

אסר אסור והתר אפרש בשורש התר ׃

אסתניס כדברי רבותינו ז״ל רבינו הקדוש
אסתניס היה חורין לאדם שיש
לו נפש רעה ואינו יכול לאכול את לראות דבר מאוס
איוב ו׳ אסתניס ומצאתי בתרגום דאיוב · מאנה לנגוע נפשי
סריבת למחרב נפשי הכון עבדין אסטניס והוא כתוב בטית

בראשית מ״א **אפטרופוס** אתה תהיה על ביתי · תרגם ירושלמי
אפטרופוס ובלשון רבים תכרו
אסתר ב׳ הסמך ואמרו אפטרופין כמו · ויפקד המלך פקידים ·
וימני מלכא אפטרופין וכן עשו במלת לסטיס ושם אגלה
לך הטעם · ואפטרופוס הוא בלשון יון אב ילדים ׃

ישעיה מ׳ **אפילו** אף בל נטעו אף בל זורעו אף בל
שרש · שלשתן מתורגמין אפילו ·
ישעיה ל״ג ובהרבה מקומות בתוספת על לשון המקרא כמו · פסחים
בזזו בז · תרגום ואפילו ישתארו בהון · ועקר המלה
שהיא מורכבת משתי מלות אף אלו ׃

utuntur,præſertim in participio præterito, primæ coniugationis Kal, ut אנוס coactus, אנוסים coacti, אנוסה coacta, Et in coniugatione paſsiua Niphal, נאנס id eſt, coactus eſt, Germanicè genœt, Italicè ספורצד.

ASſa] Dicunt ad eum qui ſternutat אסותא cuius expoſitio eſt רפואה. id eſt, ſalus, uel ſanitas,
Prou.3. Vnde Thargum quod reſpondet huic hebraico, Sanitas erit umbilico tuo. eſt, אסותא תהי לגופך.

ASAR] Vetitũ & licitũ, declarabo in Radice התר.

Iſthenis] Apud Rabbinos legitur, Rabbi noſter Ha cadoſch Iſthenis fuit: ſic autem uocant hominem, qui malè habet, quiq; nullo appetitu edendi tenetur, neq; aſpicere poteſt rem quæ nauſeam mouet. Vnde quod in Iobe legitur, Quæ rennuit contingere anima mea: Thar-
Iob 6. gum ſic tranſtulit Quæ rennuit contingere anima mea, quęq; faciunt me nauſeabundum. Et in nonnullis libris אסטנים cum Teth ſcriptum inuenitur.

Gen.41. APitropus] Tu eris ſuper domum meam. Ibi Thargum Hieroſolymitanum habet אפטרופוס. In plurali numerò (legunt) cum defectu Samech אפטרופין. ut, Et conſtituit rex Præfectos: Ibi Thargum Hieroſoly-
Eſther.1 mitanum dicit, אפטרופין. Simili modo uſurpant uocabulum לסטים de quo pandam tibi rationem in radice ſua. Porrò אפטרופוס Græcum eſt, & ſignificat patrem liberorum, id eſt, nutritorem.

APhilu] Non fuerunt plantati, neque ſeminati,
Eſa.40 ſed nec truncus eorum fuit radicatus in terra. Hæc tria אף in Thargum exponuntur per אפילו quod in multis locis addere ſolet Thargum, ubi textus Biblia-
[I]bidem 33. cus non habet. ut, Claudi diripuerunt prædam: ibi Thargum habet ואפילו חגרין בזין quòd uerò ad originem huius dictionis attinet, compoſita eſt ex duabus dictionibus אף & לו.

אֲפִיקוֹמֶן אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן פֵּירוּשׁ בו בּוֹטֵרִיקוֹן אַפִּיקוּ מִינֵי מְזוֹנוֹת ׃ וְתָמִיהַּ אֲנִי אֵיךְ לֹא יָדְעוּ שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָוָן מַמָּשׁ אֲפִיקוֹמוֹס בִּקְרָא סְעוּדָה גְדוֹלָה ׃ וּמַה שֶׁאוֹכְלִין אַחַר הַסְעוּדָה בִּקְרָא אֲפִיקוֹמִין ׃ וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה בִּקְרָא חִיבּוּת סְעוּדָה עַיֵּין בְּשׁוֹרֶשׁ חָבַת ׃

אֲפִיקוֹרוֹס הַמִּינִין וְהָאֶפִּיקוֹרְסִין עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ פַּחַד ׃

דלטית׳ **אַפְרֵק** גֹּמֶר וּמָגוֹג תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי אַפְרִיקִי
יונה ח׳ וְגַרְמַיְיָה ׃ וְכֵן אַבְנֵי תַרְשִׁישׁ סְפִינַתָא דְּאַפְרִיקֵי וְעוֹד עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ תָּגַר ׃

אֲפַרְסְמוֹן שֶׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן ׃ יֵין אֲפַרְסְמוֹן ׃ וְהוּא הַנִּקְרָא גַּם כֵּן בַּלְסָמוֹן עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ בָּלְסַם

אֶפְשִׁי אַל יֹאמַר אָדָם אִי אֶפְשִׁי בִּבְשַׂר חֲזִיר אֶלָּא אֶפְשִׁי לְשׁוֹן בו חֵפֶץ וְרָצוֹן ׃

אֶפְשַׁר הַרְבֵּה הִרְגִּילוּ רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה בְּזֹאת הַמִּלָּה וְעִנְיָנָהּ דָּבָר שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת בִּלְשׁוֹן אשכנז מוגליך ובלעז פוסיבילו ׃ וְהֶפְכּוֹ אִי אֶפְשַׁר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּשׁוֹרֶשׁ אִי ׃ וּבְתוֹסֶפֶת בְּתַרְגּוּם עַל לְשׁוֹן
דלטית ד׳ הַמִּקְרָא בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת כְּגוֹן וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר מִן קֳדָמָךְ
במדב׳ יא לֵית אֶפְשַׁר לְמִשְׁמְרָא אֲשֶׁר לֹא יֵאָסְפוּ דְּלָא אֶפְשַׁר לְהוֹן דָּא וְכַיּוֹן וְדוֹמֵיהֶם ׃

APhikomen] Apud Rabbinos legitur. Non liberant poſt pæſach Aphikomẽ: Quod uocabulũ exponũt, ut ſit Noterikon, id eſt, dictio, quæ plures alias ſimul cõplectitur, has uidelicet, אפיקו מיני מזונות id eſt producite genera ciborum. Sed miror ego, quomodo non ſciuerunt planè græcam eſſe dictionem, qui magnum conuiuium Aphikomos. & quod poſt conuiuium edunt, Aphikomin appellant, apud Rabbinos uerò (piæ memoriæ) hoc ipſum קנח סעודה nominatur, Vide in in Radice קנח.

APHIKOROS] Hæreticos & Epicureos. uide in Radice פקר.

Gen.10. APhrak] Gomer & Magog. ibi Thargum Hieroſoymitanum babet, Aphrica & Germania. Item in
Iona.1. iſto loco, Nauis Tharſis, Thargum, Nauis Aphrica, de quo amplius uide in Radice תגר.

APharſemon, Oleum Apharſemon, Vinum Apharſemon. uocatur item & alio nomine Balſamum: de quo uide in Radice בלסם.

AEphſchi] Eius uſus eſt apud Rabbinos. ut quum dicunt, Ne dicat homo nõ eſt mihi uoluntas in carne ſuilla: quin potius dicat, Eſt mihi uolũtas in ea, &c. idem ſignificat hoc uocabulum quod חפץ & רצון id eſt, deſiderium, uoluntas.

AEphſchar] Rabbini multûm utuntur hac dictione, pro re quæ fieri poteſt: Germanicè müglich, Italicè, poſsibile. cuius contrarium eſt eſt, אפשר לא, id eſt, impoſſibile, ſicut ſcripſi in Radice לא. Et in Thargum, in multis locis addi ſolet, ubi textus hebraicus non habet quod reſpondet. ut, Et à cõſpectu tuo nõ eſt poſsibile, ut abſcon-
Gen.4. dar. Item, Quæ non colliguntur. Thargum, Quibus
2.Sam.11. non eſt poſsibile ut colligant ſe. & id genus ſimilia.

אֶצְבַּע סְתָם אֶצְבַּע הִיא הַסְּמוּכָה אֶל הַגָּדֵל וּבְרִבּוּי אֶצְבָּעוֹת וְכֵן נִקְרְאוּ אֶצְבְּעוֹת הָרַגְלַיִם וְכֵן נִקְרְאוּ גּ״כ גִּיד עֶרְוַת הַזָּכָר אֶצְבַּע בְּאָמְרָם אֵין כָּל אֶצְבָּעוֹת שָׁווֹת ׃

אָרִיס נִקְרָא שׁוֹמֵר הַגַּן וְהָעוֹבֵד אוֹתוֹ אָרִיס וְכֵן תַּרְגּוּם כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה ׳ הֵיכְמָת
שיר ח׳ דַּאֲרִיס בַּטִּיר לְכַרְמֵיהּ ׳ בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז גֶּערְטְנֶר וּבלעז אוֹרְטוֹלַנוֹ ׃

תהלים פ״ה **אָרַע** חֶסֶד וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ עֲבִיהוֹן וְקוּשְׁט אַרְעוּן
חת ב וְכֵן וַיִּקֶר מִקְרֶהָ וַאֲרַע אַרְעוּתָא וְכֵן כָּל לְשׁוֹן מִקְרֶה דִּבְכְתוּבִים מְתֻרְגָּם בִּלְשׁוֹן אַרְעִי כְּאֵלּוּ בְּרֹאשׁ אֲבָל בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים מְתוּרְגָּמִין בִּלְשׁוֹן עַרְעִי בב״ עַיִּין עַיִּין בְּשֹׁרֶשׁ עָרַע ׃

אַשְׁמַאי זָקֵן אַשְׁמַאי ׃ פֵּירוּשׁ סְתָם זְקֵנִים הֵם חֲכָמִים ׳ אֲבָל הַזָּקֵן שֶׁאֵינוֹ חָכָם נִקְרָא זָקֵן אַשְׁמַאי ׃ יֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהוּא לְשׁוֹן אָשָׁם וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן שְׁמָמָה ׳ וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁיּוֹתֵר נָכוֹן לוֹמַר
מלכים ב׳ א שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן עָשׂוּ אֶת אֲשִׁימָא ׳ שֶׁהוּא הַקּוֹף וְכֵן נִקְרָא בלעז שִׁימִיַּא ׳ וְהַזָּקֵן שֶׁאֵין בּוֹ חָכְמָה דּוֹמֶה לוֹ ׃

קהלת א׳ **אַשְׁמְדַאי** בְּפָסוּק אֲנִי קוֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ תַּרְגּוּם אַשְׁמְדַאי מַלְכָּא דְּשֵׁידֵי וְאוֹמְרִים כִּי בַּעֲמַת

EZba] Vbi abſolutè ponitur in Biblia, digitum ſignificat, qui proximus eſt pollici. In plurali numero dicitur אצבעות. quo nomine & pedum digiti uocantur. Similiter & pudibunda maſculi. ut cum dicunt, Non omnium digiti ſunt æquales.

ARas] Cuſtos horti, necnon & qui colit eum אריס nominatur, qua uoce uſus eſt Chaldæus interpres Cant. 8. Vinea fuit Solomoni, &c. Thargum, Sicut cuſtos qui cuſtodit uineam ſuam, Germanicè, Gertner, Italicè Hortulano.

Pſal. 85. ARa]. Pietas & ueritas ſibi obuiam factæ ſunt: Ibi Tharg. habet, Benignitas & ueritas ſibi obuiauerunt. Item, Acciditq́ ei euentus. Thargum וארע ארעיה id eſt, Et accidit ei caſus. Similiter omne נקרים quod in Hagiographis legitur in Thargũ per ארע transfertur cum Aleph in capite: quòd uerò in Lege & prophetis ſcribitur, in Thargum per ערע quod duo Ain habet redditur. Vide in Radice ערע.

ASchmai] Senex culpabilis. ubi abſolutè ponitur סבין id eſt, ſenes, intelliguntur ſapientes: Senex uerò qui non eſt ſapiens, סבא אשמאי uocatur. Et quidam interpretes deriuant à uocabulo אשם, id eſt, culpa, delictum. Alij à שממה quod deuaſtationem ſignificat. Mihi autẽ magis firmum uidetur dicere quòd ueniat ab illo quod legitur 2. Reg. 17. עשו את אשימא ubi Simiam ſignificat: ſicut & Italicè Simia uocatur, Et ſenex, qui non pollet ſapientia, ſimilis eſt Simiæ, atque hinc uocatur ſenex Aſchmai.

ASchmadi] In uerſu qui extat in Eccleſi. cap. 1., Ego Koheleth fui rex, &c. Ibi Tharg. habet, Aſchmedai rex dæmonum. Et dicunt (Rabbini) Naẽmah ſoro-

אחות תובל קין היתה אשת שמרון אם אשמדאי ומממנה נולדו השדים ועוד אדבר בם במלת לילית ׃ ונראה לי כי הוא נקרא גם כן סמאל כמו שאבאר בשרשו ׃

אשפז בדברי רבותינו זכרונם לברכה אדם יקנה מן החנוני ליהנות האושפיזא ונלקח מלשון רומי קורין למלון וגם לאורח אושפיז געיין בשרש אבסן ׃

אשכנז הכל נוהגין לקרא לארץ אלימאניה אשכנז בלשון אשכנז טייטש לאנד ׃ ונראה לי כי לקחו זה מתרגום ירושלמי שתרגם גומר ומגוג אפריקי וגירמניא ׃ ובלשון רומי נקראת ארץ אשכנז גירמניא ברפי על הגימל ׃ ובערוך בשורש גרמן פירש לכן ביותר

דלמית י

וזהו האשכנזי ׃ ובפסוק אשר כנענים עד צרפת כתב רבי אבן עזרא כי שמע מפי גדולים שארץ אלימניה הם כנענים שברחו מפני בני ישראל ׃

עבדיה א׳

בשם אשר חכמה יאלת
נשלמנו אות האלת

אות הבית

ביאה אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ׃ וכן כג׳ דברים האשה נקבית בקסת בביאה ובשער

VITTORIO EMANUELE

ſororē Thubal Kain,quæq; uxor fuit Schimron matrem fuiſſe Aſchmeda, & ex ea natos eſſe dæmones, qua de re amplius loquar in Radice אשמדי Atque mihi uidetur Aſchmedai, & alio nomine Samaël appellatum fuiſſe,ſicut declarabo in Radice ſua.

ASchpas] Apud Rabbinos legitur,Homo emat ab hoſpite ut utilitatē ab eo habeat hoſpitiū. Et deſumptum eſt hoc uocabulum à Latinis, apud quos,cum diuerſorium,tum conuiua hoſpitis appellatione uenit, de quo uide latius in Radice פשׁ

ASchkenaz] Omnes terram Alemaniæ Aſchkenaz uocare ſolent, Germanicè Teūtſch land. Et uidetur mihi,quòd deſumpſerint hoc ex Thargum Hiero-

Gen.10. ſolymitano quod Gomer & Magog per Aphrica & Germania reddidit. In lingua item Romana, terra Aſchkenaz Germania:g ſcilicet leniter prolato uocatur: atque in Aruch Thalmudico Garman, qui nimium candidus eſt, exponitur:& talis eſt Aſchkenaz, id eſt, Germanus. Porrò circa hunc Verſum,Qui ſunt cum Chananęis,uſq;

Obadiæ 1. ad Zarphat. Aben Ezra ſcribit,ſe ex ore magnorum (uirorum) audiuiſſe,terram Alemaniæ,eſſe Chananæos, qui ſugerint à facie filiorum Iſraël.

FINIT LITERA ALEPH, ET incipit litera Beth.

BIAH] Apud Rabbinos legitur,Mulier non fit grauida primo coitu. Item, Tribus rebus mulier acquiritur: Argento, Literis, & Coitu.

Eſt

הוא כנוי לתשמיש המטה דרך כבוד ׃ ויש הפרש בין
ביאה לבעילה כמו שאפרש בשורש בעל ׃

בדאי בר עונשו של בדאי אפילו אומר אמת
אין שומעין לו ׃ וכן שלא יאמרו משה
איוב י״א בדאי הוא פירוש כזבן והוא מלשון בדיך מתים יחרישו
והשם בדוי כמו שאמרו גדול השלום שדבר הכתוב
בלשון בדוי ׃

בדיל למען ייטב לי בעבורך תרגום בדיל דייטב
לי בדילך והוא כמו בשביל ואין לשמש
בהם זולתי הבית ׃

בדק הרגילו רבותינו זכרונם לברכה בשורש זה
בלשון חפוש ובקשה בלשון אשכנז זוכן
ובלעז צירקאר באמרם בודקין את החמץ ׃ ובגמרא
משלי כ״ה בפסוק אשר העתיקו אנשי חזקיהו בדקו מדן ועד באר
שבע ׃ וכן בספרי רפואות בדוק ומנוסה ׃ והשם בדיקה
ואין לשמש בו רק בבנין הקל ׃

בהדיא תמצאיהו בשורש הדיא ׃

בהק בדברי רבותינו זכרונם לברכה סימנה
מובהק פירוש מלבן וצח והוא בגדר מלשון
ויקרא י״ג בוהק הוא שהוא נגע

Eſtautem ביאה honeſta periphraſis actus uenerei:eſtq; differentia inter ביאה & בעילה, ſicut declarabo in Radice בעל.

BAdai] Hæc eſt pœna hominis mendacis.ut ſi quādo occeperit uerum dicere,haud facilè adhibetur ei fides. Vt nō dicerent,Moſes mendax eſt.ibi בדאי idem ſignificat,quod כזב, id eſt, mendax, qua in ſignificatione uſurpatur & in Iob,cap. 11. Mendatia tua uiros tacere faciunt .Inde nomen uenit בדוי, id eſt,mendatiū
Iob 11. ſicut uſurpatur à Rabbinis , quum dicunt, Tam magna res eſt pax , ut propter eam ſcriptura interdum dicat, quod non uerum eſt.

BAdel] Vt mihi bene ſit propter te. Thargum בדיל דייטב בדילך די id eſt,ut bene mihi ſit propter te, uel tui gratia:idem ualet quod בשביל id eſt,propter,neq; uſurpari debet abſq; Beth litera(præfixa.)

Gen.12. BAdak] Rabbini hanc Radicem pro ſcrutatione & inquiſitione uſurpare ſolent,Germanicè,ſuchen , Italicè,zirkar,ut quum dicunt,Scrutantur fermentum. Item,
Prou.25. Inquiſierunt à Dan uſq; Beerſcheba. Creber quoq; uſus eius eſt in libris medicinalibus, in participio præterito.ut quum dicunt,Probatum & tentatum eſt .Inde & nomen deriuatur בדיקה inquiſitio:neque uſurpatur niſi in coniugatione Kal.

BEHEDIA] inuenies in Radice בהדיא

BAhak] Signum euidens. Vel,Rabbi eius illuſtris: ſignificatū eius eſt,Candidus & clarus. Eſtq; deductū ab illo quod in Leuitico legiť בהק הוא,ubi plagā ſigni-

שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לַבְנוּת הַרְבֵּה וּבִלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז לוּיטֵר וּבְלַעַז קייארו

בּוּר אֵין בּוּר יְרֵא חֵטְא פֵּירוּשׁ אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ לֹא תוֹרָה וְלֹא דֶּרֶךְ אֶרֶץ בְּקָרָא בּוּר פֵּירוּשׁ
משלי יב שׁוֹטֶה וּבַעַר · וְכֵן וְשׂוֹנֵא תוֹכַחַת בַּעַר · וְסַנֵי מַכְסַנוּתָא
משלי ל הוּא בּוּרָא · בַּעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ · בּוּרָא דְּבַר נָשָׁא אֲנָא ׃

קהלת ב׳ **בִּזְבֵּז** בְּפָסוּק כִּי אֵין טוֹב וְרָאִיתִ · וְהוֹמֵר תַּרְגוּם לְמָא דִי אֲנָא מְבַזְבֵּז מָמוֹנָא וְהוּא הַפִּזּוּר יוֹתֵר מִדַּאי כְּמוֹ בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הַמְבַזְבֵּז אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ וְכוּלֵי · וְאֵין מְשַׁמְּשִׁין בּוֹ רַק בְּבִנְיַן פִּעֵל ׃

בָּטֵל וּבָטְלוּ הַטּוֹחֲנוֹת · אֵין לוֹ דוֹמֶה בַּמִּקְרָא אַךְ בְּתַרְגּוּם שֶׁל עֶזְרָא אֱדַיִן בְּטֵילַת עֲבִידַת
קהלת יב וְהוֹמֵר וְהוּא לְשׁוֹן שְׁבִיתָה תַּרְגּוּם · יוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבּוֹתוּ
בראשית ז · לָא יִבַטְלוּן וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שִׁמְּשׁוּ בּוֹ גַּם כֵּן בְּבִנְיַן פִּעֵל כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּפִרְקֵי אָבוֹת בַּטֵּל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ וְהַתּוֹאַר אָדָם בָּטֵל אוֹ בַּטְלָן וְהָרַבִּים בַּטְלָנִים וְהַשֵּׁם בִּטּוּל וּבִלְשׁוֹן נְקֵבָה בַּטָּלָה ׃

בֵּין שִׁמְּשׁוּ בּוֹ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בִּלְשׁוֹן הַוַּיָּיה בְּאָמְרָם בֵּין יָחִיד בֵּין רַבִּים בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה שֶׁהוּא כְּמוֹ יִהְיֶה יָחִיד אוֹ יִהְיוּ רַבִּים יִהְיֶה אִישׁ

ſignificat,quæ multum candet, Germanicè, lauter, Italicè, Kaiaro.

BVr] Nullus fatuus timet peccatum. Homo,qui neque in Lege,neque in ciuilibus rebus uerſatus eſt, uocatur Bur, id eſt, ſtultus & fatuus. Qui odit corrptionem ſtultus eſt.ibi Thargum בורא habet. Item, Stultior quidem ſum,quàm uir ullus.Thargum, בורא מכל בר אנש, id eſt, Stultior ego ſum, quàm ullus filius hominis.

Prou.12.

Ibidem 30.

Eccleſ.3.

BIzbez] Vidi itaq;,quòd non eſſet melius,quàm quòd homo gaudeat in operibus ſuis, &c.ibi Thargum habet, Ne dicat homo, ad quid ego expendo ſubſtantiam meam? &c.Hæc uox nimiam expenſionem ſignificat,ſicut & Rabbini uſurpant,quum dicunt, Qui expendit,non plus quàm quintam partem expendat, &c. Et tantum hoc uerbum in Coniugatione Piel uſurpatur.

Eccleſ.12.

Ezræ.3.

Gen.10.

BAtel] Et inutiles factæ fuerint molentes. Nuſquam hoc uocabulum amplius in Biblia legitur,prȩterquam in libro Ezræ,qui Thargum eſt.ut,Tunc impeditum eſt opus domus Dei,&c.Et ſignificat ceſſationem. ut,Dies & nox non ceſſabunt.Thargnm, לא יבטלון Nõ ceſſabunt. Cæterum Rabbini uſurpant ipſum etiam in Coniugatione Piel.ut in Capitulis patrum dicunt, Diſſipa uoluntatem tuam propter uoluntatem eius,&c. Inde uenit nomen formale,ſeu adiectiuum אדם בטל id eſt, Homo otioſus idem בטלן. Et in plurali uumero בטלים otioſi. Item nomen ſubſtantiuum בטול otium,& in fœminino genere בטלה.

BEn] Rabbini utuntur ut habeat uim uerbi ſubſtantiui , hoc modo , Siue unus, ſiue multi: ſiue uir , ſiue mulier , quod idem eſt , ac ſi diceretur, Siue ſit unus , ſiue ſint multi , Siue ſit uir, ſiue

 mulier

או תהיה אשה וכמו אלו רבים מאד ובלשון אשכנז עז דיי ובלעז סיאה ולפעמים שמשו בזה במלת הן באמרם הן רב הן מעט ולפעמים במלת אחד באמרם אחד עני אחד עשיר רוצה לומר הכל אחד יהיה עני או יהיה עשיר בלשון אשכנז עז איז אלז אייגז ובלעז טוטו אונו ׃

תמיד כ"א **ביץ** ביצים או אפרוחים ולא נמצא ממנו היחיד במקרא ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו בלשון נקבה ביצה שנולדה ביום טוב ובסמיכות ביצת התרנגולת וברבוי ביצות ולא ביצים ׃

יבמות נ"א **בית דין** אין מקום מושב הדיינים נקרא בית דין אלא חבורת הדיינים עצמם נקראים כן ׃ ופירוש כמו בית ישראל ובית יהודה בלשון אשכנז גידיכד ובלעז פריגאדה ובן הקב"ה ובית דינו הם המלאכים ׃

בית הכסא מקום המיוחד לבני האדם לעשות שם צרכם נקרא בית הכסא ויש חורין לו מושב או מקום בסתם ׃

ביתוס צדוק וביתוס אבאר בשורש צדק ׃

תענית י"א **בלבל** כי שם בלל תרגום ארי תמן בלבל ׃ בפול בו פא הפעל בין העין והלמד על משקל הלחל מן חלל ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה אך בבנין פעל ׃ והשם בלבול ענין ערבוב וחלחול ׃

mulier.& Id genus multa ſunt, Germanicè, Es ſeye, Ita- Italicè Siah. Interdum ſimili modo utuntur uocula כן quum dicunt. Siue multum, ſiue parum ſit. Non- nunquam dictione אחד ut, Vnus pauper, unus di- ues. ſenſus eſt, Totum unum eſt, ſiue pauper, ſiue diues fuerit, Germanicè, Es iſt alles eins, Italicè, To- to uno.

Deut.21. BIz] Oua, aut pullos: Singulare eius non inue- nitur in Biblia. Rabbini uſurpant etiam in fœ- minino genere. ut, Ouum quod naſcitur in die feſto. Et in regimine, Ouum gallinæ. Et in plurali numero di- citur בצית בצים & non בצים.

BEth din] Nequaquam locus ubi Iudices ſedent Beth din uocatur. quin potius congregatio ipſa Iu- dicum ſic nuncupatur, habet planè eandem uim, quam
Hiere.31. & iſtæ loquutiones, Domus Iſraël, Domus Iehudah, Germanicè: geſind, Italicè Brigadah. Similis locutio eſt. Deus ſanctus, & domus iuditij eius: ubi intelligun- tur angeli.

BEth Hakiſſe] Locus deſtinatus filijs hominum, ut ſatiant ibi neceſsitatem ſuam uocatur Beth Ha- kiſſe, Quidam uocant eum locum מושב uel מקום abſolute.

BAIETHOS] Zadok & Baiethos inuenies in Ra- dice צדק.

Gen.11. BIlbel] Quia ibi confudit Dominus. Thargū. אחד מכן בלבל geminatur in eo prima Radicis inter ſecun- dam & tertiam, iuxta formam קלקל quod à קלל ue- nit. Eſtq; frequēs uſus eius, uerùm in Coniugatione Piel. Inde & nomen uenit בלבול id eſt, cōmixtio & perditio.

בַּלְמִיס בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל מִי שֶׁאֲחָזוֹ בּוּלְמוּס ׳ אוֹמְרִים הַמְּפָרְשִׁים שֶׁהוּא מִין רָעָב הַנִּקְרָא בּוּלְמוּס וּמִי שֶׁפּוֹגֵעַ בּוֹ יָבֹא לוֹ רָעָב גָּדוֹל וְאִם אֵינוֹ אוֹכֵל יָמוּת מִיָּד ׳ וְאֵינוֹ אֶלָּא שֵׁם חוֹלִי אֶחָד מִי שֶׁאֲחָזוֹ אוֹתוֹ חוֹלִי יֹאכַל הַרְבֵּה וְלֹא יִשְׂבַּע וְאִם הָיָה כְּדִבְרֵיהֶם הָיָה אוֹמֵר מִי שֶׁמּוֹצֵא אוֹ מִי שֶׁפּוֹגֵעַ בְּבוּלְמוּס ׳ וּבֶעָרוּךְ פֵּי׳ שֶׁבּוּלְמוּס נִקְרָא בִּלְשׁוֹן יָוָן גְּרוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹר לְפִי שֶׁאוֹכֵל הַרְבֵּה כְּשׁוֹר ׃

שמות יו׳ בַּלְסְטַר וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן וְגוֹמֵר ׳ פֵּירֵשׁ רַשִׁ״י לְהַבְדִּיל בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל חִצִּים וּבַלְסְטְרָאוֹת שֶׁל מִצְרַיִם בִּלְשׁוֹן רוֹמִי קוֹרִין לְקֶשֶׁת בליכטא בלעז בליסטר ׃

שה״ש ז׳ בַּלְסַם הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ תַּרְגּוּם וּמִתְבַּסְּמִ קַדְמַי בְּרֵיחַ בַּלְסְמוֹן וְהוּא שֶׁמֶן עָרֵב מְאֹד וְלֹא נִמְצָא רֵיחַ טוֹב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְכֵן נִקְרָא בלשון אשכנז ׳ ובלעז באלסימו וְנִקְרָא גַּם כֵּן אֲפַרְסְמוֹן כַּאֲשֶׁר בֵּאַרְתִּי בְּשָׁרְשׁוֹ ׃

בַּעַל כָּל לְשׁוֹן בְּעִילָה שֶׁבַּמִּקְרָא אֵינוֹ בָּא רַק עַל הָאִישׁוּת ר״ל שֶׁהַבַּעַל מְשַׁמֵּשׁ עִם אִשְׁתּוֹ
דברים כ״א כְּמוֹ הָבֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְכֵן וּבָא אֵלֶיהָ וּבְעָלָהּ ׳ וְכֵן וּבָעַל
דברים כד׳ בַּת אֵל נֵכָר ׳ הַנָּבִיא הוֹכִיחָם עַל שֶׁנָּשְׂאוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת אֲבָל
מלאכי ב ר״זל קָרְאוּ בְּעִילָה גַּם עִם שְׁאָר נָשִׁים כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ הַבּוֹעֵל אֲרַמִּית קַנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ ׳ שֶׁבַע בְּעִילוֹת בָּעַל אוֹתוֹ רָשָׁע ׳

BAlmas] Apud Rabbinos legitur, Si quem appræhenderit Bolmos. Stolidi homines dicunt eſſe genus herbæ, quæ Balmos uocetur, in quam ſi incidat quiſpiam, affitiatur magna fame, adeò, ut ſi non habeat quod edat, ſtatim moriatur. Sed hoc non eſt uerum: Significat enim Balmos morbum quendam, qui ſi hominem inuadat, facit ut multum edat, & nunquam ſaturetur. Quòd ſi uerum eſſet, ut illi loquuntur, debebant Rabbini dicere, Qui inuenerit Bolmos. Vel, Cui obuiauerit Bolmos. In Aruch Thalmudico exponitur Balmos id eſſe, quod in Græca lingua guttur bouis uocatur, eò quod homo qui (laborat hac infirmitate) multum edat, inſtar bouis.

Exod.14. BElaſtar] Et profecta eſt columna nubis, &c. Exponit Rabbi Schelomo, ut ſepararet inter caſtra ægiptiorum & inter caſtra Iſraëlitarum ad recipiendum ſagittas & iacula ægiptiorum, in lingua latina uocant arcum Baliſta Italicè Baliſtra.

Cant.7. BAlſam] Mandragoræ dederunt odorem. Thargum. Suauis odor fuit coram me, ſicut odor balſami. unguentum eſt ualde dulce, neq; inuenitur odor ipſo melior. Similiter uocatur & Germanicè, Italicè balſamo. Nuncupatur item alio nomine אפרסמון quemadmodum declaraui in Radice ſua.

BAal] Omne Baal quod in Biblia extat, ſubagitationem, quæ in propriam uxorem fit, ſignificat, uult dicere, quum maritus coit cum uxore ſua. Exempli gra-
Deut.21. tia. Et poſtea intrabis ad eam, maritabiſq; eam. Item, Cum
Ibidem 24. receperit uir uxorem, & maritauerit eam. Item, Et in uxo-
Malach.2. rem accepit filiū Dei alieni: ubi propheta increpat, quòd duxiſſent uxores alienigenas. Cæterū Rabbini uocant etiā בעילה ubi quis cum alijs mulierib. rem habet. ut cū dicūt, Qui ſubagitat mulierem ſyriacam æmulantur, & irruunt in eū. Item, Septē uicibus ſubagitauit eam impius

Item,

וכן כל בעילותיו בעילת זנות ויש הפרש בין בעילת
לביאה כי לא נקרא ביאה רק הפעם הראשונה שהאיש
משמש עם אשה ולכן לא תתרבה לומר ביאות כמו
שנאמר בעילות ודוק ותמצא ׃

בקיא מי שיש לו איזה הרגל באיזה למוד או
באיזו מלאכה נקרא בקי ובריבוי בקיאים
ראשית מ״ט ובפסוח ׳ ולכן שבים מהלב . תרגום ירו׳ בקיאין בהלכה
וגומר והשם בקיאות בלשון אשכנז גיוהאבליד ובלעז
פראטיגא ׃

משלי ל״א **בר** מה ברי מה בר בטני ׳ כמו בן ולא
תילים ב׳ נמצא עוד בעברי ויש מפרשים כן נשקו
בר וכן כל בן מתורגם בר או ברא ובתרגום ירושלמי
אבו׳ ב׳ ביר כמו לא בין לו ולא נכד לא ביר ליה ולא ביר ברא וכן
רוב הפייטנים חותמים שמם פלוני בירבי פלוני והוא
מורכב מן ביר ורבי ועוד אדבר מזה בשורש רבי ׃

קהלת ב׳ **בר** ומי יחוש חוץ ממני ׳ תרגום בר מיני
בראשית ט״ו וכן ׳ ויוצא אותו החוצה ׳ לברא וכן
נוהגין כשזוכרין איזה חולי רע או מיתה משונה וכדומה
לזה אומרים בר מינן פירוש חוץ ממנו ׃

שמות י״ב **בר** לבד מטף ׳ תרגום בר מן טפלא וכן כל
במדבר ח״ב לבד תרגום בר וכן אין בלתך ׳ לית בר
ישעיה מ״ג מנך ואין מבלעדי לית בר מני

Item, Omnes coitus eius ſunt tanquã coitus qui fiũt in ſornicatione. Eſtq́ differentia inter בעילה & ביאה Nam ביאה uocať primus congreſſus. quo uir coit cũ muliere. Hinc eſt quòd in plurali numero non dici ſolet ביאות ſicut dicimus בעילות ſcrutare & me uerum dicere inuenies.

BA ki בקי Is qui uſum habet alicuius diſciplinæ, uel alicuius artis בקיא uocatur. Et in plurali numero dicitur בקיאים: Vnde ubi textus hebraicus habet, Et albos
Gen.49. dentes à lacte. Thargum Hieroſolymitanum habet. בקיין בהלכה id eſt, exercitati in Halacha . nde & nomen uenit בקיאות exercitatio, Germanicè gevuenlich, Italicè pra ctica.

Prou.31. BAr בר Quid fili mi, quid inquam fili uteri mei, idem ualet quod Ben, id eſt, filius: nec amplius in Hebræo extat. ſũt tamẽ qui in hac ſignificatione exponũt illud pſal
Pſal.2. mi נשקו בר Oſculamini filiũ. Itẽ omne בן in Chaldęo reddiť per בר aut ברא & in Tharg. Hieroſolymitano per ביר. ut,
Iob 5. Nõ erit ei filius, neq́ nepos. Thar. לא ביר ליה ולא ביר בריה id eſt, nec filius ei, nec filius filij. Idẽ quoq́ plerunq́ fieri ſolet apud poëtas, ut ſignent nomina ſua iſto uocabulo, dicentes בירבי id eſt filius Rabbi iſtius, uel iſtius. Eſtq́ uocabulum hoc compoſitum à ביר & רבי de quo iterum loquar in Radice רבי Et quis feſtinabit magis quàm ego. Thargum habet בר מני id eſt, extra me. Item, Et
Gen.15. eduxit eum foras. Tharg. לברא ſolet item hoc uocabulum uſurpari ubi mentio fit morbi alicuius mali, aut mortis non naturalis: & ſimilium, ut quum dicunt בר מן cuius expoſitio eſt חוץ ממנו id eſt, id eſt, abſit à nobis.

Exod.12 BAr בר Præter paruulos. Thargum habet, בר מן טפלא id eſt, exceptis paruulis Similiter omne לבד. Thargum reddit per בר Item , Nemo eſt præter te. Thar. לית בר מנך. Itẽ, Nemo eſt præter me. Thar. לית בר מני

בלם לשון לבד והם קרובים בענין עם השרש שלפניו
בלשון אשכנז זונדרליך או אונ ובלעז כעגצה ׃

תלים נ׳ **בר** בהמות בהררי אלף ׳ תרגום ותור בר דרעי
בכל יומי טורי אלפין וכן בדברי רז״ל בר
יוכנה הוא עוף גדול מאוד ונקראים בר מלשון שדה
דמתורגם ברא או הם מענין חוץ דבשרש שלפניו ופירו׳
בר בלשון אשכנז ווילד ובלעז סלוודיג ׃

תלים קי״ד **ברבר** תרגום מעם לועז מעמא ברבראיז נאבהתנו
קוראים כל מי שאינו יודע לשון הקודש
לועז ׳ ותתרגמה תרגום ירושלמי ברבריאה ׳ וכן ברבורים
מלכים ה׳ ד׳ אבוסים אומרים שהוא עוף שמן מברבריאה והיה עולה
על שלחן שלמה בכל יום ׃

בת בדברי רז״ל אל יתיז את הראש בבת אחת
פירוש בפעם אחת ואיני יודע מאין נגזר
תלים י״ז זה אם לא שהוא נגזר מן בת עין והוא בדרך קצרה כאלו
אומר כבת עין אחת ופירושו כהרף עין רוצה לומר רגע ׃

בת בדברי רבותינו זכרונם לברכה יוצאת בת
קול ׳ אין משגיחין בבת קול וכן בהרבה
מקומות ואומרים שאינו קול ממש אלא בת של קול ׳
דמשפסקה הנבואה היו משתמשין בו לפעמים ובעלי
הקבלה אומרים שהוא קול של מדה אחת הנקראת קול
ואולי כן הוא ׃

Omnia idem ualent quod לבר Germanicè ſonder, uel on. Italicè ſenzah.

Pſal. 50. BAr] Apud Rabbinos legitur, Bos agreſtis. Iumenta in montibus mille. ibi Thargũ habet, Et bos ſilueſtris, qui depaſcit ſingulis diebus mille montes, Item, בר יוכני ſic uocatur auis quædam ualde magna. Hæc omnia ueniunt appellatione בר quod reſpondet Hebræo שדה quod agrum ſignificat. & in Targum per ברא transfertur: uel ſunt de ſignificatione חוץ id eſt, extra, de quo ſupra diximus. Exponitur autẽ בר Germanicè vuild. Italicè ſyluatico.

Pſal. 113. BArbar] De populo Loes. Thargum, De populo barbaro. Et Gen. 10. ubi textus hebraicus habet uocem Thogarma: Thargum Hieroſolymitanum habet
1. Reg. 4. Barbaria. huius generis eſt ברבורים אבוסים ubi dicunt quod ſit auis pinguis, ueniens è Barbaria, quæꝙ cotidie ſuper menſam Solomonis apponebatur.

BAth] Apud Rabbinos legitur, Egreſſa aſt Bath Kol. Item, Non curam habent Bath Kol, & iſto modo uſurpatum inuenitur in multis locis. Et dicunt Bath Kol, non eſſe ueram ſiue ſòlidam uocem, ſed filiam uocis: Cuius uſus olim fuit poſteaquam ceſſauiſſet prophetia. Cæterum qui periti ſunt artis Cabaliſticæ dicunt quod ſit uox cuiuſdam uirtutis diuinæ, quęuocetur קול, & fortaſsis ita eſt.

 FINIT

נשלמה אות הבית
בטו לחדש טבת

אות הגימל

גגית בדברי רזל כפה עליהם הר כגיגית · הוא האמבטי בלשון אשכנז בוט או קוף · ובלעז טינה ובערוך פירוש שהוא כל העשוי חורין חורין ונראה לי שהראשון עקר ׃

גאון יש גאון הוא לטובה כמו לגאון ולתפארת (ישעיה ד׳) וכן וברוב גאונך (שמות טו׳) שהם לשון שררה בלשון אשכנז הערשאפט ובלע סיביירייאה ויש לרעה כמו לפני שבר גאון (משלי א) גאה וגאון ודרך רעה (משלי ח) והם לשון גאוה בלשון אשכנז הופרט ובלעז סופירבייא · וכן גאות יש לטובה כגון ה׳ מלך גאות לבש (תילים צ״ג) לטובה · עטרת גאות שכורי אפרים (ישעיה כ״ח) לרעה · וראה כל גאה והשפילהו (איוב מ׳) כל גיותן והוא שם תואר ואנחנו נוהגין לומר גיותן הגימל בפתח · והתמהתי איך נעשה מן גאון שם תואר ואינו אלא שם דבר כדלעיל · וכן קצת החכמים שהיו אחרי האמוראים נקראו גאונים כגון רב שרירא גאון רבי סעדיה גאון ושמעתי שנקראו כן בעבור שהיו בקיאים בכל התלמוד שהם ששים מסכתות · גאון בגימטריא ששים ׃

FINIT BETH, ET INcipit litera Gimel.

GIGITH] Rabbini dicunt, Incuruauit ſuper eos montẽ, ueluti tinã. (uaſculũ eſt) quod alio nomine [illegible] uocatur Germanicè ein Butt, uel Cuppa, Italicè Tina. In Aruch Thalmudico exponitur quod ſit ſportula facta cum multis foraminib. mihi tamen uidetur primum interpretamentum ſolidius eſſe.

GAon] Eſt ubi uocabulum hoc in bonam partem ac
Eſa.4 cipitur. ut, In magnificẽtiam & decorem. Item, Et in
Exod.15. multitudine magnificentiæ tuæ &c. Et ſi qui ſunt ſimiles loci, ubi dominium ſignificat, Germanicè herſchafft, Italicè ſinieria, Eſt & ubi in malam partem accipitur. ut, Præce
Prou. 16. dit ſuperbia contritionem. Superbiam & arrogantiam &
ibidem.8 uiam malam. in quibus locis ſuperbiam ſignificat, Germanicè hoffart, Italicè, ſuperbia. Simili modo & uocabulum גאות modo in bonam modo in malam partem accipitur.
Pſal. 93. ut, Dominus regnauit & ueſtiuit ſe magnificentia. Vę co
Eſa.28. ronę ſuperbiæ, ebrijs Ephraim. Et aſpice omnem ſuperbum, ibi Thargum habet כל גיותן eſtq; nomen adiectiuum pro quo nos dicere ſolemus גיותן Gimel habente Pathah. Et miror ego quomodo è גאון factum ſit nomen adiectiuum cum tamen ſit nomen rei ſicut illud ſupra poſitum. Hinc eſt quod & ſapientum quidam qui poſt Amoraim uenerunt גאונים uocantur. ut, Rabbi Scheira Gaon, Rabbi Seadiah Gaon: & audiui ſic appellatos fuiſſe, eò quòd exercitati fuerint in Thalmud, in quo ſunt ſexaginta Tractatus גאון enim in Geometria ſexaginta facit.

גב אח על גב הוא כמו אח על פי ואולי יש הפרש ביניהם ואנכי לא ידעתי ופתרונם בלשון אשכנז וויא וואל דוך ובלעז בין קי ׃

גב כל מלת עם שבא בבנוי מתורגם בלשון גב בתרגום ירושלמי כמו עמו עמד עמי תרגום גביה גבך גבי וכולי ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו בלשון אצל באמרם כשהוא אומר גבי עונש וכן גבי שכר · בלשון אשכנז ביי ובלעז אפריסו ׃

גבר בדברי רבותינו זכרונם לברכה קראו שם כנוי להקדוש ברוך הוא גבורה באמרם
מצות כ׳ אנכי ה׳ אלהיך ושומר מפי הגבורה שמענום וכן צא והמלך בגבורה אבל אינו בא אלא עם הא הידיעה ולכן צריך לקרא בית בגבורה בפתח ׃

גרגרניות אבחנו חורין כן הפרי הנקרא בלשון אשכנז קירשן ובלעז צירזי ׃ ובערוך מפרש אותו מין עשב שאוכלין הגמלים ויש אומרים שהוא כזרע גד בלעז קולייאנדרא וכן בלשון אשכנז ׃

גדל נקרא האצבע הגדול גדל ובלשון עברי נקרא בהן ונראה לי שלא נקרא גדל

GAb] Aph, Al, Gab, idem ualet quod aph, al, pi, id eſt, licet, quamuis. Et fortaſsis differentia eſt inter ea, ſed ego ignoro eam: expoſitio eorum in lingua Germanica eſt. vuievuol doch, Italicè Benki.

GAb] uocabulum גב quod uenit cum pronomine affixo. In Thargum Hieroſolymitano redditur per גבי, גבך, גביה, id eſt, ſecum, tecum, mecum, &c. Rabbini noſtri pro אצל, id eſt, apud, iuxta, utuntur. ut quum dicunt, quemadmodum ipſe dicit, Iuxta pœnam. Item, Iuxta mercedem, Germanicè bey, Italicè aphreſo.

GAbar] In Sermonibus Rabbinorum noſtrorum. nomen ſancti Dei benedicti uocari ſolet, גבורה id eſt, fortitudo: ſicut dicunt circa iſtum locum, Exod, 20. Ego Dominus deus tuus, &c. Ex ore fortitudinis audiuimus ea. Item, Eas & conſulas fortitudinem: ſed non uenit in hac ſignificatione, niſi cum He notificationis, quapropter neceſſe eſt. ut Beth in בגבורה . proferatur cum pathah.

GVdgedanioth] Ita nos fructum appellamus, qui Germanicè kirſchen nuncupatur, Italicè ceraſa. Aruch Thalmudicum exponit pro herba quadam, qua cameli ueſcuntur. Et ſunt qui dicunt, quod formam habeat ſeminis Gad, Italicè Coliandro, quo nomine & à Germanis uocitatur.

GVdal] Maximus digitus, Gudal nominatur. cui in lingua hebræa בהן nomen eſt. Et uidetur mihi, maximum digitum manus Gudal ſolum

רח האצבע הגדול של היד אבל בהן בקרא של היד ושל הרגל ועוד קראו לו בגמרא אצבע צרדא בלשון אשכנז דוימא ובלעז מדליקמו ׃

גדר בהגיון כשהם מבארים מהות ואיכות של שם או חכמה אחת במאמר קצר מאוד קראו לו גדר כגון מהו גדר האדם אמרו האדם הוא חי מדבר ׃ מהו גדר הרפואה כך וכך ׃ גדר השיר כך וכך ובלעז דפיניציון ׃

גיהנם קראו רבותינו זכרונם לברכה מקום עונש הרשעים אחר מותם גיהנם לפי שגי בן הנם הסמוך לירושלים היה מקום מתועב ששם שרפו את בניהם למולך ונקרא כן לפי שהבן היה שם נוהם וצועק ובשלשה מקומות נמצא גיהנם בלי זכר בן עיין במסורת גדולה ותמהתי למה אנו קורין אותו גיהנם בפתח או בקמץ ולא נמצא בפסוק רק בחולם ׃

גוי כל איש שאינו מישראל קראו לו גוי כלומר שהוא מגוי אחר ואם נקבה היא קראו לה גויה ובלשון רבות גויות אף על פי שלא יתכן בלשון ׃

גויה ראש הגויה פירוש ראש גיד הערוה ׃

ſolum uocari, Bohen uerò cum manus, tum pedis digitum. In Gomora adhuc alio nomine עצבא גודל nuncupatur, Germanicè daumen, Italicè molicmo.

GEder] in Dialectica cum breuiſsima oratione, quidditatem & qualitatem nominis, aut artis alicuius explicant, id ipſum Geder uocant. ut, Quid eſt Geder hominis? reſpondent, Homo eſt animal quod loqui poteſt. Ita quum quæritur, quæ ſit definitio medicinæ, aut Muſices, taliter & taliter reſpondent, Italicè definition.

GEhinam] Rabbini noſtri locum ubi impij poſt mortem puniuntur Gehinam uocant, ab eo ſcilicet, quod uallis Ben Hinom prope Hieroſolymam locus immundus fuit, in quo exurebant filios ſuos idolo Moloch. Fuit autem locus iſte ſic denominatus à rugitu & clamore pueri, qui ibi exurebatur. Et in tribus locis inuenitúr Gehinam absque adiuncto Ben, de quo uide in Maſoreth magna. Porrò admiror ego qui fiat, quod nos legimus גיהנם cum pathah, uel cum Kamez quum in Biblia tantum cum Holem inueniatur.

GOi] Omnem uirum qui non eſt Iſraelita, Iudęi Goi appellāt, quaſi dicāt, eſt de alia gente. Mulierem uerò Goiah nominānt, & in numero plurali dicūt גויות tametſi ſic dicere non congruat.

GEuiah] ראש הגויה Expoſitio eius eſt. Caput membri uirilis.

ד״ה א׳ י׳ **גות** את גופת שאול ואת גופות בניו ׀ ולא
במצא עוד במקרא ושניהם בלשון נקבה
שמואל א׳ ל״א ׀ אבל את גוית שאול ואת גוית בניו תרגום ית גופיא
דשאול וית גופי דבנוהי שניהם בלשון זכר ומזה אמרו
חכמים גוף וגופים בלשון זכר ׃

גוך כהאי גונא פירוש כזה הדמות ׀ וכן תרגום
כדמות חמת נחש כגון אירסא דחיוויא ׀
וכן בפסוק ויאמר הגואל לא אוכל לגאול תרגום כהאי
גונא לית אנא יכיל למפרק בלשון אשכנז גלייכביש
ובלעז סימיליטו דיני ׃

אסתר א׳ **גון** ענין צבע כגון חור כרפס תרגום גון חיור
וכן תחש תרגום ססגונא פירוש מין חיה
שיש לו צבעים הרבה כמו שפירש רשי שם ׃

גוך הרבה שמשו רזל בזאת המלה עם כף
שמושית באמרם כגון ׀ ופתרונה כמלת
כמו ׀ אבל כמו יחובר אל הכנויים באמרם כמוהו כמוך
כמוני וכולי ולא כן מלת כגון ׃

גון כל לשון עבין לא במצא רק בקוהלת
ומותרגם בלשון גוון ׀ כמו ענין רע גוון
ביש ׀ וכעס ענינו ורגז גוביה ואולי הוא מענין גוון
דלעיל ׃

תהלים ח׳ **גדם** אויב ומתנקם תרגום בעל דבבא וגדים ׀
משלי א׳ וכן קורץ שפתיו גדים בשפותיה ובדברי

1.Para.10 GVph] Corpus Saulis, & corpora filiorum eius. Non inuenitur magis in Biblia, & utrunq; eſt fœminini generis. Verum quod in Samucle legitur, Cor-
1.Sam.31. pus Saul atq; corpora filiorū eius. Thar. in maſculino genere reddidit utrūq;, hoc modo ית גויפת דשאול וית גופי דבנוהי Hinc eſt quòd & ſapientes dicunt גויפים & גוף in genere maſculino.

GAuan] כהלא גוונא Senſus eſt, Et id genus ſimilia. Hinc eſt, quòd ubi textus hebraicus dicit, Venenum
Pſal.58. habent in ſimilitudinem ueneni ſerpentis. Thargum habet כגון אירסא דחיויא Itidem in Verſu, Reſpondit propinquus, Non poſſum redimere pro me. Thargum dicit,
Ruth.4. Ad hunc modum non ego poſſum redimere, Germanicè gleichnis, Italicè Similitudine.

GAuan] colorē ſignificat, ut, Sericum candidū. Thar
Eſther 1. gum, Colorem candidum. Item, ubi textus Bibliacus habet uocem כרפס. Thargum habet ססגונא id eſt, Animal cui ſunt multi colores, ſicut & Rabbi Schelomo inibi exponit.

GOn] Multus uſus eſt huius dictionis apud Rabbin. cū præfixa litera ſeruili Caph. ut כגון. & idem ualet quod כמו ſed כמו coniungit̄ cum pronominibus affixis. ut כמוני. כמך, כמהן id quod non fit cum dictione כגון.

GAuan] Omnis ſignificatio eius eſt res, ſiue negotium. & tantum inuenitur in Eccleſiaſte, ubi ענין, in
Eccleſ.1. Thargum per גוון transfertur. ut, Hanc occupationē ma-
Ibidem 1. lam. Tharg. גוון בים. Item, Et moleſtia eſt occupatio eius. Thargum ורגו גוניה. Et fortaſsis eſt de ſignificatione גוון ſuprapoſiti.

Pſal.8. GAzam] Inimicum & ultorem. Thargum.
Prou.16 Authorem inimicitiæ & minacem. Item, Mouet labia. Thargum habet. Minatur labijs ſuis,

רז"ל אנוש דגים ולא עביד בלשון אשכנז דרייאן ובלעז
מאניצר ׃ והכלל כל לשון גזום אינו אלא לעשות רעת
ואין משמשין בו רק בבנין פעל הדגוש ׃

גזמא פירשתיהו בשרש הבא׳ עיין שם ׃

גזר רוב לשון חוק מותרגם בלשון גזרה כגון
בראשית מ'ז וישם אותה יוסף לחוק תרגום לגזרה
שמות י'ב וכן זאת חקת דא גזרתא וכן מטעם המלך מגזרת מלכא
יונה ג' אסתר א' וכן בדתי פרס ומדי בגזרין פרסאי ומדאי ׃

גזרה רז"ל קראו לשמדות ודתות שגוזרין עלינו
האמות גזרות והוא מלשון אשר נגזר
אסתר ב' עליה ׃ וכן אמרו גזרה היא מלפני בלעז סינטינציה
ובלשון אשכנז אורטייל ׃

גזרה מקל וחומר וגזרה שוה הם משלש עשרה
מדות שהתורה נדרשת בהן ואין כאן מקום
באורם וגזרה זו פירוש חתיכה בלשון אשכנז שטוק
מלכים א' ג' מלשון גזרו את הילד ׃

גזרה המדקדקים קראו לכל חלק מהפעלים
גזרה כגון גזרת השלמים גזרת החסרים
וכולי פירוש חתיכה וכן נמצא ביחזקאל והגזרה והבניה
יחזקאל מ'א ׃ ובלשון רבות קורין אותם גזרות הגימל בחיריק והזין
בשוא והוא טעות וראוי לומר גזרות הגימל בשוא והזין
בקמץ כמו מן שמלה שמלות וכל אלו ארבע השרשים
הנזכרים הם קרובים בענין ׃

Et apud Rabbinos legitur, Homo qui minatur & nihil facit. Germanicè Drevuen, Italicè manizer. In Summa ubicunq; uſurpatur hoc uocabulum גזם nihil niſi malè facere ſignificat. Tantumq; eo authores in Coniugatione Piel daggeſſata uti ſolent.

GVZMA] explicaui in Radice הגזים ubi uide.

GAzar] ferè uocabulũ חק in Thargum reddi ſolet per גזרה id eſt, decretum. ut, Poſuit autem
Gen.47. hoc Ioſeph in decretum. Thargum לגזרה Item. Hæc eſt
Exod.12. lex Pæſach. Thargum, Hoc eſt decretum. Item, Ex con-
Ionæ.3. ſilio regis. Thargum, Ex decreto regis. Item, Iuxta decre-
Eſther.1 ta Perſarum & Medorum. Thargum, כגזרת

GEzera] Rabbini perſecutiones, & ædicta, quæ cõtra nos populi decernunt גזרה uocant. Eſtq; no-
Eſther 2. men deductum àb illo. Et quid eſſet diffinitum contra eã. Huiuſmodi eſt, quòd dicunt, Decretum eſt coram me, Italicè ſententia, Germanicè urteil.

GEzera] A minori ad maius, & à ſimili loco: Sũt ex tredecim modis, quibus lex ipſa exponitur, de quibus hic non eſt locus dicendi, Cæterum uox גזרה de qua hic agitur, pro parte exponitur, Germanicè ein ſtück.
1.Reg.3. Et deducitur ab illo, Secate puerum.

GIzra] Grammatici unamquãq; partẽ, ſiue ordinẽ uerborum גזרה nominant. ut, Ordo perfectorum, ordo defectiuorũ, &c. ubi ſectionem ſignificat. Similiter uſurpatum inuenitur in Ezechiele, cap. 41. ut, Et interciſio ipſa. &c. In plurali numero dicunt גזרות Gimel leniter prolato, punctato cum Hirec, & Zain cum Scheua: Verùm hoc error eſt, dici enim debet גזרות gezaroth, punctato Gimel cum Scheua, & Zain cum Kamez: ſicut dè שמלה Simlah: in plurali dicitur שמלות Semaloth. Porrò omnes iſtæ quatuor Radices uicinitatẽ habẽt in ſignificãdo.

דברים כ'ד **גֵּט** סֵפֶר כְּרִיתוּת דִּבְאוֹרַיְיתָא מְתוּרְגָּם גֵּט פְּטוּרִין
ישעיה נ' וְדִבִישַׁעְיָה מְתוּרְגָּם אִגֶּרֶת פְּטוּרִין וְדִבִירְמְיָה
ירמיה ג' מְתוּרְגָּם אִגֶּרֶת גֵּט פְּטוּרִין וּבַעֲלֵי הַתּוֹסְפוֹת כּוֹתְבִים
טַעַם לָמָּה נִקְרָא גֵּט לְפִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שׁוּרוֹת ׃
וְקָשֶׁה לִי וַהֲלֹא אַף שְׁאָר שְׁטָרוֹת נִקְרָאִים גֵּט כְּמוֹ גֵּט חוֹב
שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרָיוּת וְעוֹד לָמָּה לֹא נִקְרָא ד״ח או ה״ז או
ט״ג וְאוּלַי שֶׁגַּם הֵם בְּגִימַטְרִיָּא שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה ׃

גִּיד בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דְּבָרִים קָשִׁים
משלי ה' כְּגִידִין וְהוּא עֵשֶׂב מַר תַּרְגּוּם וְאַחֲרִיתָהּ
מָרָה כַלַּעֲנָה ׃ מְרִירִין כְּגִידֵי ׃

בראשית מ'ב **גִּין** עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת ׃ תַּרְגּוּם
יְרוּשַׁלְמִי בְּגִין כֵּן אָתַת עֲלָנָא הוּא כְּמוֹ
שמות כ'א בִּשְׁבִיל וְאֵין לְשַׁמֵּשׁ בָּהֶם זוּלַת הַבֵּית ׃ וְכֵן אִם אֵין אִתָּהּ
יוֹצֵא בְּגִינֵי יְצָא בְּגִין אִשְׁתָּךְ וְאוּלַי וְכֵן פרש״י ׃

גַּיִיס בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהוּא יָרֵא
מִפְּנֵי הַגַּיִיס וְהַרְבֵּה גַּיִיסוֹת בִּלְשׁוֹן רַבּוֹת
וְלֹא נִמְצָא גַּיִיסִים וּפֵירוּשׁוֹ חַיָּלוֹת ׃

גַּיֵּיר בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר
׃ וְכֵן אַבְרָהָם מְגַיֵּיר אֶת הָאֲנָשִׁים וְשָׂרָה
מְגַיֶּירֶת אֶת הַנָּשִׁים שָׁרְשׁוֹ גּוּר כְּמוֹ מִן קוּם קַיֵּים ׃

Deut. 24. GEt] Liber repudiĳ de quo in lege mentio fit,in Thargũ per גט פטורין transfertur. Et ꝙ in Eſaia cap. 50. legitur per אגרת פטורין id eſt, epiſtola repudiorum redditur. Quòd uerò in Hieremia extat cap. 3. Chaldæus interpres per אגרת גט פטורין reddidit. Cęterum (qui cōmentationes in Thalmud ſcripſerunt ,quas) Thoſephoth nominãt,rationem perhibent,cur libellus repudiĳ גט uocatus ſit,nempe ab eo,quod continet tantum duodecim lineas,ſed durum hoc mihi uidetur,quandoquidem & aliæ literæ ueniunt appellatione גט ut גט חוב, Germanicè ein ſchuldbrieff. Ad hæc, quid impedit quo minus (libellus repudiĳ) ד״ח uel ה״ז uel ט״ג &c. uocitetur, quæ & ipſa in Arithmetica duodecim conſtituunt.

Prou. 5 GId] Apud Rabbinos legitur, Verba dura tanquã abſynthium:herba eſt amara. Vnde Thargum quod reſpondet Hebræo, Nouiſsimum autem eius amarum eſt ueluti abſynthium,eſt, מרין כגדין Germanicè vuermut.

Gen. 42. GIn] Et idcirco uenit ſuper nos hæc tribulatio. Thargum Hieroſolymitanum habet בגין כן אתת עלנא, idē ualet quod בגלל id eſt,propter:neq; uſurpari debet abſq; Beth litera præfixa.ut,Si non egrederis tu propter me,egredere propter uxorem tuam,&c. Hæc habet Rabbi Schelomo,in ſuo peruſch ſuper Exod.cap.18.

GAias] Apud Rabbinos legitur,Qui timet ſibi ab exercitu.In plurali numero dicitur גייסות neq; inuenitur גייסים expoſitio eius eſt חיילות id eſt, Exercitus.

GAiar] Rabbini dicunt, Peregrinus qui proſelytus efficitur.Item, Abraham uiros proſelytos faciebat,Sara uerò mulieres. Radix eius eſt גיר ſicut à קים קם dicitur.

Gallal

דברים ט״ו **גלל** בגלל הדבר הזה · וכן וחיתה נפשי בגללך
בראשית י״ב · לשון בעבור ואין לשמש בהם בלי בית ׃

תילים ע״ז **גלגל** נקראו השמים גלגלים שנאמר קול
רעמך בגלגל לפי שהם כוכבים
תמיד והם שבעה שבכל אחד מהם אחד
מן שבעה כוכבי לכת שסימנם חנכ״ל שצ״ם פירוש חמה
נוגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים ׃

גלגול דעת רבותינו זכרונם לברכה כי בתחיית
המתים לא יחיו רק הנקברים בארץ ישראל
והנקברים בחוצה לארץ אינם חיים אלא דרך גלגול
מחלות רוצה לומר שיתגלגלו תחת הקרקע עד תוך
ארץ ישראל ושם יחיו וזהו נקרא גלגול מחלות והם
חפירות חלולות תחת העפר בלשון אשכנז לוכר שנאמר
לבא במערות צורים ובמחלות עפר · ומזה מה
שאומרים בעלי הקבלה גלגול הנשמות ודעתם שכל
נשמה ונשמה נבראת שלשה פעמים רוצה לומר שהיא
מתגלגלת בגופי שלשה בני אדם ולוקחין סמך מפסוק
איוב ל״ג הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר · וכן
אומרים שנשמתו של אדם הראשון נתגלגלה בגוף של
דוד המלך ומדוד תתגלגל בגופו של משיח
וכן אדם ראשי תיבות אדם דוד משיח
· וכן אמרו שהנשמות של בעלי עבירות יתגלגלו
בגופי בעלי חיים כל אחד לפי עונו · כגון מי שבא על
הזכר נשמתו תתגלגל בארנבת לפי שהוא רובע ונרבע

Deut. 15. GAllal] Propter rem iſtam. Item, Et uiuat auima mea
Gen. 12. tui cauſa. idem ualet quod בעבור nec uſurpari debet
abſꝗ Beth litera.

Pſal. 77. GAlgal] Cœli Galgalim uocantur: ſicut dicitur. Vox tonitrui tui in ſphera: ab eo ſcilicet quod iugiter circumeunt. Sunt autem ſeptem Galgalim, quarũ unaquęꝗ continet unam ex ſeptem ſtellis erraticis: Harum ſignum eſt חנכל שצם id eſt, Sol, Venus, Mercurius, Luna, Saturnus, Iupiter, Mars.

GIlgul] Sententia eſt Rabbinorum noſtrorum (piæ memoriæ) quod in reſurrectione mortuorum tantũ reuicturi ſint, qui ſepulti fuerunt in terra Iſraël: eos uerò qui extra terram Iſraël ſepulti fuerunt non reuicturos, niſi per uolutationem, quæ fiat per occultas cauernas terræ: uolunt dicere, Niſi uoluerint ſe ſub terra, donec ueniant in terram Iſraël: tum enim ibi demum reuicturos. Atque hæc uolutatio uocatur גלגול מחלות. Sunt autem מחלות foſſæ cauę ſub terra. Germanicè lœcher: ſicut uſurpatur Eſa. cap. 2. Et introibunt in cauernas petrarum, & in uòragines terræ. Hinc eſt, quod Authores Cabaliſtici differunt dè reuolutione animarum: quorum opinio eſt, unamquãꝗ animã tribus uicibus creari: uolũt dicere. quòd ea uoluat ſe per corpora trium filiorum hominis. Et locus ſcripturæ unde probationem accipiunt eſt iſte, Ecce omnia iſta ope-

Iob. 33. ratur Deus cum homine tribus uicibus: Vnde ſic dicunt, quòd anima primi hominis uolutauerit ſe in corpore Dauid regis. & inde reuerſura ſit in corpus Meſsiæ, idꝗ ſignificari per literas, quæ ſunt in uoce אדם quarum unaquęꝗ integram dictionem conſtituat, Adam, Dauid, Meſsias. Sic quoꝗ dixerunt quòd animæ hominum præuaricatorum migrẽt in corpora animaliũ, uniuſcuiuſꝗ (animam) ſecundum id quod peccauit. Exempli gratia. Qui rem habuit cũ maſculo anima eius, inquiũt, migrat in leporem, quod is ſcilicet in coitu, modo marẽ, modo fœmellã agit,

ומי שבא על אשת איש בשמתו תתגלגל בגמל לפי כך
תילים י"ג אמר דוד אשירה ליי כי גמל עלי · פירוש אשירה לך
ואודך באשר העברת חטאתי והצלת נפשי מן הגמל ׃

גלח לפי שכהני אלוה הנוצרים מגלחים פאת ראשם לכך נקראו גלחים · ותיהיד גלח הלמד דגושה והמורכה על משקל גנב גנבים · ויש מין אחר הנקראים כומרים ובשרש כמר אפרש ההפרש שביניהם ·

ישעיה ח' **גליונך** קח לך גליון רש"י פירש מגלה · והרד"ק פירש אגרת · ויונתן תרגם לוח · ואנחנו פותרים אותו בלשון אשכנז ציטיל ובלעז פוליצה · וגם קוראים אנחנו מה שלמעלה ולמטה ובצדדי הדף חלות בלי כתיבה גליונות ובלעז מארגיני · והנוצרים קורין להתורה החדשה שלהם אוונגליון ברפי על הגימל והוא בלשון יון בשורה טובה · ורבותינו ז"ל חסבו שמו ~~און גליון~~ ובעל הערוך פירש מה שפירש עיין בשרשו ׃

גם בדברי רז"ל מושחין הכהן גדול כמין גם יונית פי' אות אחת בכתיבה יונית הנקרא גמא וצורתה כגון דלית הפוכה כזו Γ ׃

גם נחום איש גם זו אומרים שנקרא כן כי צדיק היה וכל מה שאירע לו אמר גם זו לטובה ובערוך משמע שגמזו מלה אחת והוא שם מקום שנאמ'
ד"ה ב' כ"ח ואת גמזו ואת בנותיה · ואומר אני שלפי זה היה ראוי

qui uerò rem habet cum alterius uxore, anima eius in gamelum migrat. Hinc eſt (inquiũt) quod Dauid dicit. Cantabo Domino כי גמל עלי hoc eſt, Cantabo tibi & confitebor tibi, quòd abſtuliſti peccatum meum, & liberaſti animam meam de gamelo.

GAllach] Quia ſacerdotes Dei Chriſtianorum, detondent angulos capitis ſui: ideô uocantur גלחים & in ſingulari numero dicitur גלח Lamed daggeſſato & camezato, qua forma dicitur etiam גנב גנבים. Eſt & aliud genus ſacerdotũ quòd כומרים uocatur. Et in Radice כמר declarabo diſcrimen quod eſt inter ea.

Eſa 8. GIllaion] Sume tibi uolumen. Rabbi Schelomo exponit מגילה id eſt, uolumen. Et Rabbi Dauid Kimhi איגרת id eſt, Epiſtola. Verùm Ionathan Chaldæus per לוח quod tabulam ſignificat transfert. Nos Iudæi interpretamur Germanicè ein zettel, Italicè poliza. Hinc eſt quod & ſupremum, & infimum folij, necnon & latera eius ubi nulla eſt ſcriptura גליונות uocamus, Italicè margine. Porrò & Chriſtiani nouam legem ſuam אונגליון Euangelium Gimel leniter prolato nominant, quòd ipſum in Græca lingua bonũ nuntium ſignificat. Sed author Aruch Thalmudici pro ſua libidine aliam adducit expoſitionem, quem, ſi lubet, uide in Radice ſua.

GAm] Apud Rabbinos legitur, Vngunt ſacerdotem magnum eo modo quem præ ſe fert Gamma græcum. Expoſitio, Litera una in ſcriptura græca extat, quæ Gamma uocatur: cuius figura ſimilis eſt Daleth inuerſo, hoc modo Γ.

GAm] Nahum uir Gamſo. Aiunt Rabbini (uirum iſtum) ſic appellatũ fuiſſe, eò quòd ſolitus fuit dicere quicquid ſibi accideret. גם זו לטובה id eſt, etiã hoc bonũ eſt. In Aruch uerò Thalmudico apparet, quaſi Gamzo una ſit dictio, & nomen loci, de quo legitur 2. Paralip. cap. 28. Gimzo & uiculos eius. Ego autem dico quòd ſi hæc ita

להקרא איש גמזו הגימל בחירק ׃

גמגם בדברי רז״ל מגמגם בלשונו והשם גמגום פירוש מי שאינו יכול לבטא דבורו יפה נקרא מגמגם ונקרא גם כן פסילוס וחטע לשבא בלשון אשכנז שטאמלן ובלעז טארטלייא ׃

גימטריא היא מלה יונית ממש לשון חשבון או מנין ברפי על הגימל ובערוך מפרש אותה בענין אחר ולא בהירא ׃

גמר נוהגין רבותינו זכרונם לברכה בדבריהם כשמביאים פסוק אחד ואינם משלימין אותו כדי לקצר שלשה או ארבע תיבות כותבין וגומר והוא פעל יוצא רוצה לומר הפסוק משלים דברו וכאשר מביאין מאמר מדבריהם ואינם משלימין אותו כותבין וכלי ׳ והשם גמר או גמירא ׃

גמרי נוהגין רז״ל בדבריהם במלת לגמרי והיא במקום כל וכל בלשון אשכנז גבץ אוב גאר ובלעז אין טוטו פער טוטו ואולי יש הפרש ביניהם דברים כ׳ג עיין מה שפירש רש״י בפסוק ׳ לא תתעב אדומי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי וגומר ׃

גמרא התלמוד נחלק לשני חלקים החלק האחד נקרא משנה והחלק השני נקרא גמרא ׳ ושניהם יחד נקראים תלמוד ׳ ועוד אדבר מזה במלת תלמוד ׃

ſe haberent,dicendum eſſet איש גימזו id eſt,uir Gimzo,Gimel ſcilicet cum Hirec prolato,non Gamzo.

GImgem] Apud Rabbinos legitur, Balbutiens lingua ſua. Inde nomẽ uenit גמגום Gimgum id eſt,Balbuties.Expoſitio. Qui non poteſt bene proferre uerba ſua Megamgem uocatur. Idem & alio nomine פסלוס id eſt, Balbus dicitur. Item קטע לשון id eſt, qui habet inciſam linguam.

GEmatria] dictio planè Græca eſt, & ſupputationẽ ſiue numerum ſignificat, & raphatur in ea Gimel,in Aruch Thalmudico in alia ſignificatione exponitur,quæ tamen non uidetur mihi lucida eſſe.

GAmar] Rabbini in ſermonibus ſuis quũ citant aliquem Verſum (ſcripturæ) quem tamẽ breuitatis cauſa non abſoluunt,reſecãtes tres uel quatuor dictiones, ſcribere ſolent וגומר:Eſtq; uerbũ tranſitiuũ.quaſi dicant. Verſus complet uerba ſua. Quũ uerò ſententiã aliquam ex ſermonibus ſuis adducunt, quam tamen non integrè citant tum ſcribere ſolent וכולי id eſt,& cætera. Inde & nomen uenit, גמר uel גמרא.

GAmre] Solent Rabbini plurimũ uti uoce לגמרי loco מכל וכל id eſt, omnino, ſiue totaliter, uel in uniuerſum, Germanicè gantz vnd gar. Italicè In toto per toto, Et fortaſſis differentia eſt inter ea de quo uide peruſch Rabbi Schelomo in hunc uerſum: Non abominaberis
Deut. 23. Aedomæum quia frater tuus eſt. Non abominaberis Aegyptium,&c.

GEmara] Thalmud diuidit in duas partes. Prima pars uocatur Miſchnah, Altera pars Gemara appellatur. Et ambæ ſimul Thalmud nominantur, de quo amplius loquar in dictione Thalmud.

G 3 Gan

גן עדן קראו חכמים מקום תענוג הצדיקים וקבול שכרם גן עדן לפי שהגן אשר נטע השם בעדן והניח בו אדם הראשון הוא המקום היותר נבחר שבכל העולם בלי ספק לכך כנו התענוג ההוא גן עדן ׃ ויש שואלים מאחר שנודע שהמקום ההוא בארץ הנקרא עדן ונותנו בו סמנים שהוא בעדן מקדם איך לא נמצא אדם שהיה שם וראה את המקום והגן ההוא ׃ התשובה כי אין ספק שהלכו שם אנשים רבים אבל כל באיה לא ישובון מפני רוב התענוג שנמצא שם מי הוא הסכל שיפרד משם אלא הכל נשארים שם ׃ ואולי המניעה היא מפני להט החרב המתהפכת שהיא עדין שם ואין מי שיוכל להכנס ׃

גנה גנה גנית ענין בזיון וחרפה ואין משמשין בו רק בבנין פעל כגון הבינוני מגנה הפעול מגנה וכן כל הבנין והשם גנאי או גנות בלשון אשכנז שאנד ובלעז ווערגוניא ׃

משלי כ״ח **גס** רום עינים ׃ תרגום דאזיל בגסות עיינין והתואר בדברי רבותינו זכרונם לברכה גס רוח ׃ וכן מי שאין לו שכל רק קורין לו גס השכל ובלשון נקבה בהמה גסה בלשון אשכנז גרופא ובלעז גרושו ׃

גס אדם קורא לבעל אחותו או לאחי אשתו גיסו וכן בעלי שתי אחיות נקראים גיסים

GAn Eden] Sapiẽtes locũ ubi delitiant̃ iuſti, necnõ & acceptionem mercedis ipſorũ Gan Eden uocaue-runt, eò quòd hortus ille, quem Deus plantauit, in Eden fuit, in quo collocauit primum hominẽ. Et locus iſte eligi-bilior eſt toto mũdo procul dubio: idcirco nominauerũt iſtas delitias Gan Eden. Et ſunt qui interrogant (dicentes) Poſtquam notum eſt locum illum in terra eſſe, qui Eden appellatur, de quo & ſigna prodit (ſcriptura) quod ſit in Eden uerſus Orientem: qui fiat quòd nõ extiterit ullus homo, qui eo in loco fuerit, uideritq́ hunc locũ, & hortum iſtũ? Reſponſio, Nõ eſt dubiũ, quin profecti eò fuerint mul ti homines: uerùm quotquot eò uenerunt nõ ſunt reuerſi, ꝑter multas delitias, quæ inueniuntur ibi. Quis enim tam ſtultus, qui inde denuò diſcederet? quin potius omnes in eo loco remanent: aut fortaſsis acceſſum prohibet flam-ma gladij uerſatilis, qui adhuc hodie ibi perſeuerat, unde nemo eſt, qui poſsit ingredi.

GAnna] apud Rab. legit̃, Turpiter egiſti. Significatũ eius eſt Cõtemptus, & ignominia: neq́ eo utunt̃ (au-thores) niſi in Cõiugat. Piel, ut in Participio præſenti dicit̃ מגנה. & in Participio præterito מגונה & ſic ꝑ totã Cõiug. Inde & nomen deducitur גנאי, uel גנות id eſt, Contem-ptus, ignominia, Germanicè ſchand, Italicè uuergunia.

Prou. 21. GAs] Exaltatio oculorum: ibi Thargum habet. Qui ambulat in ſuperbia oculorum. Inde deriuatur no-men Adiectiuum, quod legitur in Capitulis Patrum, גס רוח id eſt, qui eſt elato animo, Item, qui non eſt acuto intellectu eum uocant גס השכל id eſt, Craſsi ingenij. Et in fœminino genere dicitur בהמה גסה id eſt, Iumentum craſſum, Germanicè grob, Italicè groſſo.

GAs] Maritum ſororis ſuæ, uel fratrem uxo-ris ſuæ aliquis גיסו appellat. Similiter ma-riti duarum ſororum ſe mutuò גיסים uocant.

Sic

זה לזה וכן לאשת אחיו או לאחות אשתו הורא גיסתו
ואין לדבר בו זולת כנוי לומר גיס ועוד אדבר מזה
בשורש יבם ובלשון אשכנז שוואגר ובלעז קוביאדו
והנקבה גישווייא ובלעז קובייאדרא ׃

גר סתם גר שבתורה הוא שקבל עליו שלא
לעבוד עבודה זרה ובמצאו פעלים
ממנו בשתי יודין וכבר זכרתים בשורש גייר ׃ גם
שמשו בו בשתי רישין באמרם גרים גרורים והוא כמו
מגוירים ׃

גרם זה השורש לא נמצא במקרא כי אם בלשון
עצם כמו חמור גרם ׃ אבל רבותינו זכרונם
לברכה שמשו בו לסבת הדבר וכן תרגום אנכי סבותי בראשית מ"ט
בכל בית אביך ׃ אנא גרמית ובדברי רבותינו זכרונם במשלי ח' כ"ב
לברכה והוא גרם לו כל הכבוד הזה וכן גרם לשכינה
שתסתלק מישראל וכן הרבה וכלם בבנין הקל ואין
לשמש בו בבנין אחר ׃

גרס גרסינן בפרק פלוני והוא כמו שנינו
לשון למוד וכן פלוני הוה גריס וכן
בפסוק ישחבי מנשיקות פיהו ׃ משנה ותלמוד בגירסא פר' ה'
וכן מה שלומד הנער בנערותו נקרא גירסא דינקותא ׃

Sic quoq; & uxorem fratris ſui, aut ſororem fratris uxoris ſuæ aliquis גיסתי nuncupat. Neque dici debet גיס absq; pronomine affixo. de quo amplius loquar in Radice יבם Germanicè ſchvuager, Italicè koneydo, & in fœminino genere geſchvuey, Italicè koneyda.

GEr] Ger quod abſolute in lege ponitur, eum ſignificat qui recepit ſe non culturum idola: & inueniuntur ab eo deduci uerba cum duobus Iodin, cuius anteà mẽtionem feci in Radice גייר· Vſurpant etiam ipſum cum duobus Reſch, dicentes, גרים גמורים quod idem ualet atq; מגוירים id eſt facti proſelyti.

GAram] Radix iſta in Biblia non inuenitur, niſi pro גרם quod oſſa ſignificat, uſurpata. ut, Aſinus
Gen.49. oſſeus. Verùm Rabbini utuntur pro cauſa, ſiue occaſione rei. Vnde Thargum, quod reſpondet (huic loco) Et ego quidem occaſio fui (mortis) omnium animarum domus
1.Sam.22. patris tui, eſt, אנא גרמית id eſt. Ego occaſio fui. &c. Et apud Rabbinos legitur, Et ipſe occaſio ei fuit omnis gloriæ iſtius. Item occaſionem dedit diuinæ præſentiæ, ut receſſerit ab Iſraël. Ecce omnia ſunt primæ Coniugationis, nec licet eis uti in alia Coniugatione.

GAras] Diſcimus, ſiue legimus in Capitulo illo. idem ualet quod גרסא ſignificans ſcilicet diſciplinam, uel doctrinam, Similiter dicitur, Quidã fuit diſcens. Hac uoce uſus eſt & Chaldæus interpres, in Canticis, in
Cant.1. hunc uerſum, Oſculetur me oſculis oris ſui. Tharg. Miſchnah & Thalmud cum explicatione. Item, Itẽ quod diſcit homo in iuuentute uocatur גירסא דינקותא.

גֶשֶׁם בספרים חצונים קראו הגוף גשם באמרם האלוה אינו גשם ובנו ממנו התפעל ׃ באמרם מתגשם ולא נמצא במקרא רק בדניאל כמו גשמיה יצטבע פירוש גופו יתכבס ׃ דניאל ה׳

גֶשֶׁר בדברי רבותינו זכרונם לברכה עשה עצמו כגשר ׃ העולם דומה לגשר רעוע הוא המסלול העשוי מעצים או מאבנים משפת הנהר לשפתו השנית לעבור ברגל בלשון אשכנז ברוק ובלעז פונטו נחום ב׳ שערי הנהרות נפתחו גשרי נהרותא ׃ וכן את כל לוחותים ית כל גשרין ׃ יחזקאל כ״ז

נשלמה אות הגימל
גילובט זייא גוט בון הימל

אות הדלת

דָא מלכים ב׳ ח׳ דניאל ה׳ תרגום של זאת דא כמו זאת האשה וזה בנה דא אתתא ודין ברה ׃ ובדניאל דא לדא נקשן ׃

דָבָר חוזין לחזיר דבר אחר ׃ ונראה לי הטעם כדי שלא לזכור שמו בפני התינוקות וידרשו וישאלו עליו ויבאו לידי אכילה כמו שאין זוכרין שם להם בפסח מטעם זה ׃

GEſchem] In libris prophanis uocant corpus Geſchem, ut quum dicunt, Deus non eſt corpus: & deducunt ab eo uerbum in Coniugatione Hithpael, dicendo מתגשם & non inuenitur in Biblia, præterquam in
Dan.5. Daniele. ut, Corpus eius tinctum eſt, hoc eſt. Corpus eius lotum eſt.

GEſcher] Apud Rabbinos legitur: Fecit ſeipſum tanquam pontem. item, Mundus ſimilis eſt ponti cōfracto · Ponticulus eſt qui fit ex ligno uel ex lapidibus, pertingens ab uno littore fluuij ad alterum littus ut quis pedibus tranſire poſſit, Germanicè bruck Italicè ponto,
Nah.2. Portæ fluminum aperte ſunt: ibi Targum habet, pontes
Ezech.27. fluminum, &c. Item omnia tabulata duplicia: Targum omnes pontes.

FINIT GIMEL ET INCIPIT LItera Daleth.

DA] Thargum quod reſpondet uoculæ זאת
2.Reg.8. eſt דא ut, Hæc eſt mulier, atque is eſt filius eius: Thargum, Hęc eſt mulier, & iſte eſt filius eius, Et in Daniele legitur. Genua percutiebant unum ad aliud.

DAbar] Rabbini porcum uocant דבר אחר di eſt, res alia. Et uidetur mihi hæc eſſe ratio, quod nolunt recordari nominis eius coram pueris. ut, non habeant occaſionem quærendi & interrogandi de eo, quo fieret ut tandem eò uenirent ut comederent. Similem ob cauſſam non recordantur nominis panis in feſto paſach.

דבור כדברי רבותינו זכרונם לברכה על כל
דבור ודבור ויש הפרש בין דבור לדבר
כי דבר הוא שם נופל לומר על כל מה שהוא שם דבר
בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים אבל דבור
אינו נופל רק על הדבור היוצא מן הפה בתוך הלשון ׃
וקראו רבותינו זכרונם לברכה לדבריו של הקדוש
ברוך הוא דבור סתם וזה דוקא עם הא הידיעה כמו על
פי הדבור ׳ וכן היה הדבור פרוש הימנו ׳ וכן הרבת
ודבור בלשון רבים דבורים ׳ אבל עשרת הדברים שהיו
על הלוחות קראו להן עשרת הדברות בלשון נקבות ׳ וכן
הוא מנהגם כמו שיתבאר בשורש מסר ׃

דוגיא כן קורין לספינה הגדולה שיש לה
משוטים הרבה משני צדדיה ובלשון רז״ל
עמוס ד׳ בקראה דוגית ומזה בסירת דוגה ׳ וסירה היא הספינה
ישעיה י״ח הקטנה שבדוגית ותרגומו כדוגית ׳ וכן בכלי גומא
בדוגין בלעז גליאה וכן שמה בלשון אשכנז ׃

דוגמא אין דוגמתו פירוש אין דומה לו והוא
לשון יון אבל הדלת בקראת בחירק דגמא

דגש הנקודה שמשימין בתוך האות לחזק
קריאתה קורין דגש ולא נודע לנו
פתרונו כמו שלא נודע לנו קצת שמות הנקודות
והטעמים כמו שכתבתי בהקדמתי לספר מסורת המסורת

DIbbur] Apud Rabbinos legitur, Et ipſi reſpondent poſt eum ad quodlibet uerbum. Eſt'que differentia inter דבור & דבר. Nam דבר nomen eſt, quod dici quadrat de omni quod eſt nomen rei, ſiue ſit res animata, ſiue inanimata. Sed דבור non competit niſi uerbo, quod ex ore egreditur uoce articulata. Rabbini quoque uerba Dei abſolute דבור appellant. & hoc pręſertim cum He Haiediah. ut, Iuxta os uerbi (Dei,) huiuſmodi eſt, Verbũ ſeparatũ ab eo. frequẽter itẽ uſurpatur in plurali numero דבורים ſed decem uerba, que in tabulis (decalogi ſcripta fuerunt) ea Rabbini ſuo more עשרת הדברות in fœminino genere uocarunt. ſicut declarabitur in Radice ספר.

DVgia] Sic uocant nauem cui ſunt multi remi in utroq; latere. Apud Rabbi. uocatur דוגית Huius ſignificationis eſt & illud in Amos, cap. 4. בסירות דוגה ubi בסירים paruam nauiculã ſignificat, quæ haberi ſolet in Dugith, id eſt, in magna naui. Chaldaice redditur per בדוגית
Eſa.18. Similiter & in iſto loco, Et in uaſis iunceis. Thargum, In nauiculis,. Italice Galea, quod idem & Germanice ſic nominatur.

DVgma] Non eſt ſimilitudo eius. Senſus eſt, Non eſt ſimile ei: Eſtq; uocabulum Græcum, apud quos tamen Daleth cum Hirec profertur.

DAggeſch] Punctum, quod ponunt in corpore dictionis ad fortificandam prolationem eius, Dagges uocant. Neq; conſtat nobis eius interpretatio, quemadmodum & aliorum quorundam punctorum & accentuum nomina, quid ea ſignificent, non planè cognitum eſt nobis: ſicut ſcripſi in Præfatione mea, in librum Maſoreth Hamaſoreth.

דין בדברי רבותנו זכרונם לברכה אדם הראשון
נברא דו פרצופין פירוש שני פנים וכן
דו בלעז שנים ׃ ונראה לי שיש לקרותו דו בחולם ולא
בשורק כי כן יש מפרשים דופי מורכב מן דו ומן פי
פירוש שתי פיות כי כן מוציאי דבה ידברו בשתי פיות
אחת בפה ואחת בלב ׃

תילים ל"ג **דוק** דוק ותמצא לשון עיון והשגחה ׃ ממכון
תילים ל"ד שבתו השגיח ׃ תרגום אודיק וכן
משמים השקיף ׃ מן שמיא אודיק ובמצא העבר
בבנין הפעל דק כמו שפירש רבינו שלמה בר יצחק זכרונו
לברכה בהרבה מקומות ואונקלוס לא דק על לשון המקרא
׃ ובמצא בבנין פעל דייק לא דייק יפה והפעול ספר
מדויק והשם דיוק או דייקות והתואר דייקן אבל
דקדוק הוא משורש דקק ושם אדבר בו ׃

דוקא גם זה משורש דוק כאמרם דוקא כשהוא
כך וכך וכן לאו דוקא רוצה לומר אינו
ויקרא כ"ו ממש בכוון ובעיון כך כגון ואפו עשר נשים ׃ לאו
דוקא עשר אלא רוצה לומר הרבה נשים ׃

די מלת אשר מתורגם די ולפעמים משימין
הדלת לבדה בראש המלה במקום די והיא
תענית ג' נקודה בשוא כמו עשב השדה ׃ עשבא דחקלא

DO ד Apud Rabbinos legitur, Primus homo creatus eſt duplici effigie. Senſus eſt, Duplici facie. In Italica quoque lingua דו duo ſignificat. Et uidetur mihi ſonandum eſſe דו cum Holem, non cum Schurec. Sic etenim interpretantur uocabulum דופי ut ſit compoſitum à דו & פי id eſt, duo ora. ſimile enim quiddam eſt cum his qui proferunt infamiam, ac ſi loquantur duplici ore: aliud ore, aliud corde.

Dock ד Attende & inuenies. Diligentẽ cõſiderationem & attentionẽ ſignificat. Vnde ubi hebræus dicit, De manſione habitationis ſuę proſpexit. Tharg. habet
Pſal. 33. אודיק attendit. Item Dominus de cœlo aſpexit: Thargum
Ibidem 14. מן שמיא אודיק. Inuenitur quoque præteritum eius in Coniugatione Kal דק quo utitur Rabbi Schelomo in multis locis, quum dicit. Et Onkelus non animaduertit phraſim bibliacam. Reperitur & in 2. Coniug. Piel דייק, ut, non attendit bene. Inde & Participium præteritum uenit. ut, ספר מְדויק id eſt, Liber correctus. Item nomen ſubſtantiuum. ut. דיוק uel דייקות Et nomen adiectiuum דייקן Cæterum Dikduk uenit à Radice דקדק de qua loquar in ſuo loco.

DAueka ד Etiam hoc uocabulum uenit à Radice דוק ut quum dicunt: maximè quum ita & ita ſe habeat. Item לא דוקא Cuius ſenſus eſt, non ita ſim
Lev. 26. pliciter eſt intentio & ſententia. ut, Et pinſent decem mulieres: Senſus eſt, Nõ tantûm decem, ſed, uult dicere, Multæ mulieres.

DI ד Vocabulum אשר in Thargum reddi ſolet per די & aliquando ponunt Daleth ſolum in capite dictionis loco דְ & habet punctum
Gen. 3. Scheua, ut, Herba agri, Thargum habet, עסבא דחקלא

Cum

בראשית א' וכשתחלת המלה בשוא אז היא בחירק כמו ברקיע
השמים ברקיע דשמיא וזה לפי שאין שוא אחר שוא
בראש התיבה ׃

דוכן אנחנו קורין דוכן כשהכהנים נושאים
ידיהם בברכת כהנים ׃ וכן תרגום שאו
תהלים קל"ד ידיכם קדש טולו ידיכון כהניא על דוכן קודשא ותמיה
אני על זה שהרי דוכן נקרא האיצטבא שעמדו עליה
הלוים כשאמרו שירה ונקראת דוכן בלשון ערבי ׃ ובלשון
אשכנז באנקא וכן בלעז ׃

דוכס דוכוס ׃ הוא שלטון שתחת המלך והוא
כמו אלוף בלשון עברי ׃ וכן אמרו
רבותינו זכרונם לברכה כל אלוף מלכותא דלא תגא פירוש
מלך שאין לו כתר נקרא דוכוס וכן בלשון רומי דוקס
שיר ו' ובלא"ע הערצוג ׃ ובפסוק ששים המה מלכות ושמונים
פילגשים תרגום דוכסין מבני ישמעאל ׃ ובפסוק לא
אסתר א' הביאה אסתר ותומר תרגום עם דוכסי מלכא ׃ ותמיה
אני על שאנו קוראין אותו דכוס הכף דגושה ׃

משלי כ"ה **דוכתא** ובמקום גדולים אל תעמוד ׃ תרגום
בדוכתא דרברבי לא תיקום ונמצא בגמרא
דוך פלוני והוא כמו דוכתא ׃ פירוש מקום מיוחד
בלשון אשכנז אורט ובלעז לוקו ׃

Cum uerò principium dictionis Scheua obtinet tunc ipſum Daleth Hirec habet, Vt, In firmamento cœli: Targum, In firmamento ברקיעא Et hoc ideo fit quod Scheua poſt Scheua in principio dictionis non poteſt ſtare.

DAchan] Nos Duchan uocamus cum ſacerdotes ſuſtollunt manus in Benedictione ſacerdotum. Vnde Thargum quod reſpondet huic loco. Suſtollite
Pſal.134 manus ueſtras ad ſanctitatem, eſt, Eleuate manus ueſtras ſacerdotes ſuper ſuggeſtum ſanctum. Et miror ego ſuper hoc, qandoquidem Duchan uocatur ſuggeſtus ſuper quem ſtabāt Leuitæ cum dicerent canticū, uocaturq; Duchan in lingua Arabica, in Germanica uerò einbāck, ſicut & in Italica.

DAchas] Ducos principem qui ſub rege eſt ſignificat, idemq; ualet quod Aluph in lingua arabica, Inde eſt quod dixerunt Rabbini, Omne Aluph regnum eſt abſq; corona. Senſus eſt, Rex qui nō eſt coronatus uocatur Ducos, quod nomē ſcilicet dux & Latinis in uſu eſt
Cant.6. Germanicè Hertzog. Et in Verſu, Sexaginta ſunt reginæ & octoginta concubinæ: Thargum habet, Duces de filijs Iſmaēl. Item, in Verſu, Non introduxit Eſther: Targum, cū ducibus regis. Et miror ipſe quod nos pronunciamus דוכס cum caph dageſſato.

Prouerb.25 DA hta] Et in loco magnorum ne ſteteris. Thargum: ובדוכתא id eſt, & in loco magnatum ne ſurrexeris. Inuenitur item in Gomora דוך פלוני id eſt locus quidam, quod idem ualet ac ſi diceretur דוכתא hoc eſt, locus peculiaris, Germanicè ort. Italicè Loco.

I Dildel

דלדל למה נקרא שמה דליל״ה שדלדלה את
כוחו וכוליי פירוש לשון חלשות וכן
אבר מדולדל ועקרו לשון דלות ששרשו דלל על
משקל בלבול מן בלל ובלשון אשכנז שלוטריג ובלעז
ליבטר או לאסו ׃

דם בדברי רבותינו זכרונם לברכה מי שאין לו
דמים לא יעמוד בשוק חורין למעות
שמואל ב׳ כ״ד דמים וכן אקנה מאתך במחיר ׃ תרגום בדמין בלשון
אשכנז געלט ובלעז דינארי ולא נמצא רק בלשון רבים

דינר יש מטבע נקרא בלשונם דינר והוא כמו
זוז אלא שהזוז של כסף והדינר של זהב
מלכים ב׳ ה׳ וכן ששת אלפי זהב ׃ דבעמן תרגם יונתן דינרין דדהב
ובלשון לעז נקראו המעות דינארי וכן יש מטבע קטנה
נקראת בלעז דינאר והוא מה שקורין בוויניציאה באגטין
ובלשון אשכנז בערנר ׃

דת חורין לקרש או ללוח דת וכן בדברי
רבותינו זכרונם לברכה בין דת לדת בלשון
אשכנז ברעט ובלעז טאבולה ומזה מה שאומרים
דת פלוני של הספר ובלשון רבים דפין ויש קורין
להם עלין והוא הנכון כי כן נקראו בלשון אשכנז בלעטר
ובלעז פוליי ׃

DIldel] Apud Rabbinos legitur, Quare uocatum eſt nomen eius דלילה Delila, eò quod debilitauit robur,&c: Expoſitio eius eſt חלשות id eſt, debilitatio. Hinc eſt quod dicitur, Membrum debilitatum: cuius Etymon eſt חלות id eſt, attenuatio, à Radice חלל & incedit iuxta formam כלכל quod à כלל uenit, Germanicè Schlotterig, & Italicè lento, uel laſſo.

DAm] Rabbini dicunt. Cui non eſt pecunia non ſtet in foro: ibi pecuniam דמים uocant. Qua uoce uſus eſt Chaldæus interpres in iſto loco, Emam à te
2.Sam. 24. pro prætio. Thargum, ממון pecunia, Germanicè gelt, Italicè denar: Et non inuenitur, niſi in plurali numero.

DInar] Moneta eſt, quæ uocatur in lingua eorum דינר, & idem ualet quod זוז niſi quòd זוז de argento dicitur דינר uero de auro. Sex mil-
2.Reg.5. le aureorum. Thargum Ionathæ habet, denarios aureos. In lingua Italica uocatur pecunia Denari. Eſt item & parua moneta, quæ uocatur Italicè denar, quam Veneti Bagtin, Germani Berner nominant.

DAph] uocant aſſerem, aut tabulam דף. Similiter & Rabbini quum dicunt, Inter tabulam & tabulam, Germanicè Brett. Italicè tabula. Hinc etiam deſumptũ eſt, quod pro folio libri uſurpant, quum dicunt, In iſto folio libri. In plurali numero dicitur דפים. Sunt tamen qui folia עלים uocant, quod non inconueniens eſt. Sic etenim nuncupantur & in lingua Germanica bletter, & in Italica folia.

דפס בראשית ה' האדם בצלמו פירש רשי בדפוס העשוי לו פורמא בלעז וכן בלשון אשכנז · וכן נקראים הספרים הנעשים על ידי החוקק אותיות דפוס שטאמפא בלעז ובלשון אשכנז דרוק ועושין ממנו חל ובפעל והפעיל כגון דופס ונדפס והדפיס · וכן ובדם ענבים סותה בראשית מ"ט תרגום ירושלמי מדמי לדפוס ענבין ׃

דפק דע כי סתם גידים הנמצאים במקרא אינם הגידים הדופקים שמשמשין בהם הרופאי' כי אותם קוראים להם הרופאים עורקים · וכן נקראים בלשון ערבי וכן אמר איוב ועורקי לא ישכבון · פירוש הגידים שלי שדופקים לא ינוחו רק מתנועעים תמיד מבלי הפסק מפני רוב החום הנכרי אשר בלבי ונקרא בלשון הגוים פולש ובלשון שיר ה' הקודש דפק מן קול דודי דופק לשון הבאה ׃

דקדק בדברי רבותינו זכרונם לברכה המדקדק במצות · דקדוקי תורה דקדוקי סופרים כלם לשון דק כלומר המעיין בדבר דק דק · בלשון אשכנז דון ובלעז דופטיל · וכן דקדוק הלשון שצריך לעיון דק באותיות ונקודות ובבנינים ובפעלות וכן הוריון לו דייקות וכבר דברתי מזה בשרש דוק עיין בשרשו ׃

דקדק תרגום של חשן עיין בשרש דרדק ׃

דר בראשית ל"ה אשר גר שם תרגום די דר תמן והשם

Gen. 1 DAphas.] Et creauit Deus hominem in imagine ſua. Rabbi Schelomo exponit, in forma quæ ſacta erat ei, Italicè forma, ſimiliter Germanicè: Hinc eſt, quod libri qui per impreſſionem literarum fiunt דפוס appellantur, Italicè Stampa, Germanicè druck, Inde ducunt uerbum in coniugat: kal, Niphal, & Hiphil, ut, דופס imprimens ſiue impreſſor נדפס impreſſum הדפיס fecit imprimere,
Ibidem 49. Et in ſanguine vuarum ueſtimentum ſuum, ibi Thargum Hieroſoly: habet, מדמי לדפוס עינבין id eſt, ſimile eſt impreſſioni vuarum.

DAphak] Nota quod (uocabulum) גידים quod in Biblia abſolute uſurpatum inuenitur, non ſignificat uenas pulſatiles, quas medici palpant, quoniam eas medici ערקים appellant, Cuius uocis uſus eſt etiam in Iob cap. 30. Et nerui mei non quieſcunt: ſenſus eſt, uenę meæ in quibus pulſus agitatur non quieſcunt, ſed mouentur iugiter abſq; ceſſatione propter multum calorem alienum qui eſt in corde meo, Vocaturq; apud Ethnicos pulſs. Et in lingua ſancta דופק eſtq; deductum ab illo, uox
Cant. 5. dilecti mei pulſantis &c. quod percuſſionem ſignificat.

DIkdek] Apud Rabbinos legitur. Qui ſubtiliter exquirit in lege. Itē, Subtilitates legis. Item, Subtilitates ſcribarum. omnia ſubtilitatem ſignificant, hoc eſt eum, qui conſiderat rem ſubtiliter, Germanicè dinn, Italicè Subtyl, Hinc & dikduk deriuatur, quod ſignificat diligentem & ſubtilem conſiderationem circa literas, puncta, coniugationes, operationes &c. qua de cauſa & דקדוק uocant, de quo & antea loquutus ſum in radice דק uide in radice ſua.

DAkdak] Thargum eſt quod reſpondet hebrææ uoci קטן id eſt, paruum, uide in radice דקדק.

Gene. 35. DAr] Vbi peregrinatus fuit, Thargum די דר תמן id eſt, in qua peregrinatus fuit &c. Inde uenit

 nomen

שמות טו׳ דירה תרגום אל נוה קדשך לדירא דקודשך ׳ וכן בדברי רבותינו זכרונם לברכה אשה נאה דירה נאה בלשון אשכנז וואונונג ובלעז כטאבציה ובלשון רבים דיורין דיורין דגבי נח ׃

ראשית ל״ב **דורן** התקין עצמו לג׳ דברים לדורון למלחמה לתפלה פירוש דורון בלשון יון מנחה ובלעז פריזאנט וכן אומרים אנו בלשון אשכנז פריזאנט ואינו לשון אשכנז רק מלשון לעז ׳ כי בלשון אשכנז נקראת המנחה שענק ׳ ועוד טעות אחרת שאנחנו הורין דורון מדיצה עיין בשרש מזג ׃

דרדק מקרי דרדקין פירוש מלמד תינוקות וכן איוב ל׳ שחקו עלי צעירים מתחכין עלי דרדקין ופירוש בערוך נערים ונראה לי שאת נקבות בכלל שהרי אסתר ד׳ בפסוק ומרדכי ידע בתרגום ולא על דרדקיהון הרי בנים אסתר א׳ ובנות בכלל ׳ ומצאתיו בלי ריש מקטן ועד גדול מדקדקיהון עד רביהון ׃

דרך ארץ יש לו שלשה פנים האחד הוא נאמר על הנהגה המדיבית במדות טובות ובמוסר ושכל טוב כמו שנמצא במסכת דרך ארץ ׳ והשני הוא העסק בסחורה ובמלאכה כמו שאמרו יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ והשלישי הוא תשמיש המטה כמו שאמרו בהגדה זו פרישות דרך ארץ ׳ ואבי המעתיק

Exod.15 nomen ſubſtantiuum דירה ut, Ad habitaculum ſanctitatis tuæ. Thargum לדירת קודשך, eius uſus eſt apud Rabbinos, ut, Mulier pulchra, habitatio pulchra, Germanicè vuonung, Italicè ſtanzia. In plurali numero dicitur דירין ut דירין דגבי נח·

Gen.32. DOron] In Peruſch Rabbi Schelomo legitur. Parauit ſemetipſum ad tres res. Ad munera, ad bellũ, ad orationem. Expoſitio. Doron in lingua Græca idem ualet quod מתנה Germanicè Præſant. Sic enim nos (Iudæi) uocamus in lingua Germanica, quum non ſit Germanicũ ſed potius Italicum: Nam in lingua Germanica uocatur מתנה ein ſchænck. Eſt & alius error, quod donum דורון uocamus. uide in Radice נתן.

DArdak] Makre dardekin. Expoſitio eius eſt, Doctor puerorũ, qua uoce uſus eſt Chaldæus in iſto loco,
Iob.30. Rident ſuper me iuniores me Tharg. Rident ſuper me pueri. Exponit item & in Aruch Thalmud. per דרדקים quod pueros ſignificat. Et uidetur mihi quod etiam fœmellas cõplectatur, ubi enim Verſus in hebræo habet. Et Mardo
Eſther. 4. chai cognouit: Thargum habet. Et non ſuper filios eorum Ecce ibi ſimul filij & filiæ includuntur, Inueni item ali-
Eſther.1 cubi ſine Reſch litera. ut, A paruo uſq; ad magnũ: Thargum Hieroſolymitanum מזעיריהון עד סביהון id eſt, à pueris eorum uſq; ad ſenes eorum.

DErech Erez] Apud Rabbinos tribus modis accipitur, Primo uſurpari ſolet, ubi mentio fit de ritu ſiue conſuetudine regionis, de bonis moribus, de ciuilitate, & de bono ingenio, Sicut uſurpatũ inuenitur in Tractatu Thalmudico qui Derech Erez appellat̃. Secũdo ſignificat ſtudiũ ſiue laborẽ qui impendit̃ in negotiatione & opere aliquo, ſicut uſus eius eſt in Pirke Auoth, ubi dicũt: Bona eſt diſciplina legis עם דרך ארץ Tertio, per ipſum intelligitur actus uenereus ut cum dicunt in Hagadah, א פריצות דרך ארץ

Ego

מוסיף על אלה עכין הרביעי שהוא שבא על לשון פטירת
כל בני אדם כמו שאומר דוד המלך עליו השלום אנכי
הולך בדרך כל הארץ ׃ מלכים א׳ ב׳

דרש במדרש הנביא עדו מדרש ספר המלכים ד״ה ב׳ יג
פירוש ספר שכתוב בו דברי המלכים ד״ה ב׳ כ״ד
והנביאים נקרא מדרש כי כל הדורש אותם הדברים
ימצאם שם על כן נקרא מדרש והמים בחירק ותמהתי
למה אנו נוהגים לומר מדרש המים בסגול ׃ וגם הבית
או החדר המיוחד ללמוד תורה נקרא בית המדרש גם
קראו מדרש כל פירוש שאינו על דרך פשוטו כגון
מדרש אגדה או מדרש רבותינו גם נקרא דרש או
דרשה ובעל המדרש נקרא דרשן כמו רבי משה הדרשן
וכן נקרא אדוני הנוצרי פוילוס באגיוש הדרשן
בעיר איזנה ~

נשלמה אות הדלת
בעזר אשר ידו בכל מושלת

אות ההא

הא תרגום של הנה והן הא ׃ וכן בדברי רז״ל
הא למדת והא כתיב ׃ ודומיהם כמו הנה
ועוד שמשו בו במקום זה כגון הא שלפניך

הא כמו הא כהא תליא ׃ וכן הא לחמא עניא
והוא כמו האי שלפניך ׃

האי כמו האי גברא האי בית כור ׃ כמו זה
ואין הפרש בין זה ובין האי ׃

Ego autem interpres addo illis quartum ſignificatū,quod eſt, quod in Biblia ſignificat mortem, quæ manet omnes
1.Reg.2. mortales.ſicut dicit Dauid rex(ſuper eum ſit pax)Ego uado per uiam uniuerſæ terræ.

2.Parl 13. Ibidem 24 DAraſch]In Inuentario Iddo ꝓphetę: In Inuentario libri regū: Expoſitio,Liber in quo ſcribunť uerba,ſiue geſta regum & prophetarum uocatur Midraſch, ab eo ſcilicet,quod quicunq; quærit eas res,inueniet ibi:Hinc eſt quòd Midraſch nuncupatur,& punctatur Mem cum Hirec.Admiror enim cur nos ſolemus dicere Medraſch, Mem cum Sægol prolato. Item domus, uel conclaue quod ſtudio legis deſtinatum eſt, Beth Hamidraſch uocatur. Vocant item Midraſch omne commentarium, quod non iuxta ſimplicem, ſiue literalem ſenſum ſcriptum eſt: ut Midraſch Agadah:uel Midraſch Rabbinorum noſtrorum.Idem & alio nomine Draſcha, uel Draſch nominatur. Author item Hamidraſch:uel qui peritiam habet prædicandi Darſchan uocatur,ut Rabbi Moſes Hadarſchan.

FINIT DALETH, ET
incipit litera He,

HA] Thargum quod reſpondet הנה & הן eſt הא, quo etiam Rabbini uti ſolent.ut. En didiciſti. Ecce ſcriptum eſt, & ſimilia. Vſurpant etiam pro זה ſicut & הא quod ſequitur.

HA] Vt, Hoc ab illo pendet. & id genus ſimile.Huiuſmodi eſt,Iſte eſt cibus pauperum : idem ualet quod הדא quod modo ſequitur.

HAi] ut,Iſte uir, Hæc eſt domus Cori, idem ualet quod זה & nullum diſcrimen eſt inter הא & הדא.

הואיל הואיל והזכירו ספר בשבחו · וכן הואיל וכך הוא ופירושו מאחר שהדבר הוא כך ובלשון אשכנז די וייל דז ובלעז דפו קי · וכן פירושו של ביהן · ויש מעט הפרש ביניהם כמו שאבאר בשרשו
דברים א׳ והרוב אבי לומר כי הואיל מלשון הואיל משה באר · שהוא לשון התחלה ופירו׳ הואיל והזכירו התחיל הפסוק והזכירו על כן ספר בשבחו · וכן לפי מי שמפרש הואיל משה לשון רצון יש לומר רצה הפסוק והזכירו וכולי׳ ·
בראשית יח והתימה על רש״י זכרונו לברכה שפירש הנה נא
דברים א׳ הואלתי רציתי כמו הואיל משה ובפרשת אלה הדברים אומר הואיל משה התחיל כמו הנה נא הואלתי · כן מצאתי בכל הנוסחאות והרוב לודאי שהוא טעות שנפל
שמות ב׳ בנוסחה הראשונה והתראוי הואלתי רציתי כמו ויואל משה שפירש שם בתרגומו וצבי לשון רצון ׃

הבאי בדברי רבותינו זכרונם לברכה דברה תורה בלשון הבאי והוא כמו גוזמא וכן אמרו
דברים א׳ דברה תורה בלשון הבאי ערים גדולות ובצורות בשמים · בשמים סלקא דעתך אלא גוזמא · במיצא גוזמא והבאי אחד הוא · והוא כשאדם מגדל את הדבר הרבה ומוסיף על גידולו וגוזמא הוא לשון יון והבאי נראה לי שהוא
ישעיה ל״ב לשון קוץ תרגום של קוץ שמיר הובי ובור וכן שמיר

HOil] Apud Rabbinos legitur, Poſtquam meminit eius, enarrat laudē eius. Item, Poſtq̃ ita eſt. Expoſitio eius eſt. Poſtquàm ita ſe res habet, Germanicè dievueil das, Italicè dipoki. Similiter exponitur & uocabulū כיין, eſt tamen nonnihil diſcriminis inter ea, ſicut declarabo in Radice ſua. Et ueriſimile mihi uidet̄ deductū eſſe ab
Deut.1. illo, Cœpit Moſes declarare, &c. ubi incipere ſignificat. unde & ſenſus iſtius הואיל והזכיר talis eſſe poteſt, Incipit Verſus & meminit eius. propterea enarrat laudē eius. Simili modo etiā ſecundū eum, qui exponit הואיל משה pro uoluit Moſes, dicendū eſt, Voluit Verſus, & meminit eius, &c. Et mirū eſt, q Rabbi Schelomo exponit illud הנה נא הואלתי
Gen.19. pro רציתי id eſt, uolui. citans iſtū locū הואיל משה Et in Pareſcha. Elle Hadebarim exponit הואיל משה per התחיל id eſt, in
Deut.1. cepit. & citat locū ex Geneſi הנה נא הואלתי ſic certè inueni in omnibus exemplarib. Mihi uerò p certò habet̄, errorē eſſe, qui irrepſerit in primum Exemplar. & debere ſcribi הואלתי רציתי כמו ויואל משה, ſicut & ipſe Rabbi Schelomo, ut
Exod.3. reddidit Thargum per צבי id eſt, uoluit, ibidem exponit.

HAbai] Rabbini dicunt, Loquitur lex hyperbolicè. idem ualet quod guzma, ſic dicūt hyperbolicam
Deut.32. locutionem eſſe quod lex dicit, Ciuitates magnas & munitas uſq; in cœlū, ubi non eſt quod putes (ſcripturā) de huiuſmodi ciuitatibus loqui, quæ ad cœlū uſq; reuera pertingant, ſed eſt Hyperbole. Conſtat itaq; Guzma & Habai idem eſſe. Idipſum autem eſt, quū aliquis amplificat rem aliquam, & nimium extollit magnitudinem eius. Eſtq; Guzma uocabulum Græcum, Habai uerò, ut mihi uidetur, deductum eſt ab eo quod ſpinam ſignificat: Thargum enim, quod reſpondet Hebræo קוץ ושמיר
Eſa.32 Spina & uepris, eſt, הובי ובור. Item שמיר ושית, id
Ibidem 7. eſt Spinæ & uepres. Thargum habet יהובאי ובום

Et

ושית ׃ וכמו שהקוצים אינם נחשבים לשאר עצים כך דברי גוזמות אינם נחשבים לשאר מאמרים ואין בהם אמתות והיא של הבאי בחטף פתח בראיית רפי הבית וכן הבל והברה הבאים אחר זה תהיינה בחטף פתח ׃

הבל הבל פיהם של תינוקות ׃ ובעל הערוך הביאו ולא פירשו ׃ והוא כדמות עשן היוצא מפי בעלי חיים והוא יותר נכר בזמן החורף מבקיץ ובלשון אשכנז אוטם ובלעז האליטו וכן תרגום כלינו שנינו כמו הגה היך הבל פומא ׃ תלים צ'

הברא קול הברה הוא הנקרא בפסוק קול דממה כמו שכתוב ואחרי האש קול דממה דקה מלכים א'יט
ופי' רש"י ואני שמעתי כל הבא מתוך הדממה טאצימנט בלעז בלשון רומי איכו ובלשון אשכנז ווידר האל ׃ וכן אמרו רזל בתקיעת שופר שמע קול הברה לא יצא ׃ ועוד שמשו בו באופן אחר באמרם יצא קול הברה בעיר על פלוני או פלונית וכו׳ פירש קול שאינו ודאי ׃ והמדקדקים קראו גם כן בקודות האותיות הברות כמו שאמרתי בשירי אלה מלכים העשרה המולכים בהברה והם עשרה נקודות אַ אֵי אוֹ אוּ וכו׳ ׃

הגדה בליל פסח קורין ההגדה ונקרא כן משום שנאמר והגדת לבנך וכו׳ ובלשון אשכנז נקרא לוז.

Et quemadmodum ſpinæ non reputantur inter reliqua ligna, ſic hyperbolicę locutiones non reputantur inter alias orationes, quibus etiam non ineſt rei ueritas. Porrò He quod præſeruit הבלי punctatur cum Hateph pathah, & Beth raphat̃, quod idem fit & in ſequentibus Radicibus הבל & הברה in quibus uenit He cũ Hateph pathah.

HAbal] Apud Rabbinos legitur, Halitus oris eorum, nempe puerorum, &c. Author Aruch Thalmudici adducit ipſum, & non explicat: ſignificat hoc uocabulum ſumum, ſiuè uaporem, qui egreditur ex ore, quicq; magis cognoſcit̃ tempore hyemis quàm æſtatis, Germanicè Athem, Italicè halito, hac uoce et Chaldęus interpres utit̃. ubi eñ Hebræus dicit, Conſumpſimus annos noſtros ue-
Pſal.90. luti ſermonem &c. Thargum habet, Conſumpſimus dies uitæ noſtræ, tanquam uaporem oris in hyeme.

HAbarah] Vox הברה ea eſt, quæ in ſcriptura uocatur קול דממה uox ſilentíj, id eſt, uox ſubmiſſa. ſicut
1.Reg.19. ſcribitur. Et poſt ignem uox quieta & ſubtilis. Vbi Rabbi Schelomo in ſuo Peruſch ſic dicit, Ego audiui, quód uox, quæ uenit ex ſilentio Taciment uulgò uocatur, Latinè Echo, Germanicè vuiderhall. Hinc eſt quòd Rabbini ubi mentionẽ faciũt clangoris tubæ, dicunt: Qui audit uocem הברה non exit liber. Et iterum uſurpant in alia forma quum dicunt, Egreſſa eſt קול הברה in ciuitate ſuper illum, uel illam. &c. id eſt, Vox quę non eſt certa (intelligunt incertũ rumorẽ). Inde eſt quòd & Grãmatici puncta literarum הברות nominant, ſicut & ego uſus ſum in Cantico meo, ubi dico, Iſti ſunt decem Reges, qui regnãt. מלכים id eſt, Sunt decem puncta ה a, ה i, ה o, ה u &c.

HAgadah] Noctem Pæſach uocant Hagadah, quæ nomenclaturam accepit ab eo quòd (in Lege) dici-
Exod.13. tur, Et annuntiabis filio tuo, &c. Germanicè uocatur los.

ונראה לי שהוא לשון גאלה בלשון אשכנז לוזונג ועוד
עיין בשורש אגד ׃

הגהה הורין למי שמתקן טעותי הספר מגיה
ופעולתו בקריאת הגהה ואז נקרא הספר
ההוא מוגה ובלעז קורייט והוא לשון נוגה ואורה
וכן הכותב איזה חדוש או ביאור בגליונות הספר נקרא
אותו החדוש או אותו הביאור הגהה כמו הגהות המימוני
או המרדכי ׃

ירמיה ח׳ **הגמון** ראש ונגב · תרגם יונתן ריש והגמון וכן
אסתר ט׳ בתרגום ירושלמי בפסוק ויאמר המלך
אחשורוש לאסתר המלכה · ואעביד מיבר הגמונין
ופלמרכין ואנחנו קוראים לגלחים גדולי המעלה לשאין
למעלה מהם רק החשמנים הנקראים קרדינאלי ואפפיור
הגמונים וכן מה שתחת פקידותם נקרא הגמוניא וכן
במשנה מהגמוניא להגמוניא והגמון בלשון אשכנז
פישוף ובלעז וישקופא ׃

הגון בדברי רז״ל הגון הוא למלך תלמידים הגונים
אשה הגונה ענין יושר ונכון ויש מפרשים
יחזקאל מ״ב מזה בפני הגדרת הגינה דיהזהא והשם הוגן כמו לא עשה
כהוגן ונראה לי שאין לשמש בו זולת כת השמוש
בלשון אשכנז צימליך ובלעז גראציוזה ׃

תלים ק׳א **הודאה** בהלל ובהודאה מלשון הודו לי״י שרשו ידה
והא במקום הא השרש וההא האחרונה לנקבה
יהושע ז׳ ותרגום ותן לו תודה · והב ליה הודאה והוא כמו ודוי אלא

Mihi tamen uidet, ſignificare redemptionem, Germanicè lœſung, de quo amplius uide in Radice גאל.

HAgahah] Vocāt eum qui emendat errores libri מגיה atq; ipſam emendationem הגהה Liber item emendatus מוגה uocatur, Italicè corit. Eſt aūt uox deducta ab eo quod ſplendorem & lucem ſignificat (quaſi dicas) illuſtrare. Vnde qui ſcribit nouū aliquod cōmentum, aut declarationem in margine libri, hoc ipſum הגהה nominare ſolet. ut, Hagahoth Maymoni, uel Mardochai.

Eſa. 9. HEgmon] Caput & caudā. Ionathā tranſtulit, Caput & præfectū. Idem legit in Tharg. Hieroſol. in Ver-
Eſther 9. ſu, Et dixit rex Ahaſueros ad Eſther reginā, &c. ibi Thar. habet, Et auferam à te præfectos & principes, ſiue duces. Nos Iudei, magnos ſacerdotes ita appellamus, quibus nulli ſunt pſtantiores, præter Haſchmonaim, qui Cardinales uocant & Papa. quod itē ſub illorū poteſtate eſt, הגמוניא uocatur. Vnde eſt quod in Miſchna legitur de Epiſcopatu ad Epiſcopatum, Germanicè Hegmon Biſchoff, Italicè piſcopo nominatur.

HAgon] Apud Rabb. legitur, Decet regem. Item, Diſcipuli idonei, Mulier honeſta. ſignificat hoc uocabulū rectitudinē & decentiā. Et ſunt qui in hac ſignifica-
Ezech. 42 tiōe exponūt illud Ezech. ca. 42. כפני הגזרת הגונים id eſt, Periboli decēter factæ. Inde & nomē deriuat הגון id eſt, Decētia. ut, Nō fecit ſecūdū decentiā (id eſt, ut decet) uideturq; mihi non uſurpandū eſſe abſq; Caph litera ſeruili, Germanicè zimlich, Italicè gratioſa.

HOdaah] Rabbini dicūt, Cum laude & cōfeſsione, ſiue gratiarūactione: deductū eſt ab illo, Confitemi-
Pſal. 105 ni Domino Radix eius eſt ידה & Aleph poſitum eſt loco He Radicis, poſtremumq; He nota eſt fœminini generis. Thargum quod reſpondet huic Hebræo, Et da ei confeſsionem, eſt, והב ליה תודתא id eſt, Et da
Ioſue. 7. ei confeſsionem: idem'que ualet quod ידוי niſi quod

שיש מעט הפרש ביניהם כמו שאבאר בשורש ודוי ׃

הדיא והא בהדיא כתיב וכן הפסוק אמר בהדיא פירוש בבירור בלשון אשכנז בישיידליך ובלעז קיארו ואין לדבר בו זולת הבית אך נראה לי כי מצאתי להדיא ואיני יודע אנה ׃

הדיוט כהן הדיוט פירוש כהן פשוט רוצה לומר שאינו כהן גדול וכן ואנכי איש רש ונקלה ׃ ואבא גבר מסכן והדיוט וכן אחר פרעוש אחד ׃ בתר הדיוט חד וכן אין זה כי אם בית אלהים ׃ לית דין אתר הדיוט והוא לשון יון אידיוטו ובלשון אשכנז איין שלעכטר ובלעז פריבאטו ׃

שמואל א׳ י״ח
שמואל א׳ כ״ד
בראשית כ״ח

הדר נוהגין לכתוב בגמרא בסוף כל פרק הדרן עלך פירוש חזור בך וקשה לי על הנון והדר הוא לשון חזרה ובדניאל וליקר מלכותי הדרי פרוש חזרתי

דניאל ד׳

היינו מלה מורגלת בדברי רז״ל באמרם היינו הך היינו כך וכך ונגזרת מן היה ונוסף נון ויוד בחולם לכנוי הנסתר על משקל ישנו כאילו אמר הרי הוא ועל הרוב לא שמשו בו רק עם דלת המשמשת בראש במקום שין או אשר כמו שכתבתי במלת די ובלא דש איסט ובלשון רומי אידעששט

היאך שמשו רז״ל במלה זו במקום איך כמו שפירש רש״י גבי יוכח והיאך יכול אני

quod eſt nonnihil diſcriminis inter ea de quo loquar in radice ידוי.

HEdia] Apud Rabbinos legitur, Ecce manifeſto ſcriptum eſt, item, Textus dicit manifeſto, Senſus eſt clare ſiue aperte, Germanicè beſcheidenlich, Italice kijarō Neq; uſurpari debet abſq; Beth litera. Tametſi uideor mihi alicubi inueniſſe להדיא ſed ignoro quo in loco.

HEdioth] Sacerdos vulgaris: idem ualet quod כהן הדיוט ſacerdos ſimplex. Hoc eſt, qui non eſt ſacerdos
1.Sam.18. magnus. Ego ſum uir pauper & deſpectus, ibi Thargum
Ibidem 24. habet, Ego ſum uir pauper & vulgaris. Itē, Poſt pulicem unum: Thargum, poſt abiectum ſeu uilem unum. Item,
Gen.28. Non eſt ipſe niſi Domus Dei: Thargum, Nō eſt iſte locus vulgaris. Eſt autem idiota uocabulum græcum Germanicè ein ſchlechter Italicè priuato.

HAdar] Solēt ſcribere in Gomora in fine cuiusq; Capituli הדרן עלך Hoc eſt, redeas uel repetas apud te, Neq; mihi planè conſtat, quomodo acceſſerit Nun. ſignificat autem הדר reditum ſeu reuerſionem, inde eſt, quod in
Daniel.4. Daniele legitur. Et ad dignitatem regni reuerſus ſum ubi idem ualet quod חזרתי id eſt, redij, reuerſus ſum.

HAieno] Dictio eſt uſitata apud Rabbinos, ut. cum dicunt היינו הך Item, היינו כך pro, id eſt, Eſtq; deſumptum à uerbo היה cum ſuper addito nun, & uau cum Holem, quod refert pronomen tertiæ perſonæ, qua forma etiam dicitur ימני' Et idem ualet ac ſi diceretur הרי הוא ecce hoc ipſum eſt. Et plerunq; uſurpant tantū cū Daleth in capite quæ ſeruit loco Schin uel אשר quemadmodum ſcripſi in dictione די Germanicè das iſt, latine id eſt.

HEach] Vtunt̄ Rabbini hac dictione pro איך id eſt, quomodo, ſicut explicat Rabbi Schlo. alibi in ſuo Peruſch ubi de Ioſeph mentio fit. Et quomodo ego poſ-

איוב כ"א לבדי להרע לכם ובתרגום ירושלמי היך כמו ואיך
תנחמוני הבל. והיך תנחמוני למא ויש מתורגמין היכדין
תילים י"א כמו איך תאמרו לנפשי היכדין תימרון לנפשי והוא
מורכב מן היך ודין כלומר איך זה

היכן שמשו רבותינו זכרונם לברכה במלה זו
במקום איה באמרם ומהיכן למדו לומר
כן וכן ויקרא למשה ולאהרן לילה פירש רש"י ז"ל
שמות י"ב צעק היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי ונראה לי שהוא
מורכב מן הי וכאן שהי בתרגום ירושלמי איזה כמו
אסתר ז ויאמר המלך אחשורוש לאסתר המלכה מן הי די אומה
את ומן הי די זרעיתא את וכן איזה הדרך ישכון אור
בראשית ו הידין אורחא והוא על דרך אי מזה באת כמו שפירש
רש"י שם ׃

הך היינו הך כמו זה ובמיצא גם כן בלשון
בחכמה הך כתובתא הך מלתא כמו זאת ׃

בראשית י"ט **הכא** מי לך פה תרגום מן לך הכא וכן ישובו
בראשית ט"ו הנה יתובון הכא ויש מתורגם הילכא
עיין במתורגמן ׃

הכי אפלו הכי פירוש אפלו שכן הוא והוא
כמו מכל מקום כמו שאבאר במלת מקום
אסתר ב' ובתרגום ירושלמי וייטב הדבר בעיני המלך ויעש
כן ועבד הכי וכל כן דבאמות מתורגם הכדין ׃ ונראה לי
שהוא מורכב מן היך ודין עיין במתורגמן ׃

הללו מי הם הללו כמו האלה וכן לנקבות
הנערות הללו כמו מלת אלה

ſum uobis male facere. Et in Tharg. Hieroſolymitano dici-
Iob.21. tur היך .ut: Quomodo igitur cōſolamini me fruſtra: Thar-
gum היך תנחמוני למא Sunt itē Thargumim in quibus היכדין
Pſal.11. legitur. ut, Quomodo dicitis animæ meæ: Thar. היכדין תימרון
לנפשי eſtq́ dictio compoſita ex היך & דין quaſi dicas איך זה.

HEchan] Rabbini uſurpant hanc uocem loco איה
id eſt, ubi, ut cum dicūt, Vbi uel unde didicerunt di-
Exod.12. cere taliter. Item illud, Et uocauit Moſen & Aharonē no-
ctu, Rabbi Schelomo ſic exponit, Clamauit ubi Moſes
manet? ubi Aharon manet? Et uidetur mihi compoſitum
eſſe ex הי & כאן Nam הי in Thargum Hieroſolimita-
no idē ſignificat quod איה .ut, Et dixit rex Ahaſuerus ad
Eſther 9. Eſther reginam &c. Thargum, De quo populo es tu? Item
Iob 38. Quæ eſt uia quam inhabitat lux: Tharg. הידין אורחא Eſtq́
Gen.16. eo modo dictū quo & illud, Vbi eſt locus iſte unde uenis?
ſicut exponit inibi Rabbi Schelomo.

HAch] Id ipſum eſt, Idem ſignificat quod זה qua
forma & in feminino genere uſurpatur. ut, hæc dos,
hæc dictio, idem ualet quod זאת.

Gen.19. HAcha] Quis tibi hic eſt, Thargum מן לך הכא, Item,
Ibidem 15. Reuertantur huc. Thargum יתובון הכא eſt item quod
per הלום transfertur uide in Thargum.

HAchi] Tametſi ita eſt: perinde eſt ac ſi dicatur.
Etiamſi ita ſe res habeat, ſignificatum eius idem eſt,
quod מכל מקום ſicut declarabo in dictione מקום Et in
Thargum Hieroſolimitano quod reſpondet huic hebræo
Eſther 2. Et placuit res in oculis regis & fecit ſic, ita legitur ועבד הכי
Similē uim ſignificandi habet omne כן quod in Iob, pro-
uerb. & pſalmis legitur. uideturq́ mihi compoſitum eſſe
ex הך מן & דין uide in Thargum.

HAlalu] Qui ſunt iſti? Idem ualet quod האלה qua
forma etiam in fæmi. genere uſurpatur ut, Lucernæ

השוה לזכרים ולנקבות ׃

תילים פ"א **הלואי** לו עמי שומע לי תרגום הלואי דעמי
שמיע לי ושאר לו מותרגמן לואי עיין
בשרשו ובלשון אשכנז ווער וואלט ובלעז דיאו וואלישי

הלכה הלכה למשה מסיני ׃ והלכה כפלוני וכן
הרבה והוא ענין משפט ודת וכן תרגום
אסתר א' של במשפט הזה כהלכתא הדין והשתיה כדת ושקיותא
כהלכתא ובלשון אשכנז ליץ ובלעז ליצייון ׃

הלן בדברי רבותינו זכרונם לברכה להלן הוא
אומר כך וכך מה להלן כך אף כאן כך
והומר ענינו כמו שם או שמה ונראה לי שאין לשמש
בו רק עם למד השמוש בלשון אשכנז דורט ובלעז לי
או לה ׃

הן הן רב הן מעט זכרתיו בשורש בין ׃

שמואל א' יב **הנאה** יש הנאה שהי הנאת ממון כמו אשר לא יועילו
ירמיה כ"ג דלית בהון הנאה והועל לא יועילו ׃ ואהבה לא
ראשית ל"ז יהנון ותרגום מה בצע ׃ מה ממון ביתהני ׃ ויש להנאת
ירמיה ל"א הגוף כמו ושבתי ערבה לי ׃ ושבתי הנהני ׃ מלא כף
קהלת ד' נחת מלא חפני מיכלא בחניית נפש ׃ בלשון אשכנז
דאנפט או נוץ ובלעז בון פרו או אוטילו ׃

הני מילי פירוש אלו הדברים והוראתם כהוראת מה
שבהג הרמבם במה דברים אמורים וכולי

iſtæ,pro אלו quod commune eſt maſculis & fœminis.

Pſal.81. HAluai] Vtinam populus meus audiret me: Thargum, הלואי דעמי reliqua autem לו in Thargum redduntur per לואי uide in radice ſua Germanicè vuer vuolt, Italicè kiuuoleſcho.Latine utinam.

HAlacha] Apud Rabinos legitur Halacha Moſi (tradita eſt) de Synai, Halacha eſt ſicut ille dixit, Cuius uſus admodũ frequẽs eſt, Hoc uocabulũ iudiciũ ſiue morẽ conſuetudinẽ & legẽ ſignificat unde & Thargũ quod reſpõdet locutioni hebrææ כמשפט הזה ,eſt, כהלכתא הדין

Eſther. 4. Et in Eſther ubi Textus hebraicus dicit והשתיה כדת Tharg. habet ושקיותא כהלכתא,Italicè lection,Germanicè ein leer.

HAlan] Rabbini dicunt,Alibi dicit taliter & taliter Item,Id quod alibi ſic eſt, idem & in hoc loco ita eſt. Significatio eius idem eſt quod שם uel תמה ibi, illic Neq; uidetur mihi uſurpandum eſſe abſq; Lamed litera ſeruili Germanicè,dort, Italicè Li uel La.

HEn] Siue multum ſiue parum ſit, Memini eius in radice הן.

HAnaah] Aliquando utilitatẽ ſignificat quæ prouenit ex diuitijs.ut, Quæ prodeſſe non poterũt: Targ.
1.Sam.12.
Hiere.23. in quibus nulla eſt utilitas,Item.Et nulla utilitate proſunt, Tharg. והנאה לא יהון Item Tharg.quod reſpondet huic he-
Gen.37. bræo מה בצע id eſt,quę utilitas,eſt,Quas diuitias in utilitatem noſtrã capiemus &c. Interdũ uero הנאה corporis uo-
Hiere.31. luptatẽ ſignificat.ut, Et ſomnus meus dulcis fuit mihi: ibi Tharg.habet ושנתי הנאה id eſt. Et ſomnus meus oblectauit
Eccleſ.4. me,ſeu iucundus mihi fuit,Melior eſt pugillus plenus cũ requie:Tharg. Melior eſt uiro pugillus plenus cibo cum uoluptate animæ, &c. Germanicè ſanfft uel nutz Italicè bon pru uel utilo.

HAne Mille] Expoſitio, Hæc uerba, Significatio eorum ſimilis eſt modo loquẽdi quo ſubinde Rambam uti ſolet cum dicit במה דברים אמורים.

הוּנְגַר מואב והגרים תרגום מואב והונגראי היא מדינת אונגריאה ובלש"א אונגרן ולכן נוהגים אנחנו לקרא ליושביה הגריים והמדינה מדינת הגר
ד"ה א' ה' אבל מלחמה עם ההגראים שבדברי הימים הם ישמעאלים ונקראו כן בעבור שבאו מן הגר ונקראו גם כן הדרים כי
בראשית ל"ה הדר הוא בן ישמעאל שנאמר בכור ישמעאל נביות והדר ׃

הִנְדְּיָא מהודו ועד כוש תרגום מהנדיא רבא וכו׳
אסתר א' וכן ארץ החוילה תרגם יונתן ארעא הנדיא
בראשית ב' וכן נקרא בלשון לעז אינדיאה ׃

הֶעְדֵּר בספרים חצונים נהגו זאת המלה באמרם ההויה וההעדר פירוש כל מה שנברא יחסר על דרך כל הוה נפסד וקורין גם כן המיתה העדר ׃ וכן נוהגין לכתוב בתנאי החתונים על דבר ההעדר דהיינו שאם ימות הוא או היא וכו׳ וכלם מלשון איש לא נעדר
ישעיה מ'

הֶפְסֵד זה השורש לא נמצא במקרא גם לא בתרגום רק במקום אחד תרע לאמים
תלים מ"ד ותשלחם תרגום תברתא לאמיא ופסדתיכון והוא מלשון ערבי ממש קורין לאבידה פסידה ורז"ל שמשו בו הרבה בבנין הפעיל הפסיד מפסיד וכו׳ והשם הפסד מצוה כנגד שכרה וכולי והוא ענין אבוד בלשון אשכנז ור לושט ובלעז פירדטה ׃

הֶפְקֵר עיין בשורש פקר ׃

הֶקֵּשׁ בדברי רז"ל אין משיבין על ההקש וכן אמרו מקיש עברי לעבריה הוא לשון השואה בלשון אשכנז גלייכן ובלעז אין גוואל ׃

Pſal.83. HVngar] Moab & Hagrim: Thargum, Moab & Hungrae, Regio eſt Vngaria. Hinc eſt quod nos ſolemus uocare habitatores eius, Hagrim, & ipſam prouinciam ſiue regionem, Regionem Hagar, Verùm Hagrim
1.Paral.5. cum quibus bellum factum eſt, ut legitur in paral. ſunt Iſmaëlitæ qui ſic appellati fuerunt, eò quòd originem duxerunt ab Hagar qui & alio nomine kedarim nominabantur, quod hoc nomine kedar & ipſe Iſmaël uocaretur
Gen.25. ſicut dicitur, Primogenitus Iſmaël Nebaioht & kedar.

Eſther.1. HIndia] Ab Hodu uſq; ad Chus: ibi Thargum habet, ab india magna &c, Similiter & Terram Ha-
Gen.2. uilah Thargum Hieroſolymitanũ Terram Indiam transfert, eodem nomine & à Germanis uocatur.

HEedar] In libris prophanis uti ſolẽt hac uoce cum dicunt ההויה וההעדר Exiſtentia & priuatio, Id eſt, quicquid creatum eſt deficiet, quo ſenſu dictum eſt & illud, Omne quod eſt, corrumpitur. Inde eſt quod mortẽ העדר uocant, ſic etenim ſolent ſcribere in literis ſponſalibus על דבר ההעדר, hoc eſt, quod ſi uel ipſe uel ipſa morietur, &c. omnia deſumpta ſunt ab illo Eſaiæ cap.40. איש לא נעדר.

HEphſed] Hæc radix non inuenitur in biblia neq; in Thargum niſi in uno loco tantum. ut, Contriuiſti
Pſal.44. populos & eieciſti eos. Eſtq; plane uocabulum arabicum. Qui perditionem ſiue rem perditam, uel iacturã & damnum פסידה nominant. Rabbini multum utuntur eo in coniugatione Hiphil, dicendo, מפסיד הפסיד Inde & nomen deducunt הפסד cuius uſus eſt in Pirke Auoth. ut, Confer iacturã præcepti cum mercede ſua. Significatio eius eſt perditio ſiue damnũ, Germanicè uerluſt, Italicè perdeta.

HEphkar] quere in radice פקר.

HEkeſch] Apud Rabb. legitur, Nõ argumentantur cõtra collationẽ. Itẽ. Confert Hebręũ ad hebręã. uocabulũ hoc, collationẽ ſignificat, Germa. gleichẽ Italicè Inguual neq;

ואין לו דומה במקרא רק רש"י פירש ויקש דבר איש יהודה
צפניה ב' ׃ לשון השואה וכן התקוששו וקשו ׃ השוו דעתכם וכן
יש ספר בהגיון הנקרא ספר ההקש שהוא מבאר ההקשים
ואינו ממלאכתי ׃

הרי שמשו בו רז"ל במקום הלא כמו הרי זה
משבח הרי אנו ובביתנו והיא נקודה בחטף
פתח והריש בצרי ובלא"ו ור וואר ובלעז פיר צירטה ׃

הרהר בדברי רז"ל ולא הרהר אחרי מדותי לא
הרהרתי ביום וכן כל בנין הפעיל והשם
תהלים קל"ט הרהורי עברה קשים מעברה לשון מחשבת תרגום ודע
דניאל ב' שרעפי ׃ ודע הרהורי ובדניאל הרהורי על משכבי ׃
בלשון אשכנז גידנקן ובלעז פינשיר ׃

הרת בדברי רז"ל כהרף עין פירוש כרגע והוא
נלקח מלשון רפרות שהאדם מרפרף בעינו
רוצה לומר סוגר ופותח סוגר ופותח בלא"ע בליצלט ועקרו
מלשון רפיון ששרשו רפה והיא נוספת על משקל החש
ובלשון אשכנז אויגן פליק ובלעז באטר דיאוקיו ׃

הרשאה תמצא בשורש רשה ׃

הושענא אגודת ערבי נחל שנוטלין בחג הסכות
קורין הושענות לפי שמושיעים עליהם
הושענא רוצה לומר הושיעה נא והרכיבו שתי המלות
יחד לקצר ואמרו הושענא ׃ ובפסוק

Nec uſpiam in Biblia inuenitur in hac ſignificatione, niſi quod Rabbi Schelomo illud Zephaniæ 2. cap. התקוששו וקושו exponit per הכשירו מעשיכם id eſt, Conferte opera ueſtra. Eſt item & liber in Dialectica, qui uocatur ספר ההקש eô quòd explicat artificiũ argumentandi, de quo hic diſſerere non eſt mei inſtituti.

HAre] Rabbini uti ſolent pro הלא id eſt, nunquid, certè. ut, Nũquid, uel certè iſte laude dignus eſt? Itẽ, Nonne nos & filij noſtri? Et He legitur cum pathah & Reſch cum Zere, Germanicè für vuar, Italicè per certo.

HIrhar] Apud Rabbinos legitur, Non cogitauerunt poſt mores meos. Item, Non cogitaui in die: Et quicquid ab eo uerbo uenit in Coniugatione Hiphil uſurpatur. Inde & nomen deriuatur. ut, Cogitationes de tranſgreſsione grauiores ſunt ipſa tranſgreſsione: Vocabulũ hoc, cogitationem ſignificat. Vnde Tharg. quod reſpon-
Pſal. 139. det huic loco, Cognoſce cogitationes meas, eſt, ודע הרהורי Et in Daniele legitur, cap. 2. Cogitationes meæ ſuper lectũ meũ. Germanicè gedanck, Italicè pinſchir.

HEreph] Apud Rabinos legitur, Quaſi ictus oculi, hoc eſt, ſubitò. Eſtq́ deductum à uoce רפרוף quod ictum ſignificat, quòd homo quodammodo icere uideatur oculum ſuum: uult dicere, claudit & aperit, & iterum claudit & aperit, Germanicè plitzelet, Atq́ primitiuum eius unde originem trahit, eſt רפרף cuius Radix eſt רפה Eſtq́ He ſuperadditum, iuxta formam dictionis הקש Germanicè augenblick, Italicè pater deokijo.

HARSCHAAH] Inuenies in Radice רשע

HOſchaana] Faſciculi ſalicum torrentis quos tollunt in feſto Tabernaculorum uocantur Hoſchaenoth, eò q́ clamant ſuper ipſis הושענא id eſt, נא הושיע ſaluũ fac, obſecro, ſolent aũt ita duas dictiões cõponere breuitatis cauſa, dicẽdo הושענא. & in Verſu, ubi textus Hebr. dicit,

אסתר ג׳ ישבו עם אחר תרגום ירושלמי ועבדין להון הושעבא וכו׳ עד והדרין בהושעבא ׃

השתא

תילים קי״ג משלי ח׳ מעתה ועד עולם מהשתא ועד עלמא ועתה בנים והשתא בניא וכן הרבה באמת

התר

אסור והתר וכולי בת יתרו מי התיר לך והשם אסור והתר זה כנגד זה כל דבר שיש בו עון ועונש לעשותו בקרא אסור וכשאין בו עון בקרא מותר בלשון אשכנז דר לאבט ואין משמשין בו אלא בהפעיל גם בהתפעל תותרו בו לבא בקהל ועוד אדבר בו בשרש שרה ׃

התראה

בעדים ובהתראה מעיד ומתרה בך לשון אזהרה ואין משמשין בו רק בהפעיל ולפי שאין מתרין באדם אלא בפני עדים לבך לא בא לשון התראה בפסוק אלא בלשון עדות כמו העדותי בכם העיד דברים ד׳ בראשית מ״ג בנו האיש ותרגום בלשון סהדותא דוח ותמצא ׃

נשלם אות ההא
יה ישראל ברוך יהא

ודאי

דבר שאין בו ספק בקרא ודאי כמו שאמר החכם אין ודאי שאין בו ספק הבראה ספק שאין בו ודאי כמו המות בלא״ גיוויס ובלעז צירטו ׃

ודוי

לשון ודוי שרשו ידה והוא כמו הודאה אלא שלשון הודאה נופל גם כן על לשון שבח והלל לשם יתברך שמו

Eſther.3. Eſt populus unus. Tharg. Hieroſolymitanum habet, Et fatiunt ſibi Hoſchaena,&c.uſq; ad iſtum Verſum, Et circūeunt cum Hoſchaena.

Pſal.113. HAſchta] Amodo & uſq; in ſeculum. Thargum. מהשתא ועד עלמא Item, Et nunc filij. Thargum
Prou.8. והשתא בניא Et in hunc modum crebrò uſurpatur in Iob, Prouerb.& Pſalmis.

HEther] Prohibitum & licitū, &c. Filiam Ietro quis permiſit tibi? Inde & nomen uenit אסור והתר quæ inter ſe ſunt oppoſita. Omnis ſiquidem res unde peccatum & pœna redit ad eum qui facit eam, uocatur אסור ſecus uerò מותר appellatur, Germanicè erlaubt. Neq; uti eo ſolent, præterq; in Coniugat. Hitphil & Hophal. ut, Permiſſi fuerūt intrare in cœtū. & iterū loquar de eo in Rad. נתר.

HAthraah] Cum teſtibus & præmonitione. Item, Proteſtor & præmoneo te. idem ualet quod התראה id eſt. præmonitio, tantum uſurpant in Coniugatione Hiphil. Et quia non proteſtantur homines, niſi adhibitis teſtibus. hinc eſt quod hæc phraſis loquendi, qua admonentur homines, non fit in ſcriptura, niſi per proteſtationem.
Deut.4, ut, Cōteſtatus ſum contra uos hodie cœlū & terram, &c.
Gen.42. Item, Conteſtando conteſtatus eſt nos uir ille. ibi Thargū habet uocabulum סהדותא quære & inuenies.

FINIT HE, ET INCIPIT
litera Vau.

VAdai] Res, de qua nullum eſt dubium, uocatur ודאי Vadai, ſicut ſapiens quidam dicit, Nihil eſt tam certū, de quo nullū adeò ſit dubiū quod tamen apparet eſſe dubium, quum tamen reuera nullum ſit dubium, ueluti mors.

VIdui] Radix huius uocabuli eſt ידה idemq; ualet quod הודאה id eſt, cōfeſsio, ſiue gratiarūactio, niſi q; הודאה uſurpatᷓ, ubi prædicatᷓ & collaudatᷓ deus benedictus

והודוי לא נופל רק על הודאת חטא ועון · ובאים מהם פעלים אבל מלשון הודאה לא יבא רק בהפעיל כמו הודו לה׳ ומודה ועוזב ומלשון ודוי לא יבא רק בהתפעל לבדו כמו והתודה אשר חטא והתודו את חטאתם בלשון אשכנז ביכטען או בייכטן ובלעז קונפיסר ׃ (תילים ק״ח, משלי כ״ח, ויקרא ה׳, במדבר ה׳)

ווי אוי לך מואב ווי לך וכן הוי חכמים ווי דחכימי וכן אהה בתי ווי ברתי וכן הה ליום מן קדם יומא וכלם כתיבין בשתי ואוין וכן רוב המלות שמתחילים בויו שרשית כדי להפריש בינם ובין ויו השמוש כמו וורד וותיק ודומיהם (במדבר כ״א, שופטים י״ב, יחזקאל ל׳)

ויטרי מחזור ויטרי שמעתי שהוא פוסק אחד שחבר חכם אחד מעיר ויטר והיא בצרפת כמו שנקרא ספר הראקינאט על שם מחברו רבי מנחם מראקינאט וכן הצורבר שבו הדושים על הסמ״ק פירוש ספר מצות קטן · והמחבר היה מעיר צורך ׃

וילון הוא כמו יריעה או מסך ואולי הוא מלשון רומי שקורין לפרוכת ווילום ׃

ולד אין לה ולד בשתי קמיצין ואחד לא היה לה ולד הלמד בסגול · ובשרשים הנדפסים בווינציה יש טעות בשורש ילד עיין שם ובגמרא אמרו הדבור בלשון רבות ולדות ׃ (בראשית י״א, שמואל ב׳ ו׳)

וורד וללקוט שושנים תרגום דימצבר ורדים ומזה נקראו ההוצין הנקין (שיר ו׳)

וידוי uerò ubi confeſsio fit peccati & iniquitatis. Ab eis & uerba deducuntur: ſed הודאה non niſi in Coniugatione
Pſal.105. Hiphil uenit. ut, Confitemini Domino. Item, Quiautem
Prou.28. confitet̃ & deſerit, &c. וידוי uerò tantum in Coniugat.
Leuit.5 Hithpael uſurpatur. ut, והתודו id eſt, Et cōfitebitur, &c., Itẽ,
Num.5. Confitebuntur igitur peccatum ſuum, &c. Germanicè bekennen, uel Beichten, Italicè confeſſer.

Num.21. VAi] Væ tibi Moab. Thargum ווי לך Væ tibi. Itẽ,
Eſa.5. Væ ſapientes. Thargum, ווי דחכימי Item, Heu filia
Iudic.12. mea. Tharg. ווי ברתי Item, Væ diei. Thargum, Væ à præ-
Ezech.3. ſentia diei. Omnia ſcribuntur cum duplici Vau, quemadmodum & multæ dictiones, quæ incipiunt à Vau radicali. id quod fit differentiæ cauſſa, ut poſsint diſcerni ab his, quæ incipiunt à Vau ſeruili. ut, וותיק וולד & ſimilia.

VItri] Machſor Vitri, Audiui Poſek unum eſſe, quẽ compoſuit ſapiens quidam de ciuitate Vitar, quæ eſt in Gallia, ſicut & liber Rakenat ab authore ſuo Rabbi Menahem, qui ex Rakenat oriundus fuit, nomen accepit. Simili modo et Liber qui Zurcher uocatur, in quo tractantur noua quædam ſuper librum Haſmak, id eſt, Super librum paruum præceptorum, ab authore ſuo qui inde natus fuit, nomen ſortitus eſt.

VIlon] idem ſignificat quod פרכת aut מסך operimentum, aut uelamen. Et fortaſsis eſt uocabulũ Latinum, Nam Latini לפרוכת uelum uocant.

Gen.11. VAlad] Nec erat illi proles. ſcribitur cum duobus Ka
2.Sam.6. mez, ſed in iſto loco, Non fuit ei filius, Lamed cum Sægol punctat̃. Et in lib. Radicũ Venetijs impreſſo, error eſt circa Radicem ילד In Gomora uſurpant in plurali fœminino, dicentes, ולדות & non ולדים

Cant.6 VAered] Ad colligendum roſas. Thargum, Sicut uir, qui colligit roſas. Hinc eſt, quòd tenuiſsimæ

שבצואר העוף ורדין לפי שהם מלאים דם ודומין
באדמומית כוֶרד בלשון אשכנז רוז ובלעז רוכה ויש
אומרים שהשושנה היא פרח לבן והוא בלא״ לילג ובלעז
ליליין ונקראת שושנה לפי שהיא תמיד של ששה עלים
והחבצלת היא בלשון אשכנז רוז · אך קשה לי על כשושנה
שיר ב׳ בין החוחים והליליין איננו בין החוחים ׃

וושט קנה וושט הוושט הוא מה שאצל הקנה
שבו נכנסין כל מיני מאכל ומשתה ויש
אומרים שנקרא וושט בעבור שהוא מלוכלך ובזוי
ראשית כ״ח מלשון ויבז עשו תרגום ושט וזה טעות גמורה כי וי״ו של
יחזקאל כ״ח ושט היא שמושית שרשו שאט מן בשאט בנפש והוי״ו של
וושט היא שרשית ולא ידעתי שמו בלשון אשכנז גם בלעז

ותיק בדברי רבותינו זכרונם לברכה מנהג ותיקין
וכן בנים ותיקין · ובערוך פירוש ותיק
תלמיד ותיק ותמהתי בפירושו זה כי לא חדש בו דבר
אבל רש״י פירש ותיקים אנשים צדיקים שמחבבין המצות
וראיתי שכינו גם כן הקדוש ברוך הוא ותיק · וכן אחת
מסליחות יום הכפורים מתחלת ותיק וחסיד ׃

ותר בדברי רבותינו זכרונם לברכה קורין למי
שמפזר מעותיו יותר מדאי ותרן ובלשון
ישעיה ל״ב עברי נקרא שוע שנאמר ולכילי לא יאמר שוע כך פירש
הרד״ק ונראה לי כי יש הפרש ביניהם כי נקרא ותרן מי
שמפזר מעותיו באכילה ובשתיה וכדומה לזה והיא מדה
רעה ׃

uænulæ quæ ſunt in collo auis Veradin appellantur, eò quòd ſunt refertæ ſanguine:& ſimiles ſunt propter rubedinem roſæ. Germanicè Ros, Italicè roſa. Sunt porrò qui dicunt שושנה florem eſſe candidum, qui à Germanis Gilge, & ab Italis Lilio uocatur, uocariq́ שושנה eô quòd ſemper habet ſex folia. Et quidē חבצלת alias id eſt quod in Germanica lingua ein Ros uocatur. Sed certè difficultatem mihi parit illud Cant. 2. Sicut roſa inter ſpinas, &c. quū tamen lilium non creſcat inter ſpinas,

VEſchet] Fiſtula Cibalis. Veſchet fiſtula eſt cibalis per quā tranſit cibus & potus, Et ſunt qui dicūt quod uocet Veſchet, eò quòd ſit inquinata & cōtempta. Et quòd
Gen. 25. ſit uox deſumpta ex illo loco ſcripturæ, Et contempſit Eſau. ubi Thargum habet ושט ſed hoc planè error eſt: nam Nam uau in ושט eſt litera ſeruilis, cuius Radix eſt שאט ſicut uſurpatur etiam Ezechiel. 36. Vau autem in ושט eſt radicalis litera: neq́ ſcio ipſe quo nomine uocatur uel in Germanica, uel in Italica lingua.

VAthak] Apud Rabbinos legitur, Conſuetudo eſt doctorum, ſiue peritorum. Item, Filij periti. Author Aruch Thalmudici exponit תלמיד ותיק Sed miror ego de hac eius expoſitione quum nihil noui adferat. Veruntamen Rabbi Schelomo exponit ותיקים uiros iuſtos, qui amant pręceptū. Appellant item & Deum ipſum hoc nomine ותיק Eſt item & una orationū, quas Iudæi סליחות nominant, quamq́ orant in feſto Expiationis, quæ incipit, ותיק וחסיד.

VAthar] Vocāt eum, qui dilapidat nummos ſuos, plus nimio ותרן id eſt, prodigus. & talis in He-
Esa. 32. bræa lingua שוע uocatur. ut, Neq́ parcus dicetur prodigus, & ſic explicat Rabbi Dauid Kimhi. Ego autem dico q̀ ſit differentia inter ea. Nam ותרן uocat̄, qui nimia cōmeſſatione & potatione ſua diſsipat, quod eſt mala cōſuetudo.

Sed

אבל שוע הוא אדם נכבד שנותן ממעותיו לדברים ראויים ויותר ממה שראוי לו והיא מדה טובה והוא יותר משבח מן הנדיב ׃

נשלמה אות הויו ׃ בעזר הטוב לקוויו ׃
אות הזין

זז בדברי רז״ל לא זז משם עבין תבואה ומהם נקראו החיות זיז לפי שהם זזים ונעים תמיד ממקום למקום שנאמר וזיז שדי ׃ תילים נ׳

זבל בקרא הצואה והרעי זבל תרגום כדומן על פני השדה ׳ כזבל על אפי חקלא ובלשון אשכנז דרעק ובלעז מירדה ׃ מלכים ב׳ ט׳

זהם בקרא הזיע והשבות זוהמא מלשון וזהמתו חיתו לחם ׳ והתואר מזוהם ועוד אזכרנו בשורש לכלך בלשון אשכנז אובלושט ובלעז דיזוטלו ׃ איוב ל״ג

זוג כתם זוג הוא שבים בתרגום של צמד פרדים ׳ זוג כודנון והוא נקוד בחולם זוג והוא לשון יון ממש בלשון אשכנז פאר ובן בלעז פארו ׃ מלכים ב׳ ה׳

זוג בשורק הוא הפעמון בלשון חכמים מה שבחוץ נקרא זוג והפנימי נקרא ענבל בלא שעל ובלעז האמפבילו אבל פעמון זהב ורמון ׳ תרגום זגא דדהבא ובדברי פעמוני זהב ׳ זגין דדהבא ׃ שמות כ״ח / שמות כ״ח

זוז רבע שקל כסף ׳ תרגום זוזא חד דכספא ובכבר כתבתי כי דינר וזוז אחד הוא אלא שזוז הוא של כסף והדינר של זהב ׳ וארבע בשמואל א׳ ט׳

Sed פזר homo eſt uenerabilis qui exponit pecuniā ſuam pro rebus dignis & plus quam deceat eum id quod eſt bona conſuetudo & talis magis laudatur quam מבזר.

FINIT VAV ET INCIPIT LItera Zain

ZAZ] Apud Rabbinos ſepe legitur, Non diſceſſit inde, Significat hæc uox motionem Hinc eſt, quod animalia זז uocantur, eò quòd ſe iugiter agitant & mouent de loco ad locum, ſicut dicitur וזיז שדי
Pſal.50. עמדי id eſt, & ferę campeſtres mecum ſunt.

ZEbel] Stercus & fimus זבל uocatur, unde Tharg. quod reſpondet huic loco. Quaſi ſtercus ſuper faciē
2.Sam.9. agri: eſt, כזבל &c. Germanicè, dreck, Italicè merda.

ZAham] Sudor & quod inquinat זוהמא uocatur quam uim ſignificandi habet & in iſto loco: Exe-
Iob.33. cretur uita eius panem. Inde uenit nomen formale מזוהם Sordidus, Germanicè unluſt, Italicè denſutalo, iterum diſſeram de eo in radice לכלך.

ZOg] Vbi abſolute ponitur זוג par ſignificat, unde ubi textus hebraicus dicit, Par mulorū. Thar. habet,
2.Reg.5. זוג כודנין. Punctatur autem cum Holem זוג eſtq; uocabulum planè græcum, Germanicè par, idem & Italicè paro.

ZVg] Cum ſchurec punctatum apud ſapientes pro nola ſiue tintinnabulo uſurpatur. exterior quoque pars proprie זוג interior uerò ענבל uocatur, Germanicè Schell, Italicè Campanella. Cæterū illud, Tintinnabulum
Exod.28. autem & malumgranatum: Thargum tranſtulit זוג דדהבא Et in numero plurali, Tintinnabula aurea: Thargum זגין דדהבא.

1.Sam.9. ZVz] Quarta pars Sicli argētei Tha. זוזא חד דכספא. Et antea ſcripſi quod דינר & זוז unum ſint niſi quod זוז de argento דינר uero de auro dicitur, Quatuor autem

זוזים הם סלע עיין בשרשו ׃

זוטא סדר עולם זוטא וכן איכה זוטא. והוא ההפך מן רבתא פירוש קטן ׃

ישעיה כ״ב **זיוך** גשת בית היער תרגום זיין בית מקדשא וכן כל גשת מתורגם בלשנא זיין ׃ וכן על
דברים כ״ג אזנך על זיינך בלשון אשכנז וואפן ובלעז ארמא ׃
בראשית מ״ט ובפסוק גד גדוד יגודנו משריית מזיינין ׃ ויש מפרשים
ירמיה ה׳ מזה סוסים מיוזנים כמו מזויינין ׃

זיות המדיית מטבע של מלך והשם זיות והתואר זייפן פירוש כל דבר שאינו נעשה כתקונו נקרא זיות והוא כמו פסול בלא״ו ואל״ש וכן בלעז פאלשו

בראשית ו׳ **זכאי** איש צדיק גבר זכאי וכן דם נקי דם זכאי
דברים כ׳ והרבים זכאים והשם בלשון רז״ל זכות
ישעיה ט׳ ובתרגום זכותא כמו במשפט ובצדקה תרגום בדינא
בראשית ט״ו ובזכותא גם במשקל אחר זכו ויחשב לו לצדקה לזכו
אבל אין נוהגין לאומרו בלשון אשכנז וורדיקייט ובלעז
דיבייטאטר ׃

זכר קראו רז״ל לשמות הקדושים אזכרות וכן במדרש ע״א אזכרות מן בראשית עד ויגרש
בראשית ג׳ את האדם כנגד ע״א סנהדרין וכו׳ ועוד אמרו אחאב מלך ישראל מחק את האזכרות וכתב תחתיהן שם הבעל ועוד אמרו ספר תורה ותפלין שכתבן מין שורפין אותם עם אזכרותיהן ובעלי המסורת קראו להן אדכרות בלשון ארמי כמו שאמרו מוסר י״ב פתחין

Zuzim ualent סלע de quo uide in radice ſua.

ZVta] Seder olam Zuta. Item, Echa Zuta, ſignificatum eius eſt paruum, cuius contrarium eſt רבתא.

Eſa.22. ZAin] Ad armaturam domus ſaltus: Thargum, Armaturam domus ſanctuarij. Et ſic omne uocabulum נשק in Thargum per זין transfertur, Similiter & illud על חלצך Thargum על זינך id eſt, apud arma tua: Germanice vuoffen, Italicè arma, Et in uerſu, גד גדוד Tharg.
Deut.23.
Gene.49. habet, Copiæ armatæ. Sunt itẽ qui exponũt in hac ſignificatione illud Hiere.5. סוסים מיזנים pro מזיינים id eſt, armati.

ZAiaph] Qui falſificat monetam regis. Inde nomen ſubſtantiuum זייפן falſarius, Expoſitio, omnis res quæ non rectè fit זיף uocatur, Idemq́ ualet quod פסול id eſt, falſum ſeu uitiatum, Germanicè falſch. idem & Italicè falſò.

Gene.6. ZAchai] Vir iuſtus: Thargum uir innocens. Item
Deut.21. Sanguinem innocentem: Thargnm דם זכאי Et In plurali numero: dicitur זכאין Inde & nomen Subſtantiuum deducitur quod Rabb. in uſu eſt, זכות innocentia, in Thargum uerò dicitur זכותא ut, In iuditio & iuſtitia: Thargum, In iuditio & innocentia, Venit & in alia forma
Gene.15. זכו ut, Et reputauit ei in iuſtitiam: Thargum לזכו in innocentiam Sed non ſolent eo Rabbini uti, Germanicè vuirdigkeit Italicè dignitate.

ZAchar] Vocant Rabb. nomina Dei אזכרות Vnde eſt ꝙ legit̃ in Midraſch.71. אזכרות id eſt, nomina Dei
Gene.3. inueniunt̃ à principio Geneſeos, uſq;. Et eiecit Dñus Adã quæ dicũt poſita eſſe reſpectu.71. Sanhedrin. Itẽ, Achab rex Iſraël deleuit אזכרות & ſcripſit pro eis nomẽ Baal. Iterũ dixerunt, Liber legis & Tphillin quæ ſcripſit Hæreticus cõburuntur unà cũ ſacris nominibus ſuis. Porrò autores Maſoreth, uocant (ea nomina) אזכרות in lingua ſyriaca, ut, cum dicũt, Duodecim uocabula מאר punctantur cum

וכל דסמיך לארכבא דבותהון במו מוסר ע״ז ודומיהם ׃

ישעיה מ״ו **זל** הזלים זהב מכיס פירשו בו שהוא ענין זול
ששמשו בו רז״ל באמרם המעות בזול
והפירות ביוקר בלש״א וואל וייל ובלעז בון מארקאדו ׃

איכה א׳ **זלזול** ענין בזיון וחלות מלשון כל מכבדיה
משלי יז׳ הזילוה טוב בחלה ועבד לו תרגום טב
הוא דזילא ועבדי אית ליה ושם התואר למי שהוא בבזת
ומיאוס מזולזל בלש״א אוז ולוט ובלעז דיזוטלו ׃

קהלת ג׳ **זמן** לכל זמן ואתנה לו זמן לא במצאו רק
נחמיה ח׳ אלו השבים ואומרים שהוא כמו עת ׃
ובאמת בראה לי שיש קצת הפרש ביניהם כי זמן הוא
כמו מועד וכן כל לשון מועד מתורגם לשון זמן כמו
דניאל א׳ מועד צאתך זמן מפקך ודומיהו אבל התרגום של עת
עדן במצא שהם שני דברים ׃ ועוד ראיה אחרת שאומר
קהלת ג׳ הפסוק לכל זמן ועת לכל חפץ וכן בדניאל עד זמן ועידן
דניאל ז׳ ואני אין בי כח לפתור ההפרש שביניהם ושמעתי שהוא
ענין פילוסופי דק מאוד ׃ וכן בלשונות הגוים יש הפרש
ביניהם ׃ זמן בלשון אשכנז ציל ובלעז טירמינו ׃ ועת
בלשון אשכנז צייט ובלעז טימפו ׃

Pathah omne itẽ מזמר quod cõſtruitur ad השם id eſt(ad nomen Dei)ſimiliter pathah habet.ut, מזמר ײ & ſimilia.

Eſa.44. ZAl] Depromunt aurũ ex ſacculo. Interpretes exponunt.ut idẽ ſignificet quod זל id eſt,uile, quodꝗ parui prætij eſt,cuius uſus eſt apud Rabb.cum dicunt Pecunia in uili eſt prætio, fructus uerò in magno ſunt prætio Germanicè vuolfeil Italicè Bon marcato.

ZIlzul] Significatum eius eſt, contemptus & uilipenſio, deſumptum ab illo in Threnis cap. 1. Omnes qui honorauerant eam, uilipendunt eam, Item
Prouerb.12. Melior eſt deſpectus,& qui ſui ipſius eſt ſeruus,&c. Thar. טב הוה זלזלה &c. Inde & nomen adiectiuum uenit quod deſpectum & execrabilem ſignificat nempe זולל Germanicè unflat.

Eccle.1. ZEman] Omnibus eſt tẽpus. Et conſtitui ei tempus.
Nehe.1. Inuenitur tantum in iſtis duobus locis, dicuntꝗ idẽ ualere quod עת tempus. Et planè uidetur mihi, quod ſit nonnihil diſcriminis inter ea, Nam זמן idem eſt quod מועד id eſt, tempus ſtatutum. Vnde & ubiꝗ מועד in
Deut.16. Thargum per זמן redditur, ut Tempus egreſſionis tuæ: Thargum זמן מפקך & ſimilia, Verum Thargum quod reſpondet uoculæ עת, eſt, עדן Conſequitur ergo iam diuerſas res eſſe, id quod etiam alio argumento probatur
Eccleſ.3. eo nempe quod ſcriptura dicit. Omnibus eſt tempus & ſuam oportunitatem habet quæcunꝗ res &c. itẽ illo Da-
Daniel.7. nielis, Vſꝗ ad tempus,& tempus. Ego tamen nõ poſſum explicare in quo differant, audiui enim quod ſit negotium philoſophicũ ualde ſubtilè. Et quod in linguis aliarum gentium extet differentia inter ea, ita ut זמן ſit quod Germani zyl Itali termino uocant. עת uero quod à Germanis zeyt ab Italis tempo uocatur.

שמות ל״ד **זמן** והיה נכון לבקר והוי זמין לצפרא היו
שמות י״ט נכונים הוו זמינין וכן כל לישנא
קדוש שפתרונו בלשון הכנה מתורגם בלישנא זמון כמו
יהושע ז׳ קדש את העם ואמרת התקדשו · זמן ית עמא ותימר
איזדמנו ודומיהם רבים · וכן כל לשון קריאת האדם
מלכים א׳ א׳ לסעודה מתורגם בלשון זמון כמו ואת שלמה אחיו לא
אסתר ה׳ קרא לא זמן אני קרוא לה אנא מזמין לה יאכלו
שמואל א׳ ט׳ הקרואים יאכלון זמיניא בלשון אשכנז גילאדן ובלעז
קונוויטאטו וכן שמשו רז״ל במי שקורא חברו לדין ·
באמרם המזמין את חבירו לדין והשם הזמנת
ועוד שמשו בזה בשלשה שאכלו בקרוא
מזומן וכמו שעשרה בקראים מבין לענין תפלה וקדשה
כך שלשה בקראים זמון לענין ברכת המזון ואין זמון
תהלים ל״ד פחות משלשה ולוקחין סמך מן גדלו ליי׳ אתי שאחד
אומר לשנים גדלו הרי שלשה ׃

זקף עץ של תליה מתורגם בשלש לשונות צליבא
· קיסא · זקיפא · אונקלוס ויונתן תרגמו את
כלם בלשנא צליבא ובתרגום הראשון דאסתר מתורגמים
עזרא ו׳ קיסא · ובתרגום שני זקיפא · וכן בעזרא וזקיף יתמחא
עלוהי בלשון אשכנז גאלגן ובלעז פורקא ׃

זקק את בהמה וחיה בזקקין לשאינן מינן וכן
אשה הזקוקה ליבם פירוש בערוך לשון
קשירה בלי ראיה ואני מצאתי בתרגום ירושלמי
בראשית ל׳ ומתי אעשה גם אנכי לביתי ואני זקוק לפרנסא בני
ואינשי ביתי הוא לשון צריך.

Exod.34. ZEman] Et eſto paratus mane: Thargum והוי זמין
Exod.19. לצפרא Item, Eſtote parati: Tharg. הוו זמינין Similiter omne uocabulum קדש quod præparationem ſignificat in Thargum per זמין transfertur. ut, Sanctifica populum iſtum & dices ſancti eſtote: Thargum, Præpara populum iſtum & dices parati eſtote, & ſimilia multa. Item, Omnis inuitatio hominis ad conuiuium uenit appellatione זמין.
1.Reg.1. ut, Atque Salomonem fratrem ſuum nō uocauit. Thargum
Eſther.5. non inuitauit. Item, Ego uocatus ſum ad eam. Thargum
1.Sam.9. ego inuitatus ſum ad eam. Comedunt uocati, Thargum inuitati, Germanicè geladen. Italicè conuiuado. Similiter uſurpant & Rabbini cum mentionem faciunt de eo qui uocat ſodalem ſuum in iudicium, dicentes. Qui citat proximum ſuum. Inde & nomen uenit הזמנה citatio, Iterum uſurpant in hunc modum. Tres qui conuiuantur uocantur מזומנין Quemadmodum enim Decem qui ad orandum & ſanctificandum conueniunt מנין uocantur, Sic tres qui in conuiuio benedicunt (quam benedictionem hebręi ברכת המזון nominant) זמון appellantur, non autem pauciores quam tres eſſe debent. Et locus unde ſibi ſubſidium
Pſal.34. quærunt eſt iſte, Magnificate Dominum mecum, unus enim, inquiūt, dicit ad duos, magnificate: ecce ita ſunt tres.

ZAkaph] Lignū ſuſpendij: in Tharg. reddiť tribus uocabulis צליבא, קיסא & זקיפא Onkelus & Ionathan omnia reddunt uoce צליבא & in Tharg. primo ſuper Eſther ponitur קיסא in 2. uerò זקיפא ſimiliter & in Ezra ut זקיף
Ezre 6. יתמחא עלוהי Germa. ein galg, Italicè furca.

ZAkak] apud Rabbinos legitur, Iumenta & beſtię coiuerunt cum his que non erant ſui generis. Item, Mulier coiuit cū affini. Author Aruch exponit per קמיזא quod copulationem ſignificat, non tamen probat per adductum exemplum. Ego tamen inueni in Thargum Hierosolymitano hunc uerſum. Quando curabo etiā ego do-
Gene.31. mū meā? Ego neceſſe habeo ut proſpitiam filijs meis & familiaribus meis: ubi idem ſignificat quod צריך id eſt

neceſſe

וכן בדברי ר״זל הזקח לומר כך וכך פירוש הוצרך ׃

זקן אדם הורא לאבי אביו או לאבי אמו זקני ולאם אביו או לאם אמו זקנתי ׃

זריז אדם שיש לו לב חזק ואינו ירא משום אדם רוצה לומר שהוא הפך מן איש הירא ורך

דברים כ׳ הלבב הורין לו זריז וגראה לי שהוא נלקח מן וירח את חניכיו תרגום וזריז וכן חמושים וחלוצים כלן מתורגמין

משלי ל׳ בלשון זריז וכן אזור נא כגבר חלציך ׳ זריז כדון כגבר ׃

זרז הרבה שמשו רבותנו זל בזה בלשון אזהרה באמרם מזרזין את האדם בשעת מעשה ׳ וכן אין מזרזין אלא למזורזין ודומיהם רבים בלשון אזהרה בלא גיוואר׳בט ובלעז אווי׳צטו או כוליציטו ׃

זרת אמרו רבותינו זכרונם לברכה שהוא מדה של חצי אמה של ששה טפחים והלועזים פותרים זרת פאלמו בלעז ואנחנו פותרים אותו דוים איל

שופטים ג׳ ורשי פירש כן גומד ארכו דשופטים דומאלבה בלשון אשכנז ובלעז גשחורטא עד כאן לשונו ועיין בשרשי קמחי בשורש זרת וטפח והורין גם כן לאצבע קטנה זרת ופירש בערוך לפי שבו מודדין הקטרת עיין בשרש אצבע וקבלתי מפי אדוני אבי הראש זל שנקרא זערת תרגו׳ של קטן זעיר ונבלעה העין כמו שבמיצאה מובלעת במקומות אחרים ׃

neceſſe eſt, opus habeo, qua in ſignificatione etiam apud Rabbinos uſurpatur, ut quum dicunt, Neceſſe eſt dicere taliter & taliter, hoc eſt, מוכרך neceſſe eſt, oportet.

HAraz] Hominẽ cui eſt cor forte, quiq́ nõ timet ullum hominem, Hoc eſt, qui opponitur ei, qui eſt puſillanimis, eum uocant זריז Et uidetur deſumptum ab
Gen. 14. illo, Et expediuit exercitatos adoleſcentes ſuos. ubi Thar. habet וזרז Et accinxit. Item, Aſcenderunt armati. Tharg. מזרזין id eſt, accincti armis. omnia illa exponuntur per זרז id eſt, armare, accingere. Huiuſmodi eſt, Accinge
Iob. 38. nunc quaſi uir lumbos tuos. ibi Thargum dicit זרז &c.

HAraz] Sæpe utuntur Rabbini hoc uocabulo pro admonitione. ut, quum dicunt, Admonent hominẽ in hora operis: Item, Non admonent niſi eos. qui ſe admonere ſinunt. & ſimilia multa: quæ ſignificant admonitionẽ Germanicè gevuarnet, Italicè Auiſato, uel ſollicito.

HEreth] Dicunt Rabbini quòd ſit menſura ſemicubitalis, quæ conſtat ſex palmis. Et Iudæi Italici, זרת exponunt uulgariter Palmo. Nos autem interpretamur ein daum ele. quemadmodum & Rabbi Schelomo exponit illud in Iudicum, cap. 4. גומד אלכא Germanicè daumelna, Gallicè gaſchkodta. uide in Radicib. Kimhi in Radicib. זרת & טפח. Vocant item & digitum paruum זרת de quo tradit Aruch ſic appellatum, quòd eo menſurare ſoleant Thymiama. uide in Radice אצבע Ego tamen audiui ex ore domini patris mei (piæ memoriæ) uocatum eſſe זערת Nam Thargum quod reſpondet Hebræo קטן eſt זעיר & abſorberi literam Ain, ſicut inuenitur in multis alijs locis.

FINIT LITERA ZAIN.

O INCI-

נשלמה אות הזין בשם שברא יש מאין

אות החית

דברים ל"ג **חבב** את חובב עמים לשון אהבה ואין לו דומה במקרא וכל לשון סגלה מתורגם בלשון חבה אבל כל לשון אהבה אינו מתורגם בלשון חבה רק בלשון רחים אבל רבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה כגון בפרקי אבות חביבין ישראל שנקראו בנים · והשם חבה יתירה נודעת להם · והדגש במקום הכפל בלשון אשכנז ליבשאפט ובלעז אמור ׃

חבה בדברי רז"ל חבית מלאה יין ובדברי חביות וזהו ראיה ששרשו חבה כי ההא תתהפך ליוד בעה על משקל חביות מן חבה ואם היה שרשו חבת היה הרבוי חביתות על משקל בריתות מן ברית · ומעשה ד"ה א' ט' החביתים שבדברי הימים שרשו חבת מן מחבת בשמן ויקרא ו' וחבית בלשון אשכנז ואס ובלעז בוטא ׃

חבוט הקבר כתוב במדרש רבי יצחק בן פרנך שאלו לו תלמידיו את רבי אליעזר כיצד דין חבוט הקבר אמר להם כיון שנפטר אדם מן העולם בא מלאך המות ויושב על קברו מייד נכנסת נשמתו בגופו ומעמידו על רגליו וכולי · עד אמר רבי יהושע בן לוי ובידו שלשלת חציה של ברזל וחציה של אש ומכה אותו פעם ראשונה אבריו מתפרקין · שנייה עצמותיו מתפזרים ובאים מלאכים ומקבצים אותם ומכה אותו פעם שלישית ונעשה עפר ואפר ומחזירו לקברו וכו'

INCIPIT LITERA HETH.

Deut.33. CHabab] Etiam diligit populos. Hoc uocabulum amorem ſignificat,neque habet ſimile in Biblia. Omne autem uocabulum אהבה in Thargum redditur per חבב ſed רחמה per רחם transfertur. Rabbini multũ eo utuntur.ut,Dilecti ſunt Iſraëlitę,eò quòd uocantur filij.Inde nomen uenit חבב ut,Amor nimius notus factus eſt eis.Et Daggeſch loco geminati Beth poſitum eſt, Germanicè liebſchafft,Italicè Amor.

CHabath] Apud Rabbinos legitur, Dolium plenum uino:in plurali num.dicitur חביות quod argumentum eſt,quod Radix eius eſt חבה Nam He conuertitur in Iod mobile iuxta formam חזית quod uenit à חזה Quod ſi Radix eius eſſet חבת dicendũ eſſet in plu.num. חביתות iuxta formã בריתות à ברית Quôd uerò 1.Paral. ca.9. legit על מעשה החבתים id eſt,Super ea,quæ in ſartagine fiebant.pro Radice habet חבת deductum ab illo מחבת בשמן Leuit 6. id eſt,in patella cum oleo, &c. Eſt itaq; חבית quod Germanicè ein faſs,Italicè butah uocatur.

CHibut Hakeber] ſcribitur in Midraſch Rabbi Iſaac,filij Parnach, Interrogauerunt diſcipuli ipſum Rabbi Eliezer, quomodo ſe habet ritus חבוט הקבר? Reſpondit eis:Poſtquam ſeparatus eſt homo ab hoc ſeculo uenit angelus mortis, & ſedet ſuper ſepulchrũ eius,ſtatim intrat anima eius in corpus eius,et facit illũ ſtare ſup pedes ſuos,&c.Donec dixit R.Iehoſchuah filius Leui.Et in manu eius eſt(inquit)cathena,cuius media pars eſt ferrea, & altera ignea, qua uerberat (ipſum hominem.) Et prima uice diſſoluuntur membra eius: Altera uice oſſa eius diſſipantur, tum ueniunt angeli & colligunt ea. Quòd ubi tertia uice ipſum percuſſerit, redigitur in puluerem & cinerem, & redit in ſepulchrum ſuum, & cætera.

 Donec

עד אמר ר' מאיר קשה דין חבוט הקבר מדינה של גיהנם
שאפלו צדיקים גמורים ויונקי שדים ונפלים נדונו בו חוץ
מי שמת בערב שבת והדר בארץ ישראל ובולי עיין שם ׃

חבל בדברי רבותינו זכרונם לברכה החובל
באביו החובל בחברו הוא לשון הכאה
ואינם לשון השחתה כי אין לשון חבלה רק בבנין פעל
ובן וחבל את מעשה ידיך ׃ לחבל כל הארץ ודומיהם ולא קהלת ה'
במצא בקל ובן כל לשון השחתה מתורגם בלשון חבלת ישעיה י"ג
בבנין פעל ולא בקל כמו כי שחת עמך ארי חבילו עמך במות ל"ב
ובן בדניאל ולא חבלוני ׃ דניאל ו'

חבל בדברי רז"ל חבל על דאבדין ולא משתכחין
פירוש אוי ובן תרגום אללי לי ׃ חבל עלי
ואולי הוא מלשון צער וחבלי יולדה ׃ ובן תרגום חיל הושע י"ג
כיולדה חבלין כלידתה ׃ תהלים מ"ח

חבר אנכי אליהו המחבר בן כל מי שיעשה ספר
חדש נקרא מחבר והספר ההוא נקרא חבור
ופירושו ידוע ׃

חבר אדם שהוא נסמך לרבנות אבל אינו ראוי
עדיין להיות מורה הוראה להקרא מורנו
הרב קורין אותו חבר הרב ׃ פירוש נתחבר אל מי שהוא
מורנו הרב ובזמנא בההוא לקרא כל מי שאינו עם הארץ
חבר ׃

Donec dixit Rabbi Meir :grauius itaq; eſt iuditium חבוט הקבר iuditio Gehennæ, quoniam etiam qui planè iuſti ſunt, & filij principum & abortiui eo iudicantur, excepto eo qui moritur in ueſpera Sabbati, & qui moratur in terra Iſraël, &c. Vide ibi.

¶Habal] Apud Rabb. legit̃. Qui uerberat patrẽ ſuũ. Qui uerberat ſotiũ ſuũ. Percuſsionẽ nõ corruptionẽ (hoc uocabulũ) ſignificat. Quod eṁ corruptionẽ, ſiue de ſtructionẽ ſignificat, tantũ in Coniugatione Piel uſurpa-
Eccl.5. tur. ut, Et diſperdet opus manuũ tuarum. Item, Ad deua-
Eſa.13. ſtandam totam terram. & ſimilia. Neque inuenitur in Coniugatione Kal. Vbicunq; enim perditionem ſignificat. In Thargum redditur per חבלה in Coniugatione
Exod.32 Piel, & non in Kal. ut, Corrupit (uiam ſuam) populus tuus. Thargum חבל עמך Item in Daniele cap. 6. ולא חבלוני id eſt, Et non perdiderunt me.

¶Habal] Apud Rabbinos legitur, Væ qui pereunt & non inueniuntur: Idem ualet quod אי id eſt, Vę Inde ubi in Hebræo dicitur אללי Thargum habet, חבל עלי id eſt, Væ mihi. & fortaſsis deſumptum eſt ab il-
Oſeæ 13 lo, quod dolorem ſignificat. ut, Dolores parturientis uenient ei, &c. Vnde Thargum quod reſpondet חיל כיולדה
Pſal.48. Et dolor quaſi parturientem, eſt, חבלין כליתדה.

¶Habar] Ego Helias author. Similiter omnis qui facit librum nouum uocatur מחבר Expoſitio eius nota eſt.

¶Haber] homo qui eò ferè acceſsit, ut iam adipiſcat̃ dignitatem Rabbinicam, uerùm non planè adhuc dignus eſt ut doceat, & ut uocetur מורינו הרב id eſt, Doctor noſter Rabbi, eum (inquam) uocare ſolent חבר הרב id eſt, Sotiũ Rabbi, hoc eſt, ſotius factus eſt ei, qui eſt doctor noſter Rabbi. Et in Gomora quemlibet qui non eſt illiteratus, conſueuerunt appellare חבר.

ישעיה י״ט **חגא** חג ומועד של עובדי עבודה זרה אנחנו
מכנין אותו חגא מלשון שבר כמו למצרים
לחגא ׃ וכן הורית אותו איד עיין בשרשו ׃

ד״ה א׳ ט״ז **חדוה** כמו עוז וחדוה במקומו ובכמה מקומות חדות
נחמיה ח׳ ה׳ היא מעוזכם לא נמצא עוד במקרא
חדוה ׃ אבל שמחה וששון ועליצה כלהון מתורגמין
בלשון חדוה ׃ ושני פעלים נמצאים ממנו במקרא והם
שמות י״ח ויחד יתרו ׃ ותחדהו בשמחה ׃ ואין עוד ׃
תהלים כ״א

יחזקאל י״ח **חוב** חבלתו חוב ישיב רז״ל שמשו הרבה בזה
הלשון כמו בעל חוב ובלשון נקבה חובה
כמו בין לזכות בין לחובה והתואר חייב ׃ בלקח מן
דניאל א׳ וחיבתם את ראשי למלך בלא שולדיג ובלעז דיביטו ׃

שמואל א׳ כ״ב **חול** והוא דרך חול ׃ לשון חולין והוא הפך מן
קודש ׃ וכן הורין לששת ימי המעשה חול
כמו שאמרו בין בשבת בין בחול ׃ בלשון אשכנז וואוך
ובלעז שיטימאני ׃

חוש חמש חושים שהם הראות והשמע המשוש
קהלת ב׳ והריח והטעם ׃ ויש מפרשים מזה מי יאכל
ומי יחוש פירוש מי ירגיש בלא אנפפינדן ובלעז סינטיר
חור תרגום של לבן חוור ומזה אמרו הלשון
אינו מיוחור רוצה לומר אינו מלובן וצח
וברור ׃ בלשון אשכנז לויטר ובלעז קיארו ׃

CHaga] Feſtum & ſolennitatem eorum qui ſeruiunt idololatrię cognominamus חגא quod contritionẽ ſiue perditionem ſignificat, ſicut accipitur in iſto loco Eſaiæ cap.19. לחגא למצרים.eadẽ de cauſſa etiam חגי nominant. uide in Radice ſua.

1.Para.16 Nehem.8. CHeduah] Fortitudo & gaudium in loco eius:& in ſtatu regiminis.Gaudiũ Domini eſt fortitudo ueſtra: Nec inuenitur in Biblia nomen חדוה ſed שמחה ששון & עליזות quæ omnia in Thargum redduntur per חדוה.Duo itẽ uerba ab eo deducta inueniuntur,quæ ſunt,Lætatusq́ eſt

Exod.18. Iithro,&c.Item,Lętificabis eum in lætitia tua,&c.nec am-

Pſal.21. plius inuenitur.

CHob] Pignus ſuum debitori reſtituerit. Rabbini

Ezech.18. crebro utuntur hac uoce.ut, בעל חוב id eſt.Debitor. Et in alia forma חובים ut,Siue ad innocentiam, ſiue ad condemnationem.Inde & nomen adiectiuum uenit חייב id eſt,debitor,reus.Eſtq́ deſumptum ab illo Danielis,Con

Dan.1. demnabitis caput meũ apud regem,Germanicè ſchuldig, Italicè debito.

1.Sam.21 CHol] Etiam ſi uia prophana fuerit. idem ſignificat quod חולין id eſt,prophanum, cuius contrariũ eſt קדש id eſt,ſanctum.Hinc eſt quod ſex dies profeſtos חול uocant, ut quum dicunt, Siue fuerit in Sabbato, ſiue in die prophano,Germanicè vuuch,Italicè Setemane.

CHhuſch] Quinq́ ſenſus חושים uocantur,qui ſunt, Viſus,Auditus, Tactus, Olfactus & Guſtus. Et ſunt qui in hac ſignificatione exponunt illud Eccleſia-

Eccls.2. ſtis מי יאכל ומי יחוש hoc eſt,Quis ędat.&,Quis ſentiat:Germanicè empfinden,Italicè ſentir.

CHiuar] Thargum quod reſpondet Hebræo לבן eſt חיור Hinc eſt quod dicunt,Oratio hæc non eſt candida:Volũt dicere,Non eſt perſpicua,clara & manifeſta, Germanicè lauter,Italicè claro.

Chazan

חזן חזן הכנסת הוא המוציא הקהל בתפלתו ונקרא חזן מלשון ראייה שהוא צריך לראות היאך יקרא והיאך קורא בני אדם לספר תורה כך פירש בעל הערוך אבל מצאתי ששליח הצבור רוצה לומר שמש הקהל נקרא חזן באמרם החזן היה מכיח בכודר וכן אצל בני שמואל שהיו מטים משפט וכולי אמרו כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם ונקרא אם כן חזן לפי שהוא צריך לראות מה הם צרכי הצבור שיעשה המוטל עליו ׃

חזק תלת זמנין הוי חזקה וכן חזקת הבתים הוא לשון אחיזה מלשון ועודך מחזיק בם ופי׳ (ממות ט׳) מי שיש לו אחיזה בבית או בקרקע ימים רבים ואין אחר יכול להוציאו מידו זהו נקרא חזקה ובלעז אזיון וכן מעמידין את האדם על חזקתו פירוש על מעשיו הטובים או הרעים שהחזיק בם ימים רבים ובלשון אשכנז גיוואנהייט ובלעז הוסטומה ׃

הדר (שופטים כ׳) ואיש ישראל הפך וגבר ישראל אתהדר וכן רוב לשון הפוך מתורגם בלשון הדרה בבנין התפעל כי הוא פעל עומד וכל לשון סבוב אשר באמת מתורגם לשון חזר בבנין הקל וכן רז״ל שמשו בו בבנין הקל באמרם חזרתי על כל המקרא וכן חזור בך

CHaſan] Chaſan Synagogæ uocatur, qui ſatis facit pro Eccleſia oratione ſua. Et à, uidendo nomenclaturum accepit Eò quòd neceſſe habet ut uideat quomodo legat, & quomodo uocet alios ad librum legis. Sic explicat Author Aruch: Sed inueni quod publicus miniſter hoc eſt, æditnus Synagogæ uocetur חזן ut cum dicunt Edituus eleuauit Linteum. Ita legitur apud Filios Samuelis quod peruerterint iudicium, &c. ubi dicunt quod fecerint hoc, ut augerent mercedem לחזניהם id eſt, miniſtris ſuis & ſcribis ſuis. Vocatur igitur חזן qui tenetur uidere quibus rebus opus habeat ſynagoga. ut, expediat quod ſibi iniunctum eſt.

CHaſak] Apud Rabbinos legitur: Tria ſunt ſigna quibus obtingit alicui חזקה id eſt, ius ſiue poſſeſſio rei. Item, Poſſeſſio domorum. Vocabulum hoc apprehenſionem ſiue poſſeſſionem ſignificat, deſumptum ab

Exod. 9. illo. Et adhuc tu retinueris eos. Hoc eſt, Qui poſſidet domum aut prædium multo tempore quod alius illi non poteſt è manu eripere, iſthęc poſſeſſio, uocatur חזקה Inde etiam profectum eſt quod dicunt. Statuunt hominem ſuper conſuetudinem ſuam, Senſus eſt, Iudicant hominem ſecũdum facta ſua uel bona uel mala quibus aſſueuit ſiue operam dedit multo tempore Germanicè geuuonheit Italicè koſtumah,

Iudic. 20. CHazar] Et cum ſe quoq; uerterẽt filij Iſraël: Thar ולפנו ישראל לאחורין ita ferè uocabulum הפך in Thargum reddi ſolet per אתחזר idq; in Coniugatione Hithpaël. Eſt enim uerbum neutrum. Omne item uocabulum סבב quod in Iob, Prouerb. & Pſalmis legitur, redditur per חזר in Coniugatione Kal. Ita quoque eo utuntur Rabb. noſtri in Coniugatione Kal, quum dicunt, Reuolui totã Bibliã. Item, חזור בך id eſt, redeas ad te, uel

וכן מה היום הזה חוזר ומאיר את עשרת השבטים עתידין לחזור ובבנין הפעיל החזיר מחזיר בשמות ׃

חזר הורין לספר שכתובים בו הפיוטים שאומרים בקצת שבתות וימים טובים מחזור לפי שהם חוזרים חלילה כל שנה ושנה ׃

חזר מחזור קטן ומחזור גדול ואלו הם דע שבכל יט שנים הלבנה חוזרת חלילה ומתחלת הלוכה כמעט שוה עם החמה וזה נקרא מחזור קטן של הלבנה ׃ ומחזור גדול של החמה הוא של כח שנים וכבר עברו מבריאת עולם עד הנה ט שנים ורע״ו מחזורים לבד מקוים אנחנו שטרם כלות המחזור הזה יהיה קץ גלותינו וכן אמר דניאל כי למועד קץ ואמר עוד קץ למועד וכן יהי רצון ׃

דניאל ח׳
דניאל י״א

חזרת צנון וחזרת בשורש צנן תמצאנו ׃

חייט הורין לתופר הבגדים חייט ׃ והוא מלשון ויתפרו עלי תאנה תרגום וחטיטו ׃ וכן למתפרות כסתות ׃ דמחטטין ׃ ויש אומרים כי חייט מלשון חוטין כמו שנאמר מן חוט ועד שרוך ׃ ומזה נקרא הברזל שתופרין עמו מחט ועוד אזכרנו בשרשו ׃

בראשית ג׳
יחזקאל י״ג

חל ערב פסח שחל להיות בשבת ׃ פירוש יפול ויחנה מלשון יחולו על ראש יואב ׃ בלשון אשכנז גיבאלט ובלעז אקדיט ׃

שמואל ב׳ ג׳

repetas tecum. Item, Quid eſt dies iſte? redit & illuminat, ſic etiam decem tribus tandem reuertentur. Et in coniugatione Hiphil dicitur reducendo reducit animas.

CHAſar] Librum in quo ſcripta ſunt carmina quæ dicũt in quibusdã Sabbatis & feſtis diebus חזור uocant eò quòd redeunt ſingulis annis. Habet & aliud ſignificatum de quo in ſequenti radice.

CHazar] Cyclus paruus, & Cyclus magnus. & ſunt iſti. Scias quod ſemper. 19. annis Luna curſum ſuum abſoluit per reciprocã reuolutionẽ, Et incipit curſum ſuũ ferè æqualiter cũ ſole, atq; hoc ipſum uocatur מחזור קטן Ciclus paruus Lunaris. Cyclus uerò magnus ſolaris. 28. annis abſoluitur. A qui iam tranſierunt à creatione mundi uſque ad præſens tempus centum nonaginta machzorim & nouem anni. Idcirco expectamus nos quod priuſquam complebitur Machzor iſte, aderit finis captiuitatis noſtræ: ſic etenim dixit Daniël. Ad tempus enim
Dan.8.
Ibidem 11. (erit) finis. & iterum dicit. Quia eſt adhuc finis ad certum tempus. uelit ergo Deus ut hoc ipſum fiat.

CHazereth] Raphanus & Lactuca. declarabo in Radice כנן

CHaijat] Cõmiſſurã ueſtiũ חייט uocãt. Eſtq; deſumptum ab illo. Et conſuerunt folia ficulneæ. Vbi Thargum habet וחייטו &c. Item, Qui conſuunt puluillos: Thargum מחייטן Alij dicunt quod חייט deducatur à חוטן ſicut à דין uenit דיין hinc eſt, quod & ferrum quo conſuunt uocatur מחט id eſt acus, de quo amplius tractabo in Radice ſua.
Gene.3.
Ezech.13.

CHal] Apud Rabbinos legitur, Veſpera Paſcę quę contingit fieri in ſabbato, &c. id eſt, quæ ceciderit & manebit: Deductum eſt ab illo, Cadant uel maneant ſanguines ſuper cap. Ioab, Germanicè geſallen Italicè Akadi.
2.Sam.3.

ירמיה מ׳ד וְכֵן נִתְּכָה חֲמָתִי וְאַפִּי רוּחִי ׃

דברים ב׳ **חָלַל** כָּל לְשׁוֹן הַתְחָלָה שָׁרְשׁוֹ חָלַל כְּמוֹ רְאֵה הַחִלּוֹתִי ׃ וְדָגֵשׁ הַלָּמֶד יוֹכִיחַ ׃ וְהַשֵּׁם בְּתוֹסֶפֶת תָּיו תְּחִלָּה ורז״ל הִרְגִּילוּ לוֹמַר הִתְחִיל הַתְחָלְתָּ מַתְחִיל אַתְחִיל עָשׂוּ הַתָּיו שָׁרְשִׁית ׃ כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ בְּתָיו שֶׁל תְּרוּמָה בְּאָמְרָם אֵין תּוֹרְמִין ׃ וְכֵן בְּמֵם שֶׁל מִשְׁכּוֹן כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בְּשָׁרְשׁוֹ ׃

שפטים כ׳א **חָלַל** בְּדִבְרֵי רז״ל חוֹזֵר חֲלִילָה הוּא לְשׁוֹן סָבוּב וְנִלְקַח מִן לָחוּל בַּמְּחוֹלוֹת כִּי כֵן דֶּרֶךְ בְּמָחוֹל סוֹבְבִים סוֹבְבִים וְחוֹזְרִים לְמָקוֹם הָרִאשׁוֹן וְהַחֵית בְּחוֹרֵה בְּחַטַּת פַּתַח ׃ כִּי הַמִּלָּה בְּטַעַם מִלְּרַע כְּמִשְׁפַּט הָא הַנְּקֵבָה עַל מִשְׁקַל אֲכִילָה שְׁלִילָה ׃ אֲבָל חָלִילָה לָךְ וְדוֹמֵיהוּ שֶׁהוּא לְשׁוֹן מְנִיעָה הַהֵא נוֹסֶפֶת לָכֵן הוּא מִלְעֵיל וְהַחֵית קְמוּצָה

מלכים א׳ כ׳ ויקרא כ״ח **חָלַט** זֶה הַשֹּׁרֶשׁ לֹא נִמְצָא בַּמִּקְרָא רַק פַּעַם אַחַת וַיַּחְלְטוּ הֲמִמֶּנּוּ לְשׁוֹן חֲלוּטִין יָדוּעַ בְּדִבְרֵי רז״ל וְהוּא מִלְּשׁוֹן לִצְמִיתוּת תַּרְגּוּם לַחֲלוּטִין בִּלְשׁוֹן אשכנז אייגן ובלעז ליברו וְשִׁמְּשׁוּ בוֹ בְּנִפְעַל נֶחְלַט ׃ וּבְהִפְעִיל הֶחֱלִיט מוּחְלָט ׃

עזרא א׳ **חָלַת** יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹרִין לְמַאֲכֹלֶת חַלָּת מִן מַחֲלָפוֹת תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים עַל שֵׁם שֶׁהֵם מַחֲלִפִין הַבְּהֵמָה מֵחַיִּים לְמִיתָה ׃ והרד״ק כָּתַב עַל שֵׁם שֶׁהֵם כּוֹרְתִים וְהוּא רָחוֹק בְּעֵינַי ׃

Hiere.44. huius generis & illud eſt. Et conflatus eſt, ſiue ſtillauit furor meus: ubi Thargum habet, ותחגני.

CHallal] Vbiq; ſignificat principium, Eſtq; Radix
Deut.2. eius חלל .ut, Ecce cæpi dare &c. Et dageſch quod eſt in ultima hoc uerum eſſe cõprobat. Inde & nomen uenit
Deut.16. cum ſuperaddito Taph. ut, תחלת id eſt, principium. Atq; Rabbini conſueuerunt dicere התחיל incœpit התחלת incœpiſti, מתחיל incipiens אתחיל incipiam, in quibus ex Taph ſuperaddito faciunt Taph radicale, quemadmodum faciunt cum Taph in uoce תחום, dicentes תחומין תחום Idem faciunt & cum Mem quod præſeruit dictioni מתקן ſicut declarabo in radice תקן.

CHallal] Apud Rabbinos legitur. Redit per reciprocam reuolutionem, Vocabulũ hoc circuitionem
Iudic.21. ſignificat, eſtq; deſumptum ab illo מחוללות id eſt, choros ducentes, ſic enim mos eſt choros ducentium ut gyrẽt & redeant ad locum primum. punctatur Heth cum zateph pathah, Nam dictio eſt, quæ habet accentum in ultima, ſicut fieri ſolet cum his in quibus He litera eſt nota fœminini generis iuxta formam אכילה מלילה ſed חלילה לך id eſt, abſit à te. quod prohibitionẽ ſignificat. in iſtò (inquam) He eſt ſuperadditum propterea habet accentũ Millel & Heth camezatur.

CHalath] Hęc radix tantum ſemel inuenitur in Biblia. 1 Reg. 20. Et rapuerunt ab eo, Significatũ חלוטין
Leuit.25. notum eſt apud Rabbi. Eſtq; deſumptũ ab illo לצמיתות ubi Thar. habet לחלוטין Germanicè eigen Italicè libero uſurpatũ quoq; in Niphal. ut, נחלט & in Hiphil. ut, החליטו מיניה.

Ezre 1. CHalaph] Extant loci in quibus cultrum mactatorium חלף uocant, Vt Cultri nouem & uiginti, Dicũtur aũt cultri מחלפים eò quòd tranſmutant iumenta de uita in mortem. Rabbi Kimhi tamen ab excindendo denominatos ſcribit id quod mihi non placet.

הָלַק רַבּוֹתֵינוּ נֶחֶלְקוּ בַּדָּבָר ׃ וְכֵן כָּל הֶחָלַק עַל רַבּוֹ כְּאִלּוּ נֶחְלַק עַל הַשְּׁכִינָה וְהַשֵּׁם מַחֲלוֹקֶת קֹרַח וְכָל עֲדָתוֹ ׃ עִנְיַן כֻּלָּם לְשׁוֹן הֶבְדֵּל וְהֶפְרֵשׁ ׃ וּמוּשְׁאָל אַחֵר חִלּוּק כְּגוֹן יֵשׁ חִלּוּק בַּתֵּיבָה שֶׁל שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת וְכוּלֵי פֵּירוּשׁ הֶפְרֵשׁ בלשון אשכנז אינטר שייד ובלעז דיספריגצייה ׃

ראשית ל׳ז **חָלָק** אֶת כְּתָנְתּוֹ אֶת כְּתֹנֶת הַפַּסִּים ׃ פֵּירַשׁ רש״י זֶה הֶחָלוּק ׃ וְכֵן פֵּירוּשׁ רא״ע הַכְּתוֹנֶת הוּא הַדָּבֵק לָעוֹר ׃ וּבַעַל הֶעָרוּךְ פֵּירַשׁ חָלוּק הַמַּלְבּוּשׁ הָעֶלְיוֹן ובלעז בלודילו וְיֵשׁ אוֹמְרִי׳ טוּבִיקָה ובלשון אשכנז העמד

חֹמֶר קַל וָחוֹמֶר הוּא מִדָּה אַחַת שֶׁל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן וְאֵין כָּאן מְקוֹם בֵּיאוּרָם ׃ גַּם אֲדַבֵּר בָּם בְּשׁוֹרֶשׁ כָּל בִּמְלַּת כָּל שֶׁכֵּן ׃ אַךְ חוֹמֶר הוּא שֵׁם שֶׁל כְּבֵדוּת וּבִלְשׁוֹן גְּמָרָא חוּמְרָא וְהַתָּאַר חָמוּר וְהַנְּקֵבָה חֲמוּרָה ׃

חֲמוּת בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לֹא מֵהֲמַת אַהֲבָה וְלֹא מֵחֲמַת שִׂנְאָה עִנְיָנוֹ כְּמוֹ בַּעֲבוּר אוֹ בִּגְלַל וּכְמוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁמְשׁוּ אֵלּוּ זוּלַת בֵּית כַּךְ לֹא יְשַׁמְּשׁוּ מֵחֲמַת זוּלַת מֵם הַשִּׁמּוּשׁ בלא״ שווער ׃

ירמיה ל׳ח **חָנוּת** כִּי בָא יִרְמְיָה אֶל הַחֲנֻיּוֹת ׃ הַיָּחִיד מִמֶּנּוּ חָנוּת עַל מִשְׁקַל גָּלוּת וְגָלֻיּוֹת וַאֲנַחְנוּ נוֹהֲגִים לִקְרֹא לְמָקוֹם פָּתוּחַ לִרְוָחָה שֶׁמּוֹכְרִין שָׁם הַסְּחוֹרָה חָנוּת ובלעז פוטיקא ובלשון אשכנז לאדן ׃ וְכֵן הַבַּיִת שֶׁמַּלְוִין שָׁם בְּרִבִּית נִקְרָא חָנוּת וּבַעַל הַחֲנוּת נִקְרָא חֶנְוָנִי וְכֵן תַּרְגּוּם אֶל הַחֲנֻיּוֹת לְגוֹ מִן חֲנוּתָא ׃

CHalak] Rabbini diſceptant de hac re. Itē quicunq; diſceptat cum pręceptore ſuo perinde eſt ac ſi cū Deo diſceptet. Inde nomen uenit מחלוקת id eſt, diſceptatio controuerſia. ut, Cōtentio korah & totius cœtus eius, Omnia ſignificant diuiſionē & ſeparationē. Habet quoq; & aliā formam nempe חלוק quo utitur alibi R.S. cū dicit, Diſcrimen eſt inter dictionē habentē duas literas, ubi idem ualet quod הפרש Germanicè unterſcheid Italicè differentia.

Gene.37. CHalak] Tunica ſua tunica illa diſcolori. Rabbi Schelomoh in hoc loco pro induſio exponit, ſimiliter & Rabbi Aben Ezra qui dicit הכתנת eſt id quod cuti adheret, Cæterum Author Aruch Thalmudici exponit חלוק pro ueſte ſuperiore Italicè polidlo Alij uerò tunicā uocant & in Germanica lingua hembd.

CHamar] Leue & difficile (ſiue argumentum à minori ad maius aut è contra) Modus unus eſt ex tredecim modis quibus lex exponitur, de quibus hic non eſt locus dicendi, de præſenti tamen modo loquendi iterum differam in radice כל nempe in dictione כל מקן Porrò חמור nomē eſt quod grauitatē ſignificat & dicitur etiā חומרא cū aleph inde & nomen formale deducitur חמור & in fœminino genere חמורה, Germanicè Schuuer Italicè graua.

CHamach] Apud Rabb. legit. Neq; propter amorē neq; ꝑpter inuidiā. Idem ualet quod מפני uel בגלל id eſt, propter. Et quemadmodū non eſt uſus iſtorum abſq; Beth ita & מחמת non uſurpatur abſq; Mem litera ſeruili.

Hiere.38. CHanuth] Ingreſſus itaq; eſt Iirmeiahu in domum loci & in cauponariam illam domum. in numero ſingulari dicitur חנות iuxta formam גלות & גליות Nos item Iudæi locum qui patet ad plateam ubi uenduntur merces חנות appellare ſolemus, Italicè Potheca, Germanicè laden, Similiter & domus ubi mutuant pecuniam cum uſura חנות uocatur Dominus item qui exercet iſtam negotiationem חנוני nominatur Vnde & Thargū quod reſpondet huic loco לבית חנותא, eſt, בית חנותא.

Chas

חס בראשית מ״ד הס ושלום חלילה וחס חלילה לעבדיך חס לעבדך וכן כל חלילה מתורגם חס ובתרגו׳
אסתר ה׳ בליליה ההוא בדדה דכתיב עורה למה תישן ה׳ הס ושלום
תילים מ״ד ליח חדמורי שנה והוא מלשון חוכה ה׳ וכן רוב לשון
שאל ב׳ חמולה והביטה מתורגם בלשון הס ובלשון אשכנז שונן
ובלעז גוואורדאר ׃

חסל נוהגים לקרא להשלמת הספר חסל ספר פלוני ורש״י אמר בפירושו בסוף כל פרשת חסלת פרשת פלונית והוא לשון נקבה ושב על הפרשה
דברים כ״ח והוא מלשון יחסלנו הארבה פירוש יכלנו וישלימנו ולכך נקרא הארבה חסיל לפי שהוא מכלה הכל בלשון אשכנז בולענדן ובלעז הומפיר ׃

חפה חפת חתנים פירש הרד״ק מקום הסתרת הכלה עם החתן נקרא חפה ואנחנו קוראים הבגד שפורשין על ראש החתן והכלה בארבע בדים בשעת
ישעיה ד׳ הקדושין חפה מלשון המקרא כי על כל כבוד חפה וכן
תילים י״ט כחתן יוצא מחפתו והם לשון כסוי כמו חופף עליו כל
דברים ל״ג היום ובלעז באלדאקינו ובלשון אשכנז הימל ׃

חצת קורין למי שיש לו עזות פנים חצוף וכן תרגום העזה פניה חציפת אפהא
משלי ז׳ ומצח
ירמיה ג׳ אשה זונה תרגום וחוצפת כאתת נפקא ברא והוא מלשון על

Gen.44. CHas] Parce & pax,uel Abſit & pax. Abſit & parce. Abſit à ſeruis tuis.ibi Thargũ habet חס לעבדך id eſt,parce ſeruis tuis. Sic quoq; omne חלילה in Tharg. redditur per חס & in Tharg. Hieroſol.in hunc locũ, Nocte
Eſther.5. uerò illa receſsit ſomnus,&c.ſic legitur:ſicut ſcriptum eſt.
Pſal.44. Excitare,cur dormis Domine. Abſit,non eſt coram eo ſomnus &c. Eſt autem deſumptum hoc uocabulum ab illo
Ioel.2. Parce Domine populo tuo. Sic ferè uocabulum חמלה & חמנה transfertur in Thargum per חס Germanicè ſchonen, Italicè gevuardar.

CHaſal] Finem,ſiue Colophonem libri חסל uocare ſolent. Inde eſt, quòd Rabbi Schelomo in fine cuiuſq; Pareſcha dicit חסלת פרשת פלונית id eſt, finit, ſiue abſoluta eſt Pareſcha talis,uel talis: Eſtq; uerbũ hoc fœminini generis: & refertur ad פרשה, deductũ ſcilicet ab illo quod in Deut. cap.28. legitur, Quoniam exterminabit ipſum locuſta,hoc eſt,Perdet & abſumet. Atq; ob id etiam locuſta חסיל uocatur,eô quod abſumit omnia, Germanicè volenden, Italicè complir.

CHapha] Thalamus nuptialis. Rabbi D. K. dicit, quòd locus, ubi ſe abdit ſponſa cum ſponſo חופה uocetur. Nos uerò Iudæi ueſtem illam, quam expandunt ſuper caput ſponſi & ſponſæ, quæq; tenetur quatuor uectibus ea hora,qua fit deſponſatio חופה uocamus. Quo ſchemate & ſcriptura utitur. ut, Quoniam erit ſuper o-
Eſa.4. mnem gloriã protectio. Item, Ipſe aũt tanq; ſponſus egre-
Pſal.19. dit̃ de thalamo ſuo. Significat aũt propriè hæc uox operi-
Deut.33. mentũ.ut, Teget ſup eũ tota die. Ital. baldekino, ger. himel.

CHazaph] Eum qui impudenti facie eſt חציף uocant,quam uocẽ & Tharg. habet in iſto loco: Forti
Prou.7. ficauit faciem ſuam. Thargum, חציפת אפהא id eſt, Impudentem, ſeu pertinacem fecit faciem ſuam. Item, Et
Hier.3. frons mulieris meretricis. Thargum. Et impudens frons ſicut mulieris meretricis, & cæt. Similis Phraſis eſt

מה דתא מהחצפא פירש הרד״ק גלויה · ואנחנו קורין דניאל ב׳
מי שהוא חצוף בל״א און ור שעמט ובלעז דיספצטו ׃

חקק קורין לדופסי הספרים מחוקקים מלשון
ישעיה י׳ החוקקים חקקי און וכן כתובת קעקע הי׳
ויקרא יט חקיין וקראו לו חכמים חח תוכות ׃

חקן ראיתי בספרי רפואות קורין למשחה שעושין
מעשבים ומשמנים ומכניסין אותו דרך נקב
האחור לנקות בם בני המעים חוקן · והוא לשון ערבי
ובלעז קריסטיר ׃

חרף קורין לאדם חד השכל ומפולפל חריף
יחזקאל כ״א תרגום חרב חדה · חרבא חריפא בלשון
אשכנז שארף ובלעז אקוטו ולא נגבה ממנו פעל
והשם חריפות ׃

חורג אדם קורא לבן אשתו בני חורגי · וכן לבן
ולבת אשת אביו קורא אחי חורגי · אחותי
חורגתי וכן לאשת אביו קורא אמי חורגתי בלשון אשכנז
שטיף זון ובלעז פיליישטרו ׃

חרז ידוע כי סופי השורות דהיינו הבתים שבשיר
שקול מסיימים כלן בשתים או בשלש
אותיות דומות כמו השיר שעשיתי בראש ספר זה שהבתים
כלם מסיימין באותיות בי וזהו החרוז של שיר זה וכאשר
לא נעשה במשקל נקרא המאמר ההוא חרוז או חרוזת
סתם כמו ההתחלה שעשיתי בספר הזה המתחלת אפתחה

apud Danielem cap.2. מה דתא מהחצפה Vbi Rabbi Dauid Kimhi pro גלויה id eſt publicatum eſt, exponit. Nos חצוף uocamus eum, qui in Germanica lingua dicitur unuerſchampt, Italicè diſpazto. sfacciato

CHakak] Impreſſores librorum מחוקקים uocant, quod deſumptum eſt ab illo loco Eſaiæ, cap.10. Ve (illis) qui ſcribunt decreta iniqua: quam uocem habet & Thargum Hieroſolymitanum in hunc locum: Scripturam impreſſam. Thar. חקיק Sapientes uocāt eam חוק כתב.

Leuit.19.

CHokē] Animaduerti in libris medicinalib. quòd חוקן uocant liquorem, quem faciunt ex herbis & unguentis, quemq́ ingerunt per foramen podicis, ad repurgandum inteſtina, Italicè kriſtir. Eſtq́ uocabulum Arabicum.

CHaraph] Homo acuti ingenij & argutus חריף uocatur. Vnde Thargum quod reſpondet huic loco Acuta eſt quaſi gladius, eſt, חרבא חריפא Germanicè ſcharpff, Italicè acuto. Neq́ deducitur ab eo uerbum, ſed Nomen חריפות acies, acrimonia.

Prou.5.

CHarag] Homo uocat filium uxoris ſuæ (id eſt, priuignum) בני חרגי Item, Filium aut filiam uxoris patris ſui אחי חרגי, אחתי חרגתי Similiter uxorem patris ſui uocat quiſpiam חרגתי Germanicè ſtiffſun, ſtiefbruder, ſtieffſchuveſter, ſtieffmuter, Italicè filiaſter.

CHaraz] Notum eſt quòd fines Verſuum, hoc eſt, domus (ſic enim uocant Hebræorum poëtæ) quæ ſunt in Carmine menſurato, omnes deſinunt duabus, aut tribus literis ſimilibus, ſicut eſt uidere in carmine, quod feci in principio huius libri, ubi omnes domus exeunt cum literis בי atque hæc eſt ſua qua conſtat modulatio. Cum autem fit abſque menſuratione, tunc uocatur ea oratio חרוז uel חרוזא abſolutè, ſicut eſt Præfatio, quam feci huic libro, quæ ſic incipit. Aperiam

במשל פי אשר שמעתי בימי חורפי וכאשר לא נעשה בחרוז ולא במשחל בקרא המאמר ההוא הלצה ובשלשה אופנים אלה עשיתי שלשה הקדמות לספר הזה הא בשיר הבית בחרוזה והמשל בהלצה ובלשון אשכנז
שיר א׳ ריים ובלעז רימה ׳ ונלקח מן צוארך בחרוזים שהוא לשון חבור ופירושו מרגליות ואבנים טובות המחוברים יחד בחוט בלשון אשכנז גיריהן ובלעז פילצאטו ׃

חרט ענין חרטה לא נמצא במקרא ולא בתרגום ורבותינו זכרונם לברכה הרגילוהו אבל ר״ת בהתפעל כמו מתחרט יתחרט ודומיהם ׳ והעוברים מורכבים מן נפעל והתפעל נתחרט נתחרטת וכולי ׳ וזאת ההרכבה מורגלת הרבה בדבריהם ׳ ובלשון עברי
במדבר כ״ג נחם נחמתי ונמצא גם כן בהתפעל ובן אדם ויתנחם ׃ בלשון אשכנז גירויאן ובלעז פיניטיר ׃

חשש אינו חושש פירוש אינו מקפיד ׳ והחשש
קהלת ב׳ חששה ׳ ומי יחוש תרגום דאית ליה חששא ויש מלשון זה בשין אחת כמו חש שלפניו ׃

שמואל א כ״ד **חש** כגון פלוני לא חש ובן תרגום ויך לב דוד אותו ׳ וחש דוד בלביה כלם לשון הקפדה ומשמשין בו לענין הרגשה ׳ כגון מי שמרגיש כאב בראשו אומרים פלוני חש ברישיה והוא מענין ה חושים אשר בארתי בשורש חוש ׃

in parabola os meum, quam audiui in diebus iuuentutis meæ. Oratio uerò, quæ neque rythmicè, neque metricè cõſcripta eſt ea uocatur מליצה atq; in triplici hac forma feci Præfationes, quas præmiſi huic libro. Prima carmine conſcripta eſt, altera rythmicè, tertia proſaicè. Porrò חרוז Germanicè uocat Reim, Italicè Rima. Eſtq; deſumptũ ab illo loco in Canticis cap. 1. Et collũ tuum in monilibus. ubi coniunctionem ſignificat, hoc eſt', ornamentum, quod conſtat margaritis & gemmis precioſis, quæ ſimul filo cõiunguntur Germanicè geryhen, Italicè filzato.

CHarat] Vocabulum חרטה non inuenitur in Biblia, neque in Thargum, Rabbini tamen eo uti ſolent, ſed tantum in Coniugatione Hithpael. ut, מתחרט pœnitens יתחרט pœnitebit, &c. Præterita item compoſita ſunt ex Niphal & Hithpael. ut, נתחרט נתחרטת, &c. atq; iſtiuſmodi compoſitio uſitata eſt in uerbis eorum. Cæterum uox hebræa, quæ illi reſpondet, eſt, ניחם נחמתי &c. Et inuenitur etiam hac in ſignificatione in Coniugatione Hithpael. ut, Aut filius hominis, ut pœniteat, Germanicè gereuuen, Italicè pœniter.

Num.23.

CHaſchaſch] Non curat, idem ualet quod אינו מקפיד id eſt. Non eſt ſolicitus, non curat, Inde nomen deriuatur חשחוש id eſt, cura, ſolicitudo, qua uoce uſus eſt Thargum in Eccleſiaſte cap. 2. Et quis curat? Tharg. Cui eſt cura, uel ſolicitudo. Vſurpatur etiam in hac ſignificatione cum uno Schin tantũ. ut, חש quod modo ſequitur.

1.Sam.24. CHaſch] Talis non curat, Vt percuteret cor Dauid ipſum. Thargũ, Et anxius, ſiue ſolicitus fuit Dauid in corde ſuo. Omnia ſignificant curam, ſiue ſolicitudinẽ. Vtuntur etiam eo pro הרגשה quod ſentire ſignificat, ut, de eo, qui ſentit dolorem in capite ſuo, dicunt פלוני חש בראשו Eſt autem deductum à חושים cuius appellatione ueniunt quinq; ſenſus: quã uocẽ declaraui in Rad, חש.

מלכים א' יט / קהלת ג'

חשאי קול דממה דקה תרגום דמשבחין בחשאי. לשון שתיקה וכן בנחת בשמעים בחשאי מתקבלין. ונראה לי שאין לשמש בו זולת בית השמוש בלשון אשכנז שווייגן בלעז סיליבציית.

ישעיה ל"ג

חשב הורין לאדם נכבד חשוב. מלשון לא חשב אנוש. ומזה אמרו עני חשוב כמת. פירוש עני שהוא אדם חשוב ונכבד הוא חשוב כמת אבל עני שאינו חשוב אינו נחשב כמת. לפי שאינו מקפיד כל כך על עניו ודלותו.

חשד ענין חשדה לא נמצא במקרא ולא בתרגום ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו על מי שמאשים את חבירו לומר שעשה כך וכך הרי הוא חושד אותו. וכן פירש רש"י מסורת בני עליתא ממה שחשדתיך (ראשית מ"ט) והנחשד נקרא חשוד בלא צייהן ובלעז איבהולפר.

חשמן היהודים הלועזים הורין לקרדינאלי החשמנים. וכן פותרין יאתיו חשמנים (תלים ס"ח) מני מצרים ואיני יודע מהיכן למדו לומר כן והלא לא היו הקרדינאלי בימי דוד אף כי במצרים ואינו אלא שם אומה.

דניאל ט'

חתך זה השורש לא נמצא רק פעם אחת נחתך על עמך. פירוש נגזר שהוא לשון כריתה

2.Reg.19. ¶ Haſchai] Vox quieta & ſubtilis. Tharg. Eorũ qui laudant cũ ſilentio. Hoc uocabulũ ſilentiũ ſignificat, ut, Verba ſapientum in quiete audiuntur. Thargũ, In ſi-
Eccle.9. lentio audiuntur. Et uidetur mihi non uſurpandum eſſe ſine Beth ſeruili, Germanicè ſchvuígen, Italicè Silentia.

Eſa.33. ¶ Haſchab] Hominem uenerabilẽ חשוב uocant, deſumptum eſt ab illo, Pro nihilo reputauit hominem Hinc eſt quod dicunt Rabbini, Pauper reputatus eſt tanquam mortuus. Senſus eſt, Homo pauper, qui eſt in æſtimatione, is reputatur ueluti mortuus. Sed pauper, qui non eſt alicuius æſtimationis non reputatur tanquam mortuus, eò quòd non multum curat ſuam paupertatem & pœnuriam.

¶ Haſchad] Vocabulum חשד quod ſuſpitionem ſignificat. non inueni in Biblia, neq; in Thargum. ſed apud Rabbinos eius uſus extat, quum loquuntur de eo, qui alicuius delicti accuſat proximũ ſuum, dicendo, quòd tale & tale perpetrauerit, Tum dicunt הרי הוא חשד לו ſic quoq; uſurpat Rabbi Schelomo in ſuo Peruſch, ubi expli-
Gen.49. cat iſtum locum, A præda mi fili aſcendiſti, &c, Ab eo quôd ſuſpicatus ſum te, &c. Et qui in ſuſpitionem uenit חשוד uocatur, Germanicè zeihen, Italicè Inculpar.

¶ Haſchman] Iudæi Italici uocãt Cardinales חשמנים Qua in ſiqnificatione exponunt etiam illud Pſal.68, Venient optimates ex Aegypo. Ego tamen ignoro, unde didicerint, quòd ſic dicunt, quandoquidẽ certũ eſt, nullos adhuc Cardinales fuiſſe tempore Dauidis, multo minus ergo in Aegypto. Eſt igitur hoc uocabulum nomen Gentilitium.

¶ Hathach] Hæc Radix ſemel tantũ inuenit. Vt, Heptomadę 70. determinatę ſunt ſuper populũ tuũ. ubi idẽ ualet, quod נגזר quod decretũ eſt, ſignificat, frequẽs eſt apud

ורז"ל שמשו בו הרבה כגון לא יחתוך את הראש בבת אחת והשם חתך או חתיכה בלשון אשכנז איין שניט או איין שטוק ובלעז פעץ או טאלייו ׃

ויקרא י"א **חתל** כל הולך על כפיו פירש רש"י כגון דוב וכלב וחתול בלשון אשכנז קאץ ובלעז גאטו ובוהגים אבחנו לומר חתול החית פתוחה והתיו דגושה וראוי לקרא אותו חתול החית בקמץ והתיו רפויה והראיה כי כן ופגשו ציים את איים תרגום חתולין החית בחטף פתח והתיו רפויה ׃

ישעיה ל"ד

יואל ב' **חתן** קורין לאיש בשבעת ימי משתה חתונתו חתן ואשתו כלה שנאמר יצא חתן מחדרו וכלה מחפתה ואחר כך הוא לא נקרא חתן והיא לא נקראת כלה רק לאבי ולאם החתן והכלה והזיווג שעושין בין איש לאשתו נקרא חתון ובלשון רבותינו ז"ל נקרא שדוך כמו שאבאר בשרשו ואבי החתן והכלה נקרא זה לזה מחותן ואת שאר הקרובים נקראים מחותנים בלשון אשכנז שוועגר ובלעז קונייאדי ׃

נשלמה אות החית ׃

אנא האל אותנו אל תשחת ׃

אות הטית

טב טיב גיטין וקדושין טיב משא ומתן מה טבו של עובר זה לשון עסק תרגום

במדמ"ב ירושלמי ויוציאו דבת הארץ ואפיקו טיבא בישא ׃

apud Rabbinos.ut, Non præſcindat caput una uice.Inde & nomen uenit חתך uel חתיכה Germanicè ein ſchnit uel ein ſtuck,Italicè pez uel talijo.

Leuit.11. CHathal] Omne quod graditur ſuper manus ſuas: ibi exponit Rabbi Schelomo, ueluti Vrſus, & Canis,& Catus.Germanicè katz.Italicè Cato.Nos dicere ſolemus Chathol Heth habente pathah,& Taph daggeſſato cum tamen potius ſonandum eſſet חתול Heth ſcilicet cum camez & Taph leniter prolato. Id quod probatur ex iſto
Eſa.34. loco Eſaiæ:Occurrent ſibi(Beſtiæ)ſylueſtres & inſulares. ibi Thargum habet חתולין Heth cum hateph pathah & Thaph raphato.

CHathan] Vocant aliquem per ſeptem dies quibus durat conuiuium nuptiarum ſuarum חתן & uxorem
Iob 2. eius כלה.ut,Spōſus de cubili ſuo & ſponſa de thalamo ſuo. Deinceps uero à nemine amplius ipſe חתן & ipſa כלה uocatur præterquam à patre & matre ſponſi & ſponſę,Germanicè Eyden & Schnurr, Conubium uero quod fit inter uirum & uxorem eius חתון uocatur, quod Idem Rabbini מרוך appellant ſicut explicabo in radice ſua, Pater item ſponſi & ſponſæ ſe mutuo מחותן nuncupant reliqui uero propinqui מחותנים Germanicè ſchvuager, Italicè Conijado.

FINIT HETH ET INCIPIT
litera Teth.

TAB] Conditio Githin & kiduſchin. Conditio accepti & dati.Quæ eſt cōditio fœtus iſtius? Vocabulum hoc negotium ſeu occupationem ſignificat, Vnde ubi textus hebraicus dicit ויציאו דבת הארץ id
Num.12. eſt,Et protulerunt diffamiam ſiue uituperationem terræ: Thargum Hieroſolymitanum habet טיבא בישא id eſt, famam malam.

טַבְלָא בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל טַבְלָאוֹת שֶׁל זָהָב כֵּן
קוֹרִין לְשֻׁלְחָן בלעז טַאבוּלָא וְכֵן קוֹרִין
לְחֶרֶשׂ טַאבוּלָא ובלשון אשכנז ברעט ׃

טָבַע קוֹרִין לְכָל מִינֵי מָעוֹת מַטְבֵּעַ בלשון אשכנז
מִינְץ ובלעז מוֹנִיטָא ׃ וְכֵן בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי
אסתר ג' דְּאִסְתְּהַר עַל יְדֵי עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה עַל יְדָא דְעָבְדֵי מַטְבְּעָא
וּמִזֶּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה לא יְשַׁנֶּה אָדָם
מִמַּטְבֵּעַ שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים פֵּירוּשׁ הַבְּרָכוֹת וְהַתְּפִלּוֹת שֶׁתִּקְּנוּ
הֵם ׃

בראשית י"ב **טָבַע** לֵךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ ׃ פֵּירֵשׁ רש"י שֶׁאוֹדִיעַ טִבְעֲךָ
בָּעוֹלָם רוֹצֶה לוֹמַר הַטֶּבַע וְהַמֶּזֶג הַטּוֹב שֶׁלְּךָ
וְתָמַהְתִּי כִּי לֹא מָצָאתִי עוֹד זֶה הַלָּשׁוֹן בְּכָל דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ
וְאֵיךְ לֹא זָכְרוּ דָבָר מִטִּבְעֵי בַּעֲלֵי חַיִּים וּצְמָחִים ׃ וְיֵשׁ
סְפָרִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶם שֶׁאוֹדִיעַ טִיבְךָ בָּעוֹלָם וְהוּא מִלְּשׁוֹן
טִיב דִּלְעֵיל וְהוּא הַנָּכוֹן ׃

שופטים ט' **טָבַר** טַבּוּר הָאָרֶץ לְשׁוֹן גּוֹבַהּ וּמִזֶּה נִקְרָא הַשּׁוֹרֶר
שֶׁבַּבֶּטֶן טַבּוּר לְפִי שֶׁהוּא גּוֹבַהּ הָאָדָם כְּשֶׁהוּא
שׁוֹכֵב עַל גַּבּוֹ וּנְהוּגִין לִקְרֹא אוֹתוֹ טַבּוּר בְּהִירַח וְכֵן אָמְרוּ
פִּיו סָתוּם וְטַבּוּרוֹ פָּתוּחַ ׃ וְכֵן בְּרוֹב הַגְּמָרוֹת כְּתִיב טִיבּוּרָא
בְּיוּד בלשון אשכנז באבל ובלעז מוֹלִיקוֹ ׃

שופטים ח' **טְבֶרְיָא** מָחוֹז יֵשׁ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִקְרָא טְבֶרְיָא וְיֵשׁ
שָׁם מַרְחֲצָאוֹת שֶׁל מַיִם חַמִּים וְנִקְרָאִים
חַמֵּי טְבֶרְיָא וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּהַקְדָּמָתִי לְסֵפֶר מָסוֹרֶת

TAbla] Apud Rabbinos legitur, Tabulas auri. ſic uocant menſam, Italicè Tabla. Similiter & Aſſerem tabula uocant, Germanicè bret.

TAba] Omnis generis pecunia מטבע uocatur Germanicè Müntz. Italice moneta. Vnde ubi Tex-
Eſther.3. tus hebraicus in Eſther habet, Per manus eorum qui faciunt opus: Thargum Hieroſolimitanũ dicit Per manus eorum qui faciunt monetam. Hinc eſt quod dixerunt Rabbini, Non mutet homo monetã quam impreſſerunt ſapientes. per hoc intelligunt Benedictiones & orationes quas ipſi ordinauerunt.

Gene.12. TAba] Egredere de terra tua. Ibi Rabbi Schelomo exponit, Quoniã notã faciã famam, naturã, ſiue conditionem tuã in mundo. uult dicere, Naturam, & bonam indolem tuam quæ tibi eſt. Et miror quod non inuenerim hoc uocabulum apud omnes rabinos, & qui fiat, quod nuſquam meminerint huius rei loquendo ſcilicet de naturis animaliũ & terræ creſcentium, Porrò extant libri in quibus ſcriptũ inuenitur in Peruſch Rabbi Schel. מודיע טיבך בעולם id eſt, quoniam notam faciam conditionem ſiue famam tuam, quod eiuſdem ſignificationis eſt cum præcedenti radice, atq; hæc lectio cõueniens eſſe uidetur.

Iudi.9. TAbar] De excelſo terræ, Hoc uocabulum altum ſignificat, atque inde eſt quod & umbelicus uentris טבור uocatur, eò quòd eſt ſublimior pars in homine quando iacet ſuper tergum ſuum. Solent autem pronunciare Tibur cum Hirec, ut cum dicunt, os eius obturatum eſt, & umbelicus eius apertus eſt, ſic quoq; in multis locis Gomoræ ſcribitur טיבורי cum Iod, Germanicè blabel, Italicè moliko.

TEbiria] Prouincia eſt in terra Iſraël quæ uocatur Tyberia, ubi ſunt Thermæ calidæ, quæ uocantur חמי טבריה Equidẽ ſcripſi in præfatione mea libri Maſoreth,

המסורת כי הם צחי הלשון מכל העברים ומהם היו בעלי המסורת וכתב הרד"ק במכלול כי קריאת הריש הדגושה והרפויה לבני מעזיה הוא טבריא ׃ והגוים הוראים להם טיבריא ׃

Taus **טווס** בפסוק בימים ההם כשבת בתרגום ירושלמי לחבליה טווסא דדהבא ובלשון עברי קרנות

יחזקאל כ"ז שן והבנים תרגום שן דפיל וטווסין ׃ וכן וקופים ותכיים

מלכים א׳ י׳ תרגום וקופין וטווסין ׃ והוא העוף הנקרא גם כן בלשון ערבי טאווס ובלעז פאבוני ובלשון אשכנז פפאהן ׃

טייל הטיילין בכל יום פירוש הבטלנין שאינם עושין מלאכה ובל"א מוסיג גענגר ובלעז אוציייוסו ׃ והוא גם כן לשון שעשוע כמו שפירש רש"י

ויקרא כ"ו והתהלכתי בתוככם אטייל עמכם בגן עדן והשם טיול ׃ בלשון אשכנז ער מייאן ובלעז שלאצר ׃

ויקרא כ"ד **טלית** כאדרת שער פירש רש"י כטלית של צמר המלאה שער ׃ ובגמרא שנים אוחזים בטלית הוא בגד וכן אנחנו קורין הבגד של ארבע כנפות שלובשין בבקר בשעת התפלה שבו הציצית טלית ובלשון רבים טליות ולא טליתות כי התיו אינו שרשית ובמצא גם כן מטלית במם נוספת ׃ יש אומרים שנקרא טלית

תהלים ה׳ מלשון סכך תרגום ותסך עלימו ותטיל עליהון ׃ ויש אומרים שנקרא כן בעבור

Maſoreth quod Iudæi qui ibi habitant, elegantiorem linguam habent quam omnes hebræi, à quibus etiam profecti ſunt authores Maſoreth. Et Rabbi Dauid Kimhi ſcribit in Michlol, quod prolatio Res daggeſſatæ & Raphatæ ſit penes incolas Aſiæ, hoc eſt, Tyberiæ, Nam gentes uocant eos Tyberitas.

Eſther 1. TAuas] Vbi textus hebraicus dicit, In diebus illis cum ſederet rex, &c. Thargum Hieroſol. habet. Et è regione eius erat pauo aureus, In lingua hebræa pauones תוכיים uocantur ut, Ezech. 27. Cornua eburnea & pauones, ibi Thargum habet טווסין Item Simeas & pauones. Thar. קופין וטווסין Auis eſt quæ etiam in lingua Arabica טאוס uocatur Italicè Pauone &, Germanicè pfohen.

TaÿI] Qui ſpaciantur per totum diem. hoc eſt, qui otioſi ſunt, neq; faciunt ullum opus, Germanicè müeſſiggẽger Italicè otioſo. ſignificat quoq; delitiari ſicut

Leuit. 26. exponit Rabbi Schelomo in iſto loco. Et ambulabo in medio ueſtri, id eſt, Deliciabor uobiſcum in horto Eden, inde & Nomen uenit טיול Germanicè ermayen Italicè Schalazar.

Gene. 25. TAleth] Quaſi ueſtis piloſa. Rabbi Schelomo exponit, quaſi Talith ex lano facta, quæ plena eſt pilis In Gomora item legitur, Duo qui apprehendunt Tallith, Et ſunt qui dicũt quod ſit ueſtis quęd ã, Hinc eſt quod nos Iudæi ueſtem quæ conſtat quatuor oris & in qua pendent Zizith quamq; mane induimus in hora orationis Talith uocamus. Et in numero plurali dicitur טליות & non טליתות Nam Taph non eſt litera radicalis. Inuenitur etiam מטלית cum ſupperaddito Mem, Quidam dicunt Talith uocari à tegendo ſiue operiendo ubi enim he-

Pſal. 5. bræus dicit. Et proteges eos. Thargum habet ותטיל עליהון id eſt, obumbrabis eos. Alij ſentiunt Talith appellari ab eò

שהוא למעלה מכל הבגדים ׃

טלטל הרבה לשונות בעברי המתורגמין בלשון
טלטול עיין במתורגמן והוא לשון נענוע
ישעיה ס״ג מן ויבשלם ויבשאם בלא״ו ור וואגלן ובלעז מובירי ׃

טמטם המטמטם את הלב לשון סתימה ׃ וכן
בראשית כ״ו תרגום סתמום פלשתים טמטון פלשתאי
וכן קורין למי שערותו סתומה ולא נראה בו לא זכרות
ולא נקבות טומטום ׃

שה״ש ה׳ **טנף** איככה אטנפם אין לו עוד דומה במקרא
והוא לשון לכלוך ותרגום נגאלו בדם
איטנפו בדמא ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה
אך בבנין פעל כגון כן שפחה שטנפה פלטין של מלך
והשם טנופת ובלשון חכמה טנופת ׃ בלשון אשכנז אונ
זויבר ובלעז אין מונדא ׃

שמות כ״ח **טס** ציץ הזהב פירש רש״י הציץ הוא כמין טס
שמות ל״ט וכן פחי הזהב תרגום טסי דדהבא בלשון
אשכנז בלעך ובלעז לאמינה ׃

יחזקאל י״ג **טעה** הטעו את עמי אין עוד דומה לו במקרא
בטית וכל שאר לשנא כתיבין בתיו אבל
כלן מתורגמין בלשון טעות בטית ורבותינו ז״ל
שמשו הרבה בלשנא טעות בטית ׃ כגון ירבעם טעה
והטעה את אחרים וכן אינו אלא טועה ודומיהם רבים ׃

quod eſt ueſtis ſuperior que ſuper omnes alias ueſtes in-
Eſa.63. duitur deductum ab illo מטלטלם ומטענם id eſt, tulit eos &
portauit eos.

TIltel] Multa ſunt uocabula in hebræo quæ in Thargum transferuntur per טלטל ſignificat autem hec uox motionem, cuius uſus eſt Eſa.cap.22. מטלטלך טלטלה (quod reddunt) traducet te in captiuitatem, Germanicè ueruuaglen Italicè moueri.

Gen.26. TImtem] Qui obturat cor. ſignificat hoc uocabulum obturationem. Vnde, ubi textus hebraicus habet, Obturauerunt palæſtini, Thargum dicit טמטמו פלשתאי Hinc eſt quod eum cuius membrum genitale obturatum eſt ut non appareat num maſculus ſit aut fœmella טומטום uocant.

Cant.8. TAnaph] Quomodo inquinabo eos. Non amplius extat in Biblia, Idemque ſignificat quod לכלוך id eſt, in-
Thren.4. quinatio, Polluti ſunt in ſanguine: Thargum אטנפו בדמא id eſt, coinquinati ſunt in ſanguine. Rabbini crebro utuntur hac uoce, ſed tantum in coniugatione Piel. ut, filius ancillæ qui inquinauerit palatium regis. Inde & Nomen deriuatur טנוף & in genere fœminino טנופת Germanicè vnſuber Italicè Immundo.

Exod.28. TAs] Laminam auream. Ibi Rabbi Schelomo exponit, Ziz idem eſſe quod טס id eſt, lamina, Vnde
Ibidem.39. ubi textus hebraicus habet, Bracteas aureas Thar. Tranſtulit טסי Germanicè blech, Italicè Lamina.

Ezech.13. TAah] Fecerunt errare populum meum. Non amplius inuenitur in biblia cum Teth ſcriptum, reliqua enim omnia ſcribuntur cum Taph ſed omnia in Thargum transferuntur per מטעין quod cum Teth ſcribitur & errare ſignificat, Rabbini item multum utuntur uocabulo טעות cum Thet. ut, Hieroboam Errauit & alios errare fecit. Item, Nihil eſt niſi quod errat, & ſimilia, Neque

quadrat

ואינו נופל רק על ענין שגגת הלב לא על ענין מי שתועה
בדרך כי כלם כתובים בתיו והשם טעות והרבוי טעיות ולא
טעותים ׃

טעם טעם בלשון הקודש משמש לשני ענינים
האחד ענין טעימה המיוחס לחיך בלשון
אשכנז קושטן והוא בלקח מלשון רומי גושטרי כמו וחיך
איוב יב אכל יטעם ׃ והשני לשון טעם ועצה וסברה המיוחס
ללב כמו מטעם המלך ובדניאל עטה וטעם ובדברי
יונה ג׳ דניאל ב׳ רז״ל מאי טעמא בלשון אשכנז רעכט ובלעז ראזון ׃

טעם בקרא הנגינה של כל תיבה טעם לפי שהיא
נותנת טוב טעם ודעת להבנת הפסוק כמו
שבארתי בספר טוב טעם ובלשון רבים בקראים טעמים
בשוא תחת הטית והעין בקמץ כמו מן נער נערים ורוב
העולם נוהגים לומר טעמים הטית בפתח והוא טעות ׃

טען בדברי רז״ל ודמן טעון הזיה טעונין ברבת
לפניהם ענינו כמו צריכים ועקרו מלשון
טענו את בעירכם ופירוש טעון עמוס ונושא דבר זה
עליו בלשון אשכנז גילאדן ובלעז הארגאטו ׃
בראשית מ״ה **טען** בקראו דברי ריבות שמספרים בעלי הדינים
טענות ואת הוא מהענין הראשון שזה
טוען על חברו כך וכך וזה טוען עליו כך וכך וכן פירש
ישעיה מ״א רש״י הגישו עצומותיכם טענות בריאות וחזקות ׃

quadr. dici niſi de eo, qui corde errat, non qui errat in uia quæ omnia ſcribuntur cum Taph. Hinc uenit nomen ſubſtantiuum טעות error, & in plurali טעיות & nõ טעותים.

TAam] In lingua ſancta duo habet ſignificata. Primo ſignificat guſtare, quod proprium eſt palato, Germanicè koſtē, quod à Romana lingua deſumptũ eſt, guſtare. ut. Et palatũ guſtat cibũ ſibi? Secundo ſignificat ratio-
Iob 12. nem, conſilium & opinionem, quæ cordi tribuuntur, ut,
Ionæ 3. Ex conſilio regis. Et in Daniele, Super cõſilio & ratione.
Dan. 2. Apud Rabbinos item legitur מאי טעמא id eſt, Quis ſenſus, quæ cauſſa, quę ratio, Germanicè recht. Italicè Ration

TAam] Accentus cuiuſlibet dictionis טעם uocatur, eò quòd dat ei bonum guſtum & ſenſum, ad intelligendam ſententiam, ſicut explicaui in libello, cui titulum feci טוב טעם In plurali dicitur טעמים habente Teth Schevua & Ain Camez: quo modo à נער dicitur נערים Maior tamen literatorum pars dicere ſolet טעמים Taamim ſonantes Teth cum pathah, id quod error eſt.

TAan] Apud Rabbinos legitur, Sanguis eorum indiget conſperſione. Item, Opus habent benedictione, dum coràm adſunt. Idem ualet quod צריכין id eſt,
Gen. 45. indigent. Primitiuum eius unde deſumptum eſt טענו את בעירכם id eſt, onerate iumenta ueſtra. Vnde טוען ſignificat eum, qui o... ſtus eſt, quiq; ſuſtinet aliquid, Germanicè laden, Italicè Kargat.

TAan] Verba contentionum, quæ narrant, qui iuditio còntendunt coram iudicibus טענות uocantur. Eſtq; eiuſdem ſignificationis cum præcedenti Radice, quæ onerare ſignificat, quod qui unà iuditio contendunt ſe mutuò onerãt: alter accuſando, alter diluendo. In hunc modum exponit Rabbi Schelomo in hunc locum,
Eſa. 41. Adducite prægnantes cauſſas ueſtras, id eſt, Argumenta ualida & fortia.

טפה ישעיה מ׳ כמר מדלי כטפה מדלי · וכן בשעלו מים תרגום כטפא בשעלא כד מיצאתים באלף ובדברי רבותינו ז״ל בהא כמו מאין באת מטפת סרוחה ותרגום היה ראוי טפות אבל שמשו בהם בלשון זכרים טפין · כגון המשיל מים טפין טפין ועקר שרשו עמוס ט׳ נטף לשון והטיפו ההרים עסיס · ובכפל הפא והעין היה מטפטפת · והשם טפטוף · בלשון אשכנז טרופפן ובלעז גוטי ׃

טפי בדברי רבותינו זכרונם לברכה מכל שכן דפחר טפי פירוש יותר ולא נמצא בתרגום

טפל בדברי רבותינו זכרונם לברכה עשו העקר טפל והטפל עקר · וכן רחל היתה העקר ולאה טפלה לה לשון דבוק וסמיכה מלשון טפלו עלי שקר בלשון אשכנז גיהעפט ובלעז אפיצאטו ׃

טפש אויל וכסיל וסכל ובבל מתורגמין בלשנא תלים קי״ט טפש מלשון טפש כחלב לבם לשון ישעיה ו׳ שמטובית ואין לו דומה במקרא · וכן השמן לב העם תרגום אטפש ומזה אמרו רבותינו זכרונם לברכה חכמים כל עוד שהם מזקינים חכמתם מתרבה ועמי הארץ כל עוד שהם מזקינים מטפשים פירוש מתטפשים הטית דגושה ורבים טועים וקורין מטפשים הטם בשוא

Eſa.40. TIp[illegible]h] Quaſi gutta ſittulæ. Thargum, כטפא מדול
Ibidem. Item, Quis menſurauit pugillo ſuo aquas? Thargum, כטפא במעלא ſic inueni cum Aleph, & in uerbis Rabbinorum cum He. ut, Vnde uenis? Reſponſio. Ex guttula ſordida. In numero plurali dicendum eſſet טפות Sed Rabbini utuntur in maſculino genere, dicentes טפים. ut, Qui urinam proijcit guttatim, &c. Radix eius unde originem ducit, eſt נטף id eſt, Stillauit, qua in ſignificatione accipitur, Amos, cap.9, Es ſtillabunt montes potum dulcem. Vſurpatur & cum geminata prima & ſecunda radicali. ut, היה מטפטף id eſt, Fuit ſtillans. Inde nomen uenit טפטוף Stillatio, Germanicè tropffen, Italicè gutte.

TEphe] Apud Rabbinos legitur. Quanto magis præſumit. idem ualet quod יותר id eſt, magis, & non inuenitur in Thargum.

TAphal] Rabbini dicunt, Fundamentum fecerunt acceſſorium, & acceſſorium fecerunt fundamentū. Item, Rachel fuit fundameutum, Lea autem acceſſorium Significat hæc uox adhæſionem & coniunctionem: deſumpta ab illo, Concinnarunt aduerſum me mendatium,
Pſal..119. Germanicè behefft, Italicè Apizato.

TAphaſch] Aeuil, Cheſil, Sachal & Nabal, omnia in Thar. transferunt per טפש id eſt, ſtultè egit. deſum
Pſal.119. ptū eſt ab illo, Incraſſatū eſt uelutiadipe cor eorum. Vbi pinguedinē, ſiue incraſſationem ſignificat: neq; amplius
Eſa.6. inuenitur in Biblia. Item, Incraſſa cor populi huius. Thargum, טפשא Hinc eſt quòd dixerunt Rabbini, Sapientes quò magis ſeneſcunt, eò magis augeſcit ſapientia eorum. Idiotæ uerò, ſiue indocti, quò magis ſeneſcunt, eò magis ſtulteſcunt. Vbi מטפשים idem ualet quod מטופשין & Teth habet Dagges. Multi tamen errant, & legunt Metapſchim, Mem cum Scheua.

Sic

וכזה פרק במה מדליקין ברוב הנוסחאות אינו מטמא טמאת אהלים המים בשוא ואינה אלא בחירק מטמא הטית דגושה פירוש מתטמא ׃

טרד קראו רבותינו זכרונם לברכה למי שעסקיו תמיד על עסק אחד טרוד ׳ והעסק ההוא בקרא טרדא לשון טורח מן דלף טורד ואין לו דומה עוד במקרא ׃ משלי י"ט וכ"ז

טרף תטרף דעתו והתאר מטרף תרגום והתגעשו והתהוללו וישתגשון ויטרפון וכן ותפעם רוחו ומטרפא רוחיה לשון שגעון ובלא״ אונזביג ובלעז אין פאצטו ׃ ירמיה כ"ה / בראשית מ"א

טרפה סתם טרפה שאסרה לנו התורה הוא בשר בהמה או חיה שנטרפה על ידי זאב או דוב וביוצא בהם רק רבותינו זכרונם לברכה שמשו בה דרך השאלה לשאר אסורי מאכלות ׳ וקראו גם כן טרפת לנקיבת הריאה ושאר דיניה וכן י״ח טרפות ׳ והכלל לא שייך לשון טרפות רק על לשון אכילה אבל לשון כשרות נופל על הרבה דברים כאשר אבאר בשרשו ׃

טשטש אותיות מטשטשות וכן שטר הנמחק או בתשטשש פירוש לשון לכלוך וטנוף והשם טשטוש פני המרמרו תרגום אפי מטשטשין ׳ בלשון אשכנז ולעקן ובלעז מאחולה ׃ איוב ט'

נשלמה אות הטית

בשם אשר ידו בכל שולטת

Sic qu ꝙ in Perek במה מדליקין Multa exemplaria habent אמו מטמה כי את אלהים Mem ſcilicet cum Scheua, quum ſolum Hirec habere deberet מטמה Mitame, Teth daggeſſato, pro להטמה

TArad] Rabbini eũ, qui uni negotio iugiter incũbit טרוד תמיד uocãt & ipſum negotiũ, ſeu occupatio טרדה
Prou.19. nominatur, idem ſignificat quod טרח id eſt, Labor
& 27. fatigatio. Eſtq́ꝫ deductum ab illo, in Prouerb. Stillicidium aſsiduum: Nec amplius inuenitur in Biblia.

TAraph] Turbatur animus eius. Inde uenit nomẽ
Hiere. 25. formale מטורף turbatus. Et commouebuntur, inſaniẽtq́ꝫ. Thar. ויטרפון Et turbabunť. Et cõſternatus eſt ſpiri
Gen.41. tus eius. Thar. Et turbatus eſt ſpiritus eius. idẽ ualet quod מגעש quod inſanire ſignificat, Germ. vnſinnig, Itali. pezo.

TRephah] Trephah, quo ueſci nobis lex prohibet, abſolutè poſitum, carnem iumenti, aut feræ, quæ à lupo, uel urſo, uel ſimili beſtia, diſcerpta eſt, ſignificat. Verũtamen Rabbini utuntur translatè, & pro reliquis uetitis cibis. Vocant item Trepha ſi pulmo foramen habeat, & id genus alia. Item & 18. Trephoth. Et in ſumma Trephah tantum de cibo dici conuenit, ſed uocabulum כטרפה cõpetit multis alijs rebus, ſicut declarabo in Radice ſua.

TIſchteſch] Literæ commaculatæ, ſiue obſcuratæ. Item, Inſtrumentum literarũ deletum, aut obliteratũ. Vocabulum hoc commaculationem, & inquinationem ſignificat. Inde & nomen uenit
Iob 16. כתמים. ut, Facies mea exuſta eſt à fletu. Thargum, Facies mea commaculata eſt. Germanicè Flecken Italicè Macula.

FINIT TETH, ET INCIPIT litera Iod.

אות היוד

יאה זה השרש לא הביא הרד"ק בשרשו ולי נראה כי לך יאתה מזה השורש כמו שפירש רש"י לך יאתה ׳ לך נאה והוא לשון יופי כמו שאנו אומרים בתפלתנו ולך נאה להודות ׳ ונראה שאין הפרש בין נאה ויאה כמו שאנו אומרים בליל פסח כי לו נאה כי לו יאה
שיר ה׳ וכן הנך יפה דודי תרגום כמה יאה ועל הרוב הוא כתיב
תהלים נ״ג ביוד בסוף כגון נאוה תהלה תרגום יאה תושבחתא ׳ אבל נאה לא מצאתי בשום תרגום ׳ ועוד אדבר בו בשרש נאה
בראשית מ׳ והשם יאות כמו כי טוב פתר אחרי יאות והן טחון היטב
דברים ט׳ יאות ׳ כן בנות צלפחד יאות ׳ ואנו נוהגין לומר יאות
במדבר כ״ז בצירי ולא מצאתי כן בכל הנוסחאות ׃

איוב ו׳ **יאש** אמרי נואש מלי יאושא ליאש את לבי ׳
קהלת ב׳ ליאשא ית לבי ׳ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בלשון זה בלשון התפעל לבד ׳ כגון מתיאש להתיאש אבל השם הוא יאוש ׳ והוא ענין שיניח אדם
שמואל א׳ כ״ז הדבר ולא יזכור בו עוד ׳ וכן ונואש ממני שאול תרגום ויתיאש מני שאול בלשון אשכנז אנטרוכן או כור וועגן ובלעז אנשטבחאו או דישפראר ׃

יבם כבר כתבתי בשרש גם כי האיש הורא לאחי אשתו גיסי וכולי אבל אשה הוראה לאחי בעלה יבם ואת כשאינה זקוקה לו ליבום בדין התורה כמו

IOah] Hanc Radicem R. D. K. non adfert in Lexico ſuo. Et uidetur mihi illud Hier. cap. 10. deductum ab hac Radice כי לך יאתה id eſt, Quoniam tuus eſt decor. Quemadmodũ & R. S. exponit per לך נאה id eſt, Te decet, tibi cõuenit, &c. Significat hæc uox pulchritudinem, ſiue decorem, ſicut & nos uſurpamus in precationibus noſtris, quum dicimus, לך נאה להודות id eſt, Te decet ut confiteamur, &c. Et meo iuditio nihil diſcriminis eſt inter נאה & יאה ſicut uidere eſt ex eo quòd nos dicimus in nocte Paſcæ כי לו נאה כי לו יאה Ecce
Cant. 1. tu pulcher es dilecte mi. Tharg. כמה יאי Quàm decorus
Pſal. 33. es. & plerunq; ſcribitur cum Iod. ut, Rectos decorat laus. Tharg. יאה תושבחא ſed נאה non inueni in ullo loco in Thargum, de quo iterum loquar in Radice נאה. Inde & nomen uenit. ut, Quòd bona eſſet interpretatio. Thargũ. יאי יאות Item, Et contriui eum bene, quaſi in mola. Thar.
Gene. 40. יאות. Itẽ, ut loquutę ſunt filię Zelophad. Thar. יאות Porrò
Deut. 9. nos dicere ſolemus יאות cum Zere, quod tamen non inueni in omnibus exemplaribus.

Iob 6. IAaſch Eloquia abiecti (hominis) Thar. מלי יאישא id eſt, Eloquia deſperati. ut, Deſponderem animum meũ. Thargum. ליאשא &c. Rabbini uerò uſurpant pro hac ſignificatione tantum in Coniugatione Hithpael, ut, להתיאש מיאוש Sed nominaliter in hac forma יאוש Eſt autem uſus huius uocabuli, quum ſermo eſt de homine, qui dimittit rem aliquam, & non recordatur eius amplius, qua in ſignificatione accipitur 1. Samuel. 27. Et deſperabit Saul de me Thargum. Dimittet, uel ceſſabit à me. Germanicè Entruchen, uel uervuegẽ Italicè Anſchtanco, uel Deſperar.

IAbam] Anteà ſcripſimus in Radice יבם uirum uocare fratrem uxoris ſuæ, יבמי, uxor uerò nominat fratrẽ mariti ſui יבם tametſi nõ cum ea ad cõiungendã affinitatem,

שמצינו מדרש אלישבע אשת אהרן ראתה בשלה כהן
גדול ושני בניה סגני כהונה ויבמה מלך הרי שקראו
למשה יבמה וכן נשי שני אחים קרויין יבמות זו לזו כמו
רות א׳ ערפה ורות שנאמר הנה שבה יבמתך אך לא יתכן
שתקרא לבעל אחותה רק גיסה כנזכר לעיל ׃

יד הרבה לשונות נפלו על לשון יד כמו שפי׳
רש״י על יד הירדן וכו׳ עיין שם ורבותינו
במדבר י״ג ז״ל הרגילו לשמש בו עם המם בלשון תכף כמו מיד ויש
מפרשים כן הנצל כצבי מיד כלומר תכף וכן בתרגום
משלי ו׳ כמו אל תהרגם פן ישכחו עמי תרגום לא תקטלינון מיד
תילים נט ויש מתורגמין מן יד כמו בפסוק התאנה חנטה פגיה מן
שיר ב׳ יד אמר להן מרי עלמא וכו׳ ׃ ובשיסמך מלת על
למלת יד שמשו בו במקום עם או בסבת הדבר כמו על
שמות יב יד עמוד העם היו הולכים ׃ וכן בלשון רבים כמו על ידי
שכתב הכתוב יתפתח כן וכו׳ וכן וענשיו על ידי מעשה
פירוש בסבת מעשה ודומיהם ׃

יהודי׃ ידוע כי כל ישראל נקראים יהודים אבל
לא נמצא במקרא שנקראו יהודים רק מזמן
גלות עשרת השבטים ונשאר מלכות בית יהודה מאז נקראו

tatē,iu a conſuetudinē legis, cōgreſſa ſit. ſic enim in Midraſch … Eliſabet uxore Aharonis inuenimus, Cōſpexit maritū ſuum ſummum pōtificem &, duos ſuos filios, muneris ſacerdotalis uicarios, affinem uerò regem. Ecce Moſen nominatum יבמה Hoc modo & uxores duorum fratrum ſeſe יבמות mutuo compellant. Quemadmodum Ar-
Ruth.1. pha & Rhut, Vt. En affinis tua reuerſa eſt. uerum meo uidere non conuenit, ut aliqua maritum ſororis ſuæ aliter quam גיסה nominet.

IAd] Multa ſignificata habet uocabulum יד quemadmodum etiam Rabbi Schelomo in ſuo peruſch ſu-
Num.13. per hunc locum. Iuxta littus Iordanis, &c. tradit: ubi fac ipſum inſpicias, Porrò Rabbini ſolent eo uti cum Mem litera præfixa pro תיכף quod ſtatim ſignificat, hoc modo, מיד in qua ſignificatione & quidā exponūt in Prouerb. cap. 6. Euade ueluti caprea de manu (uenatoris.) ubi illi legunt מיד id eſt, ilico, repente, In eodem ſignificato alibi & Tha.
Pſal.59. uſurpat. ut, Ne occidas eos, ne forte obliuiſcatur populus meus, Tharg. Ne interficias eos ſtatim. Eſt & ubi in Thar. diuiſim transfertur hoc modo מן יד ut, Et ficus protulit
Cant.2. groſſos ſuos. ibi Thargum habet, Statim dixit ad eos. Dominus mundi &c. Quando uerò ad uocabulum יד adſtruitur uocula על tunc uſurpant pro עם id eſt cum, uel ut cauſam rei ſignificet. ut, cū dicunt על יד הענן וגו id eſt, ductu columnæ nubis proficiſcebātur, in eadē ſignificatione & in numero plurali. ut, על ידי מכתב וגו id eſt eò quòd tradidit ſcriptura, Iizhac filius Abraham &c. Item על ידי מעשה cuius ſenſus eſt. Cauſa operis, & id genus ſimilia,

IEhudi] Notum eſt omnes Iſraēlitas Iehudim appellatos fuiſſe: ſed non inuenitur in Biblia quod uocati fuerunt Iudæi niſi ab eo tempore quo decem tribus abductæ fuerunt in captiuitatem. Et remanſit regnum apud domum Iehudah. Tum demū cœperunt uocari Iehudim,

T id eſt,

יהודית לשונם לשון יהודית ולא הודם לכן ׃ וגם שבט
בנימין עמהם שנאמר במרדכי איש יהודי וגומר והוא אסתר ב׳
היה איש ימיני ׃

יום טוב הורין למועדים ולרגלים יום טוב ׃ וכן יום
משתה ושמחה זולת מועד כמו על יום
טוב בנו דנבל וכן אמרו שהכהן גדול היה עושה יום שמואל א׳ כ״ה
טוב לאחיו הכהנים ממחרת יום הכפורים כשנכנס בשלום
ויצא בשלום מבית קדש הקדשים ׃ וכן בדברי רבותינו
זכרונם לברכה עבידנא יומא טבא לרבנן ׃

יחס ענין ידיעת המשפחה מצד האבות נקרא יחס
או יחוס והתאר מיוחס ומה שנמצא מזה
בדברי הימים ובעזרא כלן בתיבין בשין שמאל כמו כלם ד״ה א׳ ה׳
התיחשו ׃ להתיחש לבכורה ׃ ספר היחש ׃ אבל רבותינו ד״ה א׳ ד׳
ז״ל שמשו בו בסמך כמו עשרה יוחסין יחוסא דבבל נחמיה ז׳
וכן תרגום ויתילדו על משפחותם ואתיחסו ׃ וכן
ממשפחת אלימלך דמן יחוס אלימלך בלשון אשכנז רות ב׳
אידלשפט ובלעז איבטילאר ׃

יוכבה נמצא באגדא כי יש עוף גדול הנקרא בר
יוכנה והפליגו בגודל ביצתה במסכת בכורות
גם שמעתי שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות ממנו כעוד
לצדיקים עם הלויתן ושור הבר ׃

id eſt Iudæi & lingua eorũ יהודית id eſt, iudaica & nõ prius quibus etiam (puta tribui Iuda) tribus Beniamin annumerata fuit, id quod patet ex eo quod dicitur. Et Mardo-
Eſther.2. chęus uir Iudæus cum tamen fuerit de tribu Beniamin.

IOm Tob] Feſta, & Regalim (ſic uocãt tria feſta legis paſcæ, Pentecoſtes, & Tabernaculorum,) יום טוב id eſt, bonum ſeu lætum diem appellant. Similiter & diem conuiuij & gaudij qui tamen non eſt dies feſtus, quo modo & ſcriptura alibi uſurpat, ubi loquitur de Nabal (qui tonſo-
1.Sam.25. ribus ſuis conuiuium fecerat) Quoniam in die bona uenimus, Hinc eſt quod dicũt Rabbi. Summus pontifex, fecit diem bonum (id eſt, ſolemnem) fratribus ſuis ſacerdotibus poſtridie diei expiationis, poſtquam ſcilicet ingreſſus & egreſſus eſſet in pace è domo ſanctuarij. Huiuſmodi etiam eſt quod legitur apud Rabbinos, Faciam diem bonum Rabbinis.

IAchas] Generis nobilitas ut ea à patribus originem ducit יחס uel יחוס uocatur, Inde formatur nomẽ adiecti מיוחס id eſt, Nobilis. Et quæ in hac ſignificatione uſurpata inuenimus in Paralipomenon & in Ezra omnia cũ Schin
1.Paral.5. litera ſcribuntur. ut, Omnes iſti recenſiti ſunt per genealo-
Ibidem 4. gias. Item, licet nec ſecundũ hanc primogeniturã ducta ſit
Nehem.7. genealogia: Item, Librũ genealogiæ eorum. Cæterũ Rabbini uſurpant cum Samech. ut, Decem nobiles familiæ
Num.1. Babel. Similiter & in Thargum. ut, Et recenſiti ſunt per cognationes ſuas: Thargum לזרעיתהון Item, De cognatione
Ruth.2. Elimelech. Thargum מן יחס אלימלך de familia Elimelech Germanicè Edelſchafft Italicè Aientilir:

IVchna] Inuenitur in Agadah auem eſſe magnam quæ uocatur בר יוכני Cuius ouũ mirę magnitudinis eſſe dicunt in Maſſecheth Bechoroth. Etiã audiui quod Deus tandẽ in futuro ſeculo ex eo iuſtis paraturus ſit cõuiuium uná cum Leuiathan & Boue (quem uocant) שור הבר.

שמואל א׳ א׳ **יבק** יביח וחוכים תרגום והנער נער ורביא יביח
שמואל א׳ ג׳ וכן ואתה נער ואת יביח ועקרו מלשון יובח
שמואל א׳ טו וכן תרגום מעולל ועד יובח מעולים ועד יביח ושאר יובח
תרגומו יבקא והשם יבחותא כמו שאמרו גירסא דיבקותא
שמואל א׳ יז וכן תרגום איש מלחמה מנעוריו מיבחותיה ועוד קראו
לילד תינוק ואבארהו בשורש תנק ׃

יעל בזה השורש לא נמצא פעל כי אם בבנין
משלי יא ההפעיל הועיל מועיל לא יועיל הון ׃
ורבותינו זכרונם לברכה עשו ממנו שם בתוספת תיו בראש
ובסוף תועלת ועם הכנוים התיו דגושה תועלתו תועלתך
וכו׳ ובלשון רבים תועליות בל״א נוץ או חולת ובלעז אוטילו ׃

יצא בדברי רבותינו ז״ל ביוצא בו רוצה לומר
כדומה לו ולא שמשו בו בלשון רבים לומ
ביוצאים בו או בהם ובל״א דיש גלייכן ובלעז סימיליר ׃

דניאל ב׳ **יצב** בדניאל מן יציב ידע אנא ויציבא חלמא
ולא מצאתי לו דומה בכל התרגום וכל
לשון אמת או אמונה תרגום קשוט או קושטא בלשון
אשכנז ווארהייט ובלעז ווירוטאטי ׃

יצר יצר הוא לשון מחשבה ותאות הלב ועל
הרוב הוא לרעה ויש לטובה והוא יצר
ישעיה כ״ו סמוך ונראה לי כי אין עוד ובדברי רז״ל יצר טוב ויצר רע

1.Sam.1. IAn.] Iuuenis & ſapiens.Et Puer ille puer: Thar-
Ibidem.17. gum.Et puer fuit lactens. Item, Quoniã puer es.Thar-
gum ולתינוק Originem ducit à uocabulo יונק (quod pue-
1.Sam.15. rum lactentẽ ſignificat) ut, Ab infante uſq; ad ſugentem:
Thargum מעולל ועד יניק Reliqua autem uocabula יונק in
Thargum per ינקא transferuntur. Inde & nomen uenit
ינקותא id eſt, infantia, pueritia, iuuentus, ut cum dicũt גירסא
דינקותא id eſt, doctrina quam aliquis didicit in pueritia,
1.Sam.17. Qua uoce & Thargum utitur. ut, Ipſe autem eſt uir bella-
tor à pueritia ſua: ibi Thargum habet, מינקותיה Præterea
puerum etiam תינוק Rabbini uocant, ſicut declarabo in
radice תנק.

IAal] Ab hac radice non inuenitur deductũ uerbum
Prou.11. niſi in cõiugatione Hiphil. ut, מועל הויל ut. Nõ proderit
ſubſtantia. Et Rabbini inde nomen faciunt cum ſuper-
addito Taph in capite & in fine. ut, תועלת Et cum affixis
pronominalibus daggeſſatur Taph. ut, תועלתך תועלתי &c.
Et in plurali numero תועליות Germanicè nutz oder hilff,
Italicè utilo.

IAza] Apud Rabbinos ſæpe legitur כיוצא בו quod
idem ualet ac ſi dicerent כמוהו לו id eſt, & id genus ſimi-
le, Nec utuntur eo in plurali numero dicentes כיוצא בהם
בהם Germanicè deſgleichen Italicè Similia.

Daniel.2. IAzab] In Daniele legitur, Reuera ſcio ego. Item, Et
uerum eſt ſomniũ. Nec amplius inuenio in toto Thar-
gum, Et omnino idem ſignificat quod אמת uel אמונה quæ
in Thargum redduntur per קשוט & קשוטא. Germanicè
vuarheit Italicè ueritato.

IAzar] Vocabulum יצר cogitationem & cordis cõ-
cupiſcentiã ſignificat, & plerunq; in malã partẽ accipit,
unum tamen eſt quod in bonam partem accipitur Vt יצר
Eſa.26. סמוך ונצור Et uidetur mihi quod nõ amplius inueniatur. Cæ-
terũ apud Rabb. legitur Concupiſcentia bona & Cõcupi-

ובתרגום של תהלים ושל קהלת במצא הרבה פעמים
בתרגום יקרא טבא ויקרא בישא עיין במתורגמן ׃

יקר זה השרש משמש במקרא לשון כבוד וגדלה
אסתר ח' כמו וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן בלע"א
ווירדיקייט ובלעז גלורייא ׃ ורבותינו זכרונם לברכה
שמשו הרבה בלשון יוקר שהוא הפך הזול בלשון אשכנז
טוייער ובלעז קארו גם יש מהם במקרא שיתכנו לפרשם
משלי כ"ה כן ׃ כמו הוקר רגלך מבית רעיך אוקיר אנוש מפז וכמעט
ישעיה י"ג שתי הלשונות שוות כי כל דבר יקר והשוב הוא יוקר וכן
להפך ׃

יראה רבותינו זכרונם לברכה קראו לאלהי העמים
ולעבודה זרה שלהם יראה כאמרם חשה
יראתם וכן יראתם הביאו פורענות על המצריים והטעם
ידוע ׃

ישיבה קורין למקום שיש שם מרביצי תורה
ותלמידי רבים ישיבה כאמרם מנהג בבי ישיבת
וכן קוראים לבית דין של מעלה ישיבה כאמרם בישיבה
של מעלה ובישיבה של מטה ודומה לזה הרבה ׃

ישוב בדברי רבותינו זכרונם לברכה ישוב הדעת
ובדעה מיושבת ׃ וכן ליישב המקרא על
אופניו ׃ וכן אינו מתיישב כל אלו ודומיהן עניין מסודר
ודבר דבור על אפניו ואינו נגזר מלשון ישיבה רק

ſentia m ıla, Item in Tharg. quod eſt ſuper pſalmos & ſuper Eccle..aſten ſæpe legitur יצרא טבא & יצרא בישא id eſt, affectus bonus, affectus malus, uide in Thargum.

IAkar] Hæc radix in biblia pro gloria & magnificentia uſurpatur. ut, Et omnes mulieres exhibebunt honorē maritis ſuis, Germanicè vuirdigkeit, Italicè gloria. Cęterum Rabbini frequenter uſurpant pro יקר id eſt charo, cuius contrarium eſt זול id eſt, uile, Germanicè theur, Italicè charo, Extant etiam in Biblia quæ conuenit ſic exponere. ut, Prohibe pedem tuum à domo proximi tui. Item, Pretioſiorem auro obryzo reddam uirum, Et ferè hæc duo uocabula coincidunt in ſignificatione. Res enim quæ in pretio & ęſtimatione eſt, ea etiā chara eſt, & ſic è cōtra.

Eſther 1. *Prou. 25.* *Eſa. 13.*

IIreah] Rabbini Deos populorum & idololatriam illorum יראתם uocant, dicentes, Durus eſt timor eorum. Item, Timor eorum adduxit uindictam ſeu pœnam ſuper ægyptios. Senſus notus eſt.

IEſchibah] Locū ubi ſunt qui faciūt ibi accubare ſeu quieſcere legem (per hoc intelligunt. Rabbinos & doctores legis) & in quo ſunt diſcipuli ישיבה appellant (id eſt, accademia, gymnaſium, ſchola,) ut, cum dicūt, Mos eſt duarum Academiarum. Vocant item & conſiſtorium cœleſte ישיבה, dicentes, בישיבה של מעלה id eſt, in Conſiſtorio ſiue iudicio ſupremo, hoc eſt, cœleſti ובישיבה של מטה Et in cōſiſtorio, quod infra eſt, id eſt, in terris, & id genus multa.

IIſchub] Apud Rabbinos legitur יושב הדעת Item ודעתו מיושבת per hanc phraſim intelligunt animū ſedatū & ſibi bene conſtantē. Hinc uenit & hęc formula loquendi, cum dicunt, Collocandus eſt uerſus ſuper formā ſuam Item. Non eſt (iuxta ordinem) collocatum. Omnia illa & ſimilia, id quod ordinatum ſiue ordine diſpoſitum eſt & uerbum dictum iuxta formam ſuam ſignificant Neq; abludit hoc uocabulum à ſignificatione ישיבה niſi quod

tantum

שאינו נ׳ רח בפעל הדגוש ובהתפעל בלשון אשכנז גׂידייצט ובלעז כיטארו ׃

יתוש הרבה חושבין שיתוש וזבוב אחד הוא ו׳ וחושבין שתרגום של זבוב יתוש ואינו כן רק דיבבא ובעל הערוך פירש שהוא רחש שגדל במים ומה שפרשו ובאפס יד ישבר על טיטוס שבבנס יתוש במוהו אינו משמע שהוא רחש שגדל במים עיין בפרק הנזקין ׃ דניאל ח׳

ישו אומרים הנוצרים שמשיחם היה נקרא ישוע בצואת מלאך גבריאל שיושיע כל העולם מגיהנם ׃ ויש אומרים שהיה נקרא כך במקרה כי כן בזמן ההוא היו יהודים רבים ששמם ישוע כמו שמצינו בעזרא בסימן ב׳ ובנחמיה ג׳ ויב׳ ובדברי הימים ב׳ לא׳ ולפי שהיהודים אינם מודים שהוא היה המושיע לפיכך אינם רוצים לקראו ישוע והפילו העין וקורין לו ישו גם יש לומר לפי שהברת העין קשה לבטא לגוים כמו שכתב רא״ע שכל מי שאינו למד קריאת החית והעין בנערותו לא יוכל לבטא אותם כל ימיו לפיכך הגוים אינם קורין לו בלשונם ישוע אך ישו או יזוש לכך קורין לו היהודים גם כן ישו בלי עין ׃

ואני המעתיק פאוילוש באגיוש לכבוד משיחנו וגואלינו אכתוב כאן מה שנמצא כתוב בספר יוסף בן גוריון וזה לשונו ׃ היה אמנם בימים ההם ישוע איש חכם אם יאות לקרא אותו איש ׃ והיה עושה מעשים נוראים והיה מורה

tantur in Coniugatione Piel daggeſſata, & Hithpael Germa[n]icè geſetzt, Italicè Sitado.

IAtuſch] Multi arbitrantur יתוש & זבוב idem eſſe. Et ꝙ Thar. quod reſpondet זבוב ſit יתוש ſed hoc non ita eſt, quum Tharg. eius ſit דיבבא. Cæterum, Autor Aruch Thalmudici exponit pro reptili, quod in aquis creſcit. Quòd igitur Rabbini tradunt in iſtum locum Danielis, cap. 8. Et absꝗ manu deſtruetur. Intelligentes hoc ipſum de Tito, in cuius cerebrum muſca intrauerit, & perdiderit eum: non quadrat, quòd ſit reptile illud, quod in aquis degit. Vide in Capitulo הנקים.

IEſchu] Dicunt Chriſtiani, Meſsiam ipſorum uocatum fuiſſe Ieſchua, iuſſu angeli Gabrielis, eò quòd liberaturus eſſet totum mundum à gehenna. Alij tamen dicunt à caſu hoc nominis illi inditum fuiſſe, quo nomine & multi Iudæi tum temporis uocati fuerunt, ſicut inuenimus in Ezra, cap. 2. & in Nehemia, cap. 3. & 12. Item in 2. Paralip. 31. Et quia Iudæi non credunt quòd ipſe ſit ſeruator ille, idcirco nolunt ipſum uocare ישוע ſed tollunt Ain literam, & pronuntiant ישו Ieſchu. Eſt etiam dicendum, quòd uox Ain difficilis ſit prolatu gentibus, ob id nõ proferunt in lingua ſua ישועס Ieſchuus ſed ישו Ieſchu, aut יסוס Ieſus. Quemadmodum ſcribit & R. Aben Ezra, Neminem unquam bene poſſe proferre Heth & Ain literas, qui prolationẽ earum non didicerit in ipſa pueritia. Hinc eſt quòd & Iudæi pronuntiant ישו absꝗ Ain. Porrò, Ego Paulus Fag. interpres huius libelli in honorẽ Chriſti & redemptoris noſtri, huc referam, quę ſcripta inueniuntur in libro Ioſephi filij Gorion, cuius hæc ſunt uerba. Fuit autem eiſdem temporibus Ieſus, ſapiens uir, Si tamen uirum eum nominare fas eſt. Erat enim mirabilium operum effector, & doctor hominum eorum,

ולומר האנשים אשר היו חפצים לשמוע דברי אמת והרבה מן היהודים ומתגרים היה מושך אחריו וזה היה המשיח ואותו פילאטוס מתוך הלשבת אנשים ראשי בני עמינו דן אותו בתליה והמית אותו ולא עזבוהו אותם שהיו אוהבים אותו בראשונה כי ביום השלישי היה נראה בחיים כאשר התנבאו עליו הנביאים אשר רוח אלהים הופיע בהם וגם שאר אותות ומופתים אין מספר אשר על ידו היו נעשים ועד היום הזה השם וזאת המשפחה נקראו משיחים על שמו עד כאן לשונו ׃

נשלמה אות היוד ׃

בשם צור עולמים בהא וביוד ׃

אות הכף

שמות ב׳ דלאמית לב **כאן** תרגום של ויפן כה וכה ואתפני לכא ולכא וכן גלכה עד כה ביזיל עד כא וכן הרבה בתרגום ופתרונם כמו כאן ששמשו בו רז״ל גם במקצאים דכתיבין בלי אלת כן וכפרט בתלמוד ירושלמי ובלשון אשכנז אלהער ובלעז אין קווי או חווא ׃

כביכול שמשו בו הרבה בהגדות בדברים שאינם כבוד כלפי מעלה. במדבר יג כמו כי חזק הוא ממנו כביכול כלפי מעלה אמרו ויש הורין אותו כביכול ופירשו התורה שנתנה בכב״ אותיות יכולה לומר כן. אבל לנו אי אפשר לומר ולזה הפירוש אין טעם וריח מפני כמה דברים האחד שיותר נכון היה לומר ביכול כמו שאמרו במדרש שיר א׳ נגילה ונשמחה בך בתורה שנתנה בכב אותיות והשני שהיה ראוי להכתב בשתי תיבות כב יכול.

quilib[illegible]ter quæ uera ſunt audiunt. Et multos quidem Iudæorum, multos etiam ex Gentibus ſibi adiunxit, Chriſtus hic erat. Hunc accuſatione primorum noſtræ gentis uirorum, quum Pilatus in crucem agendum eſſe decreuiſſet, non deſeruerunt hi, qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertia die iterũ uiuus, ſecundum quòd diuinitus inſpirati Prophetæ, uel hæc, uel alia de eo innumera miracula futura eſſe prædixerant. Sed & in hodiernum Chriſtianorum, qui ab ipſo nuncupati ſunt, & nomen perſeuerat, & genus. Hactenus ille.

FINIT IOD, ET INCIpit litera Caph.

Exod.2. CAn כאן Thar. quod reſpondet huic loco, Et reſpitiẽs huc atq; illuc, eſt, Et uertit ſe huc atq; illuc,
Gen.22. Item, Ibimus uſq; illuc. Tharg. מכא עד כה Ad hunc modum ſæpe extant in Thargum, quorum interpretatio eſt כאן quo utuntur Rabbini. Inueniuntur etiã, quæ ſcribuntur ſine Aleph, hoc modo כן præſertim in Thalmud Hieroſol. Germ. Alher. Italicè In qua, uel que.

CAbeiachol כביכול Frequens eius uſus eſt in Hagadoth. ubi ſermo eſt de rebus, quæ non conuenit
Num.13. de Deo loqui. ut, Quoniã fortior nobis eſt. Abſit, inquiũt, hoc de Deo loqui. Audiui hanc uocẽ à quibuſdam ita exponi, quaſi ſenſus ſit. Lex quæ data eſt uiginti duab. literis ipſa poteſt ſic loqui: Sed nobis impoſsibile eſt, ut ita loquamur. Verùm hæc expoſitio nec ſaporem, nec odorem habet, ob multas cauſſas. Prima, quòd iſta ratione magis conueniret dicere בכיכול quemadmodum dicunt in Midraſch ſuper iſtum locum. Exultabimus &
Cant.1. lætabimur in te. id eſt, in lege. quæ data eſt uiginti duabus literis. Altera quòd ſcribi deberet duabus dictionib. כב יכול.

הַשְׁלִיט · שֶׁתְּהֵא רָאוּי לוֹמַר כִּבְיָכוֹלָה כִּי הַתּוֹרָה לְשׁוֹן נְקֵבָה לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר כִּי הַכָּף וְהַבֵּית מְשַׁמְּשִׁין כְּאֶחָד כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא שׁוֹפְטַיִךְ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה בַּר כִּבְיָכוֹל הַכָּף בִּשְׁוָא וְהַבֵּית בְּפַתָּח רוֹצֶה לוֹמַר הַתּוֹרָה דִּבְּרָה כְּלַפֵּי מַעְלָה כְּמוֹ בְּיָכוֹל פֵּירוּשׁ כְּמוֹ בְּמִי שֶׁיּוּכַל לְקַבֵּל הַמַּאֲמָר הַהוּא ׃ (ישעיה א׳)

כְּגוֹן פֵּרַשְׁתִּיו בְּשֹׁרֶשׁ גּוֹן שֶׁהוּא כְּמִלַּת כְּמוֹ ׃

כְּדֵי שִׁמְּשׁוּ בּוֹ חֲכָמִים בִּמְקוֹם לְמַעַן או בַּעֲבוּר בְּאָמְרָם כְּדֵי לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ בלשון אשכנז אין דער ווארטן ובלעז אצוקי אֲבָל בַּמִּקְרָא הוּא לְשׁוֹן דַּי עִם כַּף הַשִּׁמּוּשׁ כְּגוֹן כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ (דברים כ״ה) כְּדֵי אַרְבֶּה לָרוֹב ׃ (שופטים ו׳)

(שמות כ״א) **כַּוֵּן** לֹא צָדָה פֵּירַשׁ רש״י לֹא כִּוֵּן וְכֵן מְכַוֵּן לְכַוֵּן מְכֻוָּן מִתְכַּוֵּן כֻּלָּן לְשׁוֹן כַּוָּנָה בלע״ז ולייסן ובלשון רומי שטודירי וְכוֹתְבִין אוֹתָם בִּשְׁתֵּי וָוִין וְהוּא (דברים א׳) מִלְּשׁוֹן נָכוֹן הַדָּבָר שֶׁתַּרְגּוּמוֹ כֵּוַן פִּתְגָּמָא הַכָּף בְּצֵרֵי וְהוּא (בראשית מ״ב) מִלְּשׁוֹן כֵּנִים אֲנַחְנוּ תַּרְגּוּמוֹ כֵּוָנֵי אֲנַא ׃

כֵּיוָן הַרְבֵּה שִׁמְּשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמִלַּת זוּ בִּמְקוֹם הוֹאִיל כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּשָׁרְשׁוֹ כְּגוֹן כֵּיוָן שֶׁיָּצָא מֹשֶׁה יָצָא אַהֲרֹן וְכוּלֵי · וְכֵן כֵּיוָן שֶׁכֵּן הוּא וְכוּלֵי · עִנְיָנוֹ תֵּכֶף וּמִיָּד כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ

Tertia dicendum eſſet potius כבתחלה eô quôd Thorah eſt generis fœmini. Proin ego dico quòd Caph & Beth, ambæ ſunt literæ ſeruiles, quemadmodum uſurpantur, Eſa. cap.1. in iſto loco, Reſtituamq́ iudices tuos כבראשונה id eſt, Sicut à principio, Et conſiliarios tuos. כבתחלה Caph ſcilicet habente Scheua & Beth pathah, ut ſit ſenſus. Lex loquitur de Deo כיכול כמו hoc eſt tanq̃ de eo qui poteſt capere, ſiue capax eſt huius locutionis. (dictio כמו

CAGON] Explicaui in Radice כגון idemq́ ualet quod

CHede] Sapientes uſurpant pro למען uel בעבור id eſt, Vt, uel propter, ut quum dicunt, Vt daret ei occaſionem excuſandi. Item, Vt non dicant. Germanicè In der vuorten. Italicè Azoki. Sed in Biblia idem ſignificat quod די quod ſufficitientiã ſignificat, idq́ cũ Caph lite-
Deut.24. ſeruili præfixa: ut, כדי רשעתו id eſt, Vt ſatis eſt iuxta im-
Iud.6. pietatem eius. Item, כדי ארבה לרב id eſt, quaſi multitudo locuſtarum.

Exod.21. CHiuan] Non inſidiatus eſt. Ibi exponit R. Schelomo לא כיון id eſt, Non ſtudio fecit. Huius ſignificationis & illa ſunt מכוין לכוין מכוין מתכוין quæ omnia intentionẽ, ſtudium, & diligentiam ſignificant, Germanicè, fleiſſen, Latinè ſtudere. Scribitur quoq́ nonnunquam cũ duobus Vau, cuius ſignificatio tum eſt, ſicut accipitur in
Deut. 17. iſto loco והנה אמת נכון הדבר id eſt, Et ecce uerum, & certũ eſt uerbum. Cuius Chaldaica redditio eſt, כיון פתגמא ubi Caph habet Zere, & idem ſignificat quod in iſto loco
Gene.42. כנים אנחנו id eſt, recti, ſiue ueraces ſumus. ubi Thargum habet כיוני אנחנא

CHeuan] Frequens uſus eſt huius dictionis apud Rabbinos pro הואיל ſicut ſcripſi in Rad. eius, ut quũ dicũt, Mox ut egreſſus Moſes, egreſſus eſt & Aaron, &c. Item, Poſtq̃ ita eſt. Idẽ ſignificat quod תכף & מיד id eſt, ſtatim, ilico, quemadmodũ uſurpant Rabbini quũ dicunt,

שתי מפתחות היו באחת היה שוחה לפתוח ובאחת פותח כינון בלשון אשכנז אזו בלד ובלעז כוביטו אבל איננו כל כך מהר ומיד ׃

כות רבותינו זכרונם לברכה קראו לשומרונים כותיים לפי שבאים מכותה שנאמר ויבא מלך אשור מבבל ומכותה ומעוה ומחמת וספרוים וישב בערי שומרון וגומר ונקראו כותיים יותר משאר שמות האומות הנזכרים בפסוק אולי לפי שהם היו הרבים לכך נקראו כלם כותיים ויחיד מהם נקרא כותי כמו שאמרו אין עונין אמן אחר כותי המברך ׃ וכן אמרו למה היה דוד המלך דומה לכותי המחזיר על הפתחים לפי שהם מערימים בדבר יותר מכל אדם וכולי כמו שפי' רש"י במזמור י"ט ונראה לי שמהם בא העם ההולך נע ונד בארצות ומחזרים על הפתחים הנקראים בלעז ציגגני ובלשון אשכנז ציגייבר ׃ מלכים ב' י"ז

כוות כמוכי כמוך תרגום אבי כוותך אין כמוכי לית דכוותי ועניינו כשמוש מלת כמו או כפת השמוש ועוד אדבר מזה בשרש כמו ׃ מלכים כ"ג שמות ט'

כחש זה השרש משמש במקרא לשני דברים הראשון לשון כזב וכפירה והשני לשון רזון ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו גם כן לשון השחתה כגון פן ישחית את

Duæ claues erant,altera tardius aperiebat,altera uerò celerius, Germanicè Aſo bald,Italicè ſubito,quod idem ualet atque מחלל ſed non tantam celeritatem ſignificat, qualem מיד ſed de hac uoce מחלל antea locutus ſum in Radice מחלל ubi uide.

CVth] Rabbini Samaritanos Cuthijm uocant, eò quòd uenerunt de Cuthah, ſicut dicitur, Et adduxit
2.Reg. 17. Aſſur de Babel,de Cutha,de Aua,de Hamath, & de Sepharuaijm, & collocauit eos in ciuitatibus Samariæ,&c, Et uocantur Cuthijm magis, quàm alijs nominibus populorum,quorũ mentio fit in Verſu: fortaſsis inde,quòd eorum plures fuerunt,ob quam cauſam omnes Cuthijm appellati fuerunt. Vnus autem aliquis ex illis Cuthi uocatur, quo utuntur quum dicunt Rabbini, Non reſpondent Amen, poſt Cuthi benedicentem. Item quum dicunt, Cui rex Dauid ſimilis fuit : Cuthæo ſcilicet, hoſtiatim mendicanti : ipſi ſiquidem Cuthijm aſtutiores erant hac in re omnibus hominibus, &cæt. ut exponit Rabbi Schelomo, Pſalm. 19. Et uidetur mihi quòd ab illis uenerit populus, qui ultro citroq; uagatur in terra hoſtiatim mendicantes,quos Itali Zingene, Germani Zegeyner appellant.

CAuath] Vt enim ego ſum,ita & tu es. Tharg. אנא
2.Reg.3. כוותך id eſt,Ego ſum,ſicut tu es.Item, Non eſt ſicut
Exod.9. ego ſum. Thargum, לית דכוותי Perinde ualet atque dictio כות ſicut,uel Caph ſeruile. de quo amplius loquar in Radice כות

CAchaſch] Hæc Radix in Biblijs bifariã uſurpatur. Primo mẽtiri,fallere & negare ſignificat: Secũdo maciem. Atque Rabbini noſtri etiam pro corrumpere utuntur,ut,quũ dicunt, Ne fortè fallere,ſeu mẽtiri faceret pulchri-

יופיה רוצה לומר ישחית ויכלה בלשון אשכנז ור דערבן ובלעז גוואשטרו והוא קרוב לענין השני הנזכר ׃

כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה כי משמש בארבעה לשונות אי דלמא אלא דהא ורז"ל לא שמשו בו בלשון דלמא רק עם ויו השמוש ׃ באמרם וכי תעלה על דעתך וכן וכי זו בלבד עשה לנו כן עמרם וגם בפסוק במצא כמו כן עם הויו כמו וכי הצילו את [ישעיה ל'ו]
שמרון וגומר ועל הרוב בלי ויו ׃ כמו כי יאמר מעשה לעושיהו וכן כי תאמר בלבבך רבים הגוים לשון שמא [דברים ז']
כמו שפירש רש"י שם ׃

כל ידוע כי נמצא מלת כל משמשת במקום מאומה כמו כל מלאכה לא תעשו ׃ [ויקרא כ'ג]
והראשונים לא נתנו בהם סימן ואני אתנהו לך דע שלא יתפרש כל במקום מאומה רק במקום שסמוך לו מלת לא או אין כמו כל מלאכה לא תעשו ולרש אין כל ודומיהם

כל כך נוהגין לומר כן לענין רבוי כמו וכל כך למה וכן אינו מקפיד כל כך ודומיהם רבים ובלשון תלמוד כולי האי בלא"א אזו זיר ובלעז טנטו ׃

מכל מקום יתפרש בשרש מקום ׃

כל שכן הוראות שתי המלות האלו בדברי רבותינו ז"ל כמו את כי בלשון עברי וכן רוב את כי דבאיוב מתורגמים מכל דכן ׃ אבל בתלים ובמשלי לא מצאתים ונראה לי שאין הפרש בין קל וחומר וכל שכן שהרי לפעמים יבאו שניהם יחד על ענין אחד ׃ כמו וכי יכה איש את עבדו בשבט וגומר פירש רש"י ותלא דברים [שמות כ'ב]
הו"ה מה ישרא החמור אינו חייב וכולי עבד הקל לא כש"ש

pulchritudinem eius,hoc eſt, ne fortè corrumperet & diſ-
ſiparet formã eius,Germanicè verderben, Italicè guaſtar.
Et uicinum eſt hoc ſignificatum ſecundo præmemorato.

CI] Dicũt Rabbini quatuor eſſe ſignificata quibus
ſeruit hoc uocabulum,quę nempe ſunt אי ſi, דלמא for-
taſsis, אלא Sed,& דהא Quia. Rabbini tamen non uſur-
pant pro דלמא fortaſsis,niſi cum Vau præfixo,ut cum di-
cunt,Num fortaſsis uenit tibi in mentem? Item, Nunquid
hoc ſolum fecit nobis filius Amram? Similiter & in paſuc
Eſa.36. uſurpatur cũ uau.ut,Nũgd liberauerunt Samariã? Et nõ
Ibidem.29. raro etiã abſq; uau.ut,Nũ dicet opus factori ſuo? Itẽ,Si for
Deut.7. taſsis dixeris in corde tuo plures ſunt gentes iſtę,In his lo-
cis idem ſignificat quod שמא fortaſsis ſicut exponit R.S.

COl] Notum eſt, quod dictio כל inuenitur ſeruire
loco מאומה id eſt, quicquã,aliquid.ut,Nec quicquam
Leuit.23. operis faciatis. Cæterũ primi authores nullum dederũt ſi-
gnũ quo ab inuicẽ dignoſci poſſunt. Ego tamẽ dabo tibi.
Scias quod כל nõ exponit̃ pro מאומה niſi in loco ubi adſtruit̃
ad uoculã לא uel אין id eſt,non uel nec.ut,Nec quicq; operis
2.Sam.12. faciatis.Item,Pauperi uerò nihil omnino erat,& ſimilia.

COl cach] Solet eſſe uſus huius formulæ loquendi
ubi ſermo eſt de rei alicuius multitudine. ut, Et in
tantum ſiue tãtopere cur fit? Item, Non curat admodũ.&
ſimilia multa. Et in lingua Thalmudica dicitur כולי האי
Germanicè alſo ſer, Italicè tanto.

MIcol Makom] Explicabitur in radice קום.

COl Schechen] Hæc duo uocabula apud Rabbinos
idẽ ualent quod אף כי in lingua hebræa, unde & אף
quod in Iob legitur, in Thargum ferè ſemper transfertur
per מכל כן Sed in pſalmis & in prouerbijs iſtud non inue-
nio.Et meo uidere differunt קל וחומר & כל שכן Aliquando
enim ambo ſimul ad unã rem referunt̃.ut,Et ſi percuſſerit
Exod.22. uir ſeruum ſuum uirga &c.ubi Rabbi Schelomo ſic ex-
ponit, Certe hæc uerba continent argumentum à ma-

גַּם לִפְעָמִים יָבֹאוּ שְׁנֵיהֶם זֶה אַחַר זֶה לְהַחֲזִיק הָעִנְיָן כְּאָמְרָם
כָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחוֹמֶר וְלֹא יָדַעְתִּי אָנָה הוּא ׃

בְּלַל בְּלַל וּפְרַט בְּלַל הוּא שֵׁם כּוֹלֵל כָּל דָּבָר
וּפְרַט הוּא לְהֶפֶךְ כַּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר בְּשָׁרְשׁוֹ ׃
וְלִפְעָמִים שִׁמְּשׁוּ בּוֹ הֶפֶךְ הַכְּלָל רוֹצֶה לוֹמַר בִּמְקוֹם שׁוּם
דָּבָר אוֹ מְאוּמָה כְּאָמְרָם לֹא יֹאכַל כְּלָל לֹא יִתֵּן כְּלָל ׃
וּלְהַחֲזִיק יוֹתֵר הַמְּנִיעָה כָּפְלוּ הַמִּלָּה וְאָמְרוּ כְּלָל וּכְלָל
וּלְחַזֵּק יוֹתֵר אָמְרוּ כְּלָל וְעִקָּר כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּשׁוֹרֶשׁ עִקַּר
וְהִנֵּה הוֹרָאָתָם בִּמְקוֹמוֹת הָאֵלֶּה כְּהוֹרָאַת מִלַּת כָּל
שֶׁלִּפְעָמִים פֵּירוּשָׁהּ מְאוּמָה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּמִלַּת כָּל גַּם כֵּן
לֹא תְּשַׁמֵּשׁ מִלַּת כְּלָל הַמּוֹרָה עַל לְשׁוֹן מְאוּמָה זוּלַת לֹא
אוֹ אֵין וְדוֹמֶה וְתִמְצָא ׃

בְּלוּם לֹא נֶחְשַׁב לִבְלוּם פֵּירוּשׁ לִמְאוּמָה וְכֵן
זוּלַת הַתַּלְמוּד בְּלוּם יֵשׁ יְלוּד אִשָּׁה שֶׁמַּכְנִיס
וְאֵינוֹ מוֹצִיא וְעוֹד אֶזְכְּרֶנּוּ בְּשׁוֹרֶשׁ שׁוּם ׃

בּוּלֵי נוֹהֲגִים הַמְּפָרְשִׁים כְּשֶׁמְּבִיאִים מַאֲמַר
מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה וְלֹא
יַשְׁלִימוּ אוֹתוֹ כּוֹתְבִין וְכוּלֵּי כְּדְאִיתָא בְּפֶרֶק

iori ad minus; grauius enim eſt ſi quis percuſſerit Iſraëlitam,& tamē ob id non fit reus. multo minus ergo ſi ſeruū qui Iſraëlita uilior eſt percuſſerit. Interdum etiam ambo ſimul ueniunt, aliud poſt aliud, ad fortificandā rem, id eſt, emphaticôs hoc modo כל שכן וקל וחומר.

CHelal] Generaliter & particulariter. Chelal Nomen eſt quod complectitur uniuerſitatem rerum Prath uerò contrarium ſignificat, ſicut declarabitur in radice ſua. Nonnunquam tamen uſurpant כלל contrario more pro re ſcilicet particulari, uel pro מאומה id eſt, quicq̄ ut, cum dicunt לא יאכל כלל id eſt, Non edat quicquam, לא יתן כלל Non dabit quicquam. Et interdum emphaticôs ad ſignificandum omnimodam excluſionem duplicatur, hoc modo, כלל וכלל quaſi dicat, omnino non. Et cum adhuc magis amplificare uolunt, dicunt, כלל ועקר quemadmodum declarabo in Radice ſua. Vides ſignificatū eorum in iſtis locis ſimile eſſe ſignificato dictionis כל quæ ipſa aliquando pro מאומה id eſt, quicq̄ exponitur, ſicut ſcripſi in radice כל ſimili modo etiam non utaris uocabulo כלל pro מאומה niſi habeat adiunctam ſibi negatiuam לא uel אין Inquire & inuenies.

CHelum] Non reputatus eſt quicquam. Idem ualet quod למאומה id eſt, aliquid, quicquam, Vſurpatur etiam ſic abſq; litera Lamed pręfixa. ut, cum dicunt Rabbini. Extat ne quiſpiam natus ex muliere qui (cibum) ingerit & non iterum egerit? ſed iterum mentionem huius faciam in Radice קיא.

CVle] Habent in uſu Interpretes. ut, cum citant ſententiam aliquam ex Rabbinis quam tamen non abſoluunt, ſubijciant וכולי id eſt, & cętera, ſicut eſt in Capi-

או במסכת פלוני והוא כמו שנוהגין לכתוב ותומר על
פסוק שלא ישלימו אותו כמו שכתבתי בשרש גמר ׃

כלפי נגד ההר פירש רש״י כלפי ההר והוא לשון שמות י׳ט
נגד ׃ וכן תרגום וסתר פנים ישים ושמר איוב כ׳ד
אפיא ישוי כלפי לעיל בלשון אשכנז גיגן ובלעז קונטרו

כמר וכמריו עליו יגילו כל לשון כהן לעבודה הושע י
זרה מתורגמין כומר עיין בענין פסל ומסכה שופטים י׳ח
וכן אדמת הכהנים ארעא דכומריא ואומרים המפרשים ראשית מ׳ז
שנקראו כן מלשון עורנו כתנור נכמרו שפירוש נשחרו איכה ה
ובימים ההם היו רובם לובשין שחורים כמו שרובם כן
עוד היום ׃ ואני אומר שנקראו כן בעבור שהם קודרים
ולבושים יחד תרגום אם קפץ באף רחמיו ׃ ברוגזיה תהלים ע׳ז
למכמר רחמוי לשון סגירה מלשון ולא תקפוץ את ידך דברים ט׳ו
׃ וכן בדברי רבותינו זכרונם לברכה כומר של ענבים
לשון כבישה וטמינה עיין בערוך בשרש כמר וכן נקרא
מושב הכומרים בלשון רומי הלורישטר ובלשון אשכנז
הלושטר והוא לשון סגירה ׃ אבל כת האלהים שאינם
כומרים אינם מקובצים יחד ודרים ׃

tulo uel in Tractatu illo uel illo, uſus eius ſimilis eſt uoculę
Exod. 19. וגומר quam adſcribere ſolent uerſui Biblico quem non integre citant, ſicut ſcripſi in Radice גמר.

CLappe] E regione montis: ibi Rabbi Schelomo exponit כלפי ההר Idem ſignificat quod נגד in qua ſigni-
Iob 24. ficatione alibi uſurpat & Thargum. ut, In Latibulo ponit faciem: Thargum ובמטור אפיה ישוי כלפי לעיל Germanicè gegen. Italicè contro.

Hoſe. 10. CAmar] Atq; ſacerdotes eius qui exultauerant de eo. Vbicunq; uocabulum כהן ſacerdotem ſiue miniſtrum qui Idololatriæ ſeruit ſignificat, ibi ſemper Thargum reddit per כומר qua de re uide Iudicum. 9. cap. ubi
Gene. 47. mentio fit de ſculptili Michah. Attamen terram ſacerdotum: Thargum ארעא דכומריא Porrò interpretes dicunt ſic appellatos fuiſſe à nigredine, qua in ſignificatione accipiũt illud in Threnis cap. 4. Pelles noſtræ quaſi clibanus denigratę ſunt. Vbi uerbum נכמרו per נחרו id eſt, denigratæ ſunt exponunt. Atq; eo tempore pleriq; (inquiunt) nigris ueſtibus induti erant ſicut adhuc hodie ferè ſolẽt Monachi. Ego autem dico Cumarim nuncupatos fuiſſe ab eo quòd ſimul in uno loco recluſi continebantur; unde &
Pſal. 77. Thargum quod reſpondet huic loco. Et continebit in ira miſericordias ſuas: habet, ברוגזיה למכמר רחמוי ubi concludere ſeu continere ſignificat, qua in ſignificatione accipi-
Deut. 15. tur & uerbum hebraicum קפץ in iſto loco. Neq; contrahes manum tuam. In eadem quoq; ſignificatione & apud Rabbinos uſurpatur. ut, cum dicunt כמר כל עכבים ubi retentionem, & abſconſionem ſignificat, uide in Aruch circa radicem כמר Eodem nomine & locus ubi Cumarim (id eſt, Monachi) habitant, uocatur, Italicè clauſter Germanicè Cloſter, quod à claudendo nomenclaturam habet. Sed כת הגלחים id eſt, ſecta ſacerdotum dicitur, qui non ſunt Cumarim neque in uno loco ſimul con-

X 3 tinen-

בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם רוֹצִים ׃

כָּנַשׁ רוֹב לְשׁוֹן קָהָל וְקִבּוּץ מְתוּרְגָּמִין בְּלָשׁוֹן
כְּנִישָׁה בְּשִׁין זוּלַת מְעַטִּים מְתוּרְגָּמִין בְּלָשׁוֹן
תהלים קמ"ז כְּנִיסָה בְּסָמֶךְ כְּמוֹ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס גָּלְוָות יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס
וְדוּמֵיהוּ מְעַטִּים ׃ אֲבָל שְׁאָר מְתוּרְגָּמִין בִּלְשׁוֹן כְּנִישָׁה
בְּשִׁין וְלֹא מָצָאתִי כָּזֶה בְּכָל לְשׁוֹן הַתַּרְגּוּם שֶׁתְּתְחַלֵּת סָמֶךְ
בְּעִבְרִי לְשִׁין יְמִין בְּתַרְגּוּם אַךְ בְּשִׁין שְׂמָאלִית נִמְצָא לָרוֹב
׃ וּמִזֶּה נִקְרָא בֵּית הַתְּפִלָּה כְּנֵסֶת וְעֶזְרָא הַסּוֹפֵר וְסִיַּעְתּוֹ
נִקְרְאוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה ׃ וּבְסֵפֶר מָסוֹרֶת הַמָּסוֹרֶת
בֵּאַרְתִּי לָמָּה נִקְרְאוּ כֵּן ׃

יחזקאל י"ג **כֶּסֶת** הַמִּתְפָּרוֹת כְּסָתוֹת הַיָּחִיד מִמֶּנּוּ כֶּסֶת ׃ וְכֵן
בִּלְשׁוֹן רז"ל כָּרִים וּכְסָתוֹת הַכַּר הוּא שֶׁמְּשִׂים
בראשית ל'א הָאָדָם תַּחַת רֹאשׁוֹ לְשׁוֹן בְּכַר הַגָּמָל. בלשון אשכנז קוסן
ובלעז כוסין וְהַכֶּסֶת הוּא יוֹתֵר וְאָרוֹךְ בלשון אשכנז
פפולבן או פולשטר ובלעז האפוצאל ׃

נחום ג' **כָּעַר** וְשַׂמְתִּיךְ כְּרֹאִי תַּרְגּוּם וְאַשְׁוִּינָךְ מְכוֹעַר
וְרַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה הִרְגִּילוּ בְּלָשׁוֹן זֶה
הַרְבֵּה בְּאָמְרָם כַּמָּה מְכוֹעָר פְּלוֹנִי מַעֲשִׂים מְכוֹעָרִים
אִשָּׁה מְכוֹעֶרֶת בלשון אשכנז שוייצליך ובלעז ברוטו ׃

כָּפָה הַכּוֹפֶה אֶת אִשְׁתּוֹ לְתַשְׁמִישׁ וְכֵן כּוֹפִין אוֹתוֹ
עַל מִדַּת סְדוֹם לְשׁוֹן כְּפִיָּה וּכְבִישָׁה וְהוּא
משלי כ'א מִלְּשׁוֹן מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף לְפִי דַּעַת קְצָת בלשון אשכנז
ביצווינגן ובלעז ספורצא ׃

tinentur ſed morantur ubicunq; locorum uolunt.

CAnas] Ferè ſemper uocabula קהל & קבץ id eſt, cœtus & congregatio, in Thargum per כנש cum Schin litera transferunt. Pauca uerò per כנס cũ Samech.
Pſal.147. ut, Et diſperſos Iſraël cõgregabit: Thargum habet. Et captiuitatem Iſraël יכנס id eſt, congregabit, & ſimilia pauca. Sed reliqua in Thargum redduntur per כנש cum ſchin Nec inueni ſimile quiddam in toto Thargum, ubi ſcilicet Samech quod eſt in hebræo, migret in Thargum in Schin cum Iamin punctulo, ſed quod in Schin cum Schmol migret ſæpe inuenitur. Et ab iſto uocabulo Domus orationis כנשת appellatur, Vnde & Ezra ſcriba, & collegium eius, uiri ſynagogæ magnæ uocati fuerunt, qua uero de cauſa declaraui in libello Maſoreth Hamaſoreth.

Ezech.13. CAſah] Qui conſuunt puluillos: ſingulare eius eſt, כסת Eius uſus eſt etiã apud Rabbinos. ut, Ceruicalia & puluillos. Eſt autem כר quod homo capiti ſuo ſupponit, deductum ab illo. In ſtratorio Gameli, Germanicè
Gen.31. kyſſen Italicè kuſin, כסת uerò maius & longius eſt, Germanicè pfulvuen uel polſter, Italicè capuzal.

Nahu.3. CAar] Ponamq; te quaſi rem turpem: Thargum ואשויך מכוער frequens eſt hæc uox apud Rabbinos. ut cum dicũt. Quam turpis eſt ille uel ille. Item, Facta turpia. Mulier turpis ſeu deformis. Germanicè ſchendlich, Italicè Bruto.

CApha] Apud Rabbinos legitur, Qui ſubagitat uxorem ſuam ad coitum. Item, Cogunt eum propter conſuetudinem Sedom. hęc uox, coactionem & ſubiugationem ſignificat, eſtq; hæc phraſis quorundam opinione deſumpta ab iſto loco in prouerbijs, Munus in ſecreto
Prou.21. (datum) placat iram, Germanicè bezvuingen Italicè Sephuza.

Caphah

כַּפָּה אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה כָּפוּי טוֹבָה רַבִּים הוֹשְׁבִים
כִּי כָּפוּי הוּא מִלְּשׁוֹן כְּפִירָה בלשון אשכנז
לְוִייכְנֶן ובלעז צֵינַר ׃ וְהָאֱמֶת שֶׁכַּוָּונַת הַמַּאֲמָר כָּךְ הוּא
אֲבָל כָּפוּי הוּא מִלְּשׁוֹן כְּפִיָּה אֲשֶׁר בְּשֹׁרֶשׁ שֶׁלְּפָנָיו וּפֵירוּשׁוֹ
שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ הַטּוֹבָה שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ וְאֵינוֹ מוֹדֶה בוֹ ׃ וּמַה
שֶׁאָמְרוּ כָּפוּי עַל מִשְׁקַל פָּעוּל וְלֹא אָמְרוּ כּוֹפֶה נִמְצָאִים
כְּמוֹהוּ כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּשֹׁרֶשׁ בָּשׁוּי ׃

כַּפָּה כָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית לְשׁוֹן הִפּוּךְ ׃ בלע״ז
שטורצן ובלעז רִיוואלטר וְנִרְאֶה לִי שֶׁמִּלָּשׁוֹן
זֶה חוֹלִי הַנִּכְפֶּה בְּאָמְרָם לֹא יִשָּׂא אָדָם מִמִּשְׁפַּחַת הַנִּכְפִּין
וְהוּא חוֹלִי שֶׁיִּפּוֹל אָדָם לָאָרֶץ בְּשִׁגָּעוֹן וְסִבָּתוֹ נוֹדַע בְּסִפְרֵי
רְפוּאוֹת וְכֵן אֲנַחְנוּ קוֹרִין לְחוֹלִי זֶה חוֹלִי הַנּוֹפֵל בַּר מִינָן

כִּפָּה מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְכִפָּה הוּא בֵּית הַסֹּהַר הֶעָשׂוּי
כְּמִין כִּפָּה שֶׁל אֲבָנִים בלע״א גיוועלב ובלעז
בולטה ׃ וְכֵן וְנָתַתָּ אוֹתוֹ אֶל הַמַּהְפֶּכֶת תַּרְגּוּם כִּפְתָּא ירמיה כ'ט
וּמִזֶּה נִקְרְאוּ הַשָּׁמַיִם כִּפָּה בְּאָמְרָם עֲשָׂרָה מְלָכִים שֶׁמָּלְכוּ
בְּכִפָּה פֵּירוּשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם כִּדְאִיתָא בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר ׃

כֵּיפָא שִׁמְעוֹן בֶּן כֵּיפָא הָיָה אֶחָד מִתַּלְמִידָיו שֶׁל
יֵשׁוּ הַנּוֹצְרִי וְאוֹמְרִים בְּאוונגיליו שֶׁלָּהֶם כִּי
בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן בַּר יוֹנָה וְיֵשׁוּ קָרָא שְׁמוֹ כֵּיפָא
לְשׁוֹן חוֹזֶה

CAphah] Primus homo diſsimulauit bonum (ſibi à Deo collatum.) Multi putant כפוי eiuſdem ſignificationis eſſe cum כפירה quod negationē ſignificat. Germanicè Leugnen. Italicè negar. Et uerū quidē eſt, ꝙ ad ſenſum attinet, hoc ſibi uelle prædictam orationem. Sed uocabulum ipſum deductum eſt à כפה præcedenti Radice, quæ cogere & ſupprimere ſignificat. Vnde כפוי טובה dicitur de eo, qui diſsimulat, & ſupprimit bonum, quod ſibi factum eſt, nec fatetur illud. Quòd uerò uſurpant כפוי in forma Paul (id eſt, participij præteriti) ſcias hoc ipſum & in ſimilibus fieri, quemadmodum declarabo in Radice פעל

CAphah] Incuruauit, ſeu inclinauit ſuper eos montem ueluti Tinam. Vocabulum hoc ſubuerſionem ſignificat, Germanicè Stürtzen, Italicè Reuoltar. Et meo uidere, inde dictus eſt morbus caducus. ut quum dicunt, Non ducat homo uxorem de familia eorum, qui laborant morbo caduco. Morbus eſt, quo correptus homo, pręceps in terram cum inſania quadam ruit. Cauſa eius nota eſt in libris medicinalibus. Hinc eſt quòd nos Iudæi uocamus morbum iſtum à cadendo נכפה, abſit à nobis.

CIppa] Introducunt eum in Cippum. domus eſt carceris facta in modum fornicis lapideæ, Germanicè Gevuelb, Italicè Bulta. Eius uſus eſt in Thargum. Vbi enim ſcriptura de Hieremia dicit, Et ponas eum in Cippū.
Hier. 29. Thargum habet בכיפתא Hinc eſt quod & cœlū כפה uocatur. ut quum dicunt, Decem reges ſunt, qui regnarūt, בכפה Senſus eſt, Sub cœlo, ſicut legitur in Capitulis Rabbi Eliezer.

CHephah] Schymeon filius Chepha. Vnus fuit ex diſcipulis Ieſu Nazareni, de quo ferunt in Euangelio, quòd illi primùm nomen fuerit Schymeon Bar Iona, Ieſum uerò uocauiſſe eum Chepha quod fortitudinem & muni-

ומבצר תרגום של סלע כיפא שהוא לשון חוזק בכמה
מקומות רמז לו שהוא יהיה ראש וחוזק אמונתו לכך
ישעיה ח' קראו כיפא וכן ולאבן נגף תרגום ולכיפא מתקלא וכן
שמו בלשון רומי פיטרו ואבן נקרא בלעז פירדא וכן
איכה ג' ויגרס בחצץ שני תרגום ורציץ בפרידין שני וכן חדודי
איוב מ"א חרש תרגום פרדין חדדין וזהו מה שכתבתי בהקדמתי
שבהרבה מקומות מסכים התרגום ירושלמי עם לשון רומי
ולשון לעז ׃

כפר

רוב לשון כפרה התרגום כמו העברי רק
בראשית ל"ב אכפרה פניו תרגומו אנחינה לרוגזיה פירש
ישעיה כ"ח רש"י אבטל רוגזיה וכן וכפר בריתכם ויבטל קימיכון
ישעיה מ"ז וכן לא תוכלי כפרה לא תיכלין לאדיעותה לשון הסרה
משלי ל' וכן ומחתה פיה ומכפרא פומהא לשון קנוח ׃ וכל
שאר לשון מחה התרגום כמו העברי ׃

כפר

כופר בעקר הכופר בפקדון לשון הכחשה
בלשון אשכנז לייקבן ובלעז דיניאר תרגום
משלי ל' של פן אשבע וכחשתי דילמא אשבע ואכפר וכן אין
לשמש בו רק בבנין חקל והשם כפירה והתאר כפרן ׃

כפר

במדבר ל"ב וילכוד את חותיהם ויקרא אתהן חוות
יאיר וכבש ית כפרניהון וקרא יתהון כפרני
יאיר וכן בחשבון ובכל בנותיה כפרנהא ובמצא בפסוק
שמואל ו' כופר הפרזי תרגם יונתן קרוי פציחיא וכן כל חצריהן
יהושע ט"ו וי"ט יהושע י"ח והצריה דביהושע מתורגמי בלשון פציחות וכפר העמונה
לא תרגמו

munitionē ſignificat. Nam Thar. Hebraicę uocis סלע eſt, כיפא & pro fortitudine, in multis locis uſurpaĩ. Voluit aũt (Chriſtus) eo innuere, quòd futurus eſſet caput & robur ſuæ fidei, ob id uocauit eũ כיפא Itē, ubi textus Hebr. habet,
Eſa.8. In lapidē offendiculi. Tharg. dicit, לכיפא מתקלא Similiter & in lingua Romana Petrus nominaĩ. Necnō & Itali lapidē Pereda uocant. Quã uocē alibi habet & Tharg. Hieroſ. Thren.3.cap. ut, Comminuit lapillis dentes meos. Tharg. ורגין בכרדין בכאי. Itē, Subter ipſum ſunt acutæ teſtę. Tharg. פרדין חרדין id eſt, Lapilli acuti. Et hoc eſt quod ſcripſi in Prę fatione mea (in hunc libellum) quod in multis locis conſentiat. Thar. Hieroſolymit. cum lingua Romana & Ital ica.

CAphar] ferè uocabulũ כפרה In Thar. ꝑ eandē uocē reddiĩ, exceptis aliquot locis. ut, Placabo faciem eius.
Gene.32. Thar. Quieſcere faciã irã eius. Quod R.S. exponit per אבטל
Eſa.28. לרוגזיה. Item, Et diluet pactũ ueſtrũ. Thar. Et diſsipabiĩ pa-
Ibidem.47. ctum ueſtrũ. Itē, Non poteris placare. Thar. Non poteris amouere, idē ualet quod הפרה Item, Tergit os ſuũ. Thar. מכפרה פומיה, abſterſionē ſignificat. Et omnia reliqua uocabula כפר in Tharg. per eandem uocem transferuntur.

CAphar] Negat fundamentum, Negat depoſitum. Vocabulum hoc, infitiari, ſeu negare ſignificat, Germanicè leugnē. Italicè denegare, Ne fortè ſatier, & negan-
Prou.30. do dicam. Thargum, Ne fortè ſatier ואכפר id eſt, & negem. Et in hac ſignificatione tantum uſurpatur in Coniugatione Kal. Inde uenit nomen Subſtantiuum כפירה negatio: & nomen Adiectiuũ, ſeu formale כפרן Negator.

COpher] Et cœpit uiculos eorum, & uocauit eos
Num.32. Hauoth Iair. ibi Thargum habet, Et cœpit כפרניהון id eſt, uiculos, ſeu pagos eorum, & uocauit eos כפרני id eſt, uiculos, ſeu pagos Iair. Item, In Heſb, & omnibus fi-
1.Sam.6. liab. eius. Thar., In pagis eius. Inueniĩ etiã in Paſuc, Vſq; ad uillã nō munitã. Ibi Thar. habet קרוי פציחיא id, eſt, Ciuitates apertas hoc eſt, carentes muris. Sic quoq; ubicũq; in Iehoſchua legiĩ חצריהן & חצריה in Thar. reddiĩ per פצחיה

יונתן נראה שהוא חשב אותו לשם העצם וכן רש"י ושאר
אסתר ט' המפרשים לא פירשוהו וכן בערי הפרזות דאסתר תרגום
בכופרנאן בלשון אשכנז דורפר ובלעז ווילי והיושבים
בהם בכפריי ובלשון יחיד כפרי בלא פויאר ובלעז ווילאנו

ביצר תמצא בשרש צדד כי שם ביתו ׃

לשון **כרז** וכרוזא קרא בחיל הוא שם התאר והשם
שמות ל"ח כרוז ׃ וכן ויעבירו קול ואעבירו כרוז
דניאל ה' והפעל ממנו בבנין הפעיל בדניאל והכריזו עלוהי ׃ וכן
בדברי רז"ל והאלומות נוטל ומכריז והשם בבנין הפעיל
הכרזה ׃

שמואל א' ב **ברח** ולקחתי בחזקה תרגום בעל כרחך ואין לו
דומה לא במקרא ולא בתרגום ורז"ל שמשו
בו הרבה ועשו ממנו פעל אף בהפעיל הכריח מכריח
מוכרח אכריח יכריח והשם הכרח ׃

תילים ק"ח **כרך** מי יובילני עיר מבצר ׃ מי יוביל יתי עד
כרכא דרומי ׃ ולא מצאתי במקום אחר
שתרגום של עיר כרך ואולי מזה מה שתרגום אונקלוס
במדבר י"ג והערים בצורות וקרויא כריכן ופירש רש"י עטל בלשון

ſue 18. Cæterum illud וכפר העמוני Ionathan Chaldæus nõ trãſ-
tulit quòd fortaſsis, ut apparet, arbitratus ſit eſſe nomen
propriũ. Similiter & Rabbi Schelomo, cęteriq; interpre
tes non interpretati ſunt. Quod itẽ in Eſther legitur, cap.
9. In ciuitatibus non muro ſeptis. Thargum tranſtulit,
בכפרנין id eſt, In pagis, Germanicè Dœrffer, Italicè Vil-
le: quique in illis habitant uocant כפריים id eſt, Villici.
Cuius ſingulare eſt, כפרי Germanicè Bauvuer, Itali-
cè Villano.

CEZAD] Inuenies in Radice כזד quoniam
ibi eſt domus eius.

CAraz] Et Præco clamauit in exercitu. ibi nomen
eſt formale. Nomen eius ſubſtantiuum eſt כרוז prę
conium. Cuius uſus eſt in Thargum, in hunc locum,
Exod. 35. Fecerunt uocem tranſire per caſtra. Thargum, Fecerunt
tranſire כרוז præconium. Hinc deducitur uerbum in
Dan. 5. Coniugatione Hiphil. ut, Et fecerunt præconizare ſuper
eum. Et apud Rabbinos legitur, Tollit faſciculos, & facit
præconizationem. Et nomen quod uenit ab hac Coniuga
tione הכרזה præconizatio.

CArach] Vi tollam] Thargum, בעל כרחך id eſt,
1. Sam. 2. te inuito, nolis uelis. Nec amplius inuenitur, neque
in Biblia, neque in Thargum. Cæterum Rabbini crebrò
utuntur, deducentes ab eo Verbum, ſed tantum in Coniu
gat. Hipil. ut הכריח fecit cogere מכריח faciens cogere מוכרח
coactus אכריח cogã יכריח coget. Et Nomẽ הכרח coactio.

CArac] Quis deducet me in ciuitatem munitam?
Pſal. 108. ibi Thargum habet, Quis deducet me uſq; ad ciuita-
tem Romam. Nec inueni in ullo alio loco, quod Thar.
pro עיר uoce hebraica ponat כרך Hinc fortaſsis eſt, quòd
Num. 13. iſtum locum, Ciuitates munitæ, Onkelus reddidit קירוי
כריכן id eſt, Ciuitates (muro) cinctæ. Rabbi Schelomo
exponit per עגול quod in lingua Syriaca rotundũ ſignifi-
Y 3 cat,

ארמי וכן רוב לשבא בצורה ומצורה תרגום בלשון כרך עיין במתורגמן ׃ ובדברי רז״ל כרך גדול של רומי בכרכי הים כרכין המוקפין חומה ׃

אסתר ח׳ **כרך׃** ותכריך בוץ תרגום מכריך בוצא לשון עטוף
שמואל ב׳ יט וכן לאט את פניו ׃ כריך אפוהי וכן לוטה
שמואל כ׳ בשמלה מכרכין בשושיפה ׃ ומזה קראו למלבושים שמעטפין בהם המתים תכריכין בר מינן ׃

כרך׃ שם זה נופל על מדת וכמות ספר ׃ כמו שאומרים שני ספרים בכרך אחד ובלשון רבים ב׳ או ג׳ כרכים והוא לשון קשירה ואגודה ׃ תרגום
בראשית ל״ז מאלמים אלמים מכרכין כריכן ואולי הוא משרש שלפניו לשון עטוף כי בימים הקדמונים היו הספרים בלתי קשורים והיו גוללים אותם כספר תורה ומזה בקראת ספר אסתר מגלה לפי שגוללין אותה וכן קורין לספר בלשון רומי וואלומין לשון גלילה ׃

שיר ד׳ **כרכום׃** נרד וכרכום הכל פותרים אותו מין בושם הנקרא בלעז ובלא״ז זאפרן וכן בערבי בקרא זעפרן ובלשון רומי גם כן כרוכום וכן תרגום של מור אהלים
משלי ז׳ וקנמון מורא כרכומא וקנמא אבל נרד וכרכום תרגומו
שיר ה׳ Murex רשח ומוריקא ׃ ונקרא הכרכום מוריקא על שם צבעו שהוא ירקרק בלשון אשכנז געל ובלעז וואלו וכן נהפכו
ירמיה ל׳ כל פנים לירקון פירוש לצבע כרכומית וכן הקובעים

Plęrunq; item uocabulũ קרית & קריה in Tharg. per כרך transfertur. Vide in Thargum. Et apud Rabbinos legitur, Ciuitas magna Roma. Item, Et in ciuitatibus maris. Ciuitates quæ cinctæ ſunt muro.

Eſther.8. CArac] Et pallium byſsinum. Thargum habet מכריך בוצא Vocabulum hoc ſignificat, inuoluere, operire.
2.*Sam*.19. Vnde, ubi textus Hebraicus dicit, Rex uerò inuoluit fa-
1.*Sam*.22, ciem ſuã, Tharg. habet כרך אפוהי. Item, Ecce ipſe inuolutus eſt panno. Tharg, בשושיפא Hinc eſt quôd ueſtem, qua mortuos inuoluunt תכריכין appellant.

CHerech] Nomẽ eſt, quo cũ forma tũ quantitas libri ſignificatur. ut quum dicunt, Duo libri in uolumine uno. Et in plurali numero dicitur, Duo aut tria uolumina. Significat autem propriè colligationem & congregationem. Vnde Thargum, quod reſpondet huic loco, Ecce
Gene.37. nos ligabamus manipulos, eſt, מכרכין כריכן. Et fortaſsis etiã hoc uocabulũ deductũ eſt à priori, quod inuoluere ſignificat: Olim enim libri non ligabantur, ſed inuoluebantur, ſicut adhuc hodie liber Legis (quem Iudęi ספר תורה appellant.) Inde & liber Eſther à uoluendo מגלה uocatur. Eadẽ de cauſſa librum, uolumen Latini à uoluendo nuncupant.

Cant.4. CArcom] Nardus & Crocus. Omnes interpretantũ ſpeciẽ aromaticã, quæcùm à Germanis, tum ab Italis Saphra uocatur. Similiter & in lingua Arabica Sephran dicitur. Necnon & in Romana lingua כרכום. Vnde &
Prou.7. Thar. in hunc locum, Myrrha, aloë & cynamomo, habet, Myrrha, croco &c. Sed in Canticis, cap.4. Nardus & crocus. Thargum dicit רטן ומוריקא uocatur autem crocus מוריקא propter flauum colorem, Germanicè Gel, Italicè Iialo. Vnde iſtius loci, ubi dicitur, Et uerſæ ſunt omnes
Hier.30. facies in pallorem. Senſus eſt. In colorem croceum. Hinc eſt quod pilei, quos Iudæi geſtant in prouintia Vene-

שנושאים היהודים במדינת וויניציא בקראו כובעים
כרכומין ואני עשיתי סימן לפרט השנה בעת ההיא כל
ישעיה ס״ו רואהם יכירום רואיהם בגימטריא רט״ו יכירום לשון
כרכום ׃

כרס כל כרס שבאיוב משלי תלים מתורגם בלשון
תהלים כ״ב כרס כי אתה גוחי מבטן אפיקתני מכריסא
ירמיה נ״א ומבטן אמי מכריסת דאמי ובמצא בפסוק מלא כרשו
כתוב בשין ותרגום יונתן בית אוצריה ׃ ובדברי רבותינו
זכרונם לברכה הכרס הפנימי הוא בלשון אשכנז פאנץ
ובלעז פאנצא או טריפה ׃

כרע עד שיבא הכתוב השלישי והכריע ביניהם
וכן היה מכריע את כלם הוא ענין הטיית
הדבר על אחד מן הצדדים וכן הטיית המאזנים בלשון
אשכנז אובר וועגן ׃

שמות כ״ח **כשט** שארה וכסותה תרגם ירושלמי מזונה ותכשיטת
רות ג׳ וכן ושמת שמלתיך עליך ותשוי תכשיטך עלך
יהושע א׳ ומזה תרגם יונתן אז תשכיל בכן תכשט ונראה לי שהוא
ענין חשוש והכף והקוף מתחלפין עיין בשרש קשט ׃

אסתר ח׳ **כשר** וכשר הדבר לפני המלך הוא תאר כמו ישר
ואין לו עוד ריע במקרא רק בקהלת ח פעמים
וכלם לשון יושר ונכונה ׃ אבל רבותינו זכרונם לברכה
שמשו בו הרבה לענין אסור והתר והכלל כי מלת כשרה
היא כשרה להאמר בהפוך מהרבה דברים ׃ כגון הכף
האסור כשר והכף הפסול כשר הכף הטרפה כשרה הכף
הנבלה כשרה מה שאין כן ענין טרפות שאינו נופל רק
על ענין אכילה כמו שכתבתי בשרשו ׃

in prouincia Venetorũ uocantur קובעים כרכומים id eſt pilei crocei ſeu flaui. Atq; ego ſignum feci quo numerus anni qui tum currebat cognoſci poteſt, Nempe locum iſtum

Eſa.61. apud. Eſaiam כל רואיהם יכירום id eſt, Omnes qui uiderint eos, cognoſcent eos. Nam רואיהם Geometrice in numero facit רנ״ו 256. Et יכירום deſignat כרכום.

CHeres] Omne בטן quod in Iob, Prouerb. & pſalmis

Pſal.22. legitur in Tharg. per כרס transfertur. Vt, Quoniam tu extractor meus es ex utero, ibi Thar. habet מכרסיה Item, De uentre matris meæ. Thar. מכרסות דאמי Inuenitur etiã in Hebræo, ſed cum litera Schin ſcriptum. ut, מלא כרשו im-

Hiere.51. pleuit uentrum ſuũ. Legitur item & apud Rabb. ut, Venter interior, Germanice pantz, Italice panza uel trippa.

CAra] Donec ueniat uerſus tertius & diſcernat inter eos. Itẽ, Præpõderaret omnes. Inclinationẽ rei ad alteram partem ſignificat, Item inclinationem lancis trutinæ, Germanice vbervuegen.

Exod.21. CAſchat] Victum eius, & operimentum eius. Tha. Hieroſolymitanũ habet מזוניה ותכשיטיה Cibum eius &

Ruth.3. ornamentum eius. Item, Ponesq; ueſtimenta tua circum te Tharg. Et pones ornamentũ tuum ſuper te. Hinc eſt quod

Ioſue 1. Ionathan Chaldæus hunc locum. Et tunc prudenter ages, reddidit, per בכן תכשט Et mihi uidetur idẽ ſignificare quod קשט mutato ſcilicet Cuph in Caph uide in Radice קשט.

CAſcher] Et congruũ fuerit hoc uerbum corã rege. Nomen eſt adiectiuũ idem ualens quod ישר id eſt, rectũ. Nec amplius inuenitur in Biblia præterq; in Eccleſiaſte ubi quinquies ponitur. Et ubiq; ſignificat rectitudinẽ & conuenientiã. Rabbini frequenter utuntur ubi mentio fit prohibiti & liciti, In ſumma, hæc dictio כשרות conuenit dici per contrariũ ſiue antitheſim de multis rebus, ut contrarium rei prohibitæ & inutilis uocant כשר itẽ contrariũ mulieris menſtruatæ eſt כשרה Hoc aũt non fit cũ uocabulo כשרות quod tantũ de cibo illicito dici cõuenit ſicut ſcripſi in radice eius

Z Cath

כת חורין לחברותא אחת כת באמרם כת חנפים כת מספרי לשון הרע ובלשון נקבה כתה והרבוי כתות כמו שאמרו פסחי צבור נשחטים בשלש כתות נכנסה כת ראשונה וכו׳ אבל בתרגו׳ לא נמצא כתות
איוב א׳ וב׳ רק כתי בסמיכות כמו תרגום של ויבאו בני האלהים דאיוב
איוב ל״ח שביהם מתורגמין כתי מלאכיא וכן ויריעו כל בני האלהים כל כתי מלאכיא ועקר שרש המלה כתת בראיית תרגש ׃

כתב רבותינו זכרונם לברכה קראו לפסוק כתוב באמרם שני כתובים המכחשין זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ׃ ועוד קראו לחלק השלישי של העשרים וארבע כתובים לפי שאחד עשר הספרים ההם כתובים ברוח הקדש ולא בנבואה והה פרש שבין הנבואה ורוח הקדש כבר באר הרד״ק בהקדמתו לספר תהלים וכן נקראו בלשון יון הגיו גראפא פירוש כתב קדש ׃ וכן כשאומרים אבחנו בתפלתנו בדברי קדשך כתוב לאמר או בכתבי הקדש רוצה לומר כתובים ׃

כתב יש מקומות שקורין לסופר כתב בדגש חתיו והוא מלשון ערבי וכן פירש רש״י ז״ל
תענית ו׳ ומכתבים עמל כתבו לשון ערבי הוא וכן יש מן התוכבי שקוראין לכוכב שבגלגל השלישי כתב לפי שהוא ממונה על הלמוד והכתיבה

CAth] Vocant ſocietatem aliquam כת id eſt, ſecta. ut, Secta hypocritarum, Secta obtrectatorum. Et in fœminino genere dicitur כתה & in numero plurali כתות ut cum dicunt Victimæ Pæſach pro cœtu populi mactabantur à tribus ſectis, intrabat prima ſecta &c. in Thargum uerò non inuenitur כתות ſed כתי habens formam Regiminis. Vt, Iob. 1. cap. Et uenerunt filij dei: Thar-
Iob 38. gum Cœtus angelorum. Item, Cum iubilarent omnes filij dei. Thargum, Omnes cateruæ angelorum. Radix unde hæc uox originem trahit eſt, כתת id quod oſtendit Punctum Daggeſch.

CAthab] Rabbini uerſum bibliacū כתוב uocant. ut, cum dicunt, Duo ſunt uerſus qui ſibi inuicem contrarij eſſe uidentur donec ueniat tertius uerſus, &c. Tertiam quoque partem Bibliorū (quem Iudæi à numero 24. librorum עשרים וארבע uocant) כתובים appellant, eò quòd undecim iſti libri (qui in hac parte continentur) per afflatum ſpiritus ſancti conſcripti fuerunt, & non per prophetiam. Quid uerò diſcriminis ſit inter prophetiam & ſpiritū ſanctum, declarauit R. D. K. in præfatione ſua ſuper librū pſalmorum, Similiter & in græca lingua Hagiographa, id eſt, ſacra ſcripta uocantur. Hinc eſt, quod & nos dicimus in præcationibus noſtris. In uerbis ſanctitatis tuæ ſcriptū eſt &c. uel, in ſcriptis ſanctitatis dictum eſt, qua formula loquendi intelligimus כתובים. id eſt, Agiographa.

CAthab] In quibuſdam locis uocant ſcribam כתב Thaph dageſſato. Eſtq; uocabulum arabicum quemadmodum & Rabbi Schelomo explicat in hoc loco Eſa. cap. 10. ומכתבים עמל כתבו ubi dicit R. S. quod מכתבים ſit uocabulū arabicū Sunt præterea quidā inter Aſtronomos qu ſtellam ſeu ſidus quod eſt in tertia ſphera כתב appellant Eò quod præſit doctrinæ & ſcripturę. Hinc eſt, quod

וכן בספר מחברות עמנואל כשנשאל כוכב מה עניניו השיב · חכת הסופר במתינו ועוד בו באחד משיריו וזה לשונו כי כן כוכב נקרא כתב הכת כוכב בתיו בית תיו פירוש בתולה תאומים ׃

כתב הודין לאדם שהוא בעל צחיות בדבורו וממשל משלים כתב והוא מהענין הראשון פי' סופר כי כן בימים הקדמונים היו בעלי צחיות ומושלי משלים כותבים דבריהם על פתחי בתי הנדיבים או ברחובות הומיות בסתר כדי שלא יודע מי הוא הכותב · וכן מנהג עוד היום ברומי ואותן הדברים נקראים כתבות · ורוב העולם טועים וסבורים שהוא כתוב בטית כטוב וכטובות מלשון טוב ואינם מבחינים בין רע לטוב ׃

כתובה השטר שעשה הבעל לאשתו בשעת הנשואין נקרא כתובה סתם וכן אמרו האשה בכתובה

בראשית כ"ה פלגש בלא כתובה · וכן תרגום ירושלמי מהר ומתן פורן וכתובתא · ואין כותבין כתובה בלי ויו את על פי שהבית דגושה ׃

נשלמה אות הכת
לכן לאהי מרום נכת
אות הלמד

ויקרא כ"ג שיר ז' **לולב** כפות תמרים תרגום אתרוגין ולולבין וכן דמתה לתמר כלולבי דתמר פי' הסעיפים העליונים שבראש אלן התמרים נקראים לולבין

legitur in libro Emanuelis. cum rogatus eſſet, quæ eſſet ratio ſiue cõdito ſtellæ (quam כוכב uocãt) reſpondit Theca calamaria in lumbis eius &c. Et iterum in quodam carmine in hunc modum dicit, Simili modo כוכב uocatur כתב Caph ſignat כוכב & ביתו id eſt, domus eius, ſunt Beth & Taph, hoc eſt, uirgo & Gemini.

CAthab] Vocant hominem qui nouit eleganter loqui, quiq́ in promptu habet parœmias ſiue ſententias כתב Eſtq́ eiuſdem cum præcedenti Radice ſignificationis, hoc eſt, idem ualet quod סופר id eſt, ſcriba, notarius. Erant enim olim homines facũdi & parabolarum inuentores qui uerba ſua ſcribebãt in foribus magnatum. Et in plateis ubi erat concurſus hominum, idq́ clam faciebant ut non ſciri poſſet quis nam adſcripſiſſet, qui ſane mos adhuc hodie durat Romæ. Inde eſt etiam quod nos adhuc hodie eiuſmodi uirum כתב appellare ſolemus, & uerba eius כתובות id eſt, מהתלות hoc eſt, facetias. Et multi errãt putãtes ſcribi cum Teth כטב & כטבות quaſi ueniat à טב id eſt, bonũ, uerùm illi non probant quid malum & bonum ſit.

CEthuba] inſtrumentum literarum quod facit maritus uxori ſuæ tempore nuptiarum abſolute כתובה uocatur, id eſt, dos. Inde eſt quod dicunt, Vxor dicitur quæ dotem habet, Concubina uerô quæ non habet dotem. hac uoce uſus eſt author Thargum Hieroſolymitani in iſto
Gen.34. loco. Dotem & munus Thargum פורן וכתובתא Neq́ ſcribitur כתובה abſq́ Vau tametſi Beth habeat Daggeſch.

FINIT CAPH ET INCIPIT LItera Lamed.

Leuit.23. LALAB] Frondes palmarum. Thargũ Ethrogim & Lulabin. Item, Similis eſt palmæ. Thar.
Cant.7. Sicut ſpatulæ Palmæ. Expoſitio, ſurculi ſupremi qui ſunt in capite arboris Palmæ uocãtur לולבין Sunt item

בכלן הבית דגושה ׳ ויש אומרים שנקראים כן לפי שהם
כלב התמר ובלשון אשכנז פולם וכן בלעז פאלמא ׃

לילית אך שם הרגיעה לילית רש"י פירש שם שדה תרגום יונתן ליליין בלשון רבים ׳ וכן בפסוק — ישעיה ל"ד
ביומים ההם כשבת המלך בתרגום ירושלמי שדין ולילין — אסתר ח'
נמצא כתוב שאותן מאה ושלשים שנה שהיה אדם פרוש
מחוה באו שדים ונתחממו ממנו והוליד שדין ורוחין
ומזיקין ׳ ובמקום אחר מצאתי ארבע נשים הם אמות
השדים לילית ונעמה ואוגרת ומחלת ׳ ובספר בן סירה
בשאלה הששית ששאל נבוכד נאצר אותו וזה לשונו
מפני מה הנבים מתים כשהם בני שמונה ימים אמרו לו
מפני שלילית הורגת אותם והאריך שם הרבה והניתי לכותבם
כי אינני מאמין בהם אך מנהג פשוט בינינו האשכנזים
שעושין עגול סביב כותלי החדר ששוכבת בה היולדת עם
נתר או גחלים וכותבין בכל כותל אדם חוה חוץ לילית
ובפתח החדר מבפנים כותבין שמות שלשה מלאכים אלו
סנוי וסנסנוי וסמנגלות כמו שמסרה להם לילית בעצמה
בשעה שרצו המלאכים האלו לטבוע אותה בים כל זה
מבואר היטב בספר בן סירה יעיין שם מי שמאמין בו ׃

לוה לשון לויה לא נמצא במקרא ורבותינו ז"ל שמשו בו הרבה אך בבנין פעל הדגוש כגון
אין מלוין אותו לא בכסף ולא בזהב וכולי אבל בתרגום בא
בלשון הפעיל כמו וישלחו אותו ואלוויאו — ראשית י"ב

qui putant ſic appellatos eò quòd creſcunt in corde(id eſt, medio)palmarum,Germanicè palm Italicè palma.

Eſa. 34. LIlith] Quin & Lamia ibi quieſcet. Rabbi Schelomo dicit eſſe nomen dęmonis, atq; Ionathan tranſtulit לילין in plurali numero. Sic quoq; & in iſto uerſu. In die-
Ruth. 1. bus illis cum ſederet Rex &c. Tharg. Hieroſoly. מזין לילין dęmones & lamias, Inuenitur porrò ſcriptum quod in centum & uiginti annis quibus Adam continuit ſe ab uxore ſua Hauah, uenerint ad eum dæmònes & conceperint ab eò ſicq; genuerit dæmones & ſpiritus, Lamias & Lemures. Et in alio loco inueni. Quatuor eſſe matres dæmonū, Lilith, Naēmah, Ogereth, et Machalath, In libro quoq; Ben Sira quæſtione. 60. legitur, quod Nebucadnezar interrogauerit eum hūc in modum. Quam ob cauſam pueri octo dierum moriuntur? Cui reſpondit ille. Eo quod Lilith occidit eos, qua de re ibidem multa prolixe tractat, quę huc adſcribere mihi faſtidio fuit quādoquidē illis nullum adhibeo fidem. ueruntamen mos inoleuit inter Iudæos præſertim Germanos quod faciunt circulū per circuitū in parietibus cubiculi in quo iacet puerpera cū creta, aut carbone ſcribūtq; in ſingulis parietibus, Adā Hauah, Chutz, Lilith. Atq; in oſtio cubiculi interiori ſcribūt nomina triū angelorum qui ſunt Senoi, Sanſenoi, & Sanmangeloph, quemadmodum tradidit illis ipſa Lilith ea hora qua uoluerūt eam ſuffocare in mari. Totum iſtud bene explicatum habetur in libro Ben Sirah quē ipſum uidere poteſt qui huic rei fidem habet.

LAuah] Vocabulum לוה non inuenitur in Biblia, ſed apud Rabbinos frequens eſt, idq; in Coniugatione Piel Daggeſſata. ut, cum dicunt. Non conducunt eum neq; argentum neq; aurum &c. Cæterum in Thargum uenit uſurpatum in Hiphil. ut, Et emiſerunt eum
Gene. 12. Thargum. Et comitati ſunt eum. Itē, Ambulabat cum eis

ut illos

סוטה מ״ו וכן הלך עמם לשלחם לאלוויותהון והשם לויה כמו שאמרו
דברים כ׳ בעגלה ערופה לא פטרנוהו בלי לויה בלשון אשכנז
גילייטן ובלעז קונפנייאר ׃

תהלים ק״ד **לויתן** לויתן זה יצרת כן שם התנין הגדול אשר
בים והנזכר בסוף איוב ואומרים שעתיד
הקדוש ברוך הוא יעשה ממנו סעודה לצדיקים ׳ ועיין
בשרש יוכבה ׃

לול כבר כתבתי בשרש אלולי כי תרגום לולי
ולו ואלו בחירה תרגום אלולי והוא מלה
מורכבת מן אם ולא ועל הרוב הם מתורגמין אילולי פון
ויש ספרים כתובים שתי מלות ויש ספרים מלה אחת
אלולפון ובארנו היטב בשרש פון ׃

לח ענין לחות ידוע שהוא הפך היבש והשם
דברים ל״ד ולא נס ליחה הנפרד ממנו ליח בלשון זכר
ובדברי רבותינו זכרונם לברכה ליחה סרוכה בלשון נקבה
שופטים ט״ו וכן כתב רש״י על לחי חמור טריה וזה לשונו ראיתי בספר
רפואות שקורין לליחה היוצאת מן המכה טרי ובלשון
רבות ליחות או ליחיות כמו שאמרו הפילוסופים מזג האדם
מורכב מארבע לחות כמו שיתבאר בשרש מזג ובדברי
רבותינו ז״ל כפלו מלת לח ואמרו לחלוחית באמרם עדיין
לחלוחית בית דוד קיים ׃

לטרא בלשון רבותינו זכרונם לברכה ליטרא זהב
ובלשון רבים ליטרין והוא לשון יון ממש
ובלעז ליברא ובלא״ פפונד ועוד עיין בשרש סלע ׃

Gen.18. ut illos emitteret. Thargum, Vt comitaretur eos. Inde uenit nomen ſubſtantiuum לויה comitatus, quo utuntur alibi Rabbini, ubi loquuntur de uacca ruſa, Nō dimiſimus eum absque comitatu, Germanicè. Geleiten, Italicè akonpaneiar.

Pſal.104: LIuciathā] Leuiathā ille quē formaſti: Nomē eſt magni draconis, qui in mari degit, cuius mētio fit in fine libri Iob. Et dicūt (Rabbini) Deū ex illo in futuro ſeculo paraturū conuiuium pro iuſtis, de quo uide in Rad. תנין

LVI] Antea ſcripſi in Rad. הלואי Thar. quod respōdet לו & לוי quod cū Hirec ſcribit̄ eſſe הלוי quæ dictio eſt compoſita ex הא & לו Et ferè in Tharg. redduntur per הלואי מן ita ut in quibuſdam libris ſint duæ dictiones, in alijs uerò una dictio, hoc modo הלואימן de quo amplius loquar in Radice מן.

LAch] Significatum uocis לחות notum eſt. Cuius contrarium eſt יבש Aridum, ſiccū. Inde nomen ſub-

Deut.34: ſtantiuum, cuius uſus eſt in iſto loco, Nec fugit uiror eius: cuius abſolutum, ſi ſepares ab eo pronomen, eſt לח id eſt, uiror, ſiue humor, maſculini generis. Apud Rabbinos tamen legitur ליחה סרוחה id eſt, Humor fœtidus, in fœminino genere, quam uocem ponit & R. Schelomo in ſuo Pe-

Iud.15. ruſch in hunc locum, Mandibulam aſini putreſcentem. ubi ſic dicit, Vidi in libro medicinali, quod humorem, qui exit è uulnere מי uocāt. Et in plurali fœminino dicit̄ לחויות uel לחות quod uſurpant philoſophi, quum dicunt, Complexio hominis compoſita eſt ex quatuor humoribus, ſicut declarabitur in Radice מזג. Porrò Rabbini gemināt dictionem לח & dicunt לחלוחית. ut quum dicunt, Adhuc humor, ſeu uiror domus Dauid durat.

LItra] Apud Rabbinos legitur Litra auri. & in plurali Litrin: Eſtq; planè græcum uocabulum, Italicè Libra. Germanicè Pfund. Vide amplius in Radice ליטר.

לית תרגום של אין לפעמים לית
במדבר כ׳ כמו אין לחם ואין מים לית לחמא ולית
מיא והיא מלה מורכבת מן לא ומן אית תרגומו של לא
יש לא אית ומאד נהגו בו בעלי המסורת ושם ביארתיה
היטב עיין שם ׃

לכלך ענין טנוף ומזוהם לא נמצא במקרא רק
איוב ל״ג וזהמתו חיתו לחם ותרגום כתבנית שור
תהלים ק״ו אוכל עשב דאכיל עשבא ומזוהם פי׳ רש״י בשעה שהוא
אוכל עשב מוציא צואה רבה ומלוכלך בה פירוש בערוך
ענין לחלוחית ויש לומר שהכה והחית מתחלפין כמו
סרך וסרח עיין בערוך סרח ׃

למד עיין בשרש תלמוד ושם אבאריהו גם זכרתיו
בשרש גמרא ׃

לסטס בלשון יון קורין לגזלן ליסטיס וכן בדברי
רז״ל ליסטים מזויין ובלשון רבים הפילו
הסמך האחרונה באמרם באו עליו לסטין לתפשו וכן
עשו במלת אפיטרופוס בלשון רבים אמרו אפטרופין עיין
בשרשו ונראה לי לפי שהסמך האחרונה איננה מן היסוד
רק היא נוספת בסוף רוב השמות בלשון יון ורומי כמו
אליכסנדרוס ודומיהו ׃

תהלים קי״ד **לעז** מעם לועז ׳ כל לשון שאינו לשון הקודש
נקרא לועז ותרגומו מעמא ברבראי וכן
הנוצרים קורין לכל לשון שאינו לשון רומי ברברו ומה
שאנחנו קורין היהודים שבאיטליא לועזים סתם נראה לי
הטעם לפי שהם מייחסים את עצמם לעיר רומי ואולי
הראשונים שבאו לרומי מגלות בית שני לא ידעו לשון
הקדש כמו שמשמע בעזרא לכן קראו אותם

Num.20. LEth] Tharg. quod reſpondet negatiuæ אין non, aliquando eſt לית. ut, Cum non ſit (nobis) panis & aqua. Tharg. לית לחמא ולית מיא Eſt autem dictio compoſita ex לא & אית quæ in Chaldæo reſpondent לא איתים id eſt, Non eſt, uel, Nõ ſunt. plurimũꝗ; utunt̃ eo authores Maſoreth. ubi etiã (ſcilicet in Rad. מסרת) bene explicaui. uide ibi.

Iob 33. Pſal.106. LIchlech] Vocabulum hoc inquinationem & ſorditiem ſignificat. Neque inuenitur in Biblia, niſi in iſto loco. ut, Execretur tanquam rem fœdam uita eius panem. Legitur tamen in Tharg. ſuper Pſal. ut, In ſimilitudinem bouis comedentis herbam. Tharg. In ſimilitudinẽ bouis, qui comedit herbam, & coinquinat ſe. Quem locũ R.S. ſic exponit, In hora qua comedit herbam, educit ſtercus multum quo inquinatur. In Aruch Thalm. exponit̃ pro לחלוכית Et quidam dicunt Caph & Heth inter ſe permutari, ſicut fit in סרך & סרח. Vide in Aruch. (למוד.

LAMAD] Vide in Rad. Thal. memini etiã eius in Rad.

LIſthes] In Græca lingua raptorem ליסטיס appellãt, qua uoce & Rabbini utuntur. ut quum dicunt, Prædator armatus. In plurali numero tollunt Sameth poſtremum: & dicunt ליסטים. ut, Venerunt ad eum raptores, ut caperent eum. Idem faciunt cum dictione אפיטרופוס in plurali num. dicentes, אפיטרופין. Vide in Rad. eius, Mihi tamen uidet̃ Samech ultimũ nõ eſſe de ſubſtãtia (thematis.)

Pſal. 104. LAaz] De populo barbaro. Omnis lingua, quæ nõ eſt Hebræa uocatur לעז. Et Thargum in citato Pſalmo, habet, מעמא ברבראי id eſt, De populo barbaro. Similiter & Chriſtiani, quamuis linguam quæ non eſt Romana, barbarã uocãt. Et ꝙ nos Iudæos, qui ſunt in Italia לועזים abſolutè nũcupamus, uidet̃ mihi hæc eſſe ratio, quòd nobiliores ſe eſſe arbitrãtur, propter ciuitatẽ Romam. Aut fortaſsis inde eſt, quòd priſci illi Iudæi, qui in deſolatione ſecũdi templi captiui uenerũt Romã, nõ ſciuerũt linguã, ſicut eſt colligere ex Ezra, ob id uocauerũt eos

לועזים עד היום הזה וכן המפרשים הצרפתים והספרדים
כשרוצים לבאר איזה מלה בלשון צרפתי או ספרדי
אומרים בלעז ׃

לפי לפי כך ולפי זה אבאר בשרש פי ׃

לקה בדברי רבותינו זכרונם לברכה למה לקו
שבוים וכן ובמצרים לקו כן כל לשון הכאה
שאינה אלא לרדות וליסר מתורגם בלשון לקה כמו ויכו שמות ה׳
שוטרי בני ישראל ולקו סרכי בני ישראל וכן ארבעים יכנו דברים כ״ה
תרגום ילקיניה ושאר לשון הכאה מתורגם בלשון מחא
וקטל והשם מלקות בתוספת מם וכשהחמה או הלבנה
לוקין קורין לו לקוי ובלשון רומי ויון קורין לו קליפסיס
ואומר אני שלשון לקה אינו לשון הכאה כי הפעלים
ממנו הם פעלים עומדים והיה לנו לומר למה לקו שבויים
וכן במצרים לקו בבנין פעל או בפעל גלקו ואינו אלא
לשון קבל בלשון אשכנז ליידן ובלעז פאטיר ׃

נשלמה אות הלמד
בשם אשר דעת לאדם מלמד

אות המם

מומחה בדברי רבותינו זכרונם לברכה קמיע ממחה
רופא מומחה פירוש דבר טוב ובדוק
ומנוסה בקרא מומחה ובעל הערוך הביאו מלשון ומחה
אל כתף ים כנרת ואני לא ידעתי לכוון דמיונו זה ואם במדבר ל״ד
יש לדמותו לאחד מלשונות המקרא אדמהו ללשון

לועזים uſq; in hodiernum diem. Hinc eſt quòd interpretes Gallici & Hiſpanici, quum uolunt explicare aliquā dictionem, uel in Gallica, uel Hiſpanica lingua, dicunt בלעז.

LEPHI] לפיכך & לפי תם declarabo in Rad. פ.

LAkah] Quare uerberati ſunt captiui? Item, Et in Aegypto percuſsi ſunt. Vbicūq; item mentio fit percuſsionis, quæ fit cauſa dominationis, & caſtigationis, in Thargum ſemper ponitur uocabulum לקה. ut, Et percuſsi ſunt Præfecti filiorum Iſraël. Tharg. ולקו סרכי. &c.

Exod. 5. Deut. 25. Item, Quadraginta plagis uerberet eum. Thar. ילקיניה reliqua uerò uocabula percuſsionis transferuntur per, מחה & קטל. Inde uenit & nomen Subſtantiuum cum ſuperaddito Mem. ut מלקות, Quū itē Sol, uel Luna uerberantē, uocatur hoc ipſum לקוי id quod in lingua Ro. Eclypſis appellatur. Ego autem dico uocabulum לקה non percuſsionem ſignificare, quū uerba, quæ ab eo ueniāt, ſint abſoluta. Vnde dicendum fuerat in locis (ſuprà citatis) לקו מכוים. Item לקו מוכים in Coniugatione ſcilicet, Pual, uel Niphal. Sed pati potius ſignificat, Germanicè Leyden, Italicè פטיר.

FINIT LAMED, ET
incipit Mem.

MVmcheh] Apud Rabb. legitur, Ligatura probata, Medicus probatus. Expoſitio. Res quę bona eſt, probata & tentata uocatur מומחה. Et author Aruch deducit à uerbo מחה quod legitur Num. 34. Pertingetq; ad latus maris Cinereth. Verùm ego non uideo, quam ſimilitudinem inter ſe habeant. Quòd ſi deducendum eſſet à ſimili uoce Bibliaca, mallem

Pſal. 66. potius ab illa deducere. Holocauſta מחים &c. quod uenit à

עולות מיחים לשון מוח שהוא שמן ונבחר בך הרופא תילים מ"ה
הממהה נבחר וטוב ׃

ממון בצע ורכוש וחון על הרוב מותרגמין ממון
או ממונא ובסמיכות כל הון ביתו כל ממון
ביתיה בלשון אשכנז האבא ובלעז רובא ׃ משלי ו'

ממש מלאכים ממש וכן אין בו ממש פירוש
דבר ברור וקיים שיש בו ממשות בלא"ע גיודיס
ובלעז צירטו ובפסוק וימש חשך פי' רש"י לשון ממשות שמות י'
מלשון ממשש בצהרים ואינו מחוור כי שרש ממשש דברים כ"ח
משש בשתי שינין וממש שרשו ממש בשתי ממין ׃

מאן בדברי רז"ל איכא מאן דאמר פירוש יש
מי שאומר וכן ליכא מאן דפליג פירוש
לא יש מי שחולק על זה ודומיהם רבים כלהון כתיבין
באלף והוא תרגום של מי כמו מי ומי ההולכים תרגום שמות י'
מן ומן דאזלין כלהון כתיבין בלי אלף בתרגום וזה לפי
שהתרגום הוא מנקד ואין צריך לאלף אבל התלמוד
שאינו מנקד אם היה כתוב בלי אלף לא היה הפרש בין
מן ומן ׃

מאן מצאתי שרוב לשון כלי מותרגם בלשון מן
חסר אלף כמו כל כלי פתוח כל מן פתיח ׃ במדבר י"ט
וישחתו כלי אחר מן אוחרן והלכת אל הכלים אזילי ירמיה י"ט
למניא ׃ אבל באיוב משלי תלים כלן מותרגמין מאן רות ב'
באלף כמו ככלי יוצר כמאן דפחר וכן בדניאל מאני תילים ב'
דדהבא ובעזרא מאני דבית אלהא כלהון כתיבין באלף ׃ דניאל ה' עזרא ח'

מוהל הורין לאדם המל את התבואה מוהל בהא
נוספת והוא לשון תרגום כי תרגום

cabulo מוח id eſt, cerebrum quod ab eo quod pingue & electumeſt dicitur. Vnde & medicus probatus מומחה uocatur q.d. electus et bonus.

MAmon] נכסי, נכסים, & הון Plerunq; in Tharg. redduntur per ממון aut ממונא Et in Regimne dicitur ממון Memon. ut, Totam ſubſtantiam domus ſuæ rependit. Thar. ממון כל &c. Germanicè. Hab, Italicè Roba:

Prou.6. MAmaſch] Angeli ueri. Item, Non eſt in eo ſolidũ, aut firmũ. Expoſitio, Res certa & firma, in qua eſt ſoliditas uocatur ממש Germanicè Gevuiſs, Italicè certo,

Exod.10. Vnde in Verſu וימש חשך exponit R.S. pro palpare, deductum ab illo, Eris palpans in Meridie: ſed hoc non eſt

Deut.28. clarum, Nam Radix ממשש eſt, משש cum duobus Schin, Radix autem ממש habet duo Mem.

MAn] Apud Rabbinos legitur, Eſt aliquis qui dicit, Expoſitio eius eſt מי שאומר Item, Nemo eſt qui contendit de hac re. Expoſitio, לית מאן דפליג על דא Omnia

Exod.10. ſcribuntur cum Aleph. Eſt autem מאן Thar. quod reſpondet uoculæ Hebrææ מי ut, Qui ſunt, qui abibunt? Tharg. מן ומן דאזלין. Omnia ſcribuntur ſine Aleph in Thar. quod ideo fit, quia Tharg. eſt punctatum: propterea non opus eſt ſcribere מאן cum Aleph. Sed in Thalmud, quod non eſt punctatum, neceſſe eſt adijcere Aleph, aliàs nihil eſſet diſcriminis inter מן Min & מן Man.

MAn] Inuenio quòd omne uocabulũ כלי in Thar. redditur per מן absq; Aleph. ut, Omne quoq; uas

Num.19. apertum. Thar. כל מן פתיח. Item, Fecit ex ipſo uas aliud.

Hier.18. Tharg. מן אחרן Et ibis ad uaſa. Tharg. Et ibis למניא Por

Ruth.2. rò in Tharg. quod eſt ſuper Iob, Prouerb. & Pſalm. omnia

Pſal.2. redduntur cum Aleph. hoc modo, מאן ut, Sicut uas figu-

Daniel.1. li. Tharg. כמאן דפחר Item in Daniel. Vaſa aurea. Et in Ez-

Ezræ 5. ra, Quin & uaſa templi dei. Omnia ſcribunt̃ cum Aleph.

MAhal] Vocant eum, qui circuncidit infantes מוהל cum He ſuperaddito, Vnde Thargum in iſto loco,

Spon-

שמות ד׳ חתן דמים למולות בדמא דמהולתא וכן בדמיך חיי
יחזקאל א׳ הראשון בדמא מהולתא ׃

שיר ז׳ **מזג** אל יחסר המזג אין לו דומה במקרא ורז״ל קראו ליין המעורב במים יין מזוג בלא״ז גימושט ובלעז טימפראטו ממלח טהור תרגום ירושלמי
שמות ל׳ ממוזג דכי ומזה אמרו מוזגין לו כוס שני ואפילו כשאינו מזוג נוהגין לומר כן ובלעז מישן ובלא״ז איין שענקן ובזה משתבשין האשכנזים בשבוש יפה וזה שהורין לדורון מזיגה ולשון אשכנזי מטעה אותם לפי ששתי הלשונים שוות בלשונם רוצה לומר שענקן ואיין שענקן חושבים שגם בלשון הקדש יש להם לשון אחד ׃

מזג ידוע שטבעו של כל אדם מורכב מד׳ יסודות שהם אש ורוח ומים ועפר ׃ ומהם ארבע הלחות שהם ליחה לבנה ושחורה וירוקה והדם ומהם ארבע האיכיות חר ולח וחם ויבש וזהו מזגו של כל אדם ולבאר את כל אלה צריך הקדמות גדולות מפילוסופיא ואין זה מלאכתי לכן אניח לדבר בם עוד ׃

מלכים ב׳ כ״ג **מזל** לירח ולמזלות כך הורין לשנים עשר המשרתים שברקיע שכל אחד מהם משרת לחדש אחד ושמם ידוע ובלשון יחיד מזל בלשון זכר באמרם אין מזל לישרא׳ והורין להצלחה טובה מזל טוב וההפוך מזל רע וכן תרגום זה רע בכל אשר נעשה דין
קהלת ט׳ קהלת ח׳ מזל ביש וכן הכל כאשר לכל תרגום הכל תלוי במזלא ורוב לשון הוה

Exod.4. Sponſus ſanguinũ ob ipſam circuncisionem, habet במולת
Ezech.16 דמהולתא Item, In ſanguinibus tuis uiue. Thargum, In ſanguine circunciſionis.

Cant.7. MAzag] Qui nunquam deſtituitur potu. non amplius extat in Biblia. Cæterum Rabbini, Vinum aqua mixtũ יין מזוג uocãt, Germ. gemũſt, Italicè Tempe-
Exod.30. rato. Permixtum, purum, &c. Tharg. Hieroſolymitanum ממזג דכי Hinc eſt quòd dicunt Rabbini, Temperant, ſiue infundunt ei poculum ſecundum. Solent quoq; eo uti, ubi nulla fit potus cõmxtio, Italicè miſchen, Germ. einſchencken. Et hic quidem Iudæi Germani ridiculum committunt errorẽ, qui munus, ſeu donũ מיזוג appellant, quibus imponit lingua German. in qua duæ uoces ſunt ſimiles, nempe, ſchenck & einſchencken. Hinc eſt quòd putant ſimilem idiotiſmum eſſe & in Hebræo.

MEzeg] Notum eſt, naturam cuiuslibet hominis compoſitam eſſe ex quatuor elementis, quæ ſunt ignis, uentus, aqua & terra. Et ex quatuor humoribus, nempe, frigido, humido, calido & ſicco. Atq; hæc eſt complexio cuiuſuis hominis. Et ꝓ declaratione omniũ iſtorũ opus eſſet magnis Præfationib. ex philoſophia, id quod nõ eſt mei inſtituti, quare latius de illis loqui intermitto.

MAzal] Lunam & ſydera. ſic uocant duodecim ſigna Zodiaci, quæ ſunt in firmamento, quorũ unũquodq; unum menſem habet, quo ſuum agit officium. In ſingulari numero dicitur מזל idq; in genere maſculino ut quum dicunt, Iſraëlitæ non habent ſydus. Bonam item fortunam, ſeu proſperitatem uocant מזל טוב cuius contrarium eſt מזל רע quo ſchemate utitur. Tharg. Eccle-
Eccle.9. ſiaſt.3. Hoc malum eſt in omni eo quod factum eſt. Thar-
Ibidem. gum, Hoc ſignum malum eſt. Item, הכל תלוי במזל Thargum, Omne pendet à ſydere. Ferè item uocabulum מזן

Bb quod

דבאיוב משלי תלים מתורגם בלשון מהל בלשון אשכנז
גלוה ובלעז וויבטוררה ׃

ישעיה כ״ה משלי ל׳ **מחה** ומחה יי׳ דמעה · אכלה ומחתה פיה · לשון
קנוח והסרה בלשון אשכנז אב וואושן
במדבר ה׳ ובלעז סטומאר וכן ומחה אל מי המרים · מחה אמהה
משנת״ו ; ודומיהם והמלמדים רוצים להבדיל ביניהם בלא״ו ופותרים
ומחה אל מי המרים ומחה אמחה בלשון אשכנז אב
מיחן ואינו לשון אשכנז רק לשון הקדש שנשתבש בפי
ההמון כי המלמדים שלא ידעו לפתור לשון מחיקה
בלשון אשכנז אמרו אותו בלשון הקדש מחן והתלמידי׳
חשבו שהוא לשון אשכנז ואמרו מיכן ולא הכירו החית
בדרך האשכנזים וכן אירע גם כן למלת שחטן שאומרים
שעכטן וחושבים שהוא לשון אשכנז והוא לשון שחיטה

מהה הרגילו רז״ל בשרש הזה ללשון מניעה ולהסיר
אדם ממעשה הרע בלא״ו ויירן בלעז דוויראר
באמרם שהיה בידם למחות ולא מחו וכן ומי מוחה בידך
דניאל ד׳ וכן בדניא׳ די ימחיה בידיה ונראה לי שלא יתכן לאמרו
על מניעת מעשה הטוב · רוצה לומר לא יתכן לומר
ירבעם היה מוחה בישרא׳ שלא יעלו לרגל אלא היה מונע
ישראל ׃

מחט בדברי רבותינו זכרונם לברכה קשה רמה
לבשר מת במחט לבשר חי הוא כלי ברזל
קטן הבמות שתופרין בו בחוטין בלשון אשכנז נודלן
ובלעז אגו ונקרא מחט מלשון

quod extat in Iob,prouerbijs & pſalmis,in Thargum red ditur per מזל Germanicè glück Italicè vuinturah.

Eſa.25. Prou.30. MAcha] Et abſterget Dominus lachrymam. Quæ ubi comederit abſtergit os ſuum. Vocabulum hoc, abſtertionē & amotionem ſignificat, Germanicè abvuiſchen Italicè Stumar. Itē, Et abſtergat aquis amaris. De-
Num.5. Num.17. lendo delebo. Cæterum profeſſores (linguæ ſanctæ) uolunt diſtinguere inter ea, in lingua germanica, unde interpretantur illud. Et abſtergat aquis amaris. Et delendo delebo per מעקן Germ. abmecken. Cum tamē hoc non ſit uocabulum Germanicum, ſed potius hebræum, quod ita per abuſum frequens eſt in ore puerorum. Quod à præceptoribus profectum eſt, qui cum neſciant commode interpretari uocem מעקן in lingua Germanica, exprimunt eā in lingua ſancta מחקן, unde diſcipuli putant eſſe uocabulum Germanicum & dicunt meken, nec proferendo mouent literam Heth, ut mos eſt Germanis, Simile quiddam accidit cū dictione שחטן quā pronunciant שעכטן Schechten, opinantes eſſe uocabulum Germanicū cum tamen à שחיטה ueniat, quod mactationem ſignificat.

MAcha] Solēt Rabbini uti hac radice pro eò quòd eſt prohibere & auocare hominem ab opere malo, Germanicè vueren Italicè devuider, ut quum dicunt, Eò quòd fuit in manu eorum ut prohiberent & non prohi-
Daniel.4. buerunt. Item, Et quis poteſt ꝓhibere? Itē in Daniele, Et, nemo eſt, qui prohibeat manum eius. Atque meo quidem uidere מחא non poteſt conuenienter dici de prohibitione operis boni, hoc eſt, Non quadrat dicere, Hieroboam fuit prohibens Iſraēl, ut non aſcenderent ad feſta, ſed potius utendū eſt uerbo מנע dicēdo מונע ישראל היה.

MAchat] Apud Rabbinos legitur, tam durus eſt uermis carni mortuæ, atq; (punctura) acus carni uiuæ. Inſtrumentum eſt paruū quo conſuunt, Germanicè Nodel, Italicè. Ago, uocatur autem מחט à conſuendo. ut,

ראשית ג' ויתפרו עלה האנה דמותרגם וחטיטו עיין בשרש חטט :

מחל רז"ל הרגילו בזה הלשון בלשון סליחה וכפרה באמרם הרב המוחל על כבודו כבודו מחול אבל המלך המוחל על כבודו אין כבודו מחול וזה הלשון לא במצא במקרא כלל ובאמר בתפלתנו מחל לנו מלכנו כלח לנו מחל לנו והאר כי אתה סלחן לישרא ומוחלן לשבטי ישורון והשם מחילה בלשון אשכנז בור געבן או בור צייהן ובלעז פירדונאר :

מחק גם זה השרש לא במצא במקרא רק במקום אחד ומחקה ראשו שהו' לשון קבוח והסרה מוספים ה' וכן בדברי רז"ל העץ שמעבירין על המדה הגדושה להסיר את הגדוש בקרא מחק בלשון אשכנז שטרייך הולץ וכן שמשו בו בלשון מחה דלעיל רוצה לומר אב וואושן באמרם המוחק על מצת לכתוב · אחאב היה מוחק את האזכרות ולא שמשו בזה בלשון מחה לעולם רק בלשון מחק :

מטטרון שר הפנים אומרים שהוא המלאך הרואה תמיד פני המלך יתעלה ועליו נאמר כי שמות כ'ג שמי בקרבו ששמו כשם רבו מטטרון בגמטריאה שדי · ושמעתי מהחרדינאל תלמידי כי מטטור בלשון יון שליח ואולי כן הוא :

מטרונית בבראשית רבה בבמה מקומות שאלה מטרונית אחת את רבי פלוני וכן מעשה במטרונית אחת וכולי והוא לשון רומי בן קורין לאשה

Gen. 3. Et conſuerunt folia ficulneæ. Thargum וחטיטו uide in Radice חטט.

MAchal] Rabbini utunt̃ hoc uocabulo pro remiſſione & expiatione. ut, Rabbi qui remittit ei, qui offendit ipſius gloriam, huic remiſſum eſt: Rex uerò qui remittit ei qui læſit gloriam eius, huic non remittit̃. Et hoc uocabulum omnino non inuenitur in Biblia, utimur autem nos in præcationibus noſtris. ut, Parce nobis rex noſter. Propitius eſto nobis & remitte ſiue parce nobis. Inde uenit nomen Adiect. ut, Quia tu remittis Iſraëli & propitius es tribubus Ieſchurun. Itẽ, Nomen ſubſtantiuũ מחילה Germ. vergeben, uel, verzeihen. Italicè per donar.

MAchak] Etiam hæc Radix non inuenitur in biblia niſi tantum in uno loco. ut, Amouitq; caput eius ubi abſterſionem & amotionem ſignificat. Hinc apud

Iud. 5. Rabbinos Lignum quo abſtergunt id quod redundat in menſura מחק uocatur, Germanicè ein Streichholtz. Hinc eſt, q usurpant etiã in ea ſignificatione qua uſurpant præcedentem Radicem. ut, cum dicunt. Qui delet ſiue abſtergit ea cõditione ut ſcribat, &c. Achab deleuit nomina Dei. Et in tali modo loquendi nunquam utuntur uoce מחה ſed מחק.

MItaterõ] Princeps facierũ. Dicũt Rabb. Angelũ eſſe qui ſemper uideat faciẽ regis excelſi. de quo dictũ

Exod. 23. ſit illud in Exodo, Quoniam nomen meum intra ipſum eſt. Eò quòd ſimile nomen habeat cum domino ſuo, מטטרון enim Geometricè ſupputatũ idem ualet quod שדי Et audiui ex ore Cardinalis qui fuit diſcipulus meus מטטור in græca lingua ſignificare legatum & fortaſsis ita eſt.

MAtronith] In Breſchith Rabba in multis locis interrogat matrona quædã Rabbinũ quendam. Item, Factum matronæ cuiuſdam. uocabulũ eſt Romanũ, mulierem enim honeſtam & magnificã Matronam adpellãt,

גדולה והחשובה מטרונה שומר הפלגשים הרגום ירושלמי נטיר מטרוניתא נראה לי שהוא לשון יחידה ובלשון רבות מצאתי בבראשית רבה כל תשעים שנה שלא ילדה שרה היתה ככלה בתוך חופתה והיו מטרונות באות ושואלות בשלומה ונראה לי כי מטרונה כמו פטרונה והמם והפא מתחלפין אבל לא נמצא בלשון זכר מטרון כי אם פטרון

מיל רחוק מיל יתבאר בשרש פרסה עיין שם ׃

מין קראו רז״ל למי שאינו לו דת מין ׃ וכתב הרמב״ם ז״ל כי זה השם אינו נופל רק על צדוקי או ביתוסי ׃ ותמיה אני כי נמצא בספרי היונים שהיה אדם אחד שהיה שמו מאני ולא היה בעל דת ועל שמו נקראים כל הנמשכים אחריו מינין כמו מן אפיקורוס נקראו אפיקורסים כאשר יתבאר בשרש פקר ומין בלשון אשכנז לייט כמו למינהו ובלעז רישיהו ׃

מנין הרבה הרגילו רז״ל במלה זו כמו מנין אתה אומר מנין שאפילו אחד וכו׳ והיא מלה מורכבת משתי מלות כאילו אמר מן אין שפירושו מאין בל״א ווז וואנן ובלעז די אונדי וכתבו אותו ביוד אחת להפריד בינו ובין מנין שהוא לשון מספר שכותבין אותו בשני יודין את על פי שאינו כדינו כי משקלי ענין בנין הנכתבים ביוד אחת שהוא מקום הא שרשית ׃

יחזקאל מ״ה **מנה** המנה יהיה לכם הוא שם משקל וכן
מלכים א׳ י׳ שלשת מנים זהב והמנה ששים שקלים אבל בדרז״ל המנה הוא מאה זוז באמרם האלמנה גובה מנה והבתולה מאתים וגם זכרו המנה בענין המשקל שהוא הליטרא ׃

In plurali dicitur Matronoth.ut in Breſchith Rabba. Per omnes nonaginta annos,quibus nō peperit Sara,fuit tanquam ſponſa in thalamo ſuo, ad quam ueniebant matronæ,& precabantur ei pacem. Porrò ſunt qui dicunt, Matrona idem eſſe quod Patrona,mutatione literarū Mem & Pe,quarum altera in alteram tranſit:non tamen inuenitur in maſculino genere Matron,ſed Patron.

MIL] Longum miliare.declarabit̃ in Radice פרסה,

MIn] Rabbini,eum,qui uiuit ſine lege,Min uocāt, Et ſcripſit Rambam (piæ memorię) hoc nomen tantum conuenire dici de Zaddukeo & Baiethoſi, id quod ego miror,quum inueniatur in libris Gręcorum fuiſſe hominem quendam,nomine Mane, qui uixerit ſine lege, à quo omnes qui eum ſecuti fuere,Minin appellati fuerunt. ſicut ab Epicuro uocantur Epicurei: ut explicabitur in Radice פקר Et Min in lingua Germanica ſignificat Ley. ut, למינות Seinerley,Italicè Retiko.

MInain] Rabbini ſæpe utuntur hac dictione.ut, Vnde habes quod ita dicis? Vnde eſt quod etiam unus,&c.Eſtq; dictio compoſita ex duabus dictionibus, q.d. אין מן cuius expoſitio eſt מאין Germanicè von vuannen,Italicè deunde.Et ſcribunt ipſum cum uno Iod,ad diſtinguendum inter ipſum & inter מנין quod numerū ſignificat. Quod ſcribunt cum duobus Iodin, tametſi fiat præter Analogiam. Nam forma eius eſt בנין מנין quæ ſcribuntur cum uno Iod,quod ponitur loco He Radicali.

MAneh] Mna erit uobis.Item, Omnes minæ auri.
Ezech.45 Valet autem Mina ſexaginta ſiclos. Verùm apud
1.Reg.10. Rabbinos Mina conſtituit centum zuzim.ut quum dicunt, Vidua colligit Minam, & uirgo ducentas. Et aliquando commemorant Minam pro pondere, quod conſtituit Litra (id eſt, Libra.) Minal-

מנלן מנלן להמן מן התורה שנאמר ויאכילך את
דברים ח׳ המן גם זו מלה מורכבת מן ב׳ מלות מן אן
שמואל א׳ י׳ ולן כמו אן הלכתם כמו אנה ולן תרגום של לנו
ויש נוסחאות שמצאתי כתוב באלף אחר הנון מנאלן
והוא מורכב מן שלשה מלות מן אן לן ׃

מסכן טוב ילד מסכן טב רביא מסכן ׃ וכל שאר
קהלת ד׳ מסכן דקהלת מתורגם עניא ׃ ורוב רש ודל
ואביון ומך דבמקרא מתורגמין בלשון מסכן וכן קורין
בלעז למי שהוא עני מאד מסכין ׃

מנת על מנת כן על מנת שאני אפרע לך פירוש
על תנאי בל״א מאייטונג ובלעז פאטו ולא
ד״ה ב׳ ל״א נמצא זולת מלת על ואולי הוא מן מנת המלך בדרך
רחוקה ׃

מסר זה השרש לא נמצא במקרא כי אם בפרשת
במדבר ל״א מטות שתי פעמים וימסרו ׃ למסור ׃ אבל
הרבה לשונות מתורגם בלשון מסירה ובפרט כל לשנא
בראשית ל״ט דתיבה ביד כמו נתן בידו ורז״ל שמשו בו הרבה ׃ כמו
משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכולי וקוראין
למי שמלשין את חברו מוסר סתם לפי שמוסר אותו או
ממונו ביד גוים והרבוי אמרו בלשון רבות כגון המינין
והמוסרות וכן אמרו מלמד תנוקות וכן הבכורות מתעכבין
וכן עשרת הדברות וכן שלשה הדיוטות כלן בלשון נקבות

ומזה הלשון אמרו מסורת סיג לתורה והיא המסורת הכתובה סביב ספרי המקרא וכבר חברתי ספר תקרא מסורת המסורת ובארתי כל דינה ׃

מפה בדברי רז״ל מקנח ידו במפה וכן פורס עליו מפה הוא בגד פשתן לבן וכן קורין הבגד שפורסין על השלחן לאכול עליו מפה וכן נקרא בלעז מפה ובל״א צוועהל וכן אנחנו קורין המעטפות שגוללין בהן ספרי תורה מפות ובלשון רומי קורין לצורת העולם המצויר מפה מונדי ונראה לי לפי שנוהגין לצייר אותו על בגד פשתן ולשטוח אותו בכותל להביט בו לפיכך נקרא מפה מונדו ואולי יש בו טעם אחר ואנכי לא ידעתי ׃

מצע בתוך חכו במצע מוריגיה בקרב היכלך במצע היכלך ומשקל אחר בתוך הגן במציעות גינתא ותתאר והבריח התיכון ואריח מציעאה ורבותינו זכרונם לברכה הרגילו לומר אמצע ולא מצאתי כן בכל התרגום ׃

איוב כ׳
תהלים מ״ח
בראשית ב
שמות כ״ו

מקום בקרא הקדוש ברוך הוא מקום באמרם ברוך המקום לפי שהוא מקום הכל ואין הכל מקומו ובעלי הקבלה נותנים בו טעם אחר לפי ששם של הויה רוצה לומר שם של ארבע אותיות עולה בצירופו חשבון כמנין מקום וזהו צירופו י׳ פעמים י׳ ק׳ ה׳ פעמים ה׳ כ״ה הרי קכ״ה ו׳ פעמים ו׳ ל״ו הרי קס״א ה׳ פעמים ה׳ כ״ה הרי קפ״ו

etiã eſt quòd dicũt, Hamoſoreth ſepes eſt legi. Atq; ea eſt Maſoreth, quę ſcripta eſt in circuitu librorũ Biblię. Atqui iam librum ædidi, cui nomen eſt Maſoreth Hamaſoreth, in quo declaraui, quicquid concernit uocem מס.

MAppa] Apud Rabbinos legitur, Tergit manum ſuam mappa. Item, Expandit ſuper eam mappam. Veſtis eſt linea & candida. Mappam quoq; uocant ueſtẽ, quam ſuperponunt menſæ ad comedendum ſuper eam, quo nomine & Italicè nuncupatur, Germanicè zvuehel. Hinc eſt quod nos pallia, quibus libros legis inuoluunt מפה uocamus. In lingua etiam Romana depictã formã mundi, Mappa mundi appellant. Et meo quidem uidere Mappa mundi uocatur, eò quòd ſolent eam in ueſte linea depingere, quam poſtea expanſam, à pariete ſuſpendũt, tio, qui inde conſiderari poſsit: aut fortaſsis alia ſubeſt ratio, quam ego ignoro.

Iob 20. MAza] In medio palati ſui. Tharg. במצע פרניה In
Pſal.48. medio templi tui. Tharg, במצעות &c. Et in alia for-
Gene.2. ma, In medio horti. Thar. במציעות גינתא Iterum in alia for
Exod.26 ma, Et uectis intermedia. Tharg, מציעאה Reliqua autem uocabula תוך ferè per גו transferuntur. Cæterum Rabbini conſueuerunt uti אמצע id quod tamen non inueni in toto Thargum.

MAkom] Deus ſanctus benedictus apud Rabbinos מקום uocatur. ut quum dicunt ברוך המקום id eſt, Benedictus ſit Deus, Eò quòd eſt ubiq; locorũ, nec tamẽ ullus locus illum capere poteſt. Porrò authores Cabalæ aliam perhibent rationem (cur dicatur מקום) ab eo nempe, q nomen exiſtentiæ, hoc eſt, Tetragramaton in numero cõſtituat 186. quẽ numerum eundẽ cõficit & מקום. Cuius hęc eſt collatio. Iod 10. uicib. facit 100. He quinqes facit 25

מקום מכל מקום שנהגו בו חכמים כבר כתבתי במלת הכי כי הוראתו כהוראת אפילו הכי ולא בא אלא במקום שבא להוציא דבר מכלל מה שפירט כבר באותו ענין ׃ וזהו פירוש מכל מקום כלומר שהוא נבדל מכל מקום וענין הנזכר ולכן על הרוב הוא בא אחר מלות אף על פי כמו שפי׳ רש״י על כראובן ושמעון יהיו לי ׃ אף על פי שנחלקה הארץ למנין גלגלותם וכו׳ מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו ׃ ועוד אני אומר שלא במציא אף על פי שלא שייך בטוב לומר אחריו מכל מקום כגון מה שפירש רש״י ואלה שמות וגו׳ שמנאן בחייהם בשמותן חזר ומנאן אחר מיתתם עד כאן לשונו והנה היה יכול לומר מכל מקום חזר ומנאן וכו׳ ודוק ותמצא ׃ בלשון אשכנז דענוך ובלעז ביינט דמאנקו ׃

(בראשית מ״ח; שמות א׳)

מר אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל רב ומר מבבל וכל רבי מארץ ישראל ויש נוהגין לקרא מר בחולם ׃ ותמהתי אם כן למה לא נכתב בויו ומשקל אחר מרי תרגום בעל החלומות מרי חלמיא ׃ וכן הלשון רבים ׃ בעלי אסופות מרי דהלכתא והגברת מרת ׃ תרגום בעלת הבית מרת ביתא ׃ וכן קראו להקדוש ברוך הוא מרי עלמא ׃ ובמשקל אחר מרן דבשמיא הנון נוספת ואינה לכנוי המדברים כי היה צריך שתי נונין כמו שאומרין מרנן ורבנן ועוד אדבר מזה בשרש רב ׃

(בראשית ל״ז; קהלת י״ב; מלכים א׳ י״ז)

Ecce iam habes 125. Iod ſexies numerata, facit 36. Ecce iam habes 121 He quinquies facit 25. Ecce ſic habes 186.

MAkom] Hoc uocabulũ, quo uti ſolent ſapientes; antea ſcripſi in dictione הכי; idem enim ſignificat, quod הכי אפילו id eſt, etiam ſi ita ſit. Neque uſurpatum uenit, niſi ubi poſt generalem ſententiam particulariter enarratam, aliquid excipitur. Vnde expoſitio מכל מקום perinde eſt, q. d. hoc ſeparatũ eſt ab omni loco rei cõmemoratæ. Hinc eſt quod plerunq; uenit poſt iſtã phraſim אף על פי id eſt, Tametſi, quamuis, &c. quemadmodũ uſurpat R. S. in ſuo Peruſch, in hunc locum. Sicut Ruben & Simeon

Gen.48. erunt mihi. ubi ſic dicit, Tametſi diuiſa ſit terra, iuxta numerũ capitũ, &c. Nihilominus tamen non uocant tribus; niſi iſti. Et amplius dico. Nuſq; inuenitur hæc locutio אף על פי ubi non bene ſequatur dicere מכל מקום ſicut eſt uidere in Peruſch Rabbi Schelomonis in hunc locum, Hæc

Exod.1. ſunt nomina filiorum Iſraël, ubi ſic dicit, Tametſi recenſuerit eos in uita eorum, idq; cum nominibus eorum. Repetit tamen, & recenſet eos poſt obitum eorum: Hactenus ille. Ecce ibi potuiſſet ſubiungere: nihilominus tamẽ iterum recenſet eos, &c. Proba & inuenies, Germanicè dennoch, uel, gleich vuol, Italicè Neijend de manco.

MAr] Dicunt Rabbini. Rab & Mar dicitur omnis qui eſt de Babilonia, Ribbi uerò quicunq; eſt de terra Iſraël. Et ſunt qui pronuntiare ſolent Mor cum Holẽ, quod ſi ita eſt, miror ego qui fiat, quod non ſcribatur cum Vau. Venit & in alia forma מרי cuius uſus eſt in Tharg.

Gen.37. ut, Dominus ſomniorum. Tharg. מרי חלמיא eandem for-

Eccl.12 mam habet & in plurali numero, ut, Magiſtri collectionum. Tharg. מרי דסלכותא. Et in fœminino genere, Materfamilias. Tharg. מרת דביתא Simili modo & Deum benedictum uocant מרי עלמא Iterum uenit in alia forma: ut, מרן דשמיא id eſt, Dominus cœli, ubi Nun litera eſt parago-

 gica,

מרקוליס הזורק אבן למרקוליס שם עבודה זרה שכבר היתה עבודתה ויש אומרים שהוא שם את שעבדו לו ברומי הנקרא מרקוריא ושאלתי עליו ואומרין שלא כך היתה עבודתו ׃ ונקרא מרקוריא על שם כוכב שהיו עובדין לו באמצעותו וגם על שם אותו כוכב נקרא הכוכב חי מרקוריא ואומרין שיש לו ממשלה עליו ׃

בראשית ל״ח
דברים כ״ד

משכון אם תתן ערבון משכנא תרגו׳ וכן לעבוט את עבוטו למיסב ית משכוניה ונקרא משכון בעבור שהוא שוכן ביד המשאיל עד שיפדה ועשו ממנו פעל כאלו המים שרשית כגון ראובן שמשכן ביתו לשמעון וכן אמרו בית המקדש חרוב משכן לפי שנתמשכן בשבי חורבנין וכן עשו בהיו תחלת ובתיו של תרומה כמו שכתבתי בשרש חלל ׃

משקיט קורין לכתיבה דקה רוצה לומר שאינה כתיבה מרובעת משקיט וזה ימים רבים שהגד לי שהוא לשון ערבי פירוש רזה וכחושה ואחר כך נודע לי שאינו לשון ערבי כלל ושאלתי ליהודים רבים לועזים וצרפתים וספרדים ויונים וערביים וכלם קורין לה כן ולא ידעו לפתרו מה הוא ואנחנו האשכנזים קורין להם מעשייט ולא ידענו מה הוא ׃ ומצאתי בספרים שקורין לה כתב עגול ׃ ועוד יש כתב אחד שבא מן הערביים וקורין לה כתיבה מוטלאת ויש קורין לה כתיבת של חצי אותיות ומשימין היוד והויו בתוך הדלת והריש

gica nequaq̄ conſtituens affixū pronominale tertiæ Perſonæ, aliàs haberet duo Nunin, quemadmodū dicunt ממון & המון, de quo amplius loquar in Radice הם.

MArkolis] Apud Rabbinos legitur, Qui proijcit lapidē ad Markolis. Nomen eſt idoli, cui talis erat cultus. Alij dicunt nomen eſſe dei cuiuſdam, quem Romę colebant, qui alio nomine Mercurius uocatur, qua de re quum ſciſcitatus fuerim, reſponderunt, nequaquam talem fuiſſe cultum eius. Vocat autē Mercurius à planeta (Mercurio) quē tanq̄ mediatorē inter ipſos et planetā colebant. Eodem nomine planetæ Argentū uiuū מרקוריו uocatum eſt, eò quòd (ut dicūt) poteſtatem in illud habeat.

Gene. 38. MAſchcon] Si dederis pignus. Tharg. משכונא Item,
Deut. 24. Vt tollat pignus eius. Tharg. משכוניה Vocatur aūt משכון eò quòd quieſcit in manu accommodantis, donec redimatur. Atque inde deduxerunt uerbum, perinde ſi Mem eſſet litera Radicalis.. ut, Ruben qui oppignorauit domum ſuam Simeoni. Hinc eſt quòd dicūt, Domum ſanctuarij משכן appellatam, ab eo quòd oppignorata fuit duabus deſolationibus. Idem fecerūt cum Taph in dictione תלפיות & תרמית ſicut ſcripſi in Radice תל.

MAſchket]. Scripturā paruā, hoc eſt, eam quæ non eſt quadrata משקיט uocant. Et ante multos annos indicatū mihi fuit, eſſe uocabulū Arabicū, & ſignificare macilentū et extenuatū. Dein notū mihi factū eſt, omnino nō eſſe uocē Arabicā. unde interogaui multos Iudęos, Italos, ſcilicet, Gallos, Hiſpanos, Gręcos, & Arabes, qui omnes quidē ſic uocabant, ſed ignorabant eius interpretationem. Cęterū nos Germani uocamus משקיט neq̄ ſcimus quid ſit, niſi quòd inueni in quibuſdam libris, quod uocāt Scripturam rotundam. Eſt porrò & alia ſcriptura ab Arabib. profecta, quam uocant כתיבה מעלמין. Alij uocant כתיבה של חכו מדיוש ponūt enim Iod & Vau in medio Daleth & Reſch.

etiam

גם בתוך הבית וכל האותיות דבוקות זו בזו והיא נהוגה בין הספרדים מאד ׃

איוב ל״ב במדבר ט״ו **מתן** ואליהו חכה את איוב תרגום הוה מתן ית איוב ׃ ובפסוק ויניחו אותו במשמר תרגום ירושלמי בתרין הוה משה מתון וכולי עד למיהוי מתובין בדיין לשון המתנה בלשון אשכנז לאבציס ובלעז פיאטו ורוב לשנא תקוה דבאיוב משלי תלים מתורגם בלשנא

תהלים נ״ב המתנה כמו ואקוה שמך כי טוב ואמתין שמך ורבותינו זכרונם לברכה שמשו הרבה בלשון המתנה ׃ ודוקא בהפעיל המתין ממתין המתן אמתין וכולי בלשון אשכנז ווארטן או בייטן ובלעז ספיטר ׃

נשלמה אות המם
על כן לאלהים נרומם

יחזקאל כ״ג **נגס** נקראו האנשים קצרי קומה ננסים וכן תרגום ירושלמי או דק או ננס וכן נקראו בלעז נאנו או בינו ובלשון אשכנז צווערג ובלשון עברי

יחזקאל כ״ז נקרא גומד מן וגמדים במגדלותיך ׃ ויונתן תרגם

ראשית י׳ חפוטקאי והם הכפתורים וכן תרגם אונקלס ואת כפתורים וית הפוטקאי ואולי הם קצרי קומה משאר אנשים ׃

שיר ד׳ **גנת** אתי מלבנון כלה כנשתא דישראל דדמיא לגנפי וכן כל כלה דשיר השירים תרגום גנפי וכן בדברי רז״ל בברכי הים חורין לכלה בגפי ביש ספרים כתיבין ביוד וביש ספרים בהא ׃

etiam in medio Beth, atque omnes literæ inuicem cohærent, alia cum alia. Atq; hæc ſcriptura ualde uſitata eſt apud Hiſpanos.

Iob.32. MAthan] Elihu autem expectauit Iob,&c. Tharg. הוה מתין fuit expectans. Et in Verſu, Et poſue-
Num.15. runt eum in cuſtodiam. Tharg. Hieroſol. Duabus uicibus Moſes moram traxit,&c. uſq;, ut differrent in iuditio. Vocabulum hoc dilationem, ſiue expectationem ſignificat, Germanicè langſam, Italicè Peſian. Vbicũq; item uocabulum תקוה quod expectationem ſignificat, in Iob, Prouerb. & Pſalm. legitur, in Thargum plærunq; per סברא
Pſal.52. transfertur. ut, Expectabo nomen tuum, quoniam bonũ eſt. Thargum, אמתין שמך. Et apud Rabbinos frequens eſt hoc uocabulum, præſertim in Coniugatione Hiphil. ut, אמתין ממתין, ממתין, ממתנו &c. Ger. vuartẽ, uel beytẽ, Ital. ſpetar.

FINIT MEM, ET INCIPIT
litera Nun.

NAnas] Homines paruæ ſtaturę ננסין uocãtur, quam uocem habet Tharg. Hieroſ. Leuit. 23. ubi pro דק uoce Hebræa poſuit ננס Eius uſus eſt & in lingua Italica. ut, נאנו uel ננס Germ. zvuerg.
Ezech.27. In Hebrea lingua uocatur גמדים ut, Et pigmæi in turribus tuis. Ionathan reddidit per קפוטקאי qui ſunt Captho
Gen.10. rim (id eſt, Capadoces) Similiter reddidit et Onkelus illud Et Capthorim per וית קפוטקאי Et fortaſsis ſic adpellati fuerũt, quòd fuerũt breuioris ſtaturæ quam reliqui homines.
Gen.4. NAnaph] Veni de Libano ſponſa. Thar. Synagoga Iſraël, quæ ſimiles es Nimphę. ſic omne כלה quod in Cant. legiť, in Tharg. per נינפי redditur. Similiter & apud Rabbinos legitur quod in ciuitatibus maritimis ſponſam נינפי uocãt. Et in quibuſdam libris legitur cum Iod: in alijs uerò cum He.

באה רז״ל הרגילו הרבה בזה הלשון באמרם אתרוג באה לולב באה ובלשון נקבה אשה באה דירה באה והוא ענין יופי והשם הנוי והכח והעושר וכבר דברתי בו בשרש יאה ואמרתי שאין הפרש בין באה ויאה ׃

נבל כדברי רז״ל נבול פה וכן כל המנבל פיו פירוש המדבר דבר מגונה והוא לשון כי נבלה עשה ומשקל אחר נבלות מן אגלה את נבלותה כלם לשון כעור וגנאי בלא שענטליד ובלעז ווילביאה ׃ בראשית ל״ד הושע ב׳

נבל כל לשנא נבלה שבמקרא אינו בא אלא על גוית בהמה וחיה ועוף שמיתה ולא על גוית אדם שמית רק כשלא מת מיתת עצמו כגון ועמד הארי אצל הנבלה וכן נבלת איש האלהים וכן והיתה נבלתך למאכל וכן כלם לא נשאר כי אם אחד והוא יחיו מתיך נבלתי יקומון שהוא מדבר על תחיית המתים ועל זה אני מתמיה מאד איך כנה את גופי הצדיקים השוכבי עפר בלשנא נבלה ואין ספק שיש טעם לחכמים ולבעלי הקבלה על זה ואנכי לא ידעתי ׃ מלכים א׳ י״ג דברים כ״ח ישעיה כ״ו

נגה ספר מגה והגהה כתיבין בשרש הגהה ׃

נדוי נדוי וחרם ושמתא כלם ענין חרם זה גדול מזה ועוד אדבר מזה בשרש שמתא ופעל ממנו מנדין אותו והתאר מנדה והוא לשון ריחוק מן

NAeh] Rabbini frequenter uſurpãt hoc uocabulũ. ut אשה נאה, דירה נאה Et in fœ.g. Mulier pulchra, habitatio pulchra. pulchritudinem ſignificat. Inde & nomẽ uenit נוי ut, Pulchritudo, diuitiæ & robur, &c. de quo locutus ſum in Radice נוה ubi dixi quòd nihil diſcriminis ſit inter נאה & נוה

NAbal] Apud Rabbinos legitur; Turpe os. Item, Quicũq; habet turpe, ſiue peruerſum os: hoc eſt, qui
Gen.34. turpia loquitur. Eſtq; deductum ab illo, Quòd rem turpem, ſiue abſurdam feciſſet in Iſraẽl. Venit & in alia forma נבלותה ut, Et diſcooperiam turpitudinem eius. Omnia ſignificant abominationem & turpitudinem. Germanicè ſchentlich, Italicè Villania.

NAbal] Omne נבלה quod in Biblijs legitur non uenit uſurpatum, niſi de cadauere iumenti, beſtiæ & uolucris mortuæ. Neque dicitur de cadauere hominis mortui, niſi eius, qui non naturali, ſed uiolenta morte pe-
1.Reg.13. rijt. ut, Stabant iuxta cadauer. Item, Cadauer uiri Dei, Itẽ,
ibidem. Et erit cadauer tuum in cibum, &cęt. ſic omnia alia exce-
Deut.28. pto uno. ut, Viuent mortui tui, cum cadauere meo reſur-
Eſa.26. gent. qui locus loquitur de reſurrectione mortuorum. Et ualde miror ego ſup hoc, quomodo appellauerit (propheta) corpora iuſtorum mundorũ quieſcentium in puluere terræ, cadauer. Nec dubium eſt quin ſubſit ratio, quæ conſtat ſapientibus & authoribus Cabaliſticis, quam tamen ego ignoro.

NAGAH] Sepher Mugah & Hagahah deſcripta ſunt in Radice נגה.

NIdui] Nidui, & Herem, & Schamatha, omnia ſignificant Anathema: ſed ita ut aliud alio maius ſit. de quo amplius loquar in Rad. שמתא. Inde Verbũ uenit ut מנדין אותו id eſt, pfligãt eũ. Itẽ nomẽ Adie. מנודה id eſt, pſcriptus, pfligatus. relegatus in exiliũ: ſignificat hęc uox pprie

 elongationẽ

ישעיה ס' שובאיכם מנדיכם ׃ וכן נדה היא ׀
ויקרא כ'

נדן מה שהאשה מכנסת לבעלה בשעת הנשואין
בקרא נדן או נדוניא או נדוניתא ואומרים
יחזקאל א שהוא נגזר מן לכל זונות יתנו נדה ואת נתת נדניך שהוא
דברים כ"ג השכר הנותנים לזונה לכן תרגומם אגרא אתנן זונה תרגו'
אגר זביתא וקשה לי כי הנדוניא היא להפך כי האשה
נותנת הנדוניא לבעל ׀

נוול אם פגע בך מנוול פירוש יצר הרע והוא לשון
איכה ג' טנוף והשם נוול תרגום מכל בנות עירי
מניוול בנתא דירושלם קרתי ולכן נקרא האשפה נולי
דניאל ג' כמו שנאמר בדניאל וביתיכון נולי יתשמון ובעזרא נולי
עזרא ו' יתעבד בלשון אשכנז מיישט ובלעז מנדיצאייו ׀

בראשית ל"ז **נזות** ויגער בו אביו ובזת בו אבוהי וכן כל לשבא
רות ב' גערה הדבוקה לבית כמו לא תגערו בה לא
תנזפו בה ואשר אינם דבוקים לבית הם לשון השחתה
והתאר נזות וכן בפרקי אבות כל מי שאינו עוסק בתורה
משלי י"א נקרא נזות שנאמר נזם זהב באף חזיר ׃ ונראה לי כי
הביאו זה המקרא לראיה כי כן נזם זהב באף ראשי
תיבות וסופי תיבות נזות והשם נזיפה ובלשון אשכנז אן
שרייאן ובלעז קורוגא ׀

Eſa.66. ut accipitur in iſto loco, Odio uos habentes & expellentes uos propter nomen meum. Hinc eſt quod & mulier Leuit.20. menſtruata נדה uocatur.

NEdan] Id quod adfert uxor marito ſuo tempore nuptiarum uocatur נדן uel נדונא uel נדוניא Et dicunt quidam deductum eſſe ab illo Ezech.cap.16. Omnibus quoq; meretricibus dant (uiri) donum. Tu uerô dediſti dona tua, &c. ubi mercedem ſignificat, quæ dari ſolet Deut.23. meretricib. Vnde & in Tharg. per אגרא quod mercedem ſignificat redduntur. ut, Munus meretricis, Thar. Mercedē meretricis. Et ſanè difficultatē hoc mihi parit, cū נדוניא contrariū ſignificet, q̄ eñ uxor marito tribuit נדוניא uocat̄

NAual] Apud Rabbinos legit̄, Si irruerit in te turpis ille. intelligūt, Iezer Hara, id eſt affectū malū. uocabulū hoc inquinationē ſignificat. Inde nomen uenit נבלות Tren.3. id eſt, inquinatio, ſeu deturpatio. ut, Propter omnes filias ciuiatis meæ. Tharg. Propter turpitudinē filiarū Hieruſalem ciuitatis meæ. Hinc eſt quod ſtercus נולי uocatur. ut Daniel.3. in Daniele, Et domus in ſterquiliniū, ſiue in latrinam pona Ezræ.6. tur. Similiter in Ezra, Et domus eius fiat ſterquilinium.

NAzaph] Et increpauit eum pater ſuus. Thargū Gen.37. ויזף &c. Sic quoque omne uocabulum נזף quod ſequitur Beth ſeruile, increpationem ſignificat. & in Thar Ruth.2. gum per נזף redditur. ut, Et nolite increpare eam. Tharg. לא תנזפון בה. Quæ uerò non adſtruuntur ad Beth, ea corruptionem ſignificant. Inde uenit & nomen formale, ſiue Prou.11. Adiectiuū. Cuius uſus eſt in Pirke Aboth. ut, Quicunque non ſtudet Legi, uocatur מנזף. Sicut dicit, Monile aureum in naribus porci, &c. Et uidetur mihi, q̄ adduxerint hunc Verſum pro argumento, eò quôd literæ capitales harum dictionum נזם & זהב Item finalis in dictione באף conſtituant dictionem נזף Inde uenit nomen נזיפה Germanicè anſchreyen, Italicè koruga.

אסתר ז׳ **נזק** בנזק המלך ואין לו דומה במקרא אך בדניא
דניאל ו׳ לא להוי נזיק ובעזרא ומהנזקת מלכין לשון
עזרא ד׳ עונש ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה באמרם
המזיק והניזק ותמהתי למה לא אמרו המזיק והמוזק
עם המכה והמוכה ומזה נקראו השדים מזיקין שלפעמי׳
מנגעין הבריות על ידם בלא גישידקט ובלעז הונדוגאט ׃

בראשית מ׳ **נחתום** מעשה אופה תרגום עובד נחתום שר
האופים רב נחתומיין בלשון אשכנז בעק
ובלעז פורנאר או פישטור ובדברי רזל בקרא פלטר אבל
יש הפרש ביניהם עיין בערוך בערך דפס ׃

נטל רוב לשון משא והגבהה מתורגם בלשון
חת ח׳ נטילה ויש מלשון לקיחה כמו וישאו להם
נשים ונטלו להון נשין וכן שמשו רזל הרבה בלשון זה
טול חורה בין עיניך לטול את החלה וכן אטול יטול וכו׳ ׃

נטריקון נוהגים לקרותו נוטריקון ופירש בערוך
הוא שכותבין אות אחת שעשית כמו לכל
דבר ובולי ואני קבלתי מפי הקרדינאל שהוא לשון יון
וגם בלשון רומי קורין לסופרים נוטארי וכן בדברי רבותינו
זכרונם לברכה קראו להם נוטרין ומזה נוטריקון פירוש
ענין ספרות בלשון אשכנז קאנצלייש כי כן דרך הסופרים
לקצר וכותבין ב׳ או ג׳ אותיות וכל אחת עולה לתיבה אחת
וכן פירש רש״י בפהלי מדרש אגדה נוטריקון בתחבלה פה
תפלתי לפני ׃

Eſther.7. NAzag] Damnum regis. Non amplius inuenitur in Biblia præterquam in Daniele.ut, Ne rex damno afficeretur.
Daniel.6.
Ezræ.4. Et in Ezra.ut, Et nocens regibus. Idem ſignificat quod עונש damnum, pœna. Cæterum Rabbini frequenter utuntur, ut cum dicunt, המזיק nocens הניזק qui damnum accepit. Et miror ego cur non dicunt המזיק & המוזק qua forma dicitur המכה & המוכה percutiens & percuſſus. Hinc & demones מזיקין uocantur, eò quòd aliquando per illos puniuntur ſiue damnum accipiunt homines Germanicè geſchedigt Italicè Condumnat.

Gen.40. NAchtom]. Opere piſtoris. Thargũ עבד נחתום Item præfectum piſtorum.
Ibidem. Thargum רב נחתומין Germanicè Beck, Italicè furnar, aut piſtor. Et apud Rabbinos uocatur פלטר Eſt tamen diſcrimen inter ea, uide in Aruch in Radice רפס.

NAtal] Pleruncꝗ uocabulũ לקח & נשא in Thargum redduntur per נטל quod accipere ſiue tollere
Ruth.1. ſignificat. ut, Et duxerunt ſibi uxores: Thargũ ונסבו להון נשין Et in hac ſignificatione crebro utuntur Rabbini, ut cum dicũt. Tolle trabẽ ex oculis tuis. Vt tolleret placentã. Item Tollam, tollet.

NOtarikon] Solent (hanc uocem) pronunciare, Notarikon. Et in Aruch exponit Notariekon eſſe, cum una litera ſcripta ſignum eſt totius rei, &c. Atqui ego accepi ex ore cuiusdam cardinalis uocabulum eſſe græcum. In lingua quocꝗ Romana ſcribas נוטר uocant, cuius uocis uſus eſt, & apud Rabbinos unde uenit נוטריקון quod idem ualet ac סופרות Germanicè Cantzleÿſch. Hoc eſt, Mos eſt ſcribarum, ut ſcribant duas uel tres literas quarum unaquecꝗ conſtituit dictionem. Atcꝗ ita explicat R.S. dictionẽ Napthali, ubi ſic dicit, in Midraſch Agadah per נוטריקון tantũ ualet, q.d. accepta eſt hîc oratio mea coram domino,

Prꝗterea

ויקרא א' גם כשעושין מתיבה אחת שתי תיבות כגון כרמל כר מלא

במדבר כ"ב **נכה** מנכין לו מן המעות וכן אולי אוכל נכה בו
פירש רש"י שהוא לשון חסרון והוא לשון
הכאה ממש אלא שהוא מבנין פעל ואין לו דומה במקרא
כלשון אשכנז אב שלאגן ובלעז כחוגטאר ׃

נמוך בדברי רבותינו זכרונם לברכה מקום נמוך
שם תאר על משקל גדול ולא נמצא במקרא
תהלים ק"ו ויש אומרים שהוא מן וימכו בעונם שרשו מכך ענין
שפלות בלשון אשכנז נידר ובלעז אבאשו ׃

נמוס רוב לשון חוק ומשפט שאינו לשם שמים
מתורגמין בלשון נמוס כמו ובחקתיהם לא
ויקרא י"ח
יחזקאל ה' תלכו ובנימוסיהון לא תהכון ובמשפטי הגוים ובנימוסי
שמואל א' ב' עממיא ומשפט הכהנים ונימוסי כהניא אבל בתלים
ומשלי כל לשנא תורה מתורגמין בלשנא נמוס כמו
תהלים א' בתורת יי חפצו ובתורתו וכו' בנמוס דיי רעותיה ובנמוסי
משלי א' וכן תורת אמך בנמוסא דאמך ׃

נסח בנוסחא אחרינא וכן נוסח הגט ודומיהם
דברים כ"ח מלשון ונסחתם מעל האדמה ובעזרא
עזרא ו' יתנסח אע מן ביתיה לשון עקירה והעתקת דבר ממקום
למקום גם הכתיבה מספר לספר נקרא העתקה עיין בשרש
עתק ומזה מה שאמרו רבותנו זכרונם לברכה הסח הדעת
והוא שמסיר אדם דעתו ולבו מענין לענין ׃

נסך כל יין שנתנסך לעבודה זרה הוא נקרא יין
נסך והשותה ממנו לוקה מן התורה משום
דברים ל"ב שנאמר אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם ובזמן
הזה אסרו חכמים אפילו סתם [illegible] של [illegible] משום ספק
פן נתנסך לעבודה.

Leuit.1. Præterea cũ ex una dictione duas faciunt.ut, כר מלא כרמל
Deut.22. NAcca] Subtrahunt ei de pecunia. Item, Fortaſsis potero ſubtrahere ei. Rabbi Schelomo exponit per מחסרין quod defectum ſignificat. Germanicè Abſchlagen, Italicè Scauntar: propriè percuſsionem ſignificat, idq; in Coniugat. Piel, neq; ſimilis uox ei amplius extat in Biblia.

NAmas] Apud Rabbinos legitur. Locus humilis. iuxta formã גמל, Neq; inuenit̃ in Biblia. Sũt tamẽ q̃
Pſal.106. dicũt deductũ eſſe ab illo, Et depreſsi ſũt in iniquitate ſua

NAmas] Plerunq; uocabula חוק & משפט, quum nõ referunt̃ ad Deũ. In Tharg. transferunt̃ per נימוס
Leuit.18. ut, In Statutis eorũ non ambulaueritis. Tharg. ובנימוסי &c.
Ezech.11. Et ſecundum iuditia Gentium. Thargum. ובנימוס עממיא
Item, Iuditiũ ſacerdotum. Tharg. ונימוסי כהניא. Verùm in
1.Sam.2. Pſal. & prouerb. omne uocabulũ תורה in Tharg. per נימוס
Pſal.1. traducitur. ut, In lege uoluntas eius, & in lege eius meditã
Prou.1. tur, &c. Tharg. בנימוס דיי רעותיה ובנימוסי Item, Legẽ matris tuæ. Tharg. נימוסא דאמך.

NAſach] In Exemplari poſtremo. Item, Exemplar repudij. & ſimilia. deſumptum eſt ab illo, Atq; ex-
Deut.28. terminabimini de terra, &c. Et ab illo quod in Ezra legit̃,
Ezræ 6. Exterminabitur lignum de domo eius, In his locis ſignificat eradicationem, & translationem de loco ad loco. Scriptura item, quę ex uno libro in alium transfertur, uocatur העתקה. Vide in Radice עתק. Hinc eſt quòd Rabbini dicunt הסח הדעת quòd dici ſolet, quũ homo abſtrahit animũ ſuum, & cor ſuum ab una re ad aliam.

NEſech] Omne uinum quod libatur Idolis, uocatur יין נסך, & qui bibit illud, dignus eſt iuxta legem ut uapulet: ſecundum illud, quod dicitur, Quorum adipẽ
Deut.32. comederunt, & quorum libamina biberunt. Hoc autem tempore prohibuerunt Rabbini in uniuerſum nõ eſſe bibendũ uinũ cum Gentibus, eò quòd dubiũ ſit num libatũ

ואת על פי שאמרו שהגוים בזמן הזה אינם בקיאים בטיב עבודה זרה מכל מקום הוא אסור לפי שהוא דבר הנאסר במנין וצריך מנין אחר להתירו לפיכך הוא אסור וכל שאר דיני יין נסך מבואר בפוסקים ואני איני כדאי להאריך בזה ׃

בעץ ענין בקיעה ידוע בדברי רז"ל ובלשון עברי הוא לשון תקיעה כמו ויתקעה בבטנו וכן ותתקע את היתד ודומיהם רבים ואין אחד מהם מתורגם בלשנא בעיצת אבל ותצנח בארץ ובעיצת בארעא בלא שטיקן ובלעז פיקאר — שופטים ד' / שופטים ל' / שופטים ל'

נפח הרוח של ריח רע היוצא מפי הטבעת שלמטה נקרא נפיחה בלא בורץ ובלעז פיטו או קורידא

נפק בהרבה מקומות שמשו רבותינו זכרונם לברכה בשרש זה בלשון יציאה והוצאה כמו לאפוקי דרבי נתן פירוש להוציא מן הכלל מה שאמר ר' נתן וכן נפקא מיניה פי' יוצא ממנו וכן מאי נפקותא ר"ל מה תועלת יוצאת מזה ובמסורת מפיק הא או ויו או יוד פירוש כשמוציאין אותם מן הפה בסוף התיבה תרגום של ומוציא דבה ומפיק טיבא ׃ — משלי ל'

נפקת ברא תרגום הכזונה יעשה את אחותנו הכנפקת ברא פירוש יוצאנית חוץ וייש חובה דמתורגם זניתא ויש מתורגם מטעיא ויש מתורגם פונדקיתא וכן לא תהיה קדשה בבנות ישראל ולא — בראשית ל"ד / דברים כ"ג

fuerit Idolis nec ne? Et licet dicant Gentes, quòd hoc tempore non ſeruiant idolis nihilominus tamen prohibitum eſt, eô ꝙ res eſt, quæ ꝓhibita fuit per certũ numerũ Rabbinorum. Vnde neceſſe eſt aliũ adeſſe numerũ ubi ſoluendum eſt, quod priores illi ſtatuerunt. Hinc prohibitum eſt uinum Neſech, & omnia reliqua ad ipſum pertinentia, ſicut explicatũ eſt apud authores (quos Hebr. פוסקים à determinãdo nominãt) Neq; mihi licet hac de re ꝓlixius agere.

NAaz] Significatum נעיצה notum eſt apud Rabbinos. Et in lingua Hebr. idem ſignificat, quod תקיעה
Iud.4. id eſt, infictio. ut, Infixitq; illum in uentrem eius. Item, In-
Ibidem. fixit clauum. & ſimilia. Nec unum ex eis in Thargum per
Ibidem. נעיצה redditur, præterq; illud. Et infixit in terra. Thargum, ונעיצה בארעה German. ſtecken, Italicè phikar.

NAphack] Rabbini hanc Radicem in multis locis uſurpãt pro egreſsione & productione: (hoc eſt pro eo quod ſequitur, uel colligitur ex aliqua re) ut, לאפוקי מדרבי נתן id eſt, Excipiendum eſt de hac ſumma: id quod dixit Rabbi Nathan. Eiuſmodi locutio eſt מאי מפקא מיניה Senſus eſt, Quid egreditur (id eſt ſequitur) ex eo? Item, מה מפיק מינה, id eſt, Quæ utilitas prouenit inde? Et in Maſoreth legitur, Mappik He, uel Vau, uel Iod, Sẽſus eſt, Cũ ꝓferũt iſtas literas ore in fine dictionis tũc ſonus iſte (uocat̃ Mappik He, uel Vau, uel Iod) Item ubi Textus Hebraicus ha-
Prov. 10. bet, Qui profert conuitium. Thargum habet מפקין טיבא.

NAphkath Bara] Vbi textus Hebraicus habet:
Gen.34. Nunquid quaſi cum meretrice aget cum ſorore noſtra. Thargum dicit הכנפקת ברא Cuius expoſitio דנפקית חוץ id eſt, quæ exit foras, id eſt, Vagatrix. In quibuſdam tamẽ locis uocabulum זונה in Thargum per נפקת ברא redditur in alijs per מטעיא. In alijs per מפקרתא. ut, Et non
Deut.23. erit ſcortum de filiabus Iſraël. Nec erit ſcortator de fi-

דברים כ״ג יהיה קדש תרגום ירושלמי לא תהי בפחת ברא וגמר ולא
יהי נפיק בר ותמהתי על שתרגם בר ולא ברא שהוא
תרגום של חוץ שהוא שוה לזכר ולנקבה גם יש לתמוה
מלכים ח׳ ד׳ על יונתן שתרגם וגם חדש היה בארץ׳ וכן ויתר החדש
מלכים ח׳ ד׳ וכן ויעבר את הקדשים כלן תרגו׳ בפחת ברא בלשון נקבה

בצל התנצלות הוא טענת דברים שטוען אדם נגד מי שהאשים אותו ונחשדו בדבר מה והוא אומר שאינו כן ומביא ראיות וסברות לדבריו יהיו אמתיים או לא וכן אמר החכם הבל התנצלות מי שבא להתנצל אם אמת או שקר והוא לשון הסרה מן ויתנצלו בני
שמות ל״ג ישראל את עדים שתרגומו ואעדיו ותמהתי איך לא נמצא לשון התנצלות בכל דברי רז״ל בלשון אשכנז
בור ענטוורן ובלעז אשקוזאר ׃

נצרי הנוצרים אומרים שישו נולד בבית לחם ונתגדל בעיר הנקראה בלשונם נצוריט ׳ ובלשוננו נצר את על פי שלא נזכר שמה במקרא והם אומרים שהיא בארץ הגליל רחוק מירושלם דרך שלשת ימים ולכך קוראים אנחנו הגוים המאמינים בדתו נוצרים ׃

נקב בדברי רז״ל והוא צריך לנקביו אל ישהה אדם נקביו׳ כן כנוי רז״ל הוצאת הזבל והשתן וקראו לזבל נקבים גדולים׃ ולשתן נקבים קטנים ולכן נקראת האשה נקבה בשביל הנקב שבה ׃

Deut.23. Nec erit ſcortator de filiabus Iſraël. Thargum Hieroſol. לא תהי נפקת ברא וגו׳ ולא יהי נפיק בר. Et miror cur tranſtulerit בר & non ברא quod in Thargum reſpondet חין Hebræo: eſtq́ cōmune ad marem & fœminam. Sic etiam ad-
1.Reg.14. mirandum eſt. Quod Ionathan, Et ſcorta maſculina erant
Ibid.24. in terra. Item, Reliquias ſcortatorum, &c. Item, Et ſuſtulit
Ibidem 15. ſcortatores de terra, &c. in omnibus iſtis locis reddidit per נפקת ברא in fœminino genere.

NAzal] התנצלות uocatur argumentatio uerborum, qua quis nititur contra eum, qui ipſum accuſat, & ſuſpectum habet in aliqua re, negans hoc ipſum uerum eſſe: adducendo argumenta & coniecturas contra uerba illius, ſiue ea uera ſint, ſiue non uera. Hinc eſt quòd dicit ſapiens quidam, Accipe excuſationem ab eo, qui uenit ut ſe excuſet, ſiue ea uera ſit, ſiue minus. Significat autem hæc uox propriè ablationem, deſumpta ab illo loco, Et tu-
Exod.33. lerunt à ſe filij Iſraël ornamenta ſua. ubi Thargum habet ואעדיאו Porrò miror quòd hæc phraſis apud omnes Rabbinos non inueniatur Germanicè Verantvurten, Italicè Aſchcuſar.

NOzri] Dicunt Chriſtiani Ieſum natum eſſe in Bethlehem, & educatum fuiſſe in ciuitate, quæ in lingua eorū Nazareth, in noſtra uerò Nezer uocatur. Tametſi nomen eius non ſit commemoratum in Biblia. Ipſi autem dicunt quòd ſita ſit in terra Galileę, itinere trium dierum à Hieruſalem diſtans.

NAkab] Apud Rabbinos legit̃, Neceſſe eſt ut leuet aluum. Item, Non differat homo cacationem ſuam. ſic cognominare ſolent Rabbini excrementum ſtercoris. necnon & urinam. Vocant autem unde ſtercus exit foramina maiora. & unde urina exit, foramina minora. Hinc eſt ꝗ mulier נקבה uocatur, propter foramen quod habet.

בקט בחוט האי כללא בידך פירוש קח זה הכלל בידך וכן אמרו לשנא מעליא בקט פירוש
אסתר ט' לשון משובח לקח וכן בפסוק ומרדכי יצא תרגום ירושלמי וכהניא בקיטין חצוצרתא בידיהון ׃

נרתק יתבאר בשרש תיק עיין שם ׃

נשוי מי שאין לו אשה בקרא פנוי ובשיש לו אשה קורין לו נשוי ואין לשאל למה קורי׳ אותו נשוי בלשון פעול והלא האשה היא הנשואה והוא
רות א' הנושא שנאמר וישאו להם נשים אלא כן נהוג בדברי רז״ל שאומרים הפעול במקום פועל והוא כדמות תואר וכן אמרו כפוי טובה הוא תואר במקום כופה וכן היה רכוב על החמור הוא תואר במקום רוכב ׃

נשלמה אות הנון בשם א׳ רחום וחנון ׃

אות הסמך

מלכים א' י"ב **סבב** כי היתה סבה מאת ה׳ הרגש במקום הכפל פירוש הקב״ה היה מסבב הדבר ורז״ל קראו לסבה גרמא ובספרים חיצונים עלה וקורין להקב״ה עלת העלות או סבת הסבות בלא״ אורזאך אלר אורזאכן ובלשון רומי קויזה קויזארום ׃

סבלונות כן קורין הדורון ששולח החתן לכלה והוא לשון סבל ומשא וכן פירש רש״י
שמות ו' סבלות מצרים משא מצרים ונמצא משא בלשון מתנה
בראשית מ"ג כמו וישא משאת פירוש ויתן מתנות ׃

NAkat] Accipe hanc regulam in manum tuam. Idem ualet, q.d. קח דא הכלל בידך Hinc eſt etiã quod dicunt, Vocem inſignem accepit, Hoc eſt, נקט שם מובהק Eſt etiam uſus eius in Thargum Hieroſolymitano
Eſther.9. in hunc Verſum, Et Mardochęus egreſſus eſt. Thargum, Et ſacerdotes acceperunt tubas in manus ſuas.

NARTHEK] declarabitur in Rad. רתק ubi uide,

NAſcui] Qui non habet uxorẽ, uocatur פנוי, Cui uerò uxor eſt illum נשוי appellant. Nec interrogandum eſt, qua de cauſſa ipſum maritum uocant נשוי in participio præterito, q.d. ductus, quum tamen ipſa ſit quæ ducatur. Ipſe uerò qui ducat. ſecundum illud quod dici-
Ruth.1. tur, Et duxerũt ſibi uxores. Verùm ſic mos eſt apud Rabbinos, qui uſurpant participium præteritum loco participij præſentis, habetq́ similitudinem cum nomine formali ſiue Adiectiuo. Simili modo dicunt כפוי טובה quod eſt nomen adiectiuũ, loco כופה. Item רכוב על חמור pro רוכב, &c.

FINIT LITERA NVN.
& incipit litera Samech.

1.Reg.12. SAbab] Quia fuit cauſſa à domino, Ibi Daggeſch reprę́ſentat Beth geminatũ. Eſt aũt ſenſus, Deus fuit cauſa huius rei. Cæterũ Rabbini cauſſam גרמא uocãt. Et in libris prophanis עלה nuncupãt. Hinc eſt quod Deum עלת העלות uel סבת הסבות id eſt, cauſſam cauſſarũ uocant, Germ, vrſach aller urſachen. Latinè cauſa cauſarum.

SAblonuth] Sic uocant donum, quod mittit ſponſus ſponſę. Et ſignificat ſarcinã & onus. Atq́ ita exponit
Exod.6. R.S. סבלות מצרים per משא מצרים id eſt, Onus Aegyptiorũ. Eſt & ubi משא pro מתנה id eſt, munere uſurpatur. ut, וישא משאת Senſus eſt, Et dedit munera.

Sabar

בראשית מח **סבר** לא פללתי תרגום לא סברית פי׳ לא חשבתי
ורז״ל שמשו בזה הרבה בשם התאר כמו
דניאל ז׳ סבור הייתי סבורים היו ובדניאל ויסבור להשניא זמניא
והשם סברה והוא ענין מחשבה ודעת בכונה ויש מפרשים
מזה סברי מורי שאומרים על היין פירוש תנו דעתכם
ומחשבותיכם על זה כמו שכתוב בספר כל בו בסמן כ״ה

בראשית לא תהלים ד׳ **סבר** סבר פנים יפות תרגום את פני לבן ית סבר
אפי דלבן וכן אור פניך ה׳ נהור סבר אפך
ובדברי רבותינו זכרונם לברכה מסביר לו פנים ונראה לי
שהוא קרוב לענין ראשון לשון סברה ׃

ירמיה כ״ט **סגן** המשנה לכהן גדול נקרא סגן ובסמיכות
סגן כמו נגיד פקיד בבית ה׳ ׀ ממונה
אסתר א׳ סגן כהנא ובפסוק בימים ההם כשבת בתרגום ירושלמי
חד לכהנא רבא וחד לסגן כהנא ולא מצאתיו בלי
ירמיה נ״א סמיכות והוא לשון פחות וסגנים שהם משנים למלך ׃

איוב י׳ **סדר** זה השרש לא נמצא במקרא רק פעם אחת
בלשון רבים צלמות ולא סדרים ׀ ובדברי
רבותינו זכרונם לברכה נמצא הרבה והשם סדר וכן יש
קורין לכל פרשה מהתורה סדר או סדרא גם לכל התלמוד
שתא סדרי משנה שהם סדר מועד וסדר נשים וסדר
נזיקין וסדר זרעים וסדר טהרות

Gen.48. SAbar] Non putaui. Thargum סברית לא hoc eſt, nō cogitaui. Rabbini utuntur in hac ſignificationē pro nomine formali. ut, סבר הייתי arbitratus ſui, סברים היו arbitrati fuere. Et in Daniele legitur, Et putabit ſe poſſe mutare tempora. Daniel.7. Inde & nomen ſubſtantiuū uenit סברה quod cogitationem & rectam opinionem ſignificat. Ab illo quidam exponunt illud סברי מרי quòd dicunt ſuper (benedictione) uini. Cuius ſenſus eſt, Aduertite huc animum, & cogitationes ueſtras, ita explicatum ſcribitur in libro (cui nomen eſt) כל בו ſigno .20.

Gene.31. Pſal.4. SAbar] Aſpectu uultus pulchro. Faciē Laban. Thar. Aſpectum uultus Laban. Lux uultus tui Dñe. Thar. Lux aſpectus uultus tui Dñe. Et Rabbini dicunt מסביר לו פנים Et uidetur mihi quôd uicinitatem habeat in ſignificatione cum præcedenti uocabulo סברה.

SEgen] Secundus à ſacerdote magno uocabatur סגן Et in regimine diciť סגן Segā Præpoſitus & princeps

Hiere. 20. in domo Domini. Thargum, והוא ממנא סגן כהניא. Item in

Eſther.1. Verſu, Cum ſederet rex. Tharg. Hieroſol. Vnam ſedem pro magno pontifice. Alterā ꝓ eo qui ſecūdus erat à pontifice. Nec inuenio extra conſtructionem. Eius uſus eſt &

Hier.51. apud Hieremiam, cap. 51. פחות וסגנים ubi per Seganim intelliguntur qui ſunt ſecundi à rege.

Iob 10. SAdar] Hæc Radix tantum ſemel in Biblijs inuenitur, idq́ in plurali numero, ut, Vmbra mortis, & ubi non ſunt ordines. Apud Rabbinos uerò ſæpe inuenitur nomen סדר Hinc eſt quod quamuis Pareſcha ex lege סדר uel סדרא uocant. Totam item Thalmud in ſex ordines diuidunt. qui ſunt Seder Naſchim, id, ordo mulierū, Seder Nezikin, id eſt, ordo damnorum. Seder Zeraim, id eſt, ordo ſeminum, Seder Teharoth, id eſt, ordo purificationum,

וסדר הדשים ולא בא ממנו פעל רק בבנין פעל הדגוש
סדר סדרת מסדר מסדר סדר אסדר ובלעז אורדינר
וכן בלשון אשכנז אורדינבצא ׃

סדר כדרז״ל החזן היה מביא בסודר פירוש בגד
וכן חזן סודר והחזן הזה ידוע בדרז״ל ועוד
רות ג׳ אבאריהו בשרש סבה ותרגום הבי המטפחת הבי סודרא
שמות ל״ד וכן על פניו מסוה תרגום ירושלמי סודרא ׃

סטן תמצא בשרש שטן עיין שם ׃

סיג הוא גדר וגבול מלשון סוגה בשושנים
המתורגם דסייגולחון עזרא הכהן וזרבבל
וישוע וכולי בלא צרין ובלעז פראטא ותרגום ירושלמי
גדר מזה וגדר מזה סייגא מן דין וסייגא מן דין ויש
ספרים כתיב וסגייא והוא טעות סופר ׃

סיים ענין השלמת הדבר ותכליתו בלשון אשכנז
אויפ הורן ובלעז ציכאר ולא שמשו בו רז״ל
רק בבנין פעל סיים סיימת מסיים אסיים וכולי והשם סיום

תלים קי״ח **סיע** רוב לשנא עזר וסעד מתורגם בלשנא סיוע
תילים כ ובפרט בתלים כמו ה׳ עזרני ה׳ סייעני
זכרים א ומציון יסעדך יסייעינך וכן והם עזרו לרעה מסייעו
לאבאשא ׃

סיע ענין הברוחה תמצא בשרש סעה ׃

שופטים כ **סיית** שולת חרב שלפי סייפא ודומיהו מעטים אבל
בלשון רבות כלן מתרגמין בלשון סיית ׃

תילים מב **סך** כי אעבור בסך לשון מבין ואין לו דומה במקרא
ובדברי רז״ל סך החשבון סך הכל בלא צא״ל ובלעז

& Seder Kadoſchim, id eſt ordo ſanctificationum. Nec ab eo uerbum uenit, niſi in Coniugat. Piel dageſſata. ut, סדר ordinauit, סדרת ordinauiſti מסדר ordināſ מסודר ordinatus סדר ordina אסדר ordinabo, Italicè ordino. Similiter & Germanicè Ordinantz.

SVddar] Aedituus fuit eleuans linteum. hoc eſt, ueſtem. Item poſſeſsio סודר. notum eſt hoc genus poſſeſſionis apud Rabbinos, De quo iterum tractabo in

Rut, 3. Radice טפח Adhibe pallium. Thargum, הבי סודרא.

Exod. 34. Item, Poſuit uelamen ſuper faciem ſuam. Thargum Hierolymitanum סודרא.

SATAN] Inuenies in Radice שטן ubi uide.

SEiag] Sepē & terminū ſignificat. Deductum eſt ab

Can. 6. illo, Qui cirūſepitur roſis. ubi Thargum habet, Sepē

Num. 22. fecerūt eis, Ezra ſacerdos, Zerobabel, & Ieſchua. Germ. zaun, Italicè phrata. Eratq; hinc & hinc maceria. Tharg. Hieroſolymitanum סייגא מן דין וסייגא מן דין. Et in qubuſdā libris ſcriptum eſt סניגא, quod errore ſcriptoris contigit.

SIiem] Perſectionem rei, & completionem eius ſignificat, Germanicè auff hœren, Italicè ceſſar. Neq; uſurpant Rabbini, niſi in Coniugat. Piel. ut, Ceſſauit, ceſſauiſti, ceſſant, ceſſabo, &c. Inde Nomen סיום ceſſatio.

Pſal. 118. SIlia] Ferè uocabulum עזר & סעד in Tharg. per סייע

Pſal. 29. reddūtur, præſertim in Pſalmis, Dominus autem adiu

Zach. 1. uit me. Tharg. סעייני Item, Atque de Zion ſuffultiat te. Thar. סייעך. Ipſę cooperatę ſunt in peius. Thar. מסייעין לחבלא

SIA] Societatē ſignificat. & inuenies in Rad. סעה.

Iudi. 20. SAieph] Educēs gladium. Tharg. שלפי דסייפא & ſimilia. Pauca inueniūtur in ſingulari numero, ſed mul

Pſal. 42. ta in plurali, quæ omnia transferuntur per סייף.

SAch] Qui tranſibam in numero. Vocabulum hoc numerum ſignificat, Neque amplius inuenitur in Biblia. Et apud Rabbinos סך pro חשבון uſurpaf. ut, סך הכל id eſt, ſumma omniū. Germanicè zal, Italicè numero,

צמרו ולפעמים הוסיפו בו מם ואמרו סכום כבשרש שלפניו ׃

סכום כמו סכום מקח וכן במסורת סכום פסוקי שמות ה׳
דספרא וכן ותוכן לבנים תתנו ׃ תרגום וסכום
לבניא תתנון כן מצאתי בכל הנוסחאות הסמך קמוצה
והכף בחולם ׃

סכם לשון הסכמה והוא השואת דעות בני אדם
יחד באמרם הסכימו פלוני ופלוני וכן על
דעת עצמו יוכל אדם לומר הסכמתי לעשות כך וכך ואין
משמשין בו רק בהפעיל הסכים מסכים מסכם וכו׳ והשם
הסכמה והוא כמו מסכמא ועוד אזכרנו בשרש סכן
ואולי לשון הסכמה נגזר מלשון סכום חשבון דלעיל
ופירוש הסכמתי עשיתי חשבוני כך וכך ׃

סכן ושמת שכין בלועך אף על פי שהוא נכתב משלי כ״ג
בשין הוא כמו סכין בסמך כמו מלא כרשו ירמיה נ״א
כמו כרסו ומלין אחרים הכתובין שין במקום סמך
ונמנין על פי המסורת ׃

סכן הששן מחטרג בשעת סכנה ויש מפרשים
מזה ובוקע עצים יסכן בם פירוש יעשה עצמו קהלת י׳
בסכנה וכן אמרו בהמה מסוכנת פירוש הנוטה למות
בלעז פריגול ובלא״ ערליד ואולי סכנה נגזר מלשון סכין
דלעיל וכן אומרים משל הדיוט סכין ביד שוטה סכנה ׃

סכר בדברי רז״ל ברביעי היו מתענין מפני האסכרה
שלא תפול בתינוקות והוא חולי שסותם פי

& aliquando adijtiunt Mem, & dicunt מכסם, ſicut eſt uidere in ſequenti Radice.

Exod.5. SEchum] Summa cõtractus. Item, in Maſoreth, Summa Verſuum libri. Item, Summam laterum dabitis. Tharg. ומכסם &c. Sic etenim inueni in omnibus exemplaribus Samech ſcilicet cum Camez & Caph cum Holem.

SAcham] Conſenſum ſignificat, qui eſt, ubi homines ſententias in unum conferunt, ut quum dicunt, Conſenſerunt ille & ille. Poteſt item uſurpari, ubi quis de ſua ipſius ſententia loquitur, ut, Cõſenſi, ſiue ſtatui facere taliter & taliter. Neq; uti eo ſolent, niſi in Coniugatione Hiphil. ut, הסכם, מסכים; מסכם &c. Inde nomen הסכמה conſenſus, adſtipulatio, Et perinde eſt ac ſi diceretur הסקמה de quo iterum mentionem faciam in Radice מקן. Et fortaſſis uocabulum הסכמה deductum eſt à præcedenti Radice סכם quæ ſummam, ſiue ſupputationem ſignificat. ut ſenſus ſit הסכמתי id eſt, feci rationem ſeu ſupputationem meã taliter & taliter.

Prou.23. SAccin] Pone cultrum in gutture tuo. Tametſi (hoc in loco) ſcribatur cum Schin. Nihilominus tamen idẽ ualet quod סכין cum Samech. Sicut etiam fit in iſto loco,

Hier.51. שכין שלח pro סכין Et id genus aliæ dictiones inueniunt, in quibus Schin ſcribitur loco Samech, quæ numerantur iuxta Maſoreth.

Eccl.10. SAcan] Sathan accuſat in hora periculi. Et ſunt, qui inde deducunt illud in Eccleſiaſte, Qui ſecat ligna, uulnerabitur ab eis, id eſt, Accerſet ſibi ipſi periculum. Hinc eſt, quòd dicũt מסוכנת בסכנה id eſt, quod inclinat ad mortem, Italicè periclo, Germanicè gferlich. Et fortaſsis סכנה deductum eſt à סכין præcedenti Radice. Inde nata eſt uulgò iactata ſententia, Gladius in manu ſtulti, periculũ eſt.

SAcar] Apud Rabb. legit̃, Quarto die ieiunabãt propter הסכרה ne caderet in pueros. Morbus eſt, qui

הקטה שבצואר וימות האדם לפי שעה והנראה לי שלשון
אסכרה נלקח מלשון ויסכרו מעינות תהום לשון סתימה בראשית ח׳
וכן נקרא בלעז אסכראנצייה והוא היה בתחלת הבריאה
טופל בתנוקות ואחר כך גם בגדולים וזה לפעמים כשהיו
מתעטשין פרחה רוחם ומתו לפיכך בא המנהג כשאדם
מתעטש אומרים לו אסותא או רפואה וראיתי בספר
רפואות הורין לאסכרה בלשון עברי מחנק וכן אמר איוב
נתבחר מחנק נפשי ויש פותרים מזה ויצו אל ביתו ויחנק איוב ז׳
דאחיתופל ורוצה לומר שבא לו זה החולי מרוב עצבון שמואל ב׳
רוח ודאבון נפש שהיה לו מפני שלא נעשית עצתו ומת
במחנק ואומרים זה לפי שלא יתכן לאיש חכם ונבון
כמוהו שישבח את עצמו

סלע מחצית השקל בשקל הקדש פלגות סלעא שמות ל׳
בסלעיא קודשא ובלשון רבים שלשים
שקלים תלתין סלעין ואמרו רז״ל כל כסף האמור בתורה ויקרא כ״ז
סתם סלעין ודנביאים ליטרין ודכתובים קנטרין חוץ
מכסף עפרון וכבר כתבתי בשורש זוז כי כל סלע ארבעה בראשית כ״ג
זוזים עיין שם ואולי המטבע הנקראת בלשון אשכנז
שילינג נלקח מלשון סלעין דככה ׃

סלק בדרז״ל יסלקהו מן הצדדים פירוש לשון
העברה והעתקה תרגום ויעתק משם ואסתלק בראשית י״ב
מתמן וכן ויעלהו מעליתו ויסתלק מעליתה וכן השליך הס ירמיה
פי׳ רש״י השלך וסלק וכן תרגומו רמי וסליק וכן רוב לשון עמוס ח׳

obturat os fiſtulæ cibalis,quæ eſt in collo, quo morbo homo correptus in hora moritur.Et uidetur mihi hoc uocabulũ deſumptũ eſſe ab illo, Et obſtructi ſunt fontes abyſſi:ubi obturationem ſignificat.Sic quoq; uocatur & in Italica lingua Aſcerãtia.Morbus iſte ab exordio conditi mũdi, primũ omniũ inuaſit pueros. dein etiã adultos. & hoc interdum quũ ſternutarent, tũ euolabat ſpiritus eorum & moriebantur. Vnde profecta eſt conſuetudo, ut homini ſternutanti dicant אסותא uel חיים id eſt,ſalus.Et uidi in libris medicinal.quod אסכרה uocãt מחנק cuius uocis uſus eſt in Iob,Et elegit anima mea מחנק id eſt, ſtrangulationẽ Sunt itẽ qui in hac ſignificatione exponunt illud 2. Sam. 17.de Achitophele.Et præcepta dans domui ſuæ,ſtrãgulatus eſt.ubi dicunt quòd morbus iſte inuaſerit eum ob nimiam animi triſtitiam & dolorem, quo fuerit affectus, eò q; nõ ſucceſsiſſet conſiliũ eius,& q; perierit ſtrãgulatione.Hoc aũt ideo dicũt,q; putant abſurdũ eſſe dicere de uiro ſapiente & prudente,qualis ipſe Achitophel erat,quòd ſeipſum ſuſpenderit.

Gen.8. · Iob 7.

SEla] Dimidiũ Siclũ iuxta ſiclũ ſanctuarij. Thar. פלגות סלעא כסלעי קודשא Et in Plur.num. Triginta ſiclos. Tharg. תלתין סלעין. Et dicunt Rabbini, Omne argentum, cuius in lege mentio fit, abſolute ſiclos intelligi. Quòd uerò in pphetis cõmemorat̃ ליטרין eſſe, & q; in Hagiographis talenta eſſe, excepto talento, cuius mentio fit apud Ephron. & antea ſcripſi in Radice גר quod omne סלע ualeat quatuor זוזים Vide ibi. Et fortaſsis moneta, quæ à Germanis Schilling uocatur, deducta eſt à uoce סלעין דכסף.

Exod.30. · Leuit.27. · Gen.23.

SAlak] Apud Rabbinos legit̃, Recedant à lateribus. Vocabulum hoc tranſitionem & tranſlationem ſignificat. Thargum, Et tranferens inde, &c. Thargum, ואסתלק מתמן. Item, Et recedat à nobis. Tharg. ויסתלק מעלנא. Item illud in Amos, cap.8. הסלך הם R.S. exponit הסלך וסלק ſicut & in Thar. reddit רמו וסלק Et plerũq; uerbũ סלק in Cõiug. Kal,

Gen.12. · Hier.21.

עליה בבנין הקל מותרגם בלשון סליקא בעבר ובבינוני
שמות י"ט כמו ומשה עלה ומשה סליק אשר אתה עולה שם דאת סליק תמן אבל המקור והצווי והעתיד מותרגם בלשון סק בחסרון למד עיין בשרש סק ׃

סלק לשון הפסקה וסוף וכן נוהגין לכתוב בסוף הספר סליק פירוש בשלם ונפסק וכן קורין לטעם סוף פסוק סלוק לשון הפסקה וכן הפיוט שאומרים ביום טוב כשמגיע עשרה קודם הקדושה נקרא סלוק ועקר
שופטים ג' הלשון הוא מלשון שתיקה תרגום של ויאמר הס ויימר
עמוס ח' סליק וכן השליך הס רמי וסליק ׃

שמות ל' **סם** קח לך סמים תרגומו בוסמין כמו בשמים ולא נמצא בלשון יחיד רק בדברי רז"ל סם
ירמיה י"א פלוני יפה לו סם המות וכן תרגום נשחיתה עץ בלחמו נרמי סמא דמותא במיכליה ויש הפרש בין סמים ובשמים אעפי שאונקלוס תרגם שניהם בוסמין כי בשמים אינו כולל רק אותם הריחניים הנאכלים אבל סמים כולל את אותם שמשימין ברפואות ונקראים בלשון רומי ארומטא
שמות ל' כגון סממני הקטרת כגון נטף ושחלת ודומיהם ׃

סמא בדרז"ל בלעם סומא באחד מעיניו היה איש
דברים כ"ח עור תרגום ירושלמי גבר סומא ובעורון תרגם אונקלוס ובסמיותא בלשון לעז ציקו או אורבו ׃

איוב כ"ח **סמאל** לא ידעו עיט תרגום דלא חכימיה סמאל דפרח היך עופא וכן אמרו תנו שוחד לסמאל

Kal,quod aſcendere ſignificat.In Tharg.transfertur per סליקת in præterito,& in participio præſenti.ut, Et Moſes
Exod.19. aſcendit.Tharg. ומשה סליק Item,In quem aſcendis. Thar.
Deut.32. פס דאת סליק Verùm quum uenit in Infinitiuo, Imperatiuo & futuro.In Tharg.reddit̃ per סק cũ defectu Lamed.

SAlak] Ceſſationem & finem ſignificat.Hinc ſcribere ſolent in fine libri סליק id eſt.Completus eſt et finitus.Hinc etiam accentum Soph paſuc uocant סליק à finiendo ſcilicet.Eadem de cauſa carmen, quod dicunt in die feſto השמנה עשרה ante קדיש uocatur סלוק Quòd ue-
Iud.3. rò primum etymon huius uocabuli attinet,tacere ſignifi-
Amos 8. cat. Vnde ubi Hebræus dicit ,Et ait, Tace. Thargum habet סליק Item הסלך הס Thargum רמי וסלין

Exod.3. SAm] Sume tibi aromata.Thargum, בוסמין quod idem ualet ac בשמים. Nec inuenitur in ſingulari numerò,niſi apud Rabbinos tantum.ut,Aroma iſtud bonũ
Hier.11. eſt ei.Item, סם המות (ſic uocant uenenum lœthale (Vnde ubi Hebræus dicit,Perdamus ligno panem eius. Thargũ habet,Immittamus uenenum mortiferum in cibos eius. Eſt tamen diſcrimen inter סמים & בשמים, tametſi Onkelus utrunque per בוסמין uertat.Nam בשמים Aromata tantum odorifera,quæ edũtur cõplectitur,ſed סמים compræhendit etiam ea,quibus utuntur in remedijs,quæ in lingua Romana aromata uocantur,ut ſunt aromata,ex quibus in cenſum coficiebatur.nempe נטף ושחלת & ſimilia.

SAma] Apud Rabbinos legit̃, Bileam cæcus fuit al-
Leuit.21. tero oculo. Vir cæcus.Tharg.Hieroſ. גבר סמיא.Et cæci-
Deut.28. tate.Tharg. ובסמיותא Germ. Blind, Italicè ceco,uel orbo.

SAmaël] Semita quam nullum cognouit uolatile,
Iob.28. Tharg. Quam non cognouit Samaël,qui uolat tanquam auis.Hinc eſt quod dicunt, Date munus ipſi Samaël in

ביום הכפורים ויש אומרים שאשמדי הוא סמאל ושני
שמות נקראו לו ובבר זכרתיו בשרש אשמדי ׃

סמבטיון שם נהר ואומרים שכל ימי השבוע רץ
בשבת הוא נח ומניע אבנים גדולות ואי
אפשר לעבור וזו היא הסבה שעשרת השבטים שהם נלכדים
שם לא יצאו משם שלא לחלל יום השבת ׃ וכתב הרמב״ם
ז״ל כי הוא נהר נודן מן ויגד שלוים ׃ לשון העברה והסרת במדבר י״א
והחכמים קראו לו סבטיון מפני שביתתו בשבת כי יום השבת
בלשון ההוא סבט וכן נקרא בלשון ערבי שיחליפו התיו
לטית וכן מוסיפין מלת יון בסוף שמות הנהרים בלשונם
ודוק ׃

סמך סמוך להשבת וכן למה נסמכה פרשה זו
לשון קרוב בלע״ז גיבעהן ובלעז אפריסמר
ובמהו סמך מלך בבל ואין לו עוד דומה במקרא וכל שאר יחזקאל כ״ד
לשבא סמיכה לשון משען ומזה אמרו רז״ל סמך לדבר
תרגום של משענת קנה סמך והוא כמו ראיה אבל פחות יבמות נ״ג
ממנה כמו שאמרו אף על פי שאין ראיה לדבר סמך
לדבר פירוש כיוע ׃

סמך נוהגים לומר על מי שנעשה רב או חבר
הרב פלוני נסמך לרבנות או נתנו לו
סמיכות או סמיכה ׃ והוא נלקח מן ויסמוך את ידיו עליו במדבר כ״ז
פירוש עשהו רב ועיין גם בשרש חבר ׃

die expiationis, Alij dicunt quod Aſchmedai ſit Samael atq; ei eſſe duo nomina, de quo prius mentionem feci in radice ממזר.

SAmbation] Nomē eſt fluuij de quo dicūt q̃ p̄ ſingulos dies heptomadis tanto impetu currat, dēpto ſabbato, ut lapides magnos moueat neq; poſsibile ut quis trāſeat. Cuius hāc ferūt eſſe cauſam, decē tribus illic captiuas detinērī, ut nō poſsint exire inde nec ſabbato, ne uiolēt illud. Et Rā bam ſcripſit hunc eſſe fluuium גוזן Gozan, quem ſic appellatum eſſe uolunt à uerbo גוז quod celerem tranſlationum & ablationem ſignificat, ſicut accipitur in Numeris ca. 11. ויגז שלוים Cæterum ſapientes uocarunt eum סמבטיון Sabbaton, ab eo quòd ceſſat ſiue quieſcat in Sabbato. Sabbatum enim in Rom. lingua שבת uocatū, ſimiliter & in Arabica, in qua mutāt Taph in Teth, atq; in fine adijciunt in lingua ſua, nominibus adiectiuis ſyllabā ion, de quo fac periculū.

SAmach] Vicinū eſt tenebris. Itē, Cur coniūcta hęc Pareſchah, Significatum eius eſt approximatio, Germanicè genehen, Italicè apriſmar. ſimilem ſignificationem habet & illud in Ezech. cap. 24 סמך מלך בבל nec amplius ea in ſignificatione in Biblijs inuenitū, Reliqua enim omnia, ſuſtentationem ſignificant. unde eſt, quod dicunt Rabbi. סמך לדבר per quod intelligunt id cui innititū aliqua res. Su-

Ezech 24. ſtentaculū arundineū, ibi Thar. habet סמך Idē quoq; ſignificat quod ראיה quod pro argumento euidenti accipitū, ſed tamen minus quiddā ſignificat, ſicut liquet ex eò quòd dicūt אע״פ שאין ראיה לדבר סמך לדבר פ׳סוק סמך Id eſt, Tametſi nō ſit euidens argumentum pro hac re tamen eſt fulcrū, ſiue ſubſidium aliquod cui quis inniti poteſt.

SAmech] Solent dicere de eo qui factus eſt Rabbi aut ſocius Rabbi cuiuſdā סמיך לרבנות id eſt, proximus eſt ad Rabbinatū, uel, Dederunt ei סמיכה uel סמיכות Eſtq; deſum-

Num. 27 ptum ab illo. Et poſuit Moſes manus ſuas ſuper eū, Id eſt, fecit eum Rabbinum uide de hoc etiam in Radice סמך.

בראשית ד **סמן** וישם יי לקין אות תרגום ירושלמי סימן ובדרז״ל יש הרבה ובפסוק נמצא פעל
ישעיה כ״ח ממנו ושעורה נסמן פירוש נעשה לסימן והוא לשון יון
ממש הורין לאות סימיון בלעז סיניו ובלא״ צייכן ומזה
אמרו על האשה עד שתביא סמנין פירוש שתי שערות
באותו מקום וכן אמרו איזהו סריס כל שהוא בן עשרים
ולא הביא סימנין ׃

ישעיה י״א **סנדל** והדריך בנעלים ויתחבון בסנדלין ובתרגום ירושלמי שרוך נעל רצועה דסנדלא וכן
בראשית י״ד כל נעל בתרגום ירושלמי לשון סנדל וכן בלשון רומי
הורין לנעלים סנדליא וכן נקרא רבי יוחנן הסנדלר פירו׳
עושה נעלים ולא מצאתי שם תאר כמהו בתרגום בתוספת
ריש בסוף אך בלשון אשכנז ובלעז נמצא זה לרוב ודוק

σύνεδρος συνέδριον

סנהדר שבעים סנהדרין הם שבעים זקנים של בית דין הגדול בירושלים וכן ושם שבעים
שמות ט״ו תמרים תרגום ירושלמי כל קבל שבעים סנהדרין וכן
תהלים ק״ז בתרגום של כתובים נמצאים הרבה כמו ובמושב זקנים
רות ד׳ ובסנהדרין דחכימין וכן ובועז עלה השער לתרע בית
דינא דסנהדרין ודומיהם רבים ולא נמצא בלשון יחיד
סנהדר והוא לשון יון ממש הורין לכסאות סנהדרי והוא
תהלים קכ״ב על דרך שמה ישבו כסאות למשפט ׃

Gene.4. SIman] Et poſuit Dominus in Cain ſignũ. Tharg. Hieroſolymitanum habet. סימן frequens eſt apud Rabbinos, & in Paſuc (id eſt in Biblia) inuenitur ab eo deductum uerbum, Et hordeum ſignatum. Eſtq́ planè Græcum uocabulũ, apud quos ſignum סימנין uocat, Italicè Sinijo, Germanicè zeichen. Hinc eſt quod dicunt de muliere donec ueniãt ſigna, id eſt, duo pili in eo loco, &c. Sic quoq́ dicunt, Quis eſt eunuchus? omnis uidelicet, qui natus eſt uiginti annos, & nondum protulit ſigna.

Eſa.13. SAndal] Et faciet calcare eum cum calciamentis. Sibi Thargum habet, Et ibunt cum ſandalijs. Vſque Gen.14. ad corrigiam calciamenti. Thargum Hieroſolymitanum corrigiam ſandalij. Similiter omne uocabulum נעל in Thargum Hieroſolymitano per סנדלין transfertur. Itidem & in lingua Romana calceos ſandalia uocant. Inde uocatus eſt Rabbi Iochanan Sandelar, id eſt, calceator. Neque inueni aliud nomen formale huic ſimile cum ſuperaddito Reſch in fine. Verùm in lingua Germanica hoc crebrius inuenitur, Proba.

SAnhedar] Septuaginta Sanhedrin. ſic uocabantur ſeptuaginta ſeniores conſiſtorij magni, quod erat Hieroſolymis. Vnde Thargum Hieroſolymitanum hunc locum, Et ſeptuaginta palmæ, & cæt. ſic paraphraſti-
Exod.15. cè explicat כל קבל ע' סנהדרין Sæpe item uſurpatur in Hagiographis. ut, Et in conſeſſu ſeniorum. Thargum, Et in Sanhedrin ſapientũ. Item, Aſcendens autem Boaz ad por-
Ruth.4. tam. Thargum, Ad portam domus iuditij, quod conſtabat ex Sanhedrin. & id genus multa ſunt. Nec inuenitur in ſingulari numero. Eſtq́ planè Græcum uocabulum. Nam Græci ſubſellia (quibus iudices inſident סנהדרין uocant) ad quod alludit illud Pſal.122. Quoniam illis conſtituta ſunt ſolia pro iuditio.

סנדק נוהגין לקרא למי שמחזיק בן חבירו למולו סנדק ולא מצאתי הלשון הזה בשום מקום גם בעל הערוך לא הביאו והלועזים קורין לו בעל ברית ובלעז קומפארי ובלשון אשכנז גיואטר ׃

סנטר בדברי רבותינו זכרונם לברכה לא יניח ידו על סנטרו פירש רשי מנטון בלשון צרפתי ובלשון אשכנז קין ׃

בראשית י״ח
רות ב׳
אסתר ב׳ י״ב

סעד לפי שהמאכל סועד לב האדם שנאמר וסעדו לבכם קראו לאכילה גסה סעודה וכן תרגום לעת האוכל לעידן סעודתא בשירות וכן משאת המלך סעודתא דמלכא בלעז פאשטו וסותרים אותו המלמדים האשכנזים פושט אבל אינו לשון אשכנז רק נלקח מלשון לעז ובלשון אשכנז איין מול ׃

שמואל ב׳ כ׳
בראשית כ׳
ושפטים ס׳

סעה לאגדה אחת תרגום לסיעה חד ואחזת מרעהו וסיעת מרחמוהי אחר אחת בתוך סיעא בתר סיעא כתיב באלף במקום הא והראיה סיעת ובכבוי חזקיה וסיעתו חתיו רפויות והקורין סיעתו בדגש טועים ׃

Subſellia

ספסל ישב על גבי ספסל ופירשו לי רבותי שהוא כמו הדום בלא שעמל ובלעז שקאבילו

בראשית ס״ו

ונראה לי שאינו אלא כסא ממש וכן בפסוק ויהי השמש באה תרגום ירושלמי די ספסלין אסתדרו ׳ והוא כמו שנאמר בדניאל עד די כרסון רמיו ׃

SAndak] Eum qui filium proximi ſui circunci-dendi in ſinu ſuo tenet סנדק appellare ſolent, nec inueni uocabulum iſtud in ullo loco. Neque etiam author Aruch eius mentionem facit. Iudæi Italici uocãt eum בעל ברית Italicè Compari, Germanicè. Geuatter.

SAntar] Apud Rabbinos legitur, Non ponat manum ſuam ſuper mentum ſuum. Ibi R.S. in lingua Gallica מנטון per סנטר id eſt, mentũ exponit, germ. kiñ.

Gen.18. SAad] Quia cibus confortat cor hominis. ſecundũ illud quod dicitur, Et confortate cor ueſtrum. Hinc eſt quod magnum conuiuium סעודה appellant. Qua in ſignificationę uſurpat & Thargum in iſto loco, Tempo-

Ruth.2. re refectionis, &c. Thargum, Tempore conuiuij, ubi cum

1.Sam 11. Schúrec ſcribitur. Item refectio regia. Thargum סעודתא דמלכא Italicè Paſtu uocatur, qua uoce utũtur præceptores Germani, dicentes, פסטו quum tamen non ſit Germanicum, ſed ab Italis deſumptum, Germanicè ein mol.

2.Sam.2. SIAh] Et fuerunt in faſciculum unum. Thargum.

Gen.26. לסיעא חדא, id eſt, in cœtum unum. Item, Ahuſath amicus

Eſa.66. eius Thar. Et comitiua ſotiorum ſuorum. Poſt unam in medio, Thargum. Cœtus poſt cœtum, ubi ſcribitur cum Aleph loco He, quod oſtendit & סיעה Et cum pronomine affixo, Hiskia, & ſocietas eius. Vbi Taph raphatur. Et multi legunt סיעתיה cum daggeſch, id quod error eſt.

SAphſal] Sedet ſuper ſaphſal. Rabbini mei expoſuerunt mihi pro ſcabello, Germanicè Schemel, Italicè Scabell. Mihi tamen uidetur, quòd ſolium propriè ſigni-

Gen.15. ficet. unde in Verſu, Et factũ eſt quòd occubuit Sol. Thar. Hieroſolymitanum habet, Solia, ſiue throni ordinati fuerunt. Cui ſimile eſt illud in Daniele, Donec ſuſtule-

Daniel.7. runt thronos.

Saphar

ספק — כפח חשכה ספק איגה חשכה כל דבר שאינו
ודאי נקרא ספק בלא צווייבל ובלעז דוביאו
דברים כ"ח ובלשון מקרא נקרא תלוי כמו והיו חייך תלואים פירוש
מסופקים וכן במשנה אשם תלוי ׃

מלכים א' כ ספק — אם ישפוק עפר שומרון לשון די ורבותינו
זכרונם לברכה שמשו בו בבנין פעל והפעיל
כמו ספק צרכינו במדבר אין מספיקין בידו לעשות תשובה
איוב כ' והשם הספקה או ספק וכבר במלאת שפקו אע"פ שנכתב
בשין וכן יש אחרים כמו שכתבתי בשרש סכן בלשון
אשכנז גנוגן ובלעז באשטה

ספר — מדברי סופרים הם חכמים הנקראים גם הם
רבנים ואין הפרש בין אמרם מדברי סופרים
ובין מדרבנן וכן במסורת תקון סופרים ועוד אדבר בו
בשרש תקן ׃

ראשית מ"א ספר — ויגלח ויחלף שמלותיו תרגום וספר וכן
נקרא האומן המגלח ספר בלא' שערר ובלעז
אסתר ו' בלביר וכן בפסוק וישב מרדכי על שער המלך תרגו' והוה
בידא דהמן ארבע אומנוון ספרא דכפריה וגומר ומזה
נקרא הכלי שמגלחין בו השער מספרים בלשון שנים לפי
שיש בו שני שוקים והחייטים חותכים בו הבגד בלא' שער
ובלעז פורפזי והתרגום של התער מספר בלשון יחיד לפי
שאין לו רק רגל אחד בלא' שארזיר ובלעז ראזור

SAphak] Dubium eſt num ſint tenebrę, & dubium eſt an non ſint tenebræ. Omnis res, quæ non eſt certa uocatur ספק Germanicè zvueiffel, Italicè dubio. Et in lin gua Hebræa תלוי dicit̃.ut, Et erit uita tua ſuſpenſa ante te
Deut.28, hoc eſt, in dubio erit. Ad hunc modum & in Miſchnah uſurpatur.ut, אשם תלוי id eſt, delictum quod in dubio eſt.
1.Reg.2 SAphak] Si ſuffecerit puluis Samariæ. Significatum eius eſt, ſufficientia: Cæterum Rabbini utuntur in Coniugatione Piel & Hiphil.ut, Sufficiẽter dedit quibus opus habuimus in deſerto. Non ſufficit illi ut ſatiat pœnitentiam. Inde uenit Nomen ספק Et cum pronomine af-
Iob.20. fixo.ut, In impletionibus abundantię ſuæ. tametſi ſcriptũ ſit cum Schin, cuiuſmodi & aliæ dictiones inueniuntur, ſicut ſcripſi in Radice ספק Et in libris prophanis aliud nomen inuenitur.ut, הסתפקות Germanicè benũgen, Italicè Baſtah.

SAphar] Ex uerbis ſcribarũ. Sapiẽtes ſunt qui & alio nomine Rabbanim uocant̃. Necp ullum diſcrimẽ eſt quumdicunt מדברי סופרים uel מדרבנן Vnde & in Maſoreth legitur, Correctio ſcribarum eſt, dè quo amplius loquar in Radice תקן.
Gen.41. SApar] Totondit & mutauit ueſtimenta ſua. Tharg. וספר Hinc artifex qui tondet ספר uocatur. Germanicè Scherer, Italicè Balbir. Vnde in Verſu, Et reuerſus eſt
Eſther 7. Mardochæus ad portam regis. Thargum habet, Et fuerũt in manu ipſius Haman quatuor artifitia. Tonſor qui tondet, &c. Hinc & inſtrumentum quo detondentur crines, מספרים uocatur in duali numero, eó quòd habet duo crura. Eodem nomine uocatur & inſtrumentum quo ſartores ueſtes ſcindũt. Germanicè Scher, Italicè foruezi. Thargũ item quod reſpondet תער quod nouaculam ſignificat, eſt מספר ſingularis numeri, eò quòd tantùm unum pedem habet, Germanicè Scharſach, Italicè Raſor.

סכן מכסיכן דשחיטה מן הצואר והשם מסכנא והוא לשבא הכבמה והם שני שרשים בענין אחד כבם וסכן ׃

סרב רוב לשון מרד ומרי ומאון מתורגמין בלשון סירוב ורז"ל הרגילו בו הרבה אך בבנין פעל כמו מסרב אסרב יסרב והתאר סרבן והשם
יחזקאל כ׳ סרבנות ויש מפרשים מזה סרבים וסלונים אבל דונש בן לברט פירשו מלשון קוצים ואמר כי הוא אחד מן עשרים
איכה ג׳ מיני קוצים הנמצאים במקרא וכן דרבי סורר שפירש רש"י לשון סירים וקוצים מתורגם אורחי כרב ׃

דניאל ג׳ **סרבל** בדניאל סרבליהון פטשיהון פירשו בו כל המפרשים מיני לבושין הן ובדברי רבותינו זכרונם לברכה בסרבליהון אילו הסרבלין שברגליהם עיין בערוך ואנחנו קורין למלבוש העליון סרבל בלשון אשכנז וגם בלעז מנטיל ׃

סרגנס מנהגים האשכנזים להלביש בשלשה ימים נוראים חלוק אחד ארוך מבגד פשתים לבן וקורין לו סרגנס והרבה שאלתי ודרשתי לדעת מה לשון הוא ואין מגיד לי עד שיהודי צרפתי זקן הגיד לי כי כן הלבישו גם כן הצרפתים

SAkan] Conſenſus eſt, iugulationē fieri debere in collo.Inde uenit nomen מסקנא quod idem ſignificat quod הסכמה id eſt,Conſenſus.Et ſunt duæ Radices eiuſdem tamen ſignificationis סקן & סכם

SArab] Plærunꝗ uocabulū מרד & מרי & מאן in Thargum per סרב trāſferuntur.Eſtꝗ frequens apud Rabbinos. Verùm in Coniugatione Piel.ut, מסרב, יסרב., Item nomen adiectiuū סרבן Rebellis.Et nomen ſubſtantiuum סרבנות rebellio. Sunt item qui in hac ſignificatione
Ezech.2 exponunt illud in Ezechiele כי סרבים וסלונים אותך id eſt,Quoniam irritatores & ſpinæ tecum ſunt. Verùm Dunaſch filius Labrat exponit pro ſpinis, & dicit unam eſſe ex uiginti ſpetiebus ſpinarum quæ in Biblijs inueniuntur. Sic quoꝗ & illud in Threnis דרכי סורר uias meas peruertit, quod R.S.pro ſentibus & ſpinis exponit.Thargū reddidit אורחי סרב id eſt,uias meas ſpinis obduxit.

SÀrbel] Amiculis ſuis,fœmoralibus ſuis. Omnes interpretes exponunt,pro genere ueſtimentorum.Cæterum Rabbini hoc in loco dicunt במרגליהון ueſtes fuiſſe,quibus illorū pedes ueſtiti fuerunt.uide in Aruch.Nos uerò ueſtem ſuperiorem סרבל uocamus,quæ in lingua Germanica,necnon & Italica Mantel appellatur.

SArgenes] In uſu habent Iudæi Germani,ut in tribus diebus terribilibus(ſic uocant diem feſti expiationis,cum duobus diebus præcedentibus) induant induſium quoddam prælongum lineum & candidum,quod genus ueſtimenti סרגנס appellant.Et interrogaui,ac quæſiui ut cognoſcerē quod nam eſſet etymon huius uocabuli,& nemo fuit qui mihi potuit indicare , donec Iudæus quidam Gallus & ſenex indicauit mihi, quod eiuſdem ueſtimenti uſus ſit quoque apud Gallos,

והוא בעשה ממין בגד דק מאד ונקרא בלשונם כרגת כרפי על הגימל והוא שנקרא בלשון לעז סרזות ובלשון אשכנז אריס והוסיפו בו הסמך כמנהג לשון לעז בהרבה שמות כאשר בארתי בשרש ליסטיס ׃

ירמיה מ״ט **סרח** ׃ נסרחה חכמתם לשון סירחון ואין לו דומה עוד במקרא ורבותינו זכרונם לברכה הרגילו בו הרבה אך בבנין הפעיל הסריח מסריח יסריח והתואר בלשון נקבה טפה סרוחה והשם סירחון בלשון אשכנז גישטנק ובלעז פוצה ורבותינו זכרונם לברכה כנו בלשון זה כל עבין עון וחטא ומרד באמרם משל למלך שסרחה עליו מדינה משל לבן מלך שסרח על אביו וכן בפעלים
שמואל ב׳ י״ט מלשון עוות ׳ כמו אשר העוה עבדך די סרח העויתי
שמואל ב׳ כ״ד סרחיות והשם סורחן בשורק כמו אין בידי רעה ופשע חוב
שמואל א׳ כ״ד וסורחן ומה חטאתי ומה סורחני ובדברי רז״ל תולה
בראשית כ׳ סורחנו באחרים ויש ספרים סרחוני בחירק ולא נהירא כי סרחון הוא מעבין הראשון ׃

סרך כשנבדקה ריאה של בהמה בקלעות או אונא לאונא ובו הורין לה סירכה וכן אין סירכא בלי נקב ודומיהם רבים ורבותי פירשו לי שהוא ענין דביקה והשירה ובעל הערוך לא דיבר בו גם לא מצאתי

quodq́ fiat ex tenuiſsimo panno, quod in illorum lingua פרגו uocatur, Gimel leniter prolato. Et hoc ipſum eſſe quod Itali פרגו Germani פרש Arres nominant, adiecto in fine litera Samech more linguæ Italicæ, id quod fit in multis nominibus, ſicut declaraui in Radice פסמים.

Hier. 49. SArach] Fœtuit ſapientia eorum. Significatum eius eſt fœtor, neque amplius extat in Biblia. Verùm Rabbini frequenter uſurpant, ſed tantum in Coniugatione Hiphil. ut, הסריח fœtere fecit, מסריח fatiens fœtere, יסריח fatiet fœtere; Inde & nomen Adiectiuum deriuant, fœminini generis. ut, Guttula ſordida. Item nomen ſubſtant. סרחון, Germanicè geſtanck, Italicè puza. Rabbbini quoq; hoc uocabulo appellant quamlibet iniquitatem, peccatū, & rebellionem. ut quū dicunt, Exemplum de rege, cui rebellauit prouintia. Exemplum de filio regis, qui rebellauit patri ſuo, &c. Similiter quoq; & uerbaliter uſurpant,
2. Sam. 19. nempe pro peruerſè agere. ut, Peruerſè egit ſeruus tuus.
Ibidem 24. Thargum, סרח ית. Item, Peruerſè egi, Thargum, סרחית
Inde & nomen ſubſtantiuum cum Schurec סורחן Sur-
1. Sam. 24. chan. ut, Non eſt in manu mea malum & iniquitas, Thar-
Gen. 20. gum, חוב וסורחן Item, Quod eſt peccatum meum. Thargum, ומה סורחני, Et apud Rabbinos legitur, Suſpendit peccatum ſuum in aliȷs. Et in quibuſdam libris legitur, סרחונו Sirchuno cum Hirec, quod mihi nō placet. nam סרחון Sirachon eſt de prima ſignificatione.

SArac] Cum affixus eſt pulmo iumenti lateribus, uel membrana membranæ adæret, uocant hoc ipſum סירכא Vnde eſt quòd dicunt, Non eſt סירכא absq; foramine. & id genus multa. Et præceptores mei expoſuerunt mihi quòd ſignificet adhæſionem & alligationem. Verū author Aruch nihil de eo locutus eſt, neque inueni conſimilem illi uocem in Thargum in hac ſignificatione,

איכה ג׳ לו׳ דומה בתרגום אך בלשון עוות תרגום של לעות אדם
בריבו לסרכא אנוש מכבן במצותיה וכן ראית ה׳
איכה ג׳ עותתי חזיתא ה׳ סרוך דסריכו לי ואולי סירכא הוא לשון
עוות וכן מה שאמרו משום סרך כתה הוא מזה הלשון ׃

סרס זה השרש לא נמצא במקרא רק על ענין
איש סריס פירוש כרים בצים או כרים
גיד ורבותינו זכרונם לברכה השאילו זה הלשון על ענין
עבירה באמרם שנסתרסה עבודה זרה בימיהם וכן מקרא
מסורס סרסהו ודרשהו פירוש צריך לעקור הפסוק
ולשים סופו לראשו להבין משמעותו ׃

סרסר חלב והעיצים סרסורי העבירה וכן הקונה על
יד סרסור הוא האמצעי בין הקונה והמוכר
לעשות המקח ובלעז סנסאר ובלשון אשכנז אונטר
הויפלר ויש מקומות נקרא מעקלר ׃

סרק אילן סרק פירוש שאינו עושה פירות בל״א
און גישלאכט ובלעז סטירילו והוא ענין
משלי ב׳ו׳ ריקות תרגום אחד הרקים חד מן סריקיא יהגו ריק
תילים ח׳ מרגבין סריקותא ׃

סרק בדברי רבותינו זכרונם לברכה היו סורקין
את בשרו במסרק של ברזל הוא הכלי
ישעיה יט שסורקין בו את הפשתה והוא מלשון עובדי פשתים

ſed ubi peruertere ſignificat, quod inuenio. Vnde Thargum quod reſpondet huic loco. ut, Peruertere hominis cauſam, &c. eſt. לסרכא אנש מסכן במנתיה Item, Vidiſti Domine incuruationem meam. Thargum, Vidiſti Domine סרך דסרכין לי Et fortaſsis סירכא ab hac ſignificatione deductum eſt. Hinc etiam deſumptum eſt quòd dicunt, Ne fortè (ad exemplum illius) peruerſè agat filia eius.

Tren. 3. *Ibidem.*

SAris] Hæc Radix non inuenitur in Biblijs uſurpata, niſi de uiro eunucho, hoc eſt eo; cui excecti ſunt teſticuli, aut cui mentula amputata eſt. Cæterum Rabbini per translationem uſurpant pro extirpare. ut quum dicunt, Extirpata eſt idololatria in diebus eorum, Item, Verſus extirpatus. Item, Extirpa eum, & interpretare eum, hoc eſt, Neceſſe eſt extirpare Verſum & ponere finem eius in capite, ut intelligi poſsit ſimplex ſenſus eius.

SArſer] Cor & oculi ſunt proxonetæ tranſgreſſionis. Item, qui emit per proxonetam. ſignificat eum qui mediat inter emptorem & uenditorem ad faciendū contractum, Italicè Sanſar, Germanicè vnderkeüſſler. Et in quibuſdam locis uocatur meckler.

SArak] Arbor ſterilis. hoc eſt, quæ non profert fructus, Germanicè vngeſchlacht, Italicè ſterilo. Significatum eius eſt uacuitas. Vnde ubi textus Hebraicus dicit, Vnus ex uacuis. Thargum habet חד מן סריקיא Item, Meditantur rem inanem. Thargum, מרננין סריקותא.

2. Sam. 6. *Pſal. 1.*

SArak] Fuerunt pectinantes carnem eius pectine ferreo. Inſtrumentum eſt, quo pectinant linum. Eſtq́ deductū ab illo, Qui operantur in lino סריקין nihil obſtante

שריקות את על פי שנכתב בשין וכן תרגום דפלחי כתבא דסריקין בלא העכל וכן הכלי שסורקין בו את הסוס בלא שטריגיל וכן נקרא הכלי שסורקין בו בני אדם שער ראשם מסרק בלשון אשכנז שטרעל ובלעז פעטנו ׃

סתם כשאדם מזכיר איזה ענין או שם ואינו מבאר על איזה הוא מדבר אמרו עליו כתם פירוש שהדבר כתום ואינו מבואר אלא שנתנו בו כלל כגון כל נהר סתם הוא פרת וכל משורר סתם הוא דוד וכן כל סתם מתניתין ר' מאיר וכו' בלא שלעכט ובלעז שהייטו ׃

נשלמה אות הסמך
ברוך לכל נופל סומך

אות העין

עבר בדברי רבותינו זכרונם לברכם בדיעבד מותר או אסור, וכן הרבה ופירוש כשהדבר כבר נעשה תרגום עשה עבד והדלת במקום אשר ונמצא בלי בית דעבד בלשון אשכנז גישעהן ובלעז דפו פאט ׃

עבר קראו רבותינו זכרונם לברכה להטא ולעון ופשע עברה לפי שבה עובר האדם על מצות בוראו כגון עברה גוררת עברה וכן ערות דבר עברת פתגמא וכן אף כי בזמה יביאנו מטול דבעברתא מייתי ליה ואין עוד בתרגום ושם התאר עבריין ולא נבנה ממנו פעל ׃ דברים כ"ג משלי כ"א

obſtante,quod ſcribitur cum Schin. Vnde & Thargum,
Eſa.19. Qui operantur in lino דסריקין Germanicè hechelen.Hinc & inſtrumentum quo fricandò pectinant equum, Germanicè ſtrigel.necnon & inſtrumentum, quo homines in adornandis crinibus utuntur מסרק uocatur,Germanicè ſtrel,Italicè petno.

SEtham] Cum aliquis meminit alicuius rei aut nominis,& tamen non diſertè explicat de qua re loquatur. Tunc(interpretes)dicere ſolent, סתם, Senſus eſt,Hæc res ſimpliciter,ſiue abſolutè dicta eſt,& non explicitè. Dederunt tamẽ de eo regulam,nempe, quòd ubicunq; ponitur נהר, id eſt,fluuius abſolutè,intelligitur Euphrates. Et ubicunq; ponitur המלך abſolutè intelligitur Dauid, ſic quoq; ubi abſolutè in Thalmud legitur מתניתין intelligitur Rabbi Meir,&c.Germanicè ſchlecht,Italicè Skeijto.

FINIT SAMECH, ET INCIpit litera Ain.

ABad] Apud Rabb.legit̃.Poſtq̃ factum eſt,licitum eſt,aut prohibitum.& in hunc modum ſæpe uſurpatur.Eſt autem ſenſus,Cum res antea facta eſt.Tharg.enim quod reſpondet עשו eſt בתר Et Daleth ponitur loco אשר inuenitur tamẽ & ſine Beth hoc modo דעבד Germanicè geſchehen,Italicè depo fat.

ABar] Rabbini peccatũ, iniquitatẽ, & præuaricationem, עברה uocant,ab eo ſcilicet quod homo præuaricat̃ præcepta creatoris ſui,ut cũ dicũt.Trãſgreſsio trahit tranſgreſsionem.In hac ſignificatione uſus eſt & Chal-
Deut.23. dæus interpres in hoc loco,Rem turpem.Thargum. עברת
Prou.21. פתגם Item,Quanto magis ſi praua mente adducat illud. Tharg. מטול דבעברא מייתי להו Nec amplius inueniẽ in Thar. Inde uenit & nomen adiectiuum עבריין præuaricator à quo tamen nullum formatur uerbum.

עבר דרך העברה ר״ל מאמר אחד שאינו עומד
על דרך האמת רק העברת הלשון והרמיזה
כגון שאומרים הקב״ה מלביש ערומים ולפי האמת אין
הוא המלביש אותם רק אומרים כן דרך העברה וכן אמר
רבי עמנואל ז״ל באחד משיריו ומהללך אמתי הוא ומהלל
גדיבי עם בדרך העברה ׃

עבר בעבור זה כמו בשביל או בגלל ואין לשמש
בהן זולת הבית וכן אמר ר״א כל האומר
עבור מן בעבור לא אבל מעבור הארץ פירוש הוא בהמת

איוב כ״א **עבר** שורו עבר הוא פעל יוצא כמו מוליד ואין
לו דומה במקרא בלשון אשכנז מכט
טראגן ובלעז אינפריגר ורבותינו זכרונם לברכה שמשו
בו בלשון הריון האשה כגון אשה מעוברת אין אשה
מתעברת מביאה ראשונה ונקרא התבוח בעודו במעי אמו
עובר ומזה נקרא לשנה של יג חדשים עבור ודברו בו
בבנין פעל הדגוש כמו הזהיה עבר ביסן בניסן וכן
שמואל כ׳ ממחרת החדש השני תרגום מיומי דבתרוהי והוא עבור
סיר ז׳ ירחא תנינא ובולי וכן עבין בריכות בחשבון עבורין
ומעברין שנין ׃

קהלת ג׳ ג׳ **עדן** אשר עדן לא היה אשר הם חיים עדנה ופירשו
בו שהוא כמו שתי מלות פירוש עדן כמו עד
הן עדנה כמו עד הנה ורבותינו זכרונם לברכה הוסיפו
יוד בין הדלת והנון ואמרו עדין כמו ועדין לא שבתו
מתעותינו כמו עד הנה או עד כאן ׃

ABar] Apud Rabb.legitur דרך העברה, Per hoc intelligunt orationẽ quę non reuera de aliqua re dicitũ ſed tantum per methaphoram & ſimilitudinẽ.ut quum dicunt de Deo, Veſtit nudos,quũ tamen realiter ipſe nõ ueſtiat eos,ſed ſic dici ſolet de eo translatè: Hoc ſchemate uſus eſt R.Emanuel in quodam carmine.ubi dicit,Laus tua nota eſt,ſed laus principum terræ אל דרך העברה.

ABar] Propter hoc.idem ualet quod בעבור aut בגלל nec uſurpari debent absq; Beth. Vnde eſt quod dicit Rabbi Abraham Ezra. Quicunq; dicit עבור pro בעבור non edat prouentum terræ,hoc eſt,iumentum eſt.

Iob.21. IEbber] Bos eius impregnat, uerbum eſt tranſitiuum,idem ualens quod מעבר Nequ eſimile ei extat in Biblia Germanicè machen tragen,Italicè inprenah. Frequenter utuntur de muliere grauida.ut, אשה מעוברת id eſt, mulier grauida.Item,Mulier nõ fit grauida primo coitu. Puer item qui adhuc in utero matris ſuæ exiſtit עובר uocatũ Hinc quoq; & annus qui conſtat tredecim menſibus עבור

1.Sam.20. nominatũ,qua in ſignificatione utuntur in Coniugatione Piel daggeſſata.ut, חזקיה עבר ניסן בניסן Item in Thargum. ut,Factumq; eſt in craſtinum,hoc eſt,altera die nouilunij. Tharg. מיומי דבתרוהי והוה עבור ירחא תנינא Oculi tui ſicut piſcinæ in Hesbon.Tharg. עבורין ומעברין שנין id eſt,Sapientes tui ſciunt rationem embolyſmorum.

Ecclef.4 AEden] Eum qui nondum fuit.Item, Qui adhuc uiuunt.interpretantur ac ſi eſſent duæ dictiones עדן pro עד הן & עדנה pro עד הנה. Rabbini uerò addunt Iod inter Daleth & Nun,& dicunt עדין, ut,Adhuc non conuerſi ſunt ab erroribus ſuis pro עד הנה uel עד כאן.

עֶדֶן גן עדן כבר פירשתיו בשורש גן ׃

עֲדַר כבר פירשתיו בשורש העדר עיין שם ׃

דברים כ"ח **עַז** גוי עז פנים ׃ תאר למי שאין לו בושת
והרבים עזי פנים והשם עזות פנים וכן
אבותינו אומרים בתפלתנו הצילני מעזי פנים ומעזות פנים
פירוש הצילני מאנשים שהם עזי פנים וגם לא יהיה לי
עזות פנים ודע כי כל לשון עזות פנים וחוזק מצח הוא
מדה רעה אבל חוזק לב ואמוץ לב הוא מדה טובה ׃

שמואל א' י"ח **עַיִן** נמצא בשורש הזה פעל מהקל ויהי שאול עוין
את דוד פירוש שם עליו עין רעה ורז"ל הרגילו
בו בבנין פעל הדגוש באמרם עיין עליו פירוש שים עיניך
עליו וכן אין מעיינין במקום שמבריעין והשם צריך עיון
תילים פ"ז ורש"י פירש מזה כל מעייני בך רוצה לומר עיוני
ומחשבתי בך בלשון אשכנז גיטרעכט ובלעז כטוריו ׃

במדבר י"א יחזקאל א' משלי כ"ג שיר ה' **עַיִן** ענין זוהר ומראה כמו ועינו כעין הבדולח
כעין תרשיש וכן יתן בכוס עינו פירוש זוהרו
וצבעו וכן פירוש ראב"ע שפתותיו שושנים בריח לא בעין
בלשון אשכנז וארבא ובלעז קולור ׃

עָכַב לשון עכבה לא נמצא במקרא ורז"ל הרגילו
בו הרבה אך בבנין פעל הדגוש כמו אם לא
נתן לא עכב מעכב לעכב וכולי והשם עכוב ובלשון
איוב ל"ז נקבה עכבה ויש אומרים כי ולא יעקבם כי ישמע קולו
כמו יעכבם הכף והקוף מתחלפים כמו שכתבתי בשורש

EDEN] Iam explicui in Radice גן עדן.

ADAR] Antea declaraui in Radice העדר.

AZ] Ethnicus impudenti facie. Nomen eſt formale, quod de eo dici ſolet, qui non habet pudorem. Et in plurali numero dicitur עזי פנים. Inde nomen ſubſtantiuũ עזות פנים Et in hac ſignificatione & forma nos uſurpare ſolemus in præcationibus noſtris quum dicimus מעזי פנים ומעזות פנים Senſus eſt, Libera nos ab hominibus, qui ſunt impudẽti facie, & ut etiã nõ fiat impudẽs facies noſtra. Scias inſuper quòd עזות פנים & וחזק מצח ſemper in malũ ꝓ uitio accipiunt, ſed חזק לב & אמיץ לב in bonum pro uirtute.

1.Sam.18, AIn] Inuenitur ab hac Radice deductum uerbum in Coniugatione Kal. ut, Et fuit Saul oculans Dauid, Senſus eſt, Poſuit ſuper eum oculum malum. Cæterum Rabbini noſtri uſurpant in Coniugatione Piel daggeſſata. quum dicunt, Obſerua eum, id eſt, pone oculum tuum ſuper eum. Item, אין מעיינין במקום מכריעין Ab eo uenit uomen ſubſtantiuum עיון ut, Opus eſt conſyderatione ſiue diligentia. Et Rabbi Schelomo in hac ſignificatione ex-

Pſal.77, ponit illud Pſalmi, Omnes ſcaturigines meæ in te, pro, Omnes conſyderationes & cogitationes meæ in te, Germanicè getrecht, Italicè ſtudio.

Num.11. EN] Significatũ eius eſt, Splendor & aſpectus. ut, Aſpectus eius quaſi aſpectus bdelij. Item, Sicut aſpe-

Ezech.1 ctus lapidis tharſis. Item, Quum dederit in calice aſpectũ

Prov.23. ſuum, hoc eſt, ſplendorẽ & colorẽ ſuũ. Ad hunc modũ ex-

Cant.6. poſuit R. Abẽ Ezra illud in Cant. Labia eius ſũt ueluti roſę. odore ſcilicet nõ aſpectu, ſiue forma, ger. farb. Ital, color.

ICcel] Vocabulũ עכבה nõ inuenit in Biblia, Rabbini uerò eo utunt, ſed tantũ in Coniug. Piel daggeſſata. ut cùm dicũt, Si nõ dederit nihil impedit. Itẽ, מעכב impediẽs, לעכב ad impediendũ, &c. Itẽ nomen ſubſtant. עכב. & in fœm. gen. עכבה Sũt itẽ qui dicunt illud in Iobe, cap. 17. Et nõ ſupplantabit ea, cũ audita fuerit uox eius, perinde uale-

בַּשֵּׁט וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ וְלָא יְעַכְּבִינּוּן   וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הִתְמַהְמֵהַּ
מִתּוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן עַכָּבָה בלא״ זוימן ובלעז טארדרי ׃

עִכֵּל לְשׁוֹן עִכּוּל הַמַּאֲכָל שֶׁבָּאִצְטוֹמְכָא וְנִרְאֶה
לִי שֶׁנִּמְצָא גַּם כֵּן בְּאַלֶּה כְּדֵי שֶׁיִּתְאַכֵּל בלא״
ור דייאן ובלעז פיידיר   וְכֵן בְּסִפְרֵי רְפוּאוֹת כָּל דָּבָר
הַמִּתְעַכֵּל קָשֶׁה לְהִתְעַכֵּל ׃

עַכְשָׁו אִם לֹא עַכְשָׁו אֵימָתַי   אָמוּר מֵעַכְשָׁו כְּמוֹ
עַתָּה וְלֹא נִמְצָא בְּתַרְגּוּם   וְיֵשׁ כּוֹתְבִין
עַכְשָׁיו בְּיוּד וְאֵינוֹ צָרִיךְ ׃

עִלָּה בְּדָנִיֵּאל עִלָּה וּשְׁחִיתָה לְשׁוֹן עֲלִילָה מִלְּשׁוֹן דניאל ו׳
עֲלִילוֹת דְּבָרִים   וּבִכְפָרִים חִיצוֹנִים שִׁמְּשׁוּ דברים כ׳ב
בָּהּ בִּלְשׁוֹן סִבָּה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ סָבַב ׃

עוֹלָם הַבָּא יֵשׁ מַחֲלוֹקֶת בֵּין הָאַחֲרוֹנִים   עַל זְמַן
עוֹלָם הַבָּא   יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא עוֹלָם
הַנְּשָׁמוֹת רוֹצֶה לוֹמַר תֵּכֶף אַחַר הַמִּיתָה   וְיֵשׁ אוֹמְרִים
שֶׁהוּא זְמַן יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ   וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא אַחַר תְּחִיַּת
הַמֵּתִים וְכָל אֶחָד מֵבִיא רְאָיוֹת לְקַיֵּם דַּעְתּוֹ וַאֲנִי אֵינִי כְּדַאי
לְהַכְנִיס רֹאשִׁי בֵּין רָאשֵׁי הַחֲכָמִים הָהֵם   אַךְ מִי שֶׁרוֹצֶה
לַעֲמוֹד עַל אֲמִתַּת הָעִנְיָן הַזֶּה   יְעַיֵּין בְּפֵירוּשׁ דון יִצְחָק
אַבַּרְבִּינְאֵל זל בְּסֵפֶר נַחֲלַת אָבוֹת בְּפֶרֶק בֶּן זוֹמָא   כִּי הֵיטֵב
לְדַבֵּר בָּזֶה מְאֹד וְעוֹד אֲדַבֵּר מִזֶּה בְּמִלַּת עָתִיד ׃

עַם הָאָרֶץ קוֹרִין לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַלִּמּוּד תּוֹרָה עַם
הָאָרֶץ כִּי סְתָם הָעָם הֶהָמוֹנִי אֵינָם יוֹדְעִים
תּוֹרָה

re ac ſi diceret יעכבם tardabit ea, cõmutato ſcilicet Caph in Cuph per mutuum ſimboliſmum, ſicut ſcripſi etiam in Radice עקב atq; ita redditum eſt in Tharg. per יעכבינון Similiter omne uocabulum התמהמה in Tharg. per עכבו redditur, German, ſaumen, Italicè tardare.

Iccel] Hoc uocabulum digeſtionẽ cibi, quæ fit in ſtomacho ſignificat. Et uidet̃ mihi q̃ etiã inueniat̃ in hac ſignificatione uſurpatũ cũ Aleph, ab eo ſcilicet quod edit̃, id eſt, digerit̃, germ. verdeuvuen, Ital. peÿdir. Eius uſus eſt etiã in libris medicinal. ut, Quicquid digerit difficulter digerit̃.

Achſchaf] Apud Rabb. legitur, Si nõ modo, quando? Dic modo. idem ualet quod עתה id eſt, nunc, modo, nec inuenitur in Tharg. Sunt tamen qui ſcribunt עכשיו cum Iod, quod tamen non eſt neceſſarium.

Dan. 6. Deut. 22. Illa] In Daniele legitur, Occaſionem & prauitatem. idem ſignificat quod עלילה deductũ ab illo עלילות דברים figmenta uerborũ. Et in libris ꝓphanis uſurpant pro סבה id eſt, cauſſa, ſicut ſcripſi in Radice סבב.

Olam Habbo] Controuerſia eſt inter nouiſsimos ſcriptores de tempore ſeculi uenturi. Quidam enim dicunt quòd ſit ſeculum animarum, hoc eſt, quod mox incipit poſt mortem. Alij referunt ad tempus dierũ Meſsiæ. Alij uerò ad tempus quod erit poſt reſurrectionẽ mortuorum. Et quiſq; adducit argumentum pro confirmanda ſua ſententia. Ego uerò non ſum dignus, ut ingeram caput meum inter capita ſapientum iſtorum. Veruntamen qui ei quod uerum eſt hac in re inſiſtere cupit: uideat Peruſch Aberbinel in lib. נחלת אבות cap. Ben Zoma: nã bene de hac re locutus eſt, de qua et ego iterũ loquar in Ra. עתיד.

Am Haarez] Eum qui non nouit doctrinam legis עם הארץ uocant. Nam עם abſolutè uſurpatum uulgus, quod legem non nouit ſignificat. Et in plurali nu-

ובלשון רבים עמי הארץ ויש שאומרים עמי הארצים ובאמת הם עם ארצים וכבר כתבתי בשרש בור ההפרש בין בור ובין עם הארץ ובלשון אשכנז נקרא עם הארץ אין גילערנט ובלשון לעז איבייוראנט ׃

ענה כל לשנא עניי שבמקרא הוא בבנין פעל
שמות כ'ג כמו אם ענה תענה אותו ענה בדרך כחי
תהלים ק'ב ודומיהם והשם עני ולא נמצא בפסוק ועבין קרוב לזה
דניאל י' ענין צום ולא בא רק בהתפעל כמו להתענות לפני אלהיך
ישעיה נ'ח וכן תרגום לא תצומו ביום לא תתענון והשם תענית
עזרא ט' קמתי מתעניתי וכן הצום צמתוני אני תרגום הצום תענית
זכריה ח' אתון מתענין קדמי ועוד אזכרנו בשרש תענית ׃

עסק
ראשית ח' ויקרא שמו עשק כי התעשקו עמו שביהם כתיבין בשין ואין להם עוד דומה במקרא ותרגומו בסמוך עסק ארי אתעסקו וכן תרגום של אודות
ד"ה א'ח' עשק ׃ ונמצא שם אדם בדברי הימים נקרא עשק בשין ימנית ׃

עצם כל דבר יש לו עצם ומקרה ופירוש עצם
שמות כ'ג גוף הדבר כמו כעצם השמים ומקרה הוא הדבר שחל על העצם כגון אבן הוא העצם והלבנות או השחרות או הגודל או הקטנות שבו נקרא מקרה ועוד אדבר מזה בשרש קרה וכן שם העצם כמו אברהם ושרה ודומיהן ובלא"ז אין אים זעלברט ובלעז פרופריאו ׃

numero dicitur עמי הארץ Sunt tamen qui dicunt עמי הארצים Et in ueritate ipſi ſunt עם הארצים Antea quoque ſcripſi in Radice בר de diſcrimine, quod eſt inter בר & עם הארץ In lingua Germanica uocatur עם הארץ ein vngelerter,& in lingua Italica Inijorant.

ANa] Omnis uſus uocis ענה in Biblia tantum eſt
Exod.22. in Coniugatione Piel.ut, Si affligendo afflixeris eũ.
Pſal.102. Afflixit in uia uirtutem meam.& id genus ſimilia. Inde no
men uenit עני quod tamen non inuenitur uſurpatum in Biblia. Habet porrò uicinitatem quandam cum hac ſignificatione; quandò ſignificat ieiunare, in qua ſignificatio
Ezra 8. ne tantum uenit in Coniugatione Hithpaël.ut, Affligeremus nos coram Deo noſtro. In hac ſignificatione uſur
Eſa.28. pat & Thargum.ut, Non ieiunabitis in hunc modum hodie. Thargum, לא תענון. Inde uenit nomen תענית, Sur
Ezra 9. rexi à ieiunio meo. Item, Nunquid ieiunando ieiunaſtis
Zach.7. propter me? Thargum, Nunquid ieiunio afflictionis affligitis uos coram me?

Gen.26. ASak] Et uocauit nomen eius Eſek, Quia negoti[um] habuerunt cum eo. Vtrunq; ſcribitur cum Schin. neq; amplius extat in Biblia. In Thargum uerò cum Samech legitur עסק.ut, ארי אתעסקו. Sic quoq; & Thargum quod reſpondet התעשק eſt עסק. Inuenit quoq; in Paralip.
1.Para.8. Homo quidam, qui Eſek uocatus fuit.

EZem] Omni rei eſt ſubſtantia & accidens. Expoſitio, עצם corpus, ſeu ſubſtantiã rei ſignificat, ut, Qua
Exod.34. ſi ſubſtantia cœli. מקרה uerò eſt id quòd cadit in ſubſtantiam.ut, Lapis eſt ſubſtantia, & albedo, uel nigredo, uel magnitudo, uel paruitas, quæ in eo eſt, uocatur מקרה de quo iterum loquar in Radice קרה. Hinc dicitur שם העצם Nomen proprium, ut, Abraham, Sarah.& ſimilia. Germanicè an im ſelbert, Italicè proprio.

עקם רז״ל הרגילו בזה השרש אך בפעל הדגוש כמו עקם להם הדרך הוליכם דרך מעקם והוא לשון עוות בעויתי שחותי עקימת שחייתי בלא״ז ‏ חרומפא ובלעז טורטו ׃

דניאל ג׳ **עקר** בדניאל עקר שרשוהי ואין הפרש בין עקר איוב ל׳ ושרש וכן תרגום ושרש דבר נמצא בו ועקר דמלתא אשתכח ביה וכן מה שנמצא בדברי רז״ל כלל ועקר או כל עקר פירוש שום דבר של עקר כלל וגם הרגילו רבותנו זכרונם לברכה לקרא להקב״ה עקר באמרם תהלים י״ג כופר בעקר וכן תרגום ללשוננו בגביר מאן דכפרין בעקר

ערב לא נמצא שרש בכל המקרא שיש לו כל כך הוראות בשרש הזה כי אחד עשר לשונות נמצאו בו וכבר חברתי שירה חדשה בספר הבחור של עשרה בתים ובסוף כל בית מלת ערבים ולכל אחד הוראת ויקרא י״א מיוחדת ולא יכולתי להכניס בו מלת עורבים מן כל עורב למינו כי אינו נכנס במשקל של זה השיר ורז״ל הרגילו הרבה בלשון תערובות בלשון אשכנז מושן ובלעז מישקולאר באמרם ערוב תבשילין ערוב חצרות ודינם מבואר בפוסקים ׃

ערבב כדי לערבב השטן וכן נכנסו בערבוביא הוא לשון תערובות דלעיל וכפלו בו למד הפעל במדבר י״א ותמהתי על תרגום של והאספסוף שתרגם וערברבין והיה לו לומר וערבבין ואולי לפי שהאספסוף כפול הסמ״ך והלמד רצה התרגום לכפול אותם גם כן ׃

AKam] Frequens eſt hæc Radix apud Rabbinos, ſed tantum in Cōiugatione Piel daggeſſata. ut, Incuruauit eis uiam. Duxit eos per uiam curuam, idem ſi-
Pſal.38. gnificat quod עוית ut, Incuruatus & depreſſus ſum. Thargum עקימית מחוית, Germanicè krump, Italicè torto.

Dan.3. IKar] In Daniele legitur, Stirpem radicū illius. Nihil diſcriminis eſt inter עקר & שרש. Vnde & ubi in Hebræo legitur שרש. Thargum habet עקר ut, Num radix cauſæ inuenta eſt in me? Thargum ועקר דמילת &c.
Iob 19. Huius generis eſt quod inuenitur apud Rabbinos כלל ועקר uel כל עקר Cuius ſenſus eſt, שום דבר לא עקר כלל. Solent item & Rabbini Deum עקר uocare. ut quum dicunt, כופר בעקר, Negat fundamentum, id eſt, Deum. Vnde ubi Hebræus dicit, Lingua noſtra præualebimus. Thar-
Pſal.12. gum habet מאן דכפרין בעיקרא qui negāt primū fundamentū.

ARab] Non inuenitur Radix in tota Biblia, quæ tot habeat ſignificata atque hæc Radix. Vndecim enim modos ſignificandi habet. Et iam compoſui carmen nouum in libro Bachur, quod conſtat 10. bathim. Et in fine cuiuſlibet metri inuenitur dictio ערבים & quæque habet ſuam propriam ſignificationem, nec potui hîc commodè referre ערבים Cuius uſus eſt Leuit. 11. Omnis quoque coruus iuxta genus ſuum. Non enim conuenit cum menſuratione huius carminis. Cæterum Rabbini utuntur pro cōmixtione, Germ. mūſchen. Italicè meſch kolar. ut quum dicunt ערוב תבשילים. Item, ערוב חצרות quorum ritus explicatur apud Cauſidicos.

IRbeb] Vt turbent ſatanā. Itē, Ingreſsi ſunt cum mixtura. idē ſignificat quod תערובות ſuprà poſitū, & geminatur in ea tertia radicalis. Et miror ego ſuper Tharg. quod reſpondet huic loco, Et uulgus collectum, quod transtu-
Num.11. lerit per וערברבין, Quum tamen potius dicendū erat וערבובין ſed fortaſsis quia האספסוף ſecundam & tertiam radicalem geminatam habet. uoluit & Tharg. ſimiliter geminare.

ערך: בערכאות של גוים פירוש מושב הערוך וחבורת לשרים ולשופטי העיר לדון שם בלעז טריאבונאל ׃

ערן הורין לתושב העיר ערון או עירוני . ולרבים עירונים ולנקבה עירונית ולרבות ערוניות וכן נוהגין לקרא העין בצירי ונראה לי יותר נכון בחירק עירון כי הוא נגזר מלשון עיר והנון נוספת כמנהג התאר לפעמים וכן בלעז ציטאדינו ובלשון אשכנז בורגר ׃

ערע כל לשון פגישה ומקרה מתורגם בלשון ערע חוץ מכתובים מתורגמין בלשנא ארע באלף וכן תרגום אשר פגשתי די ערעית ויקר יי וערע בית נתפגוש אותם וערעת ויש נוסחאות משובשות בקצתם ארע ובקצתם ערא באלף ובאלף אך תמהתי שרז״ל נהגו לכתוב עראי כגון שיבת עראי בנין עראי בעין בראש ובאלף בסוף וזה לא נמצא לא בכתובים ולא בבבא קמא והיה ראוי להכתב ארעי או עראי ופירוש המלה בלשונם דבר שאינו בעצם ובכוונה רק דרך מקרה ובלשון אשכנז און גיבעפרליך ובלעז אקאזו ׃

בראשית ל״ג

במדבר כ״ג

שמואל א׳ כ״ה

ערת נוהגין האשכנזים כשיש לאדם אהוב ומכיר שהוא מרדיח עמו בטוב חורין לו מערב באמרם יש לפלוני מערב טוב ולא ידעו שאינו אלא מעריה רוצה לומר מכיר וכן בלשון לעז תורין לו חוכות לשון הכרה בלא אין גוטר הירנד וכן נמצא בפוסקים מותר בחול המועד לתלוות לגוי שהוא מכירו ומעריפו וכולי משום איבה מעריפא ושמעתי שתרגום הלא

ARaph] In tribunalibus Gentium. Expoſitio, Sedes eſt ordinata & conſtituta principibus & iudicibus ciuitatis,ut iudicent ibi.Italicè tribunal.

ERran] Incolã ciuitatis ערון aut ערוני uocant, & in plurali maſc. ערונים in fœ. g. עירונית, & in plur. עירוניות ſic cõſueuerũt ꝓnuntiare cũ Zere, At meo uidere magis cõueniret ſonare עירון Iron cũ Hirec:deducit̃ eñ ab עיר id eſt ,ciuitas, & Nun ſuperadditũ eſt ,ꝓ more ut fit aliquãdo in nominibus Adiect. Italicè citadino, German. burger.

ARa] Vocabulum פגישה obuiatio & מקרה id eſt, occurſus,in Chaldæo per ערע transferuntur, præterquam in Hagiographis, ubi per ארע cum Aleph redduntur.ut,Cui ego obuiam ueni.Thargum, די ערעית. Itẽ,
Gen.33. Occurrit itaq; Dominus.Tharg. וערע מיה. Item,Et ipſa oc
Num.23.
1.Sam.25. currit eis.Tharg. וערעת Extant exemplaria, ubi in quibuſdam legitur ארע & in alijs ערע idq; in utriſq;. Veruntamen miror Rabbinos ſcribere ſolitos ערעי cum Ain in capite,& cum Aleph in fine,ut quum dicunt שינת ערעי id eſt,ſomnus uulgaris בנין ערעי ædifitium uulgare. Et tamẽ hoc non inuenitur,neque in Hagiographis, neq; in 21.libris.ſcri[illegible] enim deberet ארעי uel ערעי. Significat autem hæc uox apud illos(puta Rabbinos)rem,quæ non fit realiter & ſtudio,ſiue data opera,ſed cõtingenter, ſeu à caſu. Germanicè ongeferlich,Italicè acaſo.

ARaph] Quum alicui eſt amicus & notus,à quo redit ad eũ bonũ lucrũ,hunc Germani מערב uocare ſolent.ut quũ dicunt,Eſt illi מערב טוב nec ſciunt dicendum eſſe non מערב ſed מערוף quod idem ualet atque מכיר id eſt notus.quomodo & in lingua Italica uocatur קונט quod cognitionem ſignificat,Germ. ein guter kund.Et in hac ſignificatione inuenitur & apud Cauſidicos.ut quum dicunt,Licet in prophanioribus diebus feſti mutuum dare Gentili , amico ſcilicet & familiari ſuo &c. ne ſcilicet amittat talem fructuoſum amicũ.Audiui inſuꝑ circa hunc

 locum.

בוצד מודעתנו מקרבנא ובקשתי ולא מצאתי כן רק
דאשתמודע לבא ואולי כן הוא בתרגומים אחרים ועוד
שמות י״ג אדבר מזה בשרש פדם ויש מפרשים מזה ואם לא תפדה
וערפתו אינו רוצה לומר שתמית אותו כי הבהמה מת
חטאת אלא הוא לשון הכרה פירוש תעשה בו סמן להכיר
אותו שהוא בכור אבל דברי רז״ל הם האמת ׃

עתיד בדברי רבותינו זכרונם לברכה לעתיד לבא
הרבה טרחתי למצא הפרש בין מה שאמרו
רז״ל לעתיד בסתם ובין אמרם לעתיד לבא ולא עלתה
בידי אך זה לבד מצאתי שעל הרוב כשהוא במקום הפסק
אמרו לעתיד לבא כגון ודע מתן שכרן של צדיקים
ישעיה ס״ד לעתיד לבא וכן אין גיהנם לעתיד לבא וכן כמבן יעבר
ביום הזה ואין אתה עובר לעולם הבא אבל כשאינו במקום
הפסק אינו אומר אלא עתיד סתם כגון עתיד הקדוש ברוך
הוא לעשות מחול לצדיקים וכן לפני מי אתה עתיד לתן
דין וחשבון וכן תקנו מסדרי התפלה ואתה עתיד לטלה
ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא ואני אין דעתי משגת
להבין ההפרש שבין עולם הבא ובין לעתיד לבא כי זה וזה
יכול להאמר ליום הדין או לימות המשיח או תבה אחר
מיתה וכבר דברתי מזה במלת עולם עיין שם ׃

משלי כ״ה **עתק** אשר העתיקו אנשי חזקיה תרגום דכתבו
דהמוני דחזקיה ומזה בקרא הסופר הכותב
בראשית י״ב ספר מלשון ללשון מעתיק והוא מלשון ויעתק משם

Ruth.3. locum, Nunquid Boes amicus noſter reuerſus eſt, &c. in Tharg. inueniri משתכחת quæſiui & non ſic inueni, quin potius דאתחברת לה quanquam in alijs uerſionibus Chaldaicis fortaſsis hac uoce משתכחת redditum inueniri poſſit. & iterum loquar de eo in Radice ערף Sunt porrò qui in hac ſignificatione exponunt illud, Quòd ſi non redemeris, deceruicabis ipſum. Et non uult dicere (inquiũt) ut interimas ipſum, iumentũ enim quid peccauit? Verùm notionis ſignificationem (dicunt) habet, ut ſenſus ſit, Facias illi ſignum ad diſcernendum quod ſit primogenitus. Sed uerba Rabbinorum uera ſunt.
Exod. 13.

AThad עתד In futuro ſeculo. Multum laboraui ut inuenirem diſcrimen inter id quod dicunt Rabbini לעתיד abſolutè. Et ꝙ dicunt לעתיד לבא & nõ potui inuenire, uerũ hoc tantum inueni, quòd quum ſtat in Pauſa, plærunq; dicant עתיד לבא Exempli gratia, Scias munus præmij iuſtorum eſſe in futuro ſeculo. Item, Non eſt gehenna in futuro ſeculo. Sic quoq; de Achan dicunt, Turbet te Dominus in die iſto, &c. Neq; tu turbatus eſto in ſeculo futuro. Verùm ubi non uenit in pauſa, uſurpant tantum abſolutè. Vt, Futurũ eſt, ut faciat Deus choream iuſtis. Item, Coram quo tandẽ futurũ eſt, ut cauſam & rationẽ reddas. Simili modo & qui ordinauerunt precationes utuntur. Et tu futurus es ut tollas eam à me, & reſtituas eam mibi in ſeculo futuro. Et ecce ſenſu meo aſſequi non poſsũ, ut intelligã in quo differant עולם הבא & עתיד לבא Vtrunq; enĩ dici poteſt de die iuditij, aut de diebus Meſsiæ, aut de tempore quod ſequitur ſtatim mortem, de quo & antea locutus ſum in dictione עולם ubi uide.
Ioſue 7.

Prou. 25. AThak עתק Quas tranſtulerunt uiri Hizkiję. Thargũ. Quas ſcripſerunt amici Hizkiję. Inde ſcriptor, qui transfert librũ ex libro מעתיק appellat. Eſtq; deſumptũ ab illo,

לשון הכרה והספר או הכתב ההוא אשר הוא מעתיק
בקרא העתקה בלשון אשכנז אב גישריפט ובלעז קופייא
או סימפלירייו ׃

נשלמה אות העין
ברוך המוציא לחם ויין

אות הפא

פגם פגימתה של לבנה פירוש החרוץ שנראה
כלבנה בחסרונה וכן תרגום עד ירח לא יאהיל איוב כ׳ט
עד דפגמא סיהרא וכן חרוץ שנמצא בסכין בקרא פגימא
וכן הפצירה פים תרגום שופינא לחרפא בהון פגימת כל
מן דפרזל בלשון אשכנז שארט ובלעז טאחו ׃

פגר כבר כתבתי בשרש נבל כי כל לשנא נבלה
שבמקרא אינו בא רק על גוית בהמה וחיה
ועוף שמתה ולא על אדם רק כשלא מת מיתת עצמו
ולא במלט מהם איש רק אחד עיין שם ׳ והנה פגר כמעט
הפך מזה כי כל לשון פגר הנמצא במקרא אינו בא רק
על גוית אדם מת ולא על שאר בעלי חיים רק במקום
אחד והוא וירד העיט על הפגרים שהם היו פגרי בהמות בראשית ט׳ו
ועוד דע כי כל לשון פגר לא נמצא רק על פגרי אנשים
רשעים לכן אין מזכירין זה הלשון רק על מיתת רשעים ׃

פוך כבר כתבתי בשרש לול כי זאת המלה התחבר
לפעמים עם לולי ולו ואולי והנה אין לה מלה

illo. Et tranſtulit inde, ubi amotionem ſignificat. Vnde & liber, ſiue ſcriptura, quam quis transfert העתקה id eſt tranſlatio nuncupatur, Germanicè abgeſchrifft, Italicè Copia, & in lingua Romana Exemplar.

FINIT AIN, ET INCIPIT LITERA PE.

PAgam] Fractura ipſius Lunæ, id eſt, interciſio, quæ apparet in Luna deficiente. Vnde ubi textus Hebraicus dicit, Donec Luna

Iob.25. non fuerit in tabernaculo. Thargum habet עד דפגמא סיהרא Similiter & retuſa acies, quæ inuenit in cultro

1.Sam.13. פגימא uocatur. Et facta eſt coactio orum. Tharg. Et fuit eis lima, ut exacuerent ea retuſam aciem omnis inſtrumenti ferrei, Germanicè ſchart, Italicè tako.

PAgar] Antea ſcripſi in Radice נבל omne uocabulum נבלה cuius uſus eſt in Biblia nõ uenire uſurpatũ, niſi de cadauere iumenti, beſtiæ & uolucris mortuæ, neque de homine dicitur, excepto, quum non eſt mortuus naturali morte. Fallit hoc tantum in uno loco. uide ibi. Et attende quod פגר ferè contrarium eius eſt. Omne enim uocabulum פגר quod in Biblijs inuenitur, tantum de mortuo homine dicitur, & non de reliquis animalibus, dem-

Gen.15. pto uno loco, is eſt, Et deſcenderunt uolatilia ſuper cadauera, id eſt, cadauera animalium. Et amplius ſcias, quòd ubique פגר tantum de cadaueribus hominum impiorum uſurpatum inuenitur. quapropter nec uſus eſt iſtius uocabuli, niſi ubi mentio fit de morte impiorum.

PVn] Modo ſcripſi in Radice לו quòd hæc dictio conſtruitur aliquando cum לולי & לו & אלו Et noueris quòd non habet propriam uocem in lingua Hebræa, Sed in Thargum uenit, ubi eſt oratio conditionalis, quam in Grammatica Latini Coniunctiuum appellant. qui modus loquendi notus eſt apud illos. Et in lingua He-

מיוחדת בלשון עברי   אך בתרגום באה על מאמר תבאיי
ובגראמטיקא לשון רומי קורין לשמוש כזה זוביונגטיבוס
והוא ידוע בלשונם ובלשון עברי באה על הרוב על העבר
וצריך להוסיף על המאמר ההוא אחת ממלות הויה
ולהפך העבר לבינוני   כמו לולי אלהי אבי היה בעזרי כי   בראשית ל"א
עתה ריקם שלחתני תרגום אילולי פון אלהא דאבא וגומר
הרי הוא כאלו אמר כי אתה ריקם היית משלח אותי בל"א
דו הישט גיזענט מיך וכן לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך   במדבר כ"ב
אילולפון אית חרבא בידי ארי כען קטלתיך   כאילו אמר
הייתי הורג אותך   בל"א איך היט דיך שלאגן דיך   וכן אולי   במדבר כ"ב
נטתה   אילו לפון לא סטת   כאלו אמר לא היתה נוטה
בל"א היט די ניט אב גיבייגט   וכן אתה הכית את ארם   כן   מלכים ב' י"ג
פון מחית ית ארם   כאלו אמר היית מכה   בלשון אשכנז
דו הישט גישלאגן   וכן כלם דוק ותמצא ׃

פזם   קורין לקצת הפיוטים פזמונים   ולא ידעו מה   איוב ג'
הוא ושמעתי אומרים שתרגום של ויען איוב
הראשון ופזים לשון צעקה   ואני חפשתי בהרבה נוסחאות
מדויקות ולא מצאתי רק ואתיב   כמו שמתורגמים שאר
חבריו ואולי כן הוא בתרגום ירושלמי או בתרגום עקילוס
או בתרגום רב יוסי אשר לא נמצאו בינינו היום   וכן
הפורשים על פי הנבל   תרגום דמזמרבנין   וכן הלא כעד   משלי ל'
מודעתנו אומרים שתרגום מערפננא   וכל אלו לא
נמצאו בתרגומים שלנו ׃

פחת   לא פחות ולא יותר   וגזרו ממנו פעל
באמרם אין פוחתין וכן הפוחת לא יפחת

bræa uenit plærunque in forma præteriti, ſic tamen, ut neceſſe ſit addere iſtiuſmodi locutioni aliquod uerbum ſubſtantiuum, & conuertere præteritum in participium præſens. ut, Niſi Deus patris mei fuiſſet mihi auxilio, nūc
Gen. 31. uacuum dimiſiſſes me. Thargum, אלולי מן אלהא דאבא וגו' Ecce perinde eſt ac ſi dixiſſet, Quia nūc uacuum fuiſſes dimittens me, Germanicè du hetteſt geſent mich. Huius generis eſt, Vtinam eſſet gladius in manu mea interfeciſſem
Num. 22. te. Thargum, אלולפון חרבא בידי הוי כען קטלתך, q.d. fuiſſem occidens te, Germanicè ich hett erſchlagen dich. Hu-
Ibidem iuſmodi eſt, Niſi diuertiſſet à facie mea. Thargum, אלולפון, לא סטת, q.d. Niſi fuiſſet declinans, Germanicè hett ſie nit
2. Reg. 13. abgeneigt. Similis locutio eſt, Tunc percuſsiſſes Syriam, Thargum, בכן מין מחית ית ארם q. d. Fuiſſes percutiens, Germanicè Du hetteſt geſchlagen. Et ſic reliqua omnia. Proba & inuenies.

PAzam] Vocant quædam carmina פזמונים nec ſciunt quid ſit. Audiui quidem qui dicunt, quòd Thargum, quod reſpondeat huic loco, qui eſt in Iobe, cap. 3. Et reſpondit Iob, ſit ויזעים quod clamare ſignificat, q.d. Et clamauit Iob. Sed ſcrutatus ſum multa exemplaria, eaque emendatiora, & non inueni, niſi ואתיב id eſt, & reſpondit quemadmodum in reliquis locis transfertur. aut fortaſsis eſt, ut ita ſit translatum in Thargum Hieroſolymitano, aut in Thargum Aquilæ, aut in Thargum Rabbi Ioſæ, quæ non inuenitur apud nos hodie. Similiter dicunt illud in Amos, cap. 6. Concinnentes cum uoce pſalterij, in Thargum reddi per דמזקרבנים quæ tamen omnia non inueniuntur in noſtro Thargum.

PAchath] Nec minus, nec maius. Inde uerbum deriuatur. ut quum dicunt, Non minuunt. Item, Qui parum dat, non minus dabit, & cæt. Nec inueni-

ויקרא ג׳ ולא נמצא בלשון מקרא וויש אומרים שמזה פחתת היא
לשון חסרות ואונקלוס ורש״י לא אבו כן גם הורין לאדם
חגי ב׳ שפל וגרוע פחות וויש אומרים שמזה פחת יהודה · פני
מלכים ב׳ י״ח פחת אחד שהם שרים ונקראים כן לפי שהם פחותי
המעלה והממשלה משאר השרים בלשון אשכנז גרובן
ובלעז הובט וזה לא יתכן כי התיו איננה שרשית והראיה
נחמיה ה׳ לחם הפחה וכן להיות פחם שהוא כמו פחהם ׃

פטר זה הלשון נמצא במקרא עומד ויוצא בקל
ד״ה ב׳ כ״ג כי לא פטר יהוידע את המחלקות יוצא
שמואל א׳ י״ט ויפטר מפני שאול עומד וכן בדברי רז״ל לפטור את כל
וכולי עומד חכמי פוטר ומוחל לפלוני יוצא ועל הרוב
תרגילו היוצא בפעל הדגוש באמרם לא פטרתהו בלי
לויה ברוך שפטרני גם שמשו בו בבנין נפעל כמו התלמיד
הנפטר מרבו וכן אומרים על אדם שמת נפטר כמו ביום
שנפטר יעקב אבינו והתאר חייב ופטור כלם ענין היתר
ושלוח וכן לשבא שלוח מהורגם בלשבא פטור בהרבת
בראשית מ״ג מחומדת כמו וישלח לכם את אחיכם · ויפטר לכון ית
בראשית מ״ד אחיכון והאנשים שלחו וגבריא אתפטרו והשם פטור
דברים כ״ג הפא בחירה וכן ספר כריתות תרגום גט פטורין וכן ראוי
לומר שטר פטור זה ואנחנו אומרים פטור ופטורים

tur in phraſi Biblíaca. Sunt tamen qui inde deducunt illud in Leuit. cap.13. מספחת היא ut ſignificet diminutionē. Verùm Onkelus,& R.S.noluerunt ſic reddere. Vocant item hominem humilem & uilem פחות. Vnde eſt quod dicunt huius ſignificationis eſſe & iſtas locutiones פחת
Hag.1. יהודה Ducem Iehudah. Item, Faciem ducis unius. Vbi in-
2.Reg.18. telliguntur principes, qui ita uocantur, eò quòd minorem dignitatem & poteſtatem habent quàm reliqui principes Germanicè graffen, Italice kont. Verùm hoc non conuenit, cum Taph non ſit litera radicalis, id quod probatur ex
Nehem.5. iſtis locis, Panem duci (debitum) non comedi. Item, Vt eſſem dux eorū, quod perinde eſt ac ſi diceretur פחותם.

PAtar] Hoc uocabulum in Biblia inuenitur abſolutum & tranſitiuū, idq́ in Coniugatione Kal. Quia nō
2.Para.23. permiſit Iehoiadah ſacerdos (abire) cohortes. ubi eſt uerbum tranſitiuum, Et ſublatus eſt à facie Saul. ubi eſt abſo-
1.Sam.19. lutum. ſic quoq́ uſurpatur à Rabbinis. ut, Vt liberaret totum mundum. ubi abſolutè capitur, Ecce ego liberum facio, & remitto illi uel illi, &c. ibi tranſitiuè accipitur. Et plęrunq́ tranſitiuè uſurpant in Coniug. Piel. ut cùm dicunt, Nō dimiſimus eū ſine cōductu. Item. Benedictus ſit qui liberauit nos. Vtuntur & eo in Niphal, ut, Diſcipulus qui diſcedit à Rabbi ſuo. Hinc eſt quòd & de mortuo homine dicunt נפטר ut, Poſtq́ mortuus eſt Iacob pater noſter. Inde uenit nomen Adiect. פטור liber. Omnia permittere & dimittere ſignificant. Vnde dimittendi uocabulum in Thargum per פטר redditur in multis locis. ut, Vt dimit-
Gen.43. tat uobis fratrem ueſtrum, Thargum ויפטר &c. Item, Emiſ-
Ibidem 44 ſi ſunt uiri illi. Thargum וגבריא אתפטרו Inde uenit & nomen ſubſtantiuum פטור Pe ſcilicet habente Hirec. Vnde liber repudij in Thargum redditur per גט פטורין Hinc etiam dicendum eſt פטור מטר (quo ſchemate intelligunt quittantiam) Nos aūt Iudæi dicimus פטור & פטורים cum

בשוא תחת הפא וטעות הוא בידינו כי פטורים הוא שם
ר"ה ח' ט' תאר בלשון רבים משקל פטור וחייב דלעיל וכן בלשבות
פטירים ויש בלשון הפסקה אך בבנין הפעיל כמו אין
מפטירין אחר הפסח אפיקומן וכן האיש הנקרא לאחרונה
לספר תורה בשבת נקרא מפטיר והוא האומר ההפטרה
והנה אכתוב מה היא סבת ההפטרה כפי מה שמצאתי
כתוב שאנטיוכס הרשע מלך יון גזר על ישראל שלא
יקראו בתורה ברבים מה עשו ישראל לקחו פרשה אחת
מנביאים שענינה דומה לענין מה שכתוב בפרשה של
ישעיה מ"ב השבת ההיא והמשל בשבת בראשית קראו כה אמר האל
ישעיה נ"ד יי בורא שמים ולפרשת נח קראו פרשת כי מי נח זאת
לי וכן כל פרשה ופרשה ועתה אף שבטלה הגזרה המנהג
הזה איננו בטל ועד היום קורין אותן הפרשיות של נביאים
אחר קריאת התורה ונקראה הפטרה לשון הפסקה ׃

בראשית מ"ה **פטרון** לאב לפרעה פירוש רש"י לחבר ולפטרון
פירוש לאדון והוא לשון לעז ממש ונלקח
מן פאטיר שהוא בלעז אב ׃

פי מצינו במקרא לשון פי על שיעור הדברים
כמו פי שנים פירוש שעור שני חלקים ועל
דברים כ"א הרוב בא עם למד או כף השמוש כמו לפי אכלו כפי
שמות י"ב עבודתו ודומיהם וכן אף על פי הנמצא בדברי רז"ל פירוש
במדבר ד' אף לפי דבריך או לפי הענין הנזכר ושמשו בו במקום
בעבור כמו לפי כך ונוהגין לכתוב אותו מלה אחת כמו
לפיכך אנחנו חייבים בלא דרוש ובלעז אי פיר או ׃

Scheua ſub Pe, id quod error eſt. פטורים enim nomen eſt formale, pluralis numeri de forma פטור וחייב ſuprà poſiti. Cuius generis eſt quod legitur, 1.Paral.9. בלשכת פטורין. Significatum eius eſt, ceſſatio, ſed tantum in Coniugat. Hiphil.ut, פֿה מפטירין &c. Inde & uir, qui poſtremus uocatur ad lectionem legis in Sabbato מפטיר appellatur, atque is eſt, qui dicit ההפטרה. Et ecce ſcribam quæ nam ſit cauſa (lectionis) ההפטרה Iuxta id quod inueni ſcriptum, nempe, quód Antiochus impius rex Grætiæ præceperit Iſraëlitis, ut non legerent legem publicè. Sed quid fecerunt Iudæi? Legerunt Pareſcham unam ex prophetis: cuius materia conformis eſſet ei materiæ, quæ deſcripta erat in Pareſcha, quæ in Sabbato legi ſolebat. Exempli gratia,

Eſa.42. Pro Pareſcha Breſchith, &c. legerunt ex Eſaia, Sic dicit Dominus Deus, creator cœli, &c. Et pro Pareſcha Noah

Eſa.54. legerunt, Secundum dies Noah, &c. Et ſic de ſingulis Pareſchis. Et quanquam nunc ceſſauerit decretum illud (regis præfati) tamen conſuetudo legendi Haphtara non ceſſauit, quoniam adhuc hodie legunt iſtiuſmodi Pareſchas ex prophetis poſt lectionem legis. Et uocatur Haphtara, à ceſſando, ſeu finiendo.

PAtron] In patrem Pharaoni, R.S. exponit in ſotiũ, & in patronũ, hoc eſt, in dominũ. Eſtq́ plane Italicũ. deſumptũ à פאדרי, quod in Italica lingua patrẽ ſignificat.

PI] Inuenimus in Biblia uocabulum פי dici de men-

Deut.21. ſura rerum. ut, פי שנים id eſt, menſura duarum partium. Et plerunq́ uenit cum Lamed, uel cum Caph ſeruili

Exod.12. ut, לפי אכלו, כפי עבודתו & id genus ſimilia. Hinc eſt illud ſche-

Num.4. ma פי, על, מן, quod inuenitur apud Rabbinos. Cuius expoſitio eſt, etiam iuxta uerba, uel, iuxta ſententiam memoratam. Vſurpant item & pro בעבור propterea, ut לפיכך Soléntq́ ex eo facere unam dictionem. ut, לפיכך אנחנו חייבים id eſt, ob id nos tenemur, Germ. darum, Italicè I pero.

Paſat

פייט הורין למשורר או לחרזן פייטן והשיר או החרוז נקרא פיוט וכן הורין אנו לקרבות שמוסיפים בימים טובים בתפלה פיוטים ואומר אני שהוא נלקח מלשון רומי שהורין למשורר ולבעל המליצה פואיטי ונראה לי שבראשונה הוא נלקח מלשון יון ׃

פייס תרגום לא יאבה כי תרבה שחד לא מתפייס כד תסגי שוחדא והשם פיוס לשון ריצוי וחכמים שמשו בו בלשון בקשה ותחנה באמרם ראובן שפייס משמעון כך וכך וכן תרגום להתחנן לו לפייסא ליה ׃ משלי ו׳ / אסתר ד

פלג הורין לריב ומחלוקת פלוגתא תרגום סלע המחלקות כית פלוגתא דברי ריבות פתגמא פלוגת דינא כלם ענין הפרש והרחקה ונחלוקה בגזר מלשון נפלגה הארץ והרוב לענין זה מה שאמרו רז״ל אל תהי מפליג לכל דבר וכן בין סמוך בין מופלג וכן זקן מופלג חכם מופלג פירוש מופרש ומרוחק מאנשי דורו בזקנה או בחכמה והשם הפלגה כמו שאומרים פלוני יודע ספר בהפלגה ׃ שמואל א׳ כ״ג / דברים י״ז / בראשית י׳

פלסות פירש בערוך פלוסופה הוא חוזה כוכבים ואינו אלא לשון יון ממש והיא מלה מורכבת מן פילוס פירוש אוהב סופיא פירוש חכמה דהיינו פילוסופוס אוהב חכמה

PAiat] Poëtam & rythmorum compoſitorem פייטן uocant. Et carmen ipſum, aut rythmus פיוט uocatur. Hinc eſt quod nos לקרובות quas adijcere ſolent in diebus feſtis precationibus Piutim uocamus. Et ego dico quôd hoc uocabulum deſumptum ſit ab Italis, qui cantorem & oratorem, poëtam uocant: quod tamen mihi uidetur primum à Græcis deſumptum eſſe.

Prou. 6. PAias] Nec acquieſcet etiamſi multiplicaueris munera. Tharg. לא יתפיים id eſt, Non reconciliabitur. Inde nomen uenit פיוס quod uoluntatem, ſiue placationem ſignificat, Germanicè vuilligen, Italicè contentar. Sapientes tamen uſurpant etiam pro petitione & deprecatione: ut quum dicunt, Ruben petijt à Simeone taliter & taliter.
Eſther 4. Et Thargum quod reſpondet huic להתחנן לו eſt, לפייסא ליה.

PAlag] Iurgium & contentionem פלוגתא uocant,
1. Sam. 23. quam uocem & Tharg. uſurpat. ut, Petram diuiſionũ,
Deut. 16. Tharg. כדי פלוגתא Verba contentionũ. Thargum. פתגמי פלוגת דינא Verba iudicum diſcordantia. Omnia ſignificant diuiſionem, elongationem & partitionem, deductũ
Gen. 10. ſcilicet, ab illo, Diuiſa eſt terra, Et uicinitatem habet cum iſta ſignificatione id quod dicunt Rabbini, Ne nimium remoueas quamlibet rem. Item, Inter uicinum & remotum. Huius ſignificationis ſunt & iſtæ locutiones זקן ומופלג, חכם מופלג. Expoſitio, Separatus, & elongatus eſt ab hominibus ſui ſeculi in ſenio uidelicet, aut ſapientia. Inde uenit nomen הפלגה id eſt, Exceſſus, Hyperbola, quum dicunt, Ille nouit hunc librum בהפלגה id eſt, excellenter, bene.

PIleſoph] In Aruch exponitur pro inſpectore ſtellarum (id eſt, Aſtronomo,) quum tamen ſit propriè Cræcum uocabulum. Eſtq; dictio compoſita ex philos, id eſt, amator, & ſophia, id eſt, ſapientia. Vnde philoſophus, id eſt, amator ſapientiæ.

פלפל ידוע שהבושם הנקרא פלפל הוא חד וחריף
מאוד לפיכך קורין לחריפות פלפול באמרם
בפלפול התלמידים וכן והחזירם עתביא כן קנג בפלפלו
וקורין לאדם חריף מפלפל בלשון אשכנז שארף ובלעז
אחוטא ׃ ונראה לי שמזה מה שמתורגם ואיש נבוב איוב יא
ילבב וגבר נש מפלפל ידייה ׃

פומבי הלוחות הראשונות לפי שנתנו בפומבי נשברו
פירו' בפרהסיא ואינו אלא לשון לעז שקורין
לשמחה גדולה ומפורסמת פומפא ותרגום מוציא אסירי תילים ס"ח
בכושרות בפומבי וכבר הראיתי לך בהקדמתי כי דברי רז"ל
ותרגום ירושלמי מכבימים עם לשון לעז ורומי בכמות
מהומות וכן תראה בשרש שאחר זה ׃

פמליא בדברי רז"ל פמליא של מעלה ׳ וכן בפסוק
הנך יפה רעיתי תרגום בפמליא במלאכיא
קדישא ופירש בערוך חיילות ובלשון רומי ולעז קורין שיר ה'
לאנשי בית האדם פמיליא הפא רפויה והמם בחירק כמו
וישמע בית פרעה ׳ שפירש רש"י מאשיבאדה בלעז של בראשית מה'
לשון צרפת והוא בלשון אשכנז גידינד ׃

פנה כשאפנה אשנה שמא לא תפנה פירוש
כשאהיה פנוי ובטל ממלאכתי כלא"מ מוסיג
ובלעז ארציוד והלשון הזה לא נמצא בפסוק כי אם לפי
המדרש ופניתי אליכם פונה אני מכל עסקי והשם פנאי ויקרא כ"ו
על משקל גבאי והתאר פנוי כמו מקום פנוי ולמי שאין
לו אשה בקרא פנוי והנקבה פנויה ׃

PIlpel] Notum eſtaroma quoddam eſſe quod פלפל uocatur, acutum & acre ualde. Vnde eſt quod etiam ingenij acrimoniam Pilpul uocant. ut quum dicunt בפלפולא תלמידים Item, Et reſtituit ea Athniel filius Kanas acuta adinuentione ſua, Vocãt item & hominẽ acuti ingenij חפלפלן Germanicè ſcharpff, Italicè acuto. Et uidetur mihi etiã huius ſignificationis eſſe quod legiẽ in Tharg. ſuper iſtũ

Iob.11. locum, Et uir uacuus cordatus fit, Thar. וגבר מן מפלפל יתיקין.

PAmbi] Tabulæ primæ quia datæ fuerunt cũ pompa fractæ ſunt. idem ualet quod בפרהסיא id eſt, palam. Vocabulũ eſt planè Italicũ. nam Itali gaudiũ magnum &

Pſal.68. publicũ Pompa uocant, Educit uinctos cũ congruentijs, Tharg. בפומבי id eſt, cum pompa. Et iam oſtendi tibi in Præfatione mea: quod Tharg. Hieroſol. conſentit cum Italica & Romana lingua in multis locis, quemadmodum uidebis etiam in Radice ſequenti,

PAmalia] Apud Rabbinos legitur, Familia ſuperior.

Cant.1. Et in Verſu, Ecce tu pulcher dilecte mi. Thargum. In familia angelorũ ſanctorũ. In Aruch exponiẽ pro copijs, ſiue exercitib. In lingua itẽ Ital. & Rom. domeſticos alicuius hominis פמליא uocãt, Pe ſcilicet leniter prolato,

Gen.45. & Mem cum Hirec. ut, Et audiuit domus Pharaonis R.S. exponit per uulgarẽ & Gallicã uocẽ מיסנדא. germ. geſiind.

PAnah] Cum otioſus fuero diſcam. fortaſsis nunq̃ otioſus eris, Senſus eſt, Cum otioſus ero & liber à labore meo, Germanicè mieſsig, Italicè otios. Vocabulum

Leuit.26. iſtud non inuenitur in Biblijs, niſi per explicationem. ut, Et reſpitiam ad uos. id eſt, Conuertã ego me ab omnibus negotijs meis. Inde & nomen extat פנאי iuxta formam גלוי. Item nomen Adiectiuum פנוי otioſus, uacuus. ut, Locus uacuus. Cui item non eſt uxor פנוי uocatur. & mulier non maritata פנויה.

פָּנָה עוֹד שִׁמּוּשׁוֹ בְּשֹׁרֶשׁ הַזֶּה לְעִנְיַן הוֹצָאַת הָרֵעִי
מִן הַגּוּף בְּאָמְרָם הַנִּפְנָה בַּשָּׂדֶה וְכֵן נִפְנִין
אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר אֲפִילוּ בְּשָׂדֶה הַמְּלֵאָה כַּרְכּוּם וְלֹא בָּא אֶלָּא
ויקרא י״ד בְּבִנְיַן נִפְעַל וְהוּא לְשׁוֹן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת לְשׁוֹן בִּעוּר אוֹ הוּא
ראשית כ״ד לְשׁוֹן הַרְחָקָה וַתְּעַר כַּדָּהּ תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי וּפַנִּיאַת וְכֵן
ראשית מ״ב מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם פָּנוּן בִּלְשׁוֹן אשכנז אוֹיז רוימן אוֹ לֶער
ובלעז סזומראר ׃

פָּסַף כְּבָר נִכְתַּב בְּשֹׁרֶשׁ הִפְסִיד עַיֵּין שָׁם ׃

פָּסַל כָּל הַפָּסוּל פּוֹסֵל הוּא שֵׁם תֹּאַר לְמָה שֶׁאֵינוֹ
ויקרא י״ט כָּשֵׁר פִּגּוּל הוּא תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי פָּסוּל יְהִי
וְהוּא שֵׁם דָּבָר עַל מִשְׁקַל גְּבוּל וְכֵן לֹא נִמְצָא פְּסוּל
בְּזַרְעוֹ וּבְמִשְׁקַל אַחֵר פְּסוֹלֶת כְּגוֹן סוֹלֶת שֶׁאֵין בּוֹ פְּסוֹלֶת
וּבָא פָּעַל מִמֶּנּוּ כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּא׳ אֵלֶּה פָּסַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים
וְהַנִּפְעַל נִפְסְלָה מִלְּבֵנוֹת הַבַּיִת בלע״א ואלש ובלעז ואלשר
שמות ל״ד וְהוּא קָרוֹב לְעִנְיַן כְּרִיתָה כְּמוֹ פְּסָל לְךָ ׃

פָּסַק זֶה הַשֹּׁרֶשׁ לֹא נִמְצָא בְּמִקְרָא אֲבָל לְשׁוֹנוֹת
הַרְבֵּה בְּעִבְרִי מְתוּרְגָּמִין בִּלְשׁוֹן הַפְסָקָה כְּגוֹן
לְשׁוֹן מְנִיעָה וּשְׁבִיתָה וַחֲדִילָה וְעוֹד עַיֵּין בִּמְתוּרְגְּמָן וְהַשֵּׁם
הֶפְסֵק אוֹ הַפְסָקָה וּמִזֶּה פָּסוּק וּפְסוּקִים וְכֵן טְעָמִים
הַמַּפְסִיקִים וְשֶׁאֵינוֹ מַפְסִיקִים וּכְבָר דִּבַּרְתִּי מִכָּל אֵלֶּה מַה
שֶּׁנִּסְפִּיק בְּסֵפֶר טוּב טַעַם ׃

פָּסַק שׁוֹפְטִים דַּיָּינִין הַפּוֹסְקִין אֶת הַדִּין וְכֵן תַּרְגּוּם
מלכים א׳ כ׳ כֵּן מִשְׁפָּטְךָ אַתָּה חָרַצְתָּ דִּינָךְ דַּיְּנָךְ פְּסַקְתְּ
וּמַה שֶּׁיִּפְסְקוּ הַדַּיָּינִין נִקְרָא פְּסָק וּמִזֶּה הַפּוֹסֵק מָעוֹת
לִצְדָקָה בִּלְשׁוֹן אשכנז אוֹיז שפרעכן ובלעז סישיבציר ׃

PAnah] Vſurpant quoq; hanc Radicem pro egeſtione ſtercoris.quod exit è corpore.ut quum dicunt,Qui cacat in agro.Item:Euacuant aluũ poſt ſepem. atq; in cam
Leuit.13. po referto croco.Et uenit tantũ in Cõiug.Niphal.Deſumptũ eſt ab illo, Vt euacuent domũ illã.ubi repurgationẽ,
Gen.24. & euacuationẽ ſignificat,Et euacuauit hydriã ſuã. Tharg.
Ibidem 42 Hieroſol: habet ופנית Item,Cum euacuarent ſaccos ſuos. Thar,פנו.Germ.auſzraumen,oder leren,Italicè vuadar.

PASAD] Deſcripta eſt in Radice הפסד.

PAſal] Omnis cõtagioſus contagio inficit. Nomen eſt adiect.quod dici ſolet de eo,qui non eſt aptus, ſiue
Leuitt.19. idoneus. Abominatio eſt.Tharg. Hieroſ. פסול יהי nomen eſt ſubſtãt.incedẽs iuxta formã גבול.Huius ſignificatiõis & illud eſt,Non inuentus eſt inutilis in ſemine eius. Venit etiam in alia forma פסולת .ut,Simila quæ non habet furfures. Ab eo Verbũ deducit̃, ut quũ dicũt,Omnis locus , in quo dicit̃ פלח diſſecat præcedentia.Et in Niphal.ut,Inidoneus es,ut ædifices domũ,Germ.falſch,Italice falſo. Et uicinitatẽ quandã habet in ſignificando cum כריתה ſicut pa-
Exod.34. tet ex iſto loco פסל לך id eſt.ſculpe tibi.

PAſak] Hæc Radix non inuenitur in Biblia,ſed multa uocabula Hebraica in Tharg.redduntur per הפסקה ut ſunt מניעה prohibitio, שביתה ceſſatio, חדילה defectio. de quibus latius uide in Tharg.Inde uenit nomen הפסק uel הפסקה.Item פסוק & פסוקים Itẽ accentus מפסיקים id eſt conſtituentes pauſam ולא מפסיקים ,nõ pauſantes.de quibus omnibus ſuffitienter locutus ſum in libro טוב טעם.

1.Reg.20. PAſak] Iudices qui ſententiam pronuntiant in cauſa.Sic erit iuditium tuum,ut tu ſtatuiſti. Thargũ .דינך פסקת quod item determinant judices פסק uocatur. Huius generis eſt & illud , Qui ſtatuit pecuniã pro eleemoſyna,Germanicè auſſprechen,Italicè ſentẽtia.

פקר כל שכן דפקר טפי וכן פוקרים המינים לשון מינות הוא והעקר שהוא נלקח מן אפקורוס פירו' בערוך זה המבזה תלמידי חכמים ואני כבר כתבתי בשרש מין כי מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת והנמשכים אחריהם נקראים מינים ואפיקורסין ואולי אפיקורוס היה מבזה תלמידי חכמים ׃

פקר בדברי רז"ל מן ההפקר לשון חירות וחפשי ואין לשמש בו רק בהפעיל בל"א וריי ובלעז ליברו ולא נמצא בתרגום גם בעל הערוך לא דבר ממנו דבר ׃

שיר ד' קהלת ב'

פרדס פרדס רמונים גנות ופרדסים פי' גן שגדלים בו אילני מאכל ומזה קורין הגוים לגן עדן פארדיס ובל"א פארדייס ומה שאמרו רז"ל ארבעה נכנסין לפרדס רמז למרכבה העליונה וזה ידוע בקבלה ואין לי בזה עסק ׃

פרהסיא בצנעה ולא בפרהסיא פירוש כמו בפרסום אלא שמן פרסום נגזר פעל כמו שיתבאר בשרשו ומזה לא נגזר פעל לעולם ונראה לי שאין משמשין בו זולת בית השמוש בלשון אשכנז אופן בור ובלעז פובליקו ׃

ויקרא כ"ה

פרט פרט הוא ההפך מן כלל והוא נגזר מן ופרט כרמך הם הגרגרים הנושרים מהגפן ובלשון אשכנז איינצליג ובלעז פירטיקולר ומזה נגזר פרוטה באמרם שוה פרוטה שתי פרוטות הוא שם מטבע קטנה ויש אומרים שמזה הפורטים על פי הנבל רוצה לומר

PAkar] Quanto magis præſumit, &c. Item, præſumunt hæretici. Vocabulum hoc hæreſim ſignificat. Et origo eius deſumpta eſt à uoce אפיקורס. Et in Aruch exponitur pro eo, qui contemnit diſcipulos ſapientes. Verùm paulo antè ſcripſi in Radice מין quod Min & Epicurus duo uiri fuerint, qui uixerũt ſine lege, quos qui ſecuti fuerunt Minim & Epicurei fuerunt appellati. Quanq̃ for taſsis Epicurus contemptor fuerit ſapientum.

PAkar] Apud Rabbinos legitur. De eo quod liberum eſt. Significatum eius eſt libertas: neq; uſurpari debet, præterquam in Coniugatione Hiphil, Germanicè frey, Italicè libero. Non inuenitur in Thargum, nec quippiam de eo loquitur author Aruch.

PArdes] Paradiſus malorum punicorum. Hortos & paradiſos. hoc eſt, in quo creſcunt arbores frugiferæ. Hinc eſt quod Gentes Gan Eden paradiſum nominant. Germanicè paradeys. Quòd item dicunt Rabbini quatuor eſſe, qui ingreſsi ſunt paradiſum, typus eſt quadrigę illius cœleſtis, de qua, quid ſit, notum eſt in Cabala. de quo mihi hîc nihil eſt negotij.

PArheſija] Clanculũ & non palàm. idem ualet quod בפרסום in propatulo, niſi quòd à פרסם uerbum deriuatur, ſicut declarabitur in Radice ſua, à præſenti autem Radice nunquam deducitur uerbum. Et meo uidere, non debent uſurpari ſine Beth ſeruili, Germanicè offenbar, Italicè publico.

PArat] Prath opponitur כלל id eſt, uniuerſali. Eſtq; deſumptum ab illo ופרט כרמך ubi grana ſigni- Leuit. 19
ficat: quæ cadunt de uite, Germanicè einzelig, Italicè particular. Hinc quoq; deducitur פרוטה quum dicunt, Valet numum, Duo numi. Nomen eſt paruæ monetæ. Et ſunt qui dicunt huius ſignificationis eſſe illud in Amos, cap. 6. הפורטים על פי הנבל Vt ſit ſenſus, Quiſquis dat cantori

שֶׁבַּתֵּן כָּל אֶחָד פְּרוּטָה לִמְשׁוֹרֵר וּמִזֶּה פְּרוֹטְרוֹט בְּאָמְרָם
הַקּוֹלְבָּן הוּא כֶּלַע לִפְרוֹטְרוֹט פֵּירוּשׁ לִפְרוּטוֹת קְטַנּוֹת
וְנֶאֱמַר גַּם כֵּן עַל גַּרְגַּר הַזֶּרַע פְּרוּטָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה מִפְּרוּטָה אַחַת יוֹצֵאת
כַּמָּה פְּרוּטוֹת וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁתַּרְגּוּם הַפּוֹרְטִים דִּמְקַרְבִּין ירמיה נ'א
וּכְבָר כָּתַבְתִּי דַּעְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ פָּזַם ׃

פְּרַכֵּס עוֹף הַמְפַרְכֵּס בְּהֵמָה הַמְפַרְכֶּסֶת לְשׁוֹן גְּעָגוּעַ
וְכֵן בְּפָסוּק וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ תַּרְגּוּם בראשית כ'ב
יְרוּשַׁלְמִי דְּלָא בְּשַׁעַת צַעֲרֵיהּ אִפְרַכֵּס בלשון אשכנז
צאפלן ובלעז בוליגאר ׃

פַּרְנֵס כָּל לְשׁוֹן מִרְעֶה שֶׁשָּׁב עַל הָאָדָם לֹא עַל הַבְּהֵמָה
מְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן פַּרְנָסָא כְּמוֹ הָרוֹעִים הָרוֹעִים ירמיה כ'ג
אֶת עַמִּי פַּרְנָסָא דִּמְפַרְנְסִין יַת עַמִּי וְרָעוּ אֶתְכֶם וִיפַרְנְסוּן
יַתְכוֹן וְשֵׁם הַתֹּאַר בֶּן מֶשֶׁק בֵּיתִי גְּבַר פַּרְנָסָא דְּעַמִּי אֶל בראשית ט'ו
הַסּוֹכֵן לְוָת פַּרְנְסָא וּבְדִבְרֵי רז"ל פַּרְנָס הַמְּמוּנֶּה עַל ישעיה כ'ב
הַצִּבּוּר וְדוֹמֵיהֶם רַבִּים וְאֵין לְשַׁמֵּשׁ בְּזֶה הַשֹּׁרֶשׁ רַק בְּפֹעַל
חָדָשׁ ׃

פַּרְס אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע
מֵאוֹת פַּרְסָה הִיא וּבִלְשׁוֹן רַבִּים פַּרְסָאוֹת
וְכָתַב הַפַּיְטָן בְּסִילוּק דְּפָרָשַׁת שְׁקָלִים כִּי דֶרֶךְ יוֹם הוּא
עֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת · וְכָל פַּרְסָה הִיא אַרְבָּעָה מִילִין עַיֵּין שָׁם

פִּרְסֵם לְשׁוֹן פִּרְסוּם הוּא כְּמוֹ בְּפַרְהֶסְיָא אֶלָּא שֶׁבָּא
פֹּעַל מִזֶּה כְּמוֹ לֹא פִּרְסְמוּ הַכָּתוּב מִצְוָה
לְפַרְסֵם אֶת הַחֲנֵפִים וְהַתֹּאַר גַּנָּב מְפוּרְסָם מוּסָר מְפוּרְסָם

tori numum. Hinc quoque & פרוטרוט uenit, quod minutas partes ſignificat, ut quum dicunt, מלא לפרוטרוט id eſt, conſtans ex paruis numis, Eadem ratione, & de grano ſeminis פרוטה dicitur, quomodo Rabbini uſurpant circa iſtum locum, Semine hominis, & ſemine iumenti ex
Hier. 31. grano, ubi inquiunt, Ex grano uno egrediuntur multa grana. Extant tamen qui dicunt, Thargum, quod reſpon-
Amos. 6. deat הפורטים eſſe דמקרקבים de quo, quid ipſe ſentiam, iam ſcripſi in Radice פרט.

PIrches] Auis trepidans. Iumentum trepidans. Significatum eius eſt motio, qua in ſignificatione uſurpat & Thargum Hierſolymitanum in hunc lo-
Gen. 22. cum, Et extendit Abraham manum ſuam. Tharg. Ne ſcilicet in hora anguſtiæ ſuæ trepidaret, Germanicè zappelen, Italicè boligar.

PArnas] Omne uocabulum מרעה quod refertur ad hominem, non ad iumentum, redditur in Thargum per פרנס ut, Paſtoribus, qui paſcunt populũ meum, Thar-
Hier. 23. gum, פרנסיא דפרנסים ית עמי Et paſcent uos. Tharg. ויפרנסון יתכון Inde uenit nomen ſubſtant. פרנסא. ut, Filius cibatio-
Eſa. 22. nis domus meæ. Thargũ. Vir qui cibat populũ meũ. Ad theſaurariũ. Tharg. לות פרנסא id eſt, ad diſpenſatorẽ. Et apud Rabb. legiť. Diſpenſator qui cõſtitutus eſt ſup popu-lum. & ſimilia multa, neq; uſurpari debet hæc Radix præterq̃ in Piël daggeſſata.

PAras] Terra Iſraël quadringenta miliaria (habet in longitudine) & totidẽ in latitudine. In plurali num. פרסאות miliaria. Et ſcripſit Poëta in fine ופרסת מקליס Iter. diei eſſe. 10. miliaria, & quãuis פרסה cõficere. 4. miliaria. uide ibi. In iſtis aũt terris פרסה conſtat quinq; miliaribus.

PIrſem] Pirſem idẽ ualet quod בפרסומי niſi ꝙ ab eo uerbũ deduciť. Non manifeſtauit ſcriptura. Præceptum eſt manifeſtare hypocritas. Inde nomẽ Adiect. Fur manifeſtus. Traditor manifeſtus.

פרע רבותינו זכרונם לברכה הרגילו הרבה בזה
הלשון בלשון תשלום כגון מי שפרע מדור
המבול וכו׳ ודומיהם רבים כלם בבנין הקל וכן בבנין נפעל
ותמיד בקשר עם מלת מן כמו כשהחובה נפרע מן האמת
וכן נפרעין ממנו בגלוי עתיד להפרע מן האדם והשם
פרעון וממנו נגזר פורענות ובלשון רז״ל פורעניות וכן
במדבר ל״ה כל לשון בהמה כמו בקום בקמת אתפרע פורענות וכן
תענית ס״ח ויום נחם ויומא דפורענותא ולא נמצא במקרא משרש זה
פולטוס ה׳ רק בפרוע פרעות לפי דעת קצת ׃

פרע הקורא את המגלה למפרע פירוש לאחור וי״מ
יחזקאל כ״ד מזה וגם אני אפרע פירוש לא אשוב אחור ׃

פרץ נמצאים מלות בזה השרש שהוראתם דבר
בראשית ל׳ והפכו כמו ויפרוץ האיש לשון חוזק ויפרוץ
מלכים ב׳ י״ד בחומת ירושלים לשון שבירה וכן בדברי רז״ל כמו בהמה
פריצה טהורה בישראל פי׳ גדלה ומתחזקת ובלשון שבירה
רבים מאד כמו חדור פרוץ פרצי גדר של עולם והשם
פרצה קוראה לגנב פירוש שבירה שבקיר ׃

עירובין י״ח **פרצת** אדם הראשון נברא שני פרצופין פי׳ בערוך
פרצות גוף ותמהתי והלא הוא לשון יוני
ממש הורין לפנים פרצות וכן מנהג בלשוננו לומר בפת
פרצות מבואר זה פירוש פנים בלשון אשכנז גישטאלט
ובלעז פאצא ׃

PAra] Rabbini ſæpe utuntur hoc uocabulo pro תשלום id eſt retributione, ſiue ſolutione debiti. ut quū dicunt, Is qui ſolutionem accepit à ſeculo diluuij, &c. & ſimilia multa, eaq; omnia in Coniugatione Kal, in eadē ſignificatione uſurpatur & in Cōiug. Niphal. & ſemper coniungit cum dictione מן ut, Deus ſolutionem, ſeu debitum accipit à populo. Item, Debitū accipiunt ab eo in propatulo. Paratus eſt ut debitum accipiat ab homine. Inde uenit nomen פרען à quo deducitur פורענות & apud Rabbinos legit פורעניות. Omne itē uocabulū נקמה uindicta

Num.31. ultio, in Tharg. per פרע reddit. ut, Vlciſcere ultionē, &c.

Eſa.61. Tharg. אתפרע פורענות. Itē, Et diē ultionis. Tharg. ויומא דפורענות

nec inuenit in Biblia ab iſta Radice deduci, niſi illud בפרוע

Iud.5. פרעות Propter uindictas ſumptas, &c. Et hoc quidem iuxta opinionem quorundam.

PAra] Qui legit librū retrorſum. idem ualet quod לאחור id eſt retrorſum, ſiue præpoſtere. Sunt itē q in

Ezech.24 hac ſignificatiōe exponūt illud לא אפרע nō deſiſtā, id eſt, nō (reuertar retrorſū.

PAraz] Inueniunt dictiones deductæ ab hac Radice, quæ ſunt contrariæ ſignifica-

Gen.30. tionis. ut, Augeſcebatq; uir ille, &c. ubi fortitudinē ſignifi-

2.Reg.14. cat. Interrupit murū Hieruſalē. ibi fractionē ſignificat. Similiter uſurpat & apud Rabb. ut quantū aucta fuit ſanctimonia in Iſraēl. ibi idē ualet q̄d aucta & corroborata fuit. Sæpe itē p פרצה quod corruptionē ſignificat, accipit. ut. Seculū hoc corruptū eſt. Itē corruperūt ordi nē mūdi. Inde uenit nomen פרצה ut, פרצה קורא לגנב id eſt, Ruptura uocat furem (ſenſus eſt, Occaſio facit furem.)

PArzaph] Primus homo creatus fuit duplici effigie. In Aruch exponit p corpore, de quo miror, cùm ſit planè Græcū uocabulū: nam Græci faciē פרצוף appellant. Qua in ſignificatione & nos uſurpare ſolemus. ut cùm dicimus, Quam deformis eſt hæc effigies ubi pro פרצוף accipitur, Germanicè geſtalt, Italicè phaza.

עובדיה א׳ **פרק** על העמוד על הפרק פירוש מקום פנוי
שמשם יתפרקו הדרכים בל״א בלוס לשון
שמות ל״ב ויתפרקו שהוא לשנא הפרשה וכן קראו לחלקי הספרים
פרקים והוא מה שקוראין בלשון הקדש פרשה כמו
שיתבאר בשרשו וגם נוכל לומר כי פרק הוא לשון אבר
מלשון רז״ל באמרם פרק של היד פרק של הזרוע גם
הפרק של הספר הוא אבר וחלק מן הספר ׃

פרק בו בפרק מתה שרה וכן כתו עומדת על פרקה
לשון עת וזמן ׃

פרקמטיא כתוב בערוך שיש ספרים שכתוב בהן
פרגמטיא בגימל ובתרגום ירושלמי
חלמית ל׳ב עובר לסוחר בפרגמטיא בפתח ואני מצאתי בספרים
מדויקים דמתקבלין בכל פרקמטיא בקוף ואולי הוא
טעות סופרים וכן בלשון יון קורין לסחורה פרגמטיא
בגימל רפויה ׃

פרש לשון הבדלה והפרשה ולא נמצא במקרא
יחזקאל ל״ד רק במקום אחד בתוך צאנו נפרשות ורז״ל
שמשו בו הרבה והתאר פרוש פרושים והם הפרושים
מדרכי העלם הזה כמו שהיו הנזירים אבל כל נזיר תרגום
נזירא ולא פרוש ותמהתי על מה ששמשו רבותינו ז״ל
בזה השרש בבנין פעל הדגוש בפעלים עומדים באמרם
בשפירש יעקב מאביו וכן המפרש בים וכן ואלו פירשו

Obad. 1. PErek] Nō ſtabis in biuio.id eſt, in loco uacuo, ubi ſcilicet diuiduntur uiæ, Germanicè bles, deductum ab illo, Et rupit à ſe cunctus populus, &c. ubi diuiſionem

Exod. 32. ſignificat. Hinc eſt quòd & partes librorum פרקים uocāt pro quo in lingua ſancta פרשת uſurpatur, quemadmodū declarabitur in ſua Radice, Poſſumus etiam dicere פרק membrū ſignificare, qua in ſignificatione Rabbini uſurpant, ut quum dicunt. Pars ſiue membrum manus: Membrum brachij. Simili modo & caput libri פרק uocatur, quòd ſit tanquam membrum, uel pars.

PEREK] Eo tēpore mortua eſt Sara. Itē, Filia eius ſtat ſuper tēpus ſuū. ſignificatū eius idē eſt quod עת & זמן id eſt, tēpus.

PRakmatia] In Aruch ſcribitur, Extare libros, in quibus פרגמטיא cum Gimel ſcribatur. Quo modo inuenitur & in Thargum Ionathæ in hunc locum עבר לסחור

Gen. 23. Ad mercatorem tranſeuntes. Thargum, בפרגמטיא סחרין Ego autem inueni in libris correctioribus ſcriptū cū Kuph, hoc modo דמתקבלין בכל פרקמטיא id eſt, qui recipiuntur in omni negotiatione, quod fortaſsis errore ſcriptorum factū eſt. Similiter & in Græca lingua, mercaturam פרגמטיא uocant, Gimel leniter prolato.

PAraſch] Vocabulum hoc diuiſionem & ſeparationem ſignificat. Nec inuenitur in Biblia, niſi tantum in

Ezech. 34. uno loco. ut, In medio ouium ſuarum diſperſarum. Frequens tamen eſt apud Rabbinos. Inde uenit & nomen Adiect. פרוש phariſæus, in plurali פרושים qui ſic dicti fuerunt, eò quòd ſeparati fuerunt à moribus huius ſeculi, quales olim erant Nazaræi. Verùm ubicunque in Hebræo habetur נזיר in Tharg. redditur per נזירא & non per פרוש Et quidem miror quî fiat, quòd Rabbini utuntur in Coniugatione Piel daggeſſata. idque in ſignificatione abſoluta. ut quum dicunt, Poſtquam ſeparatus fuit Iacob à patre ſuo. Item, Qui traijcit mare. Item, Iſti ſeparati ſunt ad uitā

לחיים שהם מהדגוש בראיית היוד המורה על הצירי והיה יותר נכון לומר בבנין הקל הפורש לים וכולי   ובהפעיל שמושו בו הרבה הפריש מפריש יפריש וכו' והשם הפרש ובפעל הדגוש פרשה   כי אם לא היתה ריש היתה דגושה על משקל כפרה וכן קראו לכל אלה מנ״ג חלקים שנחלקה בהן חמשה חומשי תורה פרשה   וכן פרשה פתוחה פרשה סתומה אשר פירשתי ענינם בספר מסורת המסורת ׃

ויקרא כ״ד **פרש** לפרוש להם על פי ה' לשון באור   והשם
אסתר ד' פרשת הכסף ומשמשין בו בבנין פעל כמו ברך
וכך פירש פלוני וכן כאשר פירשו רז״ל   ובעזרא בתורת
נחמיה ח' אלהים מפורש פעול מבנין פעל והשם פרוש ׃

שמות כ״ט **פרש** ואת פרשו · פירש הרד״ק הוא הזבל שבכרס הבהמה ונראה לי שאת שבכרס האדם נקרא כן והראיה ויצא הפרשדונה ׃

פשט מנהג פשוט הוא · דין פשוט הוא · פירוש בתפשט בכל מקום וכן נקרא כל דבר שיש בו שטח ישר ואין בו עקמומית פשוט   בלע״ז שלעכט ובלעז דיישטיסו   וכן פירוש כל פסוק לפי משמעו נקרא פשט וכן מה שאמרו אין מקרא יוצא מידי פשוטו פירו' אינו יוצא מידי פשוטו לגמרי   אבל יש לו פשוטו עם מדרשו ואינו יוצא מידי כל אחד מהן וכן אמרו פשיטא על דבר שהוא ידוע ופשוט   בלשון אשכנז ור ועהגליך ובלעז בין שאווי ׃

Quæ omnia ſunt de Coniugat.daggeſſata,id quod oſtendit Iod quod indicat Zere, magis tamen conueniret ea uſurpare in Coniug.Kal,hoc modo פורדים נים &c, Frequēs item uſus eius eſt in Coniugat.Niphal.ut, הפרדים, נפרדים, יפרדים &c,Inde nomē uenit הפרד id eſt, differentia,Item in Cōiugatione daggeſſata.ut, פרדו quod daggeſſaretur, ſi hoc non impediret Res litera iuxta formam מפרד. Hinc eſt quòd quamlibet partem ex 53. partibus, in quas diſtributi ſunt quinque quinarij legis Pareſchah uocant. Hinc etiam dicitur Pareſcha aperta, Pareſcha clauſa,quæ, quid ſibi uelint,declaraui in libro Maſoreth Hamaſoreth.

Leuit. 24. PAraſch] Vt exponeretur eis ſententia Domini.Significatum eius eſt declaratio. Inde & nomen uenit.

Eſther 4. פרשת כסף ſolutionem pecuniæ. Vſurpant quoque in Coniugatione Piel.ut quum dicunt,Taliter & taliter expoſuit ille, uel ille.Item,Quemadmodū expoſuerunt Rabbini.

Nehem.8. & in Nehemia legitur, In lege Dei explicato ſermone. ubi eſt participium præteritum in Coniugatione Piel.Inde uenit nomen ſubſtantiuum פירוש id eſt,expoſitio.

Exod.29. PEreſch] Et fimū eius R.D.K.exponit pro ſtercore quod eſt in aluo iumenti,Et meo iuditio etiā de humano ſtercore dicitur.cuius argumento eſt illud, Sed ſtercus

Iud.3. egreſſum eſt.

PAſchat] Conſuetudo uulgaris.Mos uulgaris. id eſt, diffuſus in omni loco.Hinc quæuis res, quæ rectam habet lineam absq; curuitate פשוט uocatur,Germanicè ſchlecht,Italicè diſteſo.Hinc & ſimplex, ſiue literalis ſenſus ſcripturæ פשט nominatur.atq; inde prouenit & iſthęc locutio, quum dicunt, Verſus non egreditur de manibus ſimplicitatis ſuæ in uniuerſum:ſed eſt ei ſimplex ſenſus unà cum myſtico intellectu,neque egreditur de manibus uniuſcuiuſq;.Similiter & פשיטות uocabulum uſurpant de re nota & plana, Germanicè verſehenlich, Italicè Ben ſchae,

Paſchat

פשט חורין למטבע שאינה מתהלכת לפרוטות
פשוט ובלשון רבים פשיטין או פשוטין
בלשון אשכנז פפעניגג ובלעז סולדו ׃

פשפש יפשפש במעשיו פירוש יחפש וכן תרגום
ויחפש לבן ובשפש. וכן כל לשון חקר (ראשית ל"א)
באיוב משלי תילים מתורגם בלשון פשפוש ׃

פשפש הרמש הנמצא בקירות המטות בקרא פשפש
וכן בקרא בלא"א וואנטש לויז פי' כני הקירות
ובלעז צימזי ונקרא פשפש מלשון הפוש כדלעיל כי
האדם ממשמש בה וכן אמרו רז"ל ברית כרותה לפשפש
ריחו בטעמו וארכו ברחבו וכל המולל מריח בו ׃

פשר ומי יודע פשר דבר אין לו דומה במקרא והוא (קהלת ח')
כמו פרוש בהפוך אותיות או בחלופת שין לתיו
שהוא כמו פתר וכן תרגום של כל לשון פתרון פשר
וכמו שלשון פתרון לא נמצא בעברי רק בענין חלומות
כן לשון פשר לא נמצא בתרגום רק על לשון פתרון וכן
בדניאל פשר חלמא חלמא ופשריה ודומיהם ׃ (דניאל ב')

פשר מים שנתחממו מעט עד שאינם קרין ואינם
חמין נקראים מים פושרין וכן בפסוק כבסתי (קהלת ב')
לי תרגום מרזבין דשדיין מין פושרי בלא"א לוליך ובלעז
טיפידי ומזה קראו ההשואה העושים בין שני בעלי דינין
פשרה ובנו ממנו פעל באמרם מצוה לפשר ואחר
שנתפשרו ודומיהם בלשון אשכנז איניג ובלעז אקורדא

PAſchat] Monetam, quæ non diuiditur in minutas partes פשיט uocant. Et in plurali numero פשיטין uel פשיטן, Germanicè pfenning, Italicè ſolido.

PIſchpeſch] Scrutatur opera eius. idem ualet quod חפש Vnde ubi textus Hebraicus habet, Et ſcrutatus eſt Laban. Thargum habet ופשפש Sic quoque o-

Gen.31. mne uocabulum חקר quod inueſtigare ſignificat, quod in Iobe, Prouerb. & Pſal. legiť, In Thar. per פשפש transferť.

PIſchpeſch] Reptile quod in fulcris lectorum inuenitur פשפש uocatur, Germanicè vuantlaus, hoc eſt, Cimices parietum, Italicè zimeze. Vocatur autē פשפש à ſcrutatione, quam in ea experitur homo. Cuius ſignificationis eſt & præcedēs Radix. Hinc eſt quòd dixerūt Rabbini. Fœdus percuſſum eſt cum Cimice. Odor eius eſt ſimilis ſapori eius, & longitudo eius ſimilis eſt latitudini eius, & quicunque conterit eum, olfacit odorem eius.

Eccleſ.7. PEſcher] Et quis nouit ſolutionem uerbi: non amplius extat in Biblia, idemque ualet quod פתר transpoſitis literis, aut commutato Schin in Taph. ex quo fit פשר. Vnde Thargum quod ubique reſpondet uocabulo פתרון eſt פשר Et quemadmodum uocabulum פתרון non inuenitur in Hebræo, niſi ubi de ſomnijs agitur, ita & uox פשר in Thargum non inuenitur, niſi ubi textus Hebraicus habet פתרון Legitur & in Daniele, Interpretationem ſomnij. Somnium & interpretationem eius.

Eccleſ.2. PAſcher] Aquæ, tepidæ, quæ non planè neque frigidæ, neque calidæ ſunt, uocantur מים פושרים Hac uoce uſus eſt Chaldæus interpres, Eccleſiaſt.2. in hunc locū, Coaceruaui mihi. &c. Tharg. Fiſtulas effundentes aquas tepidas. Germanicè loulich, Italicè tepidè. Hinc eſt quòd conuentionem, quæ fit inter duos, qui iuditio contendūt

Daniel.3. פשרה uocāt. Inde & uerbū deducūt. ut, Præceptū eſt facere

Ibidem 2. concordiam. Item, Poſtque concordes facti ſunt. & ſimilia, Germanicè einung, Italicè Acorda.

פָּתַח בְּחוּרַת הַפָּתַח יְדוּעָה וְרוֹב יְמֵי תְמִהָתִי עַל מַה שֶׁקּוֹרְאִין חֲתִיר רְפוּיָה וַהֲרֵי הִיא רְאוּיָה לְהִדָּגֵשׁ אַחַר הַפָּתַח גַּם רוֹב הַיְהוּדִים קוֹרִין הַמִּלָּה מִלְּרַע וְאֵינוֹ אֶלָּא מִלְעֵיל וְכֵן קוֹרְאִין אֲנַחְנוּ הָאַשְׁכְּנַזִּים בְּפָתַח מִלְעֵיל

פְּתַל הַחוּטִין שֶׁמְּשִׂימִין בְּפִי הַנֵּרוֹת נִקְרָאִים פְּתִילוֹת וְכֵן בְּמִדְרָשׁ אֵשֶׁת לַפִּידוֹת שֶׁעוֹשָׂה פְּתִילוֹת מסמים ל לַמִּקְדָּשׁ בִּלְשׁוֹן אשכנז צוכן ובלעז סטופיני וְנִקְרָאִים פְּתִילוֹת לְפִי שֶׁהַחוּטִין מְשׁוּזָרִין וּמְפוּתָּלִין יַחַד נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ משלי ח' תַּרְגּוּם פְּתִילָא וַעֲקוּמָא ׃

נשלמה אות הפא

בשם אשר הכל צופה

אות הצדי

צָבַע נִקְרְאוּ אֲנָשִׁים הַחֲנֵפִים רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁאֵין תּוֹכָם כְּבָרָם צְבוּעִים פֵּירוּשׁ שֶׁמַּרְאִים צֶבַע אַחֵר מִמַּה שֶּׁהֵם וְכֵן אָמַר הַמְשׁוֹרֵר הָאִזוֹבִי וְהִזָּהֵר בְּנִי מִן הַצְּבוּעִים בְּשִׂיחָתָם בְּשִׂיחַת בְּעֶבְרָה וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מִן הַצְּבוּעִים פֵּירוּשׁ אַרְמוֹנִים בְּטֶבַע וְצֶבַע שַׂעֲרָם אָדוֹם כִּי רוּבָּם הֵם רָעִים בְּטֶבַע ׃

צָבַע מֵהַשּׁוֹרֶשׁ הַזֶּה אֶצְבַּע וּסְתָם אֶצְבַּע הוּא שֶׁאַחַר הַגּוּדָל כְּמוֹ אֶת אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְדוֹמֵיהוּ וְנֶאֱמַר ויקרא ד' גַּם כֵּן עַל הַכְּלָל רוֹצֶה לוֹמַר כָּל אֶחָד נִקְרָא כֵן וּבִלְשׁוֹן רַבִּים אֶצְבָּעוֹת וּבְמִקְרָא גַּם כֵּן אֵבֶר הָאִישׁ אֶצְבַּע בְּאוֹמְרָם אֵין כָּל הָאֶצְבָּעוֹת שָׁווֹת ׃

צָרַד כֵּן שָׁרְשׁוֹ שֶׁל צַד וְכֵן נָהֲגוּ רז"ל בְּדִבְרֵיהֶם לוֹמַר בִּלְשׁוֹן רַבִּים צְדָדִין עַל שְׁנֵי צְדָדָיו וּמִלַּת כֵּיצַד הִיא מוּרְכֶּבֶת מִן כְּאֵי צַד ׃

PAthah] Notum eſt punctum Pathah. Et diu miratus fui, qua de cauſa Taph leniter pronuntient. quum tamen eſſet dageſſanda poſt punctum Pathah. Multi itẽ Iudæi proferunt cum accentu milra, cùm tamen habeat accentum Millel. quemadmodum nos Germani pronuntiamus cum Millel.

PAthal] Fila, quæ ponũtur in ore lucernarum פתילות uocãtur. Cuius uocis uſus eſt in Midraſch. ut, Mulier lucernarum, quæ facit פתילות id eſt, ellichina pro ſanctuario, Germanicè zochẽ, Italicè ſtopine. Vocantur autem פתילות eò quòd fila unde fiunt retorquentur, & copulantur ſimul. Hanc uocem & Tharg. habet. ut, Diſtortum & peruerſum. Tharg. פתילא ועקן ועקים.

Prou.8.

FINIT PE, ET INCIpit litera Zade.

ZAba] Homines hypocritæ, qui nõ ſunt intus in corde, quales foris apparent צבועים id eſt, fucati uocantur. hoc eſt, alium præ ſe ferunt colorem, quàm re ipſa ſint. Hinc eſt quòd dicit Cantor Eſobæus, Caueas mi fili à fucatis. nam oſculum eorum, eſt ueluti oſculum ſuperfluũ. Sunt tamen qui מן הצבועים exponunt pro אדומים id eſt, hominibus, qui natura rufi ſunt, quiq́ rufos habẽt crines: & qui plerunq; natura mali ſunt.

ZAba] Ab hac Radice uenit אצבע, id eſt, digitus, abſolutè tamen אצבע digitus eſt proximus pollici. ſicut accipitur in iſto loco, Et digitum ſuum in ſanguinem, &c. & ſimilia. Vſurpatur tamen generaliter de quolibet digito. In plurali numero dicitur אצבעות

Leuit.4.

ZAdad] Hæc eſt Radix (uocis) צד qua forma uti ſolent Rabbini in uerbis ſuis, dicentes in plurali numero צדדים Et in duobus lateribus eius. Hinc proficiſcitur כיצד dictio compoſita, ex כה צד.

צדק הרגילו רז"ל לקרא למתנת עניים צדקה וכן
פירשו וצדקה תציל ממות ׃ צדקה תרומם משלי י' וי"א
גוי ׃ ולפי לשון המקרא אין הפרש בין צדק לצדקה רק משלי י"ד
שזה לשון זכר וזה לשון נקבה וקראו הצדקה בלשון
הגוים אלמוזן והוא נלקח מלשון יון ׃

צדיק קראו רבותינו זכרונם לברכה לאות הזאת צ
צדיק באמרם צדיק כפוף צדיק פשוט וכן
קורין לה האשכנזים והצרפתים צדיק אבל שאר היהודים
גם כל המדקדקים קראו לה צדי ׃

צדוק שני תלמידים היו לו לאנטיגנוס איש סוכו
אחד שמו צדוק ואחד שמו ביתוס ויצאו
לתרבות רעה וכפרו בתורה שבעל פה ולא האמינו רק מה
שכתוב בתורה שבכתב על כן קורין להם קראים לשון
מקרא ועוד אדבר בם בשרש קרא ובלשון רומי קורין להם
צאדיציאי כי כן מנהג לשונם לשים צדיק במקום קוף
שלנו כמו שאבאר עוד בשרש חסר ׃

צוות בדרז"ל המסרב לצוית דין לחברו והוא לשון
האזנה והקשבה בתרגום האזינו השמים אציתו דברים ל"ב
שמיא וכן הקשב איוב אצית איוב בלשון אשכנז כודי איוב ל"ג
בעמן ובלעז אסקולטר ׃

צלל מים צלולים יין צלול הוא הפך עכור וכן
פירוש רש"י עכרתם אותי צלולה היתה החבית ירמיה ל"ד
ואתם עכרתם אותה והוא נלקח מלשון צללו כעופרת שמות ט"ו

ZAdak] Rabbini,quod pauperibus datur צדקה appellare ſolent , qua in ſignificatione exponunt il-
Prou.10. lud,Iuſtitia liberat à morte.pro eleemoſyna,&c.Item, Iu-
& 11. ſtitia exaltat gentem. Veruntamen in Biblia nihil eſt di-
Ibidem 14. ſcriminis inter צדק & צדקה niſi quod illud ,puta צדק eſt generis maſculini;hoc uerò,id eſt,צדקה eſt fœ.generis.Porrò Gentiles,ſiue Chriſtiani eleemoſynam uocant אלמושן quod à Græcis deſumptum eſt.

ZAdik Rabbini literam iſtam צ Zadik uocant. ut quum dicunt,Zadik curuatum,Zadik ſimplex. Similiter Germani & Galli appellant nempe Zadik. Verùm reliqui Iudæi maximè Grammatici Zere nominãt.

ZAdok] Duos diſcipulos habuit Antignus uir Sochæus,quorum alteri Zadok, alteri uerò Baiethos nomen erat,qui deficientes à præceptore,ad homines malos,cœperunt negare legem oretenus traditam. Neq; fidẽ habuerunt niſi ei quod in lege ſcriptum erat. Qua de cauſa קראים q.d.bibliaci,ſiue textuales appellati fuerũt. de quibus amplius loquar in Radice קרא Et in lingua Romana uocant eos Sadduceos. Sic enim mos eſt Latinis, ut loco Kuphi,quod nobis eſt Zade ponant. quemadmodũ declarabo iterum in Radice קסר.

ZAiath] Apud Rabbinos legitur, Qui renuit iuditio cõtendere cum proximo ſuo,idem ualet quod האזנה & הקשבה quæ auditionem & auſcultationem ſignificãt. Vnde ubi textus Hebraicus dicit,Auribus percipite
Deut.32, cœli,Thargũ habet, Auſcultate cœli. Item,Auſculta Iob.
Iob 33. Thargum אצית איוב Germ.vernemen,Italicè auſcutar.

ZAllal] Aquæ claræ. Vinũ clarum. contrariũ eius eſt עכור quod turbulentum ſignificat. Vnde R.S.
Gen.25. hunc locum,Turbaſtis me, &c.ſic explicat, Clarum fuit
Exod.15. dolium,& uos turbaſtis ipſum.deſumptũ eſt ab illo, Submerſi ſunt tanquam plumbũ.ubi ſubmerſionẽ ſignificat.

שהוא לשון שחיטה כתרגומו אשתחטו כאברא כי כל עוד שהסמים והשמן אינן שחוטים על הרוב הם עכורין וכאשר הם שחוטים הם זכים וצלולים בלא לוטר ובלעז קייארו ׃

צלם כבר באר הרמב״ם ז״ל בספרו מורה הנבוכים ההפרש בין צלם ודמות ואנחנו קוראים לכל פסל צלם וכן בדניאל צלם חד ׃ דניאל ב׳

צמצם בדברי רז״ל צמצמו בין שני בדי ארון והשם צמצום לשון דוחק וסתר כי כסתה פניה בראשית ל״ח תרגום ירושלמי ארי צמצמה אפהא בלשון אשכנז צווינגן ובלעז סטריגזאר ׃

צנן צנון וחזרת הצנון הוא שרש כדמות לפת בלשון אשכנז רעטיד ובלעז ראביגיל וחזרת הוא עשב הנקרא בלעז לאטוגא ובלשון אשכנז לאטיד ׃

צנע בדברי רבותינו וכרוכם לברכה דברים שבצנעה פירוש בסתר וכן תרגום ויניח משה את המטות במדבר י״ז **ואצנע** והוא מענין צניעות נקראו האנשים השפלים והמסתתרים בעבור ענותנותם צנועים ׃

צער לשון צער ומכאוב ולא נמצא במקרא אך תרגום בעצב תלדי בנים בצערא תלד בנין בראשית ג׳ ותמהתי כי כל לשון הלון וחלחלה שבמשלי מתורגם בלשנא צערא ׃

צרב צורבא מדרבנן פירוש בערוך חוזק התלמידי החכמים ורש״י פי׳ לשון חריפות ולשני הפרושים

quemadmodũ & Onkelus reddidit אשתקעו כהכרה Quamdiu aquæ, aut pinguis aliquis liquor per ſubmerſionẽ nõdum ſubſiderũt, plerũq; turbida ſũt. poſtq; uerò ſubſiderunt, pura & clara fiunt, Germanicè lauter, Italicè kiiaro.

ZElem] Rabbi Moſes filius Maymoni (piæ memoriæ) in libro ſuo, cui nomen eſt Moreh Nebuchim, declarauit quid ſit diſcriminis inter צלם & דמות Et omne ſculptile צלם uocamus, qua in ſignificatione & in Daniele
Dan.2. accipitur צלם חד id eſt, imago una.

ZImzem] Rabbini dicunt, Conſtringebãt eos inter duos ucctes arcæ. Inde uenit nomen צמצום quod coartationem & abſconſionem ſignificat. unde ubi textus
Gen.39. Hebraicus habet, Obuelauerat enim faciem ſuam. Thargum Hieroſol. dicit, הוי מצמצמה אפיה. Germanicè zvuingen, Italicè ſtrinzar.

ZAnan] Raphanum & lactucam. צנון Radix eſt ſimilis rapę, Germanicè Retich, Italicè Raphinel. Cęterũ חזרת herba eſt, quæ Italicè lactuca, Germanicè Latich uocatur.

ZAna] Apud Rabbinos legitur, Res, quæ in abſcondito fiunt. idem ualet quod בצנעה id eſt in occulto. Vnde Thargum, quod reſpondet huic loco, Et repo-
Num.17. ſuit Moſes uirgas illas coram Domino. eſt, ואצנע id eſt, & abſcondit. deductum eſt, à צניעות quod uerecundiam ſignificat. Vnde homines humiles, & qui ſeipſos propter humilitatem ſuam quodammodo occultant צנועים appellantur.

ZAar] Afflictionem & dolorem ſignificat: nec inuenitur in Biblia, ſed in Tharg. ut, Cum dolore pa-
Gen.3. ries filios. Tharg. בצערא &c. Et miror quòd uocabulum קלון ignominia, & קללה maledictio, quæ in prouerbijs leguntur in Tharg. per צערא transferuntur.

ZArab] Acutus ex Rabb. in Aruch exponit pro forti diſcipulo ſapientũ. Et R. S. exponit pro acrimonia ingenij

משלי א' הוא נִגְזַר מִן אֵשׁ צָרֶבֶת שֶׁאֵין דָּבָר חָזָק וְחַד מִמֶּנּוּ
נִאֲבַחְנוּ קוֹרְאִין צוּרְבָא דְרַבָּנָן כָּל מִי שֶׁחוּרָא וְשׁוֹנֶה
בְתַּלְמוּד אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ נִכְמָה לְרַבָּנוּת ׃

צָרַךְ׃ זֶה הַשֹּׁרֶשׁ לֹא נִמְצָא בַּמִּקְרָא רַק בְּמָקוֹם
אֶחָד בְּדִבְרֵי הַיָּמִים עֵצִים מִן הַלְּבָנוֹן כְּכָל
ד"ה כ' ב' צָרְכָךְ וְרַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה שִׁמְּשׁוּ בוֹ הַרְבֵּה בְּשֵׁמוֹת
וּבִפְעָלִים אַךְ בְּבִנְיַן הַקַּל וּבִפְעֵל לֹא נִמְצָא וְהַשֵּׁם צוֹרֶךְ
וְהַתֹּאַר צָרִיךְ וּבְתַרְגּוּם לֹא נִמְצָא רַק בַּשֵּׁמוֹת כְּמוֹ יַדוֹ בַכֹּל
דניאל ג' וְיַד כֹּל בּוֹ הוּא יְהֵא צָרִיךְ לְכוֹלָא וְאַף בְּנֵי אֱנָשָׁא יְתוּן
צָרִיכִין לֵיהּ וְכָל לְשׁוֹן חֵפֶץ מְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן צְרוֹךְ כְּמוֹ
מלכים א' ה' אֶעֱשֶׂה כָּל חֶפְצְךָ אַסְפִּיק כָּל צָרְכָךְ בלא"ז בידורפניש ובלעז
שופטים ג' ביזוגני וְשִׁמְּשׁוּ גַם בְּזֶה לְהוֹצָאַת הָרִיעִי כְּמוֹ מֵסִיךְ הוּא אֶת
רַגְלָיו עָבֵיד הוּא יַת צָרְכֵיהּ וְכֵן אָמְרוּ וְהוּא צָרִיךְ לְנַקְבָיו ׃

צְרוֹךְ׃ הַרְבֵּה נוֹפֵל זֶה הַלָּשׁוֹן עַל לְשׁוֹן עֲבוֹדָה זָרָה
דברים ל"ב וּפֶסֶל כְּמוֹ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלוֹהַּ לְשֵׁדִין דְּלֵית
מלכים א' י"ח בְּהוֹן צְרוֹךְ אִם אֱלֹהִים הוּא אִם אִית בֵּיהּ צְרוֹךְ וְדוֹמֵיהֶם
איוב ל"ה רַבִּים כֻּלָּם לְשׁוֹן כֹּחַ וְתוֹעֶלֶת וְכֵן מָה אוֹעִיל מֵחַטָּאתִי
ירמיה י"ג מָה צְרוֹךְ מִתְּעַל סוּרְחָנִי וְכֵן לֹא יִצְלַח לַכֹּל לֵית בֵּיהּ צְרוֹךְ
לְכָל מִדַּעַם בלשון אשכנז נוץ ובלעז אוטילו ׃

Prou.16. ingenij.Et iuxta utranq; expoſitionem uidetur hæc phraſis deſumpta eſſe ab iſto loco כאש צרבת id eſt,quaſi ignis flagrans:igni ſiquidem nihil uehementius & acutius. Nos aũt uocamus צורבא מרבנן quemuis, qui legit & diſcit in Thalmud,etiam ſi non acceſſerit ad Rabbinatum.

KArach] Hæc Radix non inuenitur in Biblia, niſi tantum in uno loco, nempe, 2. Paral. cap.2.ut, Ligna de Libano quotquot tibi neceſſaria fuerint. Cæterum Rabbini frequenter uſurpant,tam nominaliter,quàm uerbaliter : non tamen inuenitur in Coniugat. Piel & Niphal. Inde nomen ſubſtantiuum uenit צורך neceſsitas,& Adiectiunm צריך neceſſarius.In Thargum tamen inue-

Gen.16. nitur tantum nominaliter uſurpatum.ut,Manus eius cõtra omnes,& manus omnium contra eum.Thargum.Ipſe erit indigens omnibus,atq; etiam filij hominum erunt indigentes eo.Omne item uocabulum חפץ quod uoluntatẽ & deſiderium ſignificat,in Thargum per צורך redditur. ut faciam omnem uoluntatem tuam.Thargum, Suffitienter dabo omnia quæ tibi neceſſaria ſunt, Germanicè bederffnũs,Italicè Bizunij. Vtuntur etiam Rabbini hac forma pro egeſtione ſtercoris.ut,Cooperit pedes ſuos. Thar-

Iud.3. gum,Facit ipſe neceſsitatem ſuam: In hac quoque ſignificatione uſurpant quum dicunt עושה צורך לנקביו id eſt,Opus habet cacatione.

KEroch] Frequens uſus eſt iſtius uocabuli,ubi mentio fit de idololatria,& de ſculptilibus.ut,Dæmonijs

Deut.32. & non Deo. Thargum,Dæmonijs,in quibus nulla eſt utilitas,Si Deus eſt. Thargum,Si eſt in eo utilitas. & ſimi-

1.Reg.18. lia multa, quæ omnia uirtutem & utilitatem ſignificant.

Iob 35. Huius ſignificationis & illud eſt, Et quam utilitatem habeo ex peccato meo? Thargum, ומה צרוך &c.Item, Quod

Hier.13. ad nihil utile eſt,Thargum לית ביה צרוך לכל מדעם. Germanicè nũtz,Italicè utilo.

צרת לשון חבור ודבוק לא נמצא בפסוק גם בתרגום לא מצאתיו רק במקום אחד בתרגום ירו' וצים מיד כתים ויצטרפון עמהון לגיוון מן רומאי פי' ויתחברון במדבר כ"ד
ורבותינו ז"ל שמשו בו הרבה כגון הקב"ה מצרפו למעשה מצטרפין יחד והשם צרות וכן צרות האותיות וזה ידוע לבעלי הקבלה ונמצא ספר הנקרא ספר הצרופים ואין לי בזה עסק ׃

צרפת שני צרפת הם האחד צרפת הסמוך לצידון והוא שם מקום שנאמר קום לך צרפתה אשר מלכים א' י"ז
אשר לצידון והשני שם מדינה שנאמר בגלות עד צרפת עובדיה א'
בלעז פרנצא ובלשון אשכנז וראנקרייך ׃

נשלמה אות הצדי
ועל זה לאלהינו נודה
אות הקוף

קוביא המשחק בקוביא ובדברי קוביאות והם עצמים קטנים של ששה פאות חקוק על הפאה האחת נקודה אחת ועל השנית ב' ועל השלישית גימל וכן כלם לשחוק בהם ובלשון אשכנז וואורפיל או טופיל שטיין ובלעז דאדי ושם התואר קוביוסטוס פירו' שוחק בקוביאות ובערוך פירוש שהוא הגונב נפשות והראשון נכון ׃

קבל לשון קבלה לא נמצא רק בעזרא ובדברי הימים ובאסתר שהם כספרי הגולה ופעם אחת במשלי שמע עצה וקבל מוסר משלי י"ט אבל בתרגום

ZAraph] Aſſotiationem & coniunctionem ſignificat. nec inuenitur in textu Bibliæ. In Tharg. quoq; non reperi, niſi tantum in uno loco Tharg. Hieroſolymitani. ut, Et naues (uenient) de partibus Italiæ. Tharg. Et adiungentur illis legiones, &c. ubi idem ualet quod יצטרפון id eſt, aſſotiabuntur. Rabbini quoq; frequenter uſurpant ut, הק׳בה מצרפו למעשה Cuius ſenſus eſt, Deus reputat ei pro bono opere. Item, Conflantur ſimul. Inde nomen uenit צרוף conflatio. ut, צרוף האותיות id eſt, combinatio literarum, quæ nota eſt peritis Cabalæ. Extat item liber qui uocatur ספר הצרופים, de quo mihi hîc nihil eſt negotij.

Num.24.

ZArpath] Duo ſunt Zarphat. Alterum Zarphat, quæ eſt prope Zidon, ubi eſt nomen loci, ſicut patet ex eo quod dicitur, Surge, & uade in Zarphath, quæ eſt apud Zidon. Alterum nomen eſt prouintiæ, quæ nota eſt hodie, quę Italicè Francia, Germanicè Franckreich uocat.

1. Reg 17.
Obad. 1.

FINIT ZADE, ET INCIpit litera Kuph.

KVbia] Qui ludit cum teſſera. Et in plurali numero קוביות Oſſa ſunt parua, quæ habent ſex oras. In una ora ſculptum eſt unum punctum. in ſecunda duo, in tertia tria: Et ſic reliqua omnia, quæ ad luſum parata ſunt. Germanicè vuürffel, oder doppelſtein, Italicè Dade. Inde uenit nomen formale קוביוסטוס qui ludit cum talis. In Aruch exponitur pro fure animarum. Sed primum mihi magis ſolidum uidetur.

KIbbel] Vocabulum קבל non inuenitur, niſi duntaxat in Ezra, in Paralip. & in Eſther, qui libri in captiuitate conſcripti fuerunt. Et ſemel in Prouerbijs reperitur. ut, Audi conſiliū, & ſuſcipe diſciplinā. Sed in Tharg.

Prou. 19.

בְּמִצְאִים הַרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת מְתוּרְגָּמִין בִּלְשׁוֹן קַבָּלָה עַיֵּין
בִּמְתוּרְגְּמִין גַּם רז"ל שִׁמְּשׁוּ בּוֹ הַרְבֵּה מְאֹד וְאֵין צָרִיךְ
לְהָבִיא עֲלֵיהֶם רְאָיוֹת וְהַשֵּׁם קִבּוּל אוֹ קַבָּלָה וְהַתֹּאַר קַבְּלָן
וּמְקַבֵּל בְּחָרָא מִי שֶׁלָּמַד סִפְרֵי קַבָּלָה וְהֵם סִתְרֵי תוֹרָה
וּנְבִיאִ' שֶׁקִּבֵּל אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מרע"ה לְכָךְ נִקְרֵאת קַבָּלָה
וְהִיא נֶחֱלֶקֶת לִשְׁנֵי חֲלָקִים עִיּוּנִית וּמַעֲשִׂית וְאֵינֶנִּי כְּדַאי
לְבָאֵר עִנְיָנָהּ כִּי בַּעֲוֹנוֹתַי לֹא לָמַדְתִּי חָכְמָה זוֹ וְדַעַת
קְדוֹשִׁים אֵלֶּה לֹא אֵדַע וְלֹא אָבִין ׃

קַבֵּל

קַבֵּל חוּבַל אַבִי עַל פְּלוֹנִי הוּא לְשׁוֹן תַּרְעוּמוֹת
וְכֵן כָּל לְשׁוֹן צַעֲקַת חָמָס מְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן
ירמיה ד׳ ל״א קַבָּלָה כְּמוֹ צוֹעֲקִים אֵלַי קַבְלָן קֳדָמַי זַעֲקַת סְדוֹם קְבִילַת
סְדוֹמָאֵי וְדוֹמֵיהֶם רַבִּים בִּכְלָן הַבַּיִת רְפוּיָה אֲבָל לְשׁוֹן
שמות כ״ב קַבָּלָה דִּלְעֵיל הִיא דְּגוּשָׁה וְסִימָנָךְ שָׁמוֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ
קַבָּלָה אֲקַבֵּל קְבִילְתֵיהּ וְדוֹק ׃

קָבַע

קָבַע קְבַע לוֹ זְמַן וְכֵן עֵת הַקָּבוּעַ וְהַשֵּׁם קֶבַע אוֹ
קְבִיעוּת כֻּלָּם לְשׁוֹן קִיּוּם הַדָּבָר וְהַגְבָּלָתוֹ בְּלַ"א
גידייצט ובלעז דטירמינטו וְלֹא בְּמִצָּא זֶה הַלָּשׁוֹן בְּמִקְרָא
ישעיה נ״א אוּלַי יֵשׁ לְדַמּוֹת לוֹ קֻבַּעַת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה שֶׁהֵם הַשְּׁמָרִים
וְנִקְרְאוּ כֵן לְפִי שֶׁהֵם קְבוּעִים בְּתַחְתִּית הַכְּלִי ׃

קָדַר

קָדַר דּוּד וּפָארוּר וְקַלַּחַת שְׁלָשְׁתָּן מְתוּרְגָּמִין
קִדְרָא וְכֵן בְּדִבְרֵי רז"ל קִדְרָא דְּבֵי שׁוּתָּפֵי לָא

multa uocabula per קבלה reddita inueniuntur. Vide in Methurgeman. Eſt quoque frequens apud Rabbinos, de quo non eſt opus hîc adducere exempla. Inde & nomen deducitur קבל uel קבלה Et nomen formale קבלן id eſt, qui didicit libros Cabalæ, in quibus habentur ſecreta legis & prophetarum, quæ accepit uir ex ore uiri uſque ad Moſen Rabbinum noſtrum (ſuper eum ſit pax) atq; inde Cabala nuncupatur. Diuiditur autem in duas partes, ſpeculatiuam ſcilicet & practicam. Et ego quidem non ſum dignus, ut explicem negotium eius: propter peccata enim mea non didici ſapientiam iſtam, & ſcientiam ſanctorum iſtorum non noui, nec intelligo.

KAbal] Accuſo ego illum uel illum. Significatum eius eſt murmuratio. Vbicunq; item uocabulum clamoris, qui ex illata prouenit iniuria, ponitur, in Thargū
Gen.4. per קבלה redditur. ut, Clamant ad me. Thargū. Clamant
Gen.18. coram me. Clamor Sedom, Thargum. קבלתא מריעא & similia multa, in quibus omnibus Beth raphatur. Verùm קבלה ſupra memoratū habet Beth daggeſſatū. Et p ſigno quo inuicem dignoſcas, capias iſtum locum, Audiam cla-
Exod 23. morē eius. Tharg. Suſcipiendo ſuſcipiā clamorē eius. pba.

KAba] Conſtituit ei tempus. Item, Tempus determinatū. Inde nomen קבע & קביעות Omnia rei ſtabilitatem & determinationē ſignificant, germanicè geſetzt. Italicè determinato. Nec inuenitur hoc uocabulum in Biblia, niſi quòd fortaſsis huc aliquo modo referri poteſt illud in Eſaia קבעת כוס התרעלה ubi fœces ſignificat, quæ ſic uocantur, cò quòd fixę ſunt in imo uaſis.

KAdar] Dud, Parud & Kalachath, tria hæc in Thargum per קדרא quod ollam ſignificat transferuntur. Cuius uocis uſus eſt apud Rabbinos, ut quum dicunt, Olla duorum ſodalium, neque calida eſt, neque frigida.

קדירא ולא חמימא והוא הכלי שמבשלין בו ונוהגים לקרא אותו קדרה הקוף בשוא והדלת בצרי ובהא בסוף וכן בקדרה שבשלו בה בתבשלו בלא האבן ובלעז פיגייטה

קדר אנחנו קורין העם הנקרא טרטרן קדרים בשם בני ישמעאל קדר ואדבאל ומבשם שהם שוכבים בערב אבל הטארטרן אינם דרים בערב אלא לפי שגם הם שוכני אהלים כבני ישמעאל נקראים קדרים כמו הם ׃ ר"למית כ"ה

קדש לשון זה משמש בדברי רבותינו זכרונם לברכה לענינים רבים קדוש וקדיש וקדשה וקדוש וקדושין והקדש ולא אוכל לפרש כל אחד ואחד אך כל אחד הוא יתבאר במקומו לפי ענינו ׃

קהל קבוץ גדול נקרא קהל כמו צבור ומשקל אחר קהלה ונוהגין להפריש ביניהם וקורין לקבוץ יהודים הדרים בעיר אחת קהל ולעיר שבה הקהל נקראת קהלה כמו קהלת פאדואה או ויניציאה ולרבות קהלות. אבל קהל לא יתרבה לומר קהלים גם המקום שבו בתי חיים רוצה לומר קברי מתים נוהגין לקרא קהלה אף על פי שהוא כפר ואין בו קהל רב ׃

קטגר אין קטיגור נעשה סניגור פירוש מלשין ורכיל והוא לשון יון ממש ובלשון אשכנז הינדרר ובלעז אינטריגדור והשם קטיגוריא ׃ κατήγορος. συνήγορος

קטנית מיני קטנית ובלשון רבות קטניות ובלשון הקדש נקראים זרעונים ובל"א צומיז ובלעז לוגומי או מינוטיא לשון קטנות לכך נקראים קטנית ׃

Inſtrumentum eſt in quo coquitur. Et ſolent pronuntiare קדירה Kuph cum ſcheua, & Daleth cum Zere, & cum He in fine. ut, In olla qua coxerunt, cocti fuerunt. Germanicè hafen, Italicè phinijat.

KEdar] Nos populum, qui Tartari uocantur, Kedarim nuncupamus, nomine filiorum Iſmaël, Kedar & Adboël & Mibſcham, qui habitāt in Arabia. Verum Tartari non morantur in Arabia. ſed quia in Tabernaculis habitant, more filiorum Iſmaël, ob id Kedarim ipſorum nomine uocantur.

Gen.25.

KAdoſch] Vocabulum iſtud apud Rabbin. multis ſeruit rebus. ut Kiduſch, Kadiſch, Keduſchah, Kadoſch, Keduſchin, & Hekdeſch. Nec poſſum hîc ſingula explicare, ſed quodq; ſuo in loco declarabitur iuxta materiam ſuam.

KAhal] Congregatio populi קהל uocatur. ut, כנסת id eſt, cœtus, eccleſia. Venit & in alia forma קהלה quæ ab inuicem diſtinguere ſolent: Congregationē enim Iudæorum cōmorantium in ciuitate קהל uocant, Ciuitas uerò, in qua eſt קהל, id eſt, cœtus, ſiue eccleſia קהלה uocat. ut, Eccleſia Paduen. uel Venetiana. Et in plurali fœ. קהלות ſed, קהל non habet pluralem numerum, dicendo קהלים. Locus item, in quo ſunt domicilia uiuentium, hoc eſt, ſepulchra mortuorum קהלה uocare ſolent, etiam ſi ſit pagus, ubi non eſt magnus cœtus.

KAtegar] Nullus accuſator fit aduocatus. Significatum eius eſt delator & obtrectator. Eſtq; planè Græcum uocabulum, Germanicè hinderer, Italicè Intrigador. Inde uenit nomen קטיגוריא kategoria.

KIthnith] Genera leguminum. Et in plurali קטניות in lingua ſancta uocantur זרעונים Germanicè zümiſz, Italicè lagume, uel minutija à paruitate. Vnde & קטניות nuncupantur.

Kal

קל קלות ראש רבים סבורים שקלות ראש הוא מי שהולך פרוע בראשו וטועים כי ההוא נקרא גלוי הראש כמו שאמרו אסור ללך ד׳ אמות בגלוי הראש אבל קלות ראש הוא מה שאמרו אל יקל אדם את ראשו ופירוש בערוך שלא ילך בהרמת ראש אלא בכפיפת ראש

קלמס עט סופר מהיר תרגום היך קולמוס דספרא רגיל וכן קורין לו בלשון רומי קלמוס ובלעז קלמי ומזה קורין לכלי שמשימין בו הקלמוסים והדיו קאלימר וכן בבראשית רבא משל למלך שקנת קאלמרית לבנו וכולי ׃ (תהלים מ״ה)

קלס כל לשון קלס בלשון המקרא לגנאי כמו לעג וקלס וקלסה לכל הארצות יתקלסו בך אבל בדברי רבותינו זכרונם לברכה הוא לשבח כמו מקלסין לפני המלך לברך לעלה ולקלס וכן ויפלגשים ויהללוה תרגום ויקלסו להון ובלשון אשכנז לובן ובלעז לוידאר ׃ (יחזקאל כ״ב; מי׳ ז׳)

קלסתר קלסתר פניו פירוש צורת פניו וכן תרגום של ואור פני לא יפילון וקלסתר אפי ויתורי בכל כלם וקלסתר אפי משנה פניו ותשלחהו מתקני קלסתריה שלשתן באיוב ולא מצאתי להם דומה בתרגום ובערוך כתיב קלכטר בטית ולא מצאתי כן בכל הספרים המדויקים ׃ (איוב כ״ט; איוב י״א; איוב י״ד)

קלת אשר פצל ברהטים תרגום די קליף ואת הבית יקלית בלא שילן ובלעז שקורצילאר והשם קליפה כגון קליפת השום קליפת העץ ומזה נקרא העור שכותבין עליו קלף לפי שנקלף ממנו השער בלשון אשכנז פערמוט ובלעז פירגמינו ׃ (בראשית ל׳)

KAl] קלות ראש Multi putant quòd קלות ראש ſignificet eum, qui nudo capite incedit, ſed errant. Talis enim גלוי ראש uocatur. ut quum dicunt, Prohibitum eſt ambulare quatuor cubitos retecto capite. Quin קלות ראש eſt id quod dicunt, Nō leuiter attollat homo caput ſuū. Quod in Aruch ſic exponit, Nō incedat eleuato capite, ſed demiſſo

Pſal.43. KAlmos] Stilus eſt ſcribæ expediti. Tharg. Tanquam calamus ſcribæ exercitati. Similiter & in Romana lingua calamum uocant, Italicè Calmi. Hinc inſtrumentū, in quo calamos, & atramentum reponunt קלמרין uocant. Cuius uocabuli uſus eſt in Breſchith Rabba. Simile eſt de rege, qui emit filio ſuo calamarium.

Pſal.44. KEles] Omne uocabulū קלס in Biblia in contemptū accipitur. ut, Subſannationē & deriſionē, Et in deri-
Ezech.22. ſionē cunctis terris. Item, Subſannabunt te. Germanicè
Ibidem. geſpœtt, Italicè Abiphement. Verùm apud Rabbinos in laudem accipitur. ut, Laudant coram rege filiū tuum. Itē,
Cant.6. In laudem & gloriam, Et concubinæ lauaduerunt eam. Thar. ויקלסון להון. Germanicè Loben, Italicè laudar.

KLaſtar] Effigies faciei eius. id eſt, forma, ſiue figu-
Iob 29. ra faciei eius. Et lucem uultus mei non abijciebant. Thargū. ויקלסתיר אפי Et effigiem, ſeu formam uultus mei. Et membra mea ſicut umbra ſunt omnia. Tharg. Et forma
Ibidem 17. uultus mei. Item, Immutas faciem eius, & dimittis eum. Thar. Immutas formam eius. Tria hæc in Iob habentur.
Ibidem.14 nec amplius inuenio in Thar. Et in Aruch ſcribitur cum Teth litera, quo modo nō reperi in omnibus libris correctioribus.

Gen.30. KEleph] Quos decorticauit in fluenta. Thargum.
Leuit.14. די קליף Et domum illam iubebit radi. Tharg. יקליף Germanicè ſchœlen, Italicè ſcozilar. Inde nomen קליפת. ut, Cortex allij. Cortex ligni. Hinc & pellis ſuper quam ſcribunt קלף uocatur, eò quòd inde detracti ſunt pili, Germanicè Perment, Italicè Pergameno.

קמא הרבה בהנו רז״ל במלה זו באמרם פרח קמא
תבא קמא פירוש ראשון ולא מצאתי זה
שמות כ״ב הלשון בתרגום רק מתמול שלשום מתורגם בכל מקום
מאיתמלי מדקמוהי רוצה לומר מלפניו ויש ספרים
שכתוב בהן מדקדמוהי והוא טעות כופר דוח ותמצא ׃

איוב ט״ז **קמט** ותקמטני לעד היה פירש הרמב״ן ז״ל לשון
קשירה מדברי רז״ל ומזה אמרו הקומטין והוא
כשבלה הבשר והעור יתקשר יחד בלשון אשכנז רונצלן
משלי ל׳ ובלעז פאלדי וכן פירש רש״י ליקהת אם לקמטין שבפניה

קמיע הוא כתיבה מעוטה על חלת שנשאין בצואר
לרפואה או להצלחה ופירש בערוך שהוא
לשון קשר ונראה לי שהוא לשון קמעא בדברי רבותינו
זכרונם לברכה שפירושו מעט ולפי שמשימין בקמיע
פתקין קטנים עם כתיבה מעוטה בראשי תיבות וגימטריאו
של שמות קדושים והשבעות לפיכך נקרא קמיע ׃

קמץ קורין לאדם כילי המיצן ובדברי רז״ל
הוא לשון אסיפה וקבוץ באמרם המקמץ
הלכות מ״ח צואת כלבים והרד״ק פירש מזה לקמצים לשון אסיפה
וכן דרך הכילי לאסוף ולקבץ על יד וכילי בלשון אשכנז
קארג ובלעז סקארסו ומזה נקרא גם כן האצבע שלפני
ויקרא ב׳ ה׳ הזרת קמיצה מן מלא קמצו שבה היה הכהן מודד הקטרת

KAma] Rabbini frequenter utuntur hac dictione.ut quum dicunt פרק קמא Capitulum primum תנא קמא Doctor primus.idem ualet quod ראשון id eſt,primus. Nec repperi hoc uocabulum in Tharg.niſi quod ubi in Hebræo dicitur, Ab heri & nudiuſtertius, in Tharg. ubiq; reddit̃ per מאתמלי מדקדמוהי hoc eſt anteà. Et in quibuſdã libris ſcribitur מדקמוהי id quod error eſt ſcriptoris. Proba,& inuenies.

Iob.16. KAmat] Quòd me rugis impleueris,&c. Ramban (piæ memoriæ) pro ותקמטני exponit, citans uerba Rabbinorum. Hinc deducunt קמטין quæ naſcuntur quũ caro conſumpta eſt,& pellis cõtrahitur. Germanicè runtzlen, Italicè phalde. Et in hac ſignificatione exponit R.S. il-

Prou. 30. lud in Prouerb. לקמטיה פה id eſt,rugas quas habet in facie.

KAmea] Scriptura parua eſt in membrana, quam geſtãt in collo ſalutis & fœlicitatis cauſa. Et in Aruch exponitur per קשר quod colligare & coniungere ſignificat. Mihi tamen uidetur idem ſignificare quod קמעא quo modo uti ſolent Rabbini pro מעט id eſt, modicum. Et quia ponunt in Kamea ſchędulas paruas cum ſcriptura modica, quæ conſtat ex capitalibus literis dictionum & geometricis ſacrorum nominum atq; iuramentorum, ob id קמיע uocatur.

KAmez Hominem parcum קמצן uocant. Et apud Rabbinos uſurpat̃ hæc uox pro collectione & congregatione.ut quum dicunt, Qui colligit ſtercus canum. Et in hac ſignificatione, R. D. K. exponit illud in Geneſi

Gen.41. לקמצים ut ſignificet collectionẽ. Mos em̃ eſt hominis parci, ut colligat,& cõgreget quantũ poteſt. Cæterũ כילי in lingua Germ. dicit̃ karg,& in Italica Sekarſo. Hinc quoque & digitus, qui antecedit minimum digitum קמיצה uoca-

Leuit.2. & 5. tur. Quod deſumptum eſt ab illo מלא קמצו plenum pugillũ ſuũ. Eo ſiquidẽ digito ſacerdos mẽſurabat incenſum.

עיין בשרשי הרד"ק ומזה הראוי גם כן לבחורה כזו המין שבהברתו צריך לקמוץ שפתיו יחד ובפתח צריך לפתוח אותם

קנובייא בדברי רז"ל שנים שעשו קנובייא וכן הירושלמי לקנובייא פי' בערוך לשון רמאות ונראה לי כי קנובייא מלה מורכבת בלשון לעז מן חון ואון כי חון בלע עם ואון בלעז אחד דהיינו ביחד גם אוביר בלעז לשון השואה באמרם אוביטי איבסימי רוצה לומר בהשואת יחד בלשון אשכנז איינש ובלעז אוביט זה מה שנראה לי הישר והנכון בפירוש המלה הזאת ׃

קנה בדברי רבותינו זכרנם לברכה קנול קנין וקנין סודר והוא במקום מה שאומר הפסוק וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר רות ד'
שלף איש נעלו ונותן כן אנחנו קונין עתה בסודר שהוא הבגד וזה שלוקחין שני עדים ומבארים לפניהם דברי תנאיהם וכל אחד מהעדים פושט כנף בגדו והמקבלים עליהם לקיים כל דבר נוגעים בכנפי בגדיהם וזה נקרא קנין סודר וכן תרגום קנה לך וישלוף נעלו אושיט ידך לקנינא רות ד'
עיין שם ׃

קנח אל יקנח אדם בצרור שקנח בו חברו וכן הרבה בדרדל ואין משמשין בו רק בבנין פעל הדגוש והשם קנוח כגון קנוח סעודה והוא מה שאוכלין אחר

Vide in Radicibus. Inde etiam punctum hunc in modum figuratū ˉ Camez nuncupatur, eò quòd in prolatione eius uocis neceſſe ſit conſtringere duo labia ſimul, quæ in proferendo Pathah aperiuntur & diſtenduntur.

KEnunia] Apud Rabbinos legitur, Eò quòd fecerunt Kenunia. Itē, Soliciti ſumus de kenunia. In Aruch (hæc uox) pro fraude exponitur. Mihi tamen uidetur dictionem eſſe Italicam, & compoſitam ex kon, & un. Kon enim Italicè idem ualet quòd עם id eſt, cum, & on אחד id eſt, unum, hoc eſt, una pariter: Vnir item in lingua Italica conuentionem ſignificat, ut quum dicunt, Vnite inſeme, id eſt, Conuentionem fecerunt una. Germanicè einung, Italicè unit. Et hoc mihi rectius & ſolidius eſſe uidetur quod ad expoſitionem huius dictionis attinet.

KAnah] Rabbini dicunt, Acceptio poſſeſsionis. Itē, Poſſeſsio pallij. Sic uocant conſuetudinem, quæ ſucceſsit in locū eius, quæ olim in Iſrael erat. de qua mētio fit Ruth 4. Hæc autem conſuetudo olim erat in Iſraēl, in cōmutatiōe propinquitatis, cū roborare quis uellet negotiū, extrahebat calciamentum ſuum. Ea eſt apud nos hodie quòd dum emimus, uel contrahimus aliquid, adhibemus in hunc uſum ueſtem, quam סודר appellant. Hanc appræhendunt duo teſtes, & diſertè explicant coram his, qui cōtrahunt uerba conditionis eorum, quorum teſtium quiſq; expandit oram ueſtimenti ſui, & qui recipiunt, ſe confirmaturos quamlibet rem, attingunt oras ueſtimentorum illorū. Et hoc ipſum uocatur קנין סודר Qua uoce uſus eſt & Chaldeus in hunc locum, Poſside tu: & extraxit calcaimētum ſuum, &c. Tharg. Extende manū tuam לקנין, uide ibi. Ruth. 4.

KAnach] Non abſtergat homo cum faſciculo, quo abſterſit ſe ſodalis ſuus. In hac ſignificatiōe frequēs eius uſus eſt apud Rabb. qui uſurpant tantum in Coniugatione Piel daggeſſata. Inde uenit nomen קנוח ut קנוח סעודה per quod intelligunt id, quod poſt conuiuium edi-

הסעודה ובלשון יון נקרא אפיקומין כמו שבארתי בשרשו

קנטר התחיל לקנטרן והשם דברי קנטורין והתאר קנטרן וכן אמרו מפני שהקנטרנין הן ובעל הערוך כתב הקנטר בתיו ופירשהו לשון כעס ואני לא מצאתיו רק בטית ואנחנו מפרשים אותו לשון צחוק בלשון אשכנז שפוטן ובלעז שוייאר ׃

בראשית כ"ג **קנטר** וישקול אברהם לעפרון פירש רש"י יש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין ציינטנריש בלעז ׃
שמות כ"ה ככר זהב טהור תרגום ירושלמי קנטר דדהב דכי ונראה לי שהוא נלקח מלשון רומי שקורין לכך משקל או מספר של מאה צינטינאר והקוף והצדי מתחלפים כמו שיתבאר ׃

קונטרס בעלי התוספות קראו לפירוש רש"י שחבר על התלמוד קונטרס ואומרים שנקרא כן לפי שבראשונה הוא חבר הפירוש קונטרס קונטרס ואחר כך נעשה ממנו ספר מיוחד והקונטרס נלקח מלשון לעז שקורין לקונטרס קווינטירנו לשון חמשה שכך נוהגין לעשות קונטרס מחמשה עלין בלשון אשכנז בוגן ובלעז פוליי שכל אחד מהם שני עלין נמצא שכל קונטרס עשרה דפין ויש שנעשה מן ארבעה עלין דהיינו שמונה דפין וקורין לו קוואטירנו רוצה לומר של ארבע דפין ׃

קנס בדברי רבותינו זכרונם לברכה קונסין אותו כך וכך פירוש עונשין והשם קנס פירוש עונש וברבוי קנסות בלשון אשכנז בוס ובלעז פינה ׃

tur,quod in Græca lingua פרקטין uocatur, ſicut declara-ui in Radice ſua.

KAntar] Incepit uexare eos.Inde nomen.ut,Verba uexationum.Et nomen Adiectiuum מקנטר uexator.Item, Eò quòd uexatores ſunt. Porrò Author Aruch ſcripſit קנתר cum Taph,& exponit per כעס quod iraſci & indignari ſignificat.Ego tamen tantũ cum Teth ſcriptum inueni.Et nos Iudæi exponimus per בזיון id eſt, illudere,irridere.Germanicè ſpotten,Italicè ſchuijar.

Gen.23. Exod.25. KAntar] Et appẽdit Abrahã ipſi Ephron.Exponit R.S.Eſt locus ubi maiora pòndera קנטרין uocant. Italicè קינטארים. Talentũ auri puri.Tharg.Hieroſ. קנטר דהב דכי. Et meo iuditio deſumptum eſt à Latinis,qui Summã ponderis,aut numerum centenarium, Centenarium uocant.Kuph eñ & Zade inter ſe cõmutant̃ ſicut declarabit̃

KVnteres] Authores annotationũ Thalmudicarum commentariũ R.Salomonis, quod ędidit ſuꝑ Thalmud קונטרס apellant. Dicunt autem ſic nuncupatũ fuiſſe,eò quòd primũ cõpoſuit cõmentariũ illud ꝑ ſingulos quinterniones,ex quibus poſtea factus eſt unus liber. Cęterũ קונטרס deſumptum eſt ab Italis,qui קונטרס quinternoappellant,à quinario numero:ſic enim conficere ſolent quinternionem ex quinq; folijs,Germanicè Bogen,Italicè folia. quodlibet enim duas habet paginas. Exinde liquet quòd quilibet quinternio habet decem paginas.Sunt item quæ ex quatuor conficiuntur folijs, quæ conſtituunt octo paginas, quas uocant quaterniones, à quatuor folijs.

KAnas] Apud Rabbinos legitur,Punitur ènim taliter & taliter.idem ualet quòd עונש. Inde nomen קנס id eſt,pœna:& in plurali numero קנסין. Germanicè Buos,Italicè pœna,

reret

קסר בימים קדמונים קראו לכל מלך של רומי ציסר וזה לפי שהמלך הראשון שלהם היה בן פקועה פירוש שמתה אמו בלדתה אותו ובקעו את כריסה והוציאו הילד חי ועל כן נקרא ציסר כי בלשון רומי ציסריו הוא לשון חתיכה ואנחנו אומרים קיסר כי כן מה שהוראים הם בצדי קוראים אנחנו בקוף וזה בעבור אות הצדי שלהם שצורתו כצורת כף הפוכה כזה C לפעמים הם קוראין אותו במקום צדי ולפעמים במקום כף ׃

קפד בהגו רבותינו ז״ל הרבה בלשון הקפדה בענין חששה באמרם לא הקפיד עליו וכן הרבה אך בלשון הפעיל והוא בלקח מלשון קפדה בא שהוא ענין כריתה מן קפדתי כאורג חיי וכן הרבה מלשון קצור מתורגם בלשון הקפדה כי כן מי שאינו מקפיד על דבר מקצר בו וכורת אותו מלבו ואינו חושב בו עוד והשם הקפדה והתואר אין הקפדן מלמד ׃ יחזקאל ז׳ ישעיה ל״ח

קפה קפה של צדקה קפה של בשמים הוא כלי כגון תבה קטנה או ארגז שמשליכין בו מעות או דבר אחר וכשאומרים קפה סתם רוצה לומר קפה של צדקה בלשון אשכנז בוכש ובלעז בושלו ׃

קפח אין החכמה מקפח שכר שום בריה והוא לשון כריתה תרגום ופשט גדוד בחוץ ובמדברא בימינא קפחין פירוש כורתין וממיתין בלשון אשכנז אב שניידן ובלעז טאלייאר ׃ הושע ז׳

KEſar] Romani quemuis regem olim Cæſarem appellabant: abeo nimirum. quod primus rex illorum filius Cæſę fuit. hoc eſt, mortua fuit mater eius quum pareret eum, cuius uterum ſciderunt, & eximerunt puerum uiuum, à quo euentu Cæſar appellatus fuit. Cæſar enim in lingua Romana â cędendo nomen habet. Nos autem Iudæi dicimus Keſar: Quod enim illi cum Zade pronunciant, nos per Kuph proferimus. & hoc quidem fit propter literam C, quam habent, cuius figura ſimilis eſt figurę Caph inuerſæ, hoc modo, C, quam literam ipſi aliquando ſonant Ce, aliquando Ke.

KAphad] Rabbini frequenter utuntur uocabulo הקפדה pro חששה quod curam & ſollicitudinem ſignificat. ut quũ dicunt, Nõ curat ipſum. Crebrò item in Coniugatione Hiphil. Eſtq́ deſumptum ab illo loco קפדה בא
Ezech. 7. Exterminium uenit, ubi idem ſignificat quod כריתה id eſt, excidiũ, nomen ſcilicet deductum ab illo uerbo, Succidi
Eſa. 38. ueluti textor uitam meam. Sic frequenter uocabulum קיצור quod abbreuiationem ſignificat. In Tharg. redditur per קפדה. Qui enim non curat rem aliquam, perinde eſt ac ſi amputet, ac ſuccidat eam à corde ſuo, & pro nihilo reputet amplius. Hinc & nomen uenit הקפדה. & nomen formale הקפדן ut. Nullus iracundus bene docet.

KVppa] Arca eleemoſynæ. Arca aromatum. Inſtrumentum eſt ſimile ciſtæ paruæ, aut capſulæ, in quam abijciunt pecuniam, aut aliam rem, Et quum abſolutè dicunt קפה intelligunt ciſtam, qua reponitur eleemoſyna, Germanicè büchs, Italice bũſchlo.

KIpach] Deus nulli creaturæ mercedem reſcindit, Significatum eius idem eſt quod כריתה id eſt, ſucciſio. Vnde ubi textus Hebraicus habet, Spoliauit præ-
Oſee. 7. do foris. Thargum dicit, In deſerto, In mari incidunt. hoc eſt, Succidunt & occidunt, Germanicè Abſchneiden, Italicè ſchalijar.

קַצָּב הורין למוכר בשר קצב וכן עשו ממנו פעל לקצב עליו בשר והוא מן ויקצב עץ פירוש חתך או כרת ׃

קֶצֶב ימיו של אדם קצובים פירוש סדורים וקבועים
שיר ד' מן כעדר הקצובות פירוש סדורות זו אחר זו
יחזקאל מ"א והשם קצבה מלשון מדה וקצב אחד פירוש סדר אחד
יונה ב' ויש מפרשים מזה לקצבי הרים ירדתי לשון חץ וגבול כאלו אמר לקצוי כי הם אחד במבטא ׃

קָרָא רבותינו זכרונם לברכה קראו לפסוק קרא באמרם רישא דקרא או סיפא דקרא ומ"א מקרא אין מקרא יוצא מידי פשוטו מקרא מסורס הוא גם קראו לכל העשרים וארבע מקרא באמרם הדרנו על כל המקרא לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא ונוהגין ההמון לקרא ספרי נביאים ביחוד מקרא ובהקדמתי לספר מסורת המסורת נתתי בזה טעם ׃

קָרָא כבר כתבתי בשרש צדק עניין הצדוקי והבייסותי שהם נקראים קראים ובלשון יחיד קראו אותו קרא ויש קראי על משקל בנאי וכן נהגו לקרא לאדם בקיא במקרא קראי כגון כשמת רבי אליעזר ברבי שמעון בן יוחי היו בני דורו קורין וסופדין עליו בכלל שבחיו קראי ותנאי פירוש בעל פסוק ׃

קְרִי יש מלה דקרי ולא כתיב או כתיב ולא קרי וכאלה רבות בארתי כלם בספר מסורת המסרת

KAzab] Venditorem carnis קצב uocant.Inde deducunt uerbum,dicentes,Concidat ſuper eo carnē Eſtq; deductū ab illo, Præciditq; lignum,& proiecit &c.
2.Reg.6. ubi idē ſignificat quod חתך uel כרת id eſt,abſcidit,pręſcidit.

KAzab] Dies hominis determinati ſunt,hoc eſt,ordinati & ſtatuti.deſumptum eſt ab illo,Sicut grex
Cant.4. (ouium) eiuſdē ſtaturæ,id eſt, quæ ex ordine ſunt conſtitutæ. Inde nomen קצבה Et in Biblia קצב אחד hoc eſt,
Ezech.41 ordo unus.Sunt itē qui in hac ſignificatione exponunt il-
Ionæ 2. lud,Ad terminos montiū deſcēdi.ut idē ſit quod קץ finis et גבול terminus q.d. לקצבי. ſunt em̄ eiuſdem prolationis.

KAra] Rabbini noſtri Verſum (Bibliacū) קרא uocant.ut cū dicūt,Principiū uerſus.Finis uerſus.Et in alia forma מקרא. ut,Nō uerſus egredit̃ ex manib.ſimplicitatis. Verſus euulſus eſt. Vocant quoq; & totā Bibliā, מקרא, In æternū diuidat homo annos ſuos in tres partes,& tertiā partem impendat Biblijs. Solet item uulgus literatorum libros prophetarum in ſingulari numero. מקרא uocare. Et in Præfatione mea in librum Maſoreth Hamaſoreth dedi hac de re rationem.

KArah] Supra in Rad. בתס deſcripſi negotiū Sadducæorū & Baieſothim,qui ſcilicet קראים uocati fuerunt.Et in num.ſing.uocant talem קרא. Eſt & ubi קראי legit̃ iuxta formā נכרי. Similiter hominē,qui exercitatus eſt, in Biblia קראי uocare ſolēt. Verbi gratia, Mortuo Rabbi Eliazaro filio Rabbi Schimeonis,filij Iochai,filij eius ſeculi quum clamarent & plangerēt eum, inter cæteras laudes eius,quas prædicabant, uocabant eum קראי &c.quod ſignificat בעל פסוק id eſt,dominum Paſuc(ſic uocant eum) qui uerſatus eſt in Biblijs.

KEri] Eſt dictio quæ legitur, & non ſcribitur,uel quę ſcribitur & nō ita legitur, quales multas, easq; omnes declaraui in libro Maſoreth Hamaſoreth.

קרי קראו רבותינו זכרונם לברכה לשכבת זרע קרי באמרם בעל קרי וכן לא ראה קרי מימיו
דיעקב והוא לשון מקרה לילה ומלת אם תלכו עמי קרי דברים כ"ג / ויקרא כ"ו
פירוש שתאמרו מקרה הוא ׃

קרבץ האשכנזים קורים לפיוטים שאומרים בשבתו׳ וימים טובים קרובץ ולא מצאו לזה טעם רק שאומרים שהוא ראשי תיבות קול רנה וישועה באהלי צדיקים ולזה הטעם אין טעם ולא אוכל להאריך והרבני בותנו לך טעם איך נפל ביניהו זה השבוש הנה ידוע כי אבותינו האשכנזים באנו מגזע הצרפתים כי כאשר גורשנו מצרפת שנת כל"ה גרש יגרש בהפשטנו בארץ אשכנז ונשארו בפינו הרבה מלות מלשונם ורבים ממנו סבורים שהם מלשון הקדש כמו שכתבתי במלת סרגנס והנה הפיוטים נקראו קרובות בתיו לפי שמקרבין אותם אל התפלה וכן קוראים אותן כל שאר היהודים וכן זכרם הרד"ק בשרש עתר עיין שם ולפי שהצרפתים אינם מבדילין במבטא בין הצדי ובין התיו הרפויה וכאשר שמענו שאמרו קרבות חשבנו שאומרים קרבוץ והדמוגנו לא מצאו טעם למה נקרא כן אלא שהוא ראשי תיבות כדלעיל ואחר כך מצאתי בספר האשירי בפרק אין עומדין וזה לשונו ורבי אליעזר הקלירי שעשה קרבוץ וכולי
תילים קי"ח / שמות י"א

ואני אומר אולי לפי שגם הוא היה אשכנזי היה רגיל לקראם קרבוץ ועוד הרי הוא קרא אותם קרבוץ ולא קרובץ ובזה בטלין דברי הראשי תבות דלעיל ועוד אפילו

KEri] Rabbini ſeminis effuſionem קרי appellant. ut quum dicũt בעל קרי Item de Iacob dicunt, ꝙ non uiderit קרי à diebus ſuis. idem ſignificat quòd illud in Deut.cap.23. Propter occurſum nocturnum. Item iſtud in Leuit.cap.26. Si ambulaueritis aduerſum me. hoc eſt, Si dixeritis, Caſus, ſiue euentus malus eſt.

KRubaz] Iudæi Germani carmina, quæ in Sabbatis & feſtiuis dieb. dicũt קרובץ uocãt. cuius rationẽ ignorant, niſi quòd dicunt, Abbreuiaturam eſſe, cuius literæ haſce integras conſtituant dictiones, Vox iubilationis
Pſal.118. & ſalutis in tabernaculis iuſtorum. Sed hæc explicatio nõ conuenit, quare hîc non poſſum prolixius agere. Itaq; pandã tibi rationẽ, quomodo uenerit ad nos error iſte. Ecce notũ eſt nos Iudæos Germanos à Gallis ortũ duxiſſe. Cũ em̃ expulſi fuimus Gallia anno à cõdito orbe 5555. diſperſi fuimus in terram Germaniæ, tum remanſerũt in ore noſtro uocabula dé illorum lingua, quæ multi putant eſſe uocabula Hebraica, ſicut ſcripſi in dictione מרגס. Vocantur autem carmina illa קרובת cum Taph, ab eo quòd applicant ea ad orationes. atq; ita ſonant & omnes alij Iudæi, ſicut commemorat & R.D.K. in Radice צרף ubi uide. Galli item non diſtinguunt quum pronuntiant Zadé & quum pronuntiant Taph raphatum. Et quemadmodũ audiuimus quòd dicunt קרובת arbitramur quòd dicant קרובץ. Atq; ueteres noſtri nullam inuenerunt rationem cur ita uocetur, niſi quòd dixerunt eſſe abbreuiaturam (quã ראשי תבות appellant) ut ſuprà memoratum eſt. Cæterum inueni in libro Haaſchiri, Capitulo אין עומדין in hunc modum. Et Rabbi Eliezer Callirus, qui fecit קרובץ &c. Ad quod ego dico, quòd fortaſsis inde quòd & ipſe Germanus fuerit, ſolitus fuit ſonare קרובס Item ex eo quòd uocauit ea carmina, קרובץ & non קרובת refutantur qui dicunt eſſe Roſche Teboth ſuprà commemoratas. Et amplius

הזיז הראשונה לא תתכן במלה כהיות הבית דתושה ודוה ׃

קרן קרן וריוח והקרן קיימת לו לעולם הבא קרן הוא מה שנמצא בלשון עברי בקצת מקומות
במדבר ה׳ שנקרא אשם כמו על גזל הגר להשיב האשם אליו וכן
במדבר ה׳ האשם המושב שניהם בתרגום ירושלמי קרנא ועקר קרן
תהלים יח הוא לשון הודה ותוקף כמו קרן ישעי ודומיהו והריוח הוא מה שנתוסף על הקרן ועוד אדבר בו בשרש רוח ׃

קשט בדברי רבותינו זכרונם לברכה קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים הוא לשון עדי ותרגום
פסחים מ״ט ותקשרים ככלה כקשוט כלתא והשם קשוט עיין בשרש כשט גם בשרש הכשיט ובלשון אשכנז צירונג ובלעז אורנאמענט ׃

קשקש נוהגים לקרא הפעמונים הגדולים שתולים הנרתבים בתוך מגדלי בית אלהיהם קשקושים בלא״ גלוקן ובלעז קאמפאני וקשקש הוא לשון השמעת קול וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה אסתרא בלגינא קיש קיש קריא וכתב בעל הערוך כי נמצא בקצת נוסחאות כיש כיש בכת ׃

נשלמה אות הקות
בשם כל כפות יזקות

אות הריש

ראה דבר שהוא טוב ונכון לעשותו הוראה לו דבר
אסתר ב ראוי ולא נמצא בפסוק רק הראויות לתת לה בלשון אשכנז ווירדיג ובלעז דיגניו ׃

plius nota quod primum Vau nõ conuenit huic dictioni
eò quòd Beth ſit dageſſata. Proba.

KEren] Sortem & lucrum. Sors manet ei in ſeculo futuro, Keren eſt id, quod in lingua hebræa in multis locis האשם uocatur, ut de rapina peregrini (dicitur)
Num. 5. להשיב האשם id eſt, ad reſtituendam ſortem ei. Item האשם המושב id
Ibidem. eſt, ſors reddatur Domino. ambo iſti loci in Tharg. Hieroſol. redduntur per קרן Quod autem primam originis ſignificationem huius uocabuli attinet. Robur & fortitu-
Pſal. 18. dinem ſignificat, ut, Cornu ſalutis meæ. & ſimilia רוח Reuach autem, id eſt, lucrũ, eſt id quod ad ſortem accedit de quo amplius loquar in radice רוח

KAſchat] Apud Rabbinos legitur. Iuſtifica te ipſum, & dein iuſtifica alios. ſignificatum eius eſt יופי id eſt, ornamentum. Vnde Thargũ, quod reſpondet huic
Eſa. 49. loco. Et circumligaberis eis quaſi ſponſa &c. eſt, Quaſi ornamento ſponſæ. Inde nomen uenit קישוט uide in radice קשט ſimiliter in radice תכשיט Germanicè zierung Italicè ornament.

KIſchkeſch] Campanas quas Chriſtiani in turribus tẽplorũ ſuorũ ſuſpendunt קשקשים appellare ſolent. Germanicè glocken, Italicè Campani קשקש autem uocis ſonum ſignificat. Hinc eſt quod dicunt Rabbini, Numus in lagena magnum ſonũ ædit. Et ſcripſit Author Aruch in quibuſdam exemplaribus inueniri כיש כיש cum Caph.

FINIT KVPH ET INCIPIT
litera Res.

RAAH] Rem quam facere iuſtum & ęquum eſt, eam uocant הראויות Nec inuenitur in biblia pręterquam in iſto loco הראויות לתת לה id eſt, quæ dignę
Esther 2. erant ut darent ei, Germanicè vuirdig Italicè dinijo.

Raah

רְאָה חֲמִשָּׁה אוֹתוֹת יֵשׁ לְרְאָה בלשון אשכנז לונג
ובלעז פולמון וְאֵין לִשְׁאוֹל לָמָּה נִקְרֵאת
רְיאָה כִּי אֵין טַעַם לְשֵׁמוֹת גַּם בַּעַל הֶעָרוּךְ לֹא הֱבִיאוֹ ׃

•

רַב לְשׁוֹן שַׂר וְנָגִיד וּגְבִיר מְתוּרְגָּם רַב כְּמוֹ שַׂר צְבָאוֹ
רַב חֵילֵיהּ נְשִׂיא אֱלֹהִים רַב קֳדָם יְיָ גְּבִיר שַׂמְתִּיו
לָךְ רַב שַׁוִּיתֵיהּ לָךְ וְכֵן עִם הַכִּנּוּיִים רַבּוֹ רַבְּךָ רַבִּי וְכֵן אֲבִי
אֲבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל רַבִּי רַבִּי וְכֻלָּם הָרֵישׁ פְּתוּחָה וְהַיּוּד לְכִנּוּי
אֲבָל רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרִבִּי יִשְׁמָעֵאל וְדוֹמֵיהֶם הָרֵישׁ בַּחִירֶק ראשית כ׳א
וְהַיּוּד נוֹסֶפֶת כְּיוּד אַכְזָרִי וְדוֹמֵיהֶם וְאָמְרוּ רז״ל כָּל רַב וּמַר ראתי׳ כ׳ג כ׳ו
מִבָּבֶל וְכָל רִבִּי מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְתָמַהְתִּי עַל מַה שֶּׁנִּמְצָא מלכים ב׳ ב׳
בְּהַרְבֵּה סִדּוּרֵי תְפִלּוֹת רַבִּי הָרֵישׁ בִּשְׁוָא וְלֹא יִתָּכֵן בְּנִקּוּד
כְּלָל כִּי הַבֵּית דְּגוּשָׁה וְאֵין דָּגוּשׁ אַחַר שְׁוָא נָע וְנִרְאֶה לִי
הַטַּעַם כִּי קָרָה זֶה לְפִי שֶׁלִּפְעָמִים כּוֹתְבִים בִּמְקוֹם רִבִּי הָרֵישׁ
לְבַדָּהּ בִּנְקוּדָּה עָלֶיהָ כְּזוֹ רְ וּנְקוּדָּה בִשְׁוָא וְלֹא בִּנְקוּדָּה
אַחֶרֶת לְפִי שֶׁהַשְּׁוָא אֵינָהּ תְּנוּעָה לְבַד נִשְׁאֲרָה גַּם כֵּן בְּמִלַּת
רִבִּי אַךְ קָשֶׁה לִי שֶׁאֲנַחְנוּ הָאַשְׁכְּנַזִּים קוֹרְאִים הַבֵּית הָרֵישׁ
בְּקָמֵץ הַטּוּת וְנֶאֱמַר רַבִּי עַל מִשְׁקַל חֲלִי עֲזִי וּלְעוֹלָם לֹא
מְצָאתִיהָ כֵּן לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁדִּינָהּ לִהְיוֹת בַּחִירֶק רִבִּי כִּי
שָׁרְשׁוֹ רָבַב וְהָרְאָיָה כִּי הַפַּיְטָנִים כַּאֲשֶׁר חָתְמוּ אֶת שְׁמָם
בַּת״ו אַחַר הָרֵישׁ יוּד כְּגוֹן אֶלְעָזָר בְּרִבִּי קַלִּירִי לְהוֹרוֹת עַל
חִירֶק הָרֵישׁ וְיֵשׁ שֶׁמְּשִׂימִין גַּם כֵּן יוּד אַחַר הַבֵּית הָרִאשׁוֹנָה
כְּמוֹ רִבִּי שִׁמְעוֹן הַגָּדוֹל שֶׁחָתַם שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן בִּירִבִּי יִצְחָק

RAah ריאה Quinq; membranulæ ſunt pulmoni, Germanice lung, Italicè pulmon. Nec eſt interrogandū cur uocetur ריאה Nam de nominibus non poteſt dari ratio. Etiam author Aruch non citauit ipſum.

RAb רב Vocabula מר נגיד & גביר in Thargum redduntur per רב ut, Princeps exercitus eius. Tharg.
Gen.21. רב חיליה Princeps Dei. Tharg. רב קדם יי Ecce poſui illū tibi
ibidem 27. in dominum. Thargum. רב מניתיה לך Sic quoq; cum pro-
2.Reg.2. nominibus. ut, רבך, רבו, רבי ut, Pater mi, pater mi, currus Iſraël. Thargum, רבי רבי &c. in quibus omnibus Res habet Pathah. Et Iod conſtituit affixum pronominale. Cæterum Ribbi Iehoſchuah, & Ribbi Iſmaël. & ſimilia. In his, inquam, Res habet Hirec & Iod ſuperadditum eſt, ſicut Iod in dictione אבוי & in ſimilibus. Dicunt item Rabbini, Omne מר & רב (dici de eo) qui ex Babilonia fuit, Et omne Ribbi de eo, qui fuit ex terra Iſraël. Mirū tamē eſt mihi q; ſæpe in precationib. legit̄ רבי Rebi cū Res ſcheuato quæ punctatio omnino nō cōuenit, eò q; Beth habeat dagges cum tamē dagges nunquā ueniat poſt ſcheua mobile. cuius uidet̄ mihi hæc eſſe ratio. Fit interdum, q; loco רבי ſcribunt. Res literā ſolūmodo cum puncto ſupra ſe, hoc modo ר & cum puncto ſcheuá, & nō alio, eò q; ſcheua non eſt punctū mobile. Vnde eſt q; relinquit̄ in dictione רבי Rebi. Veruntamen difficultatē mihi parit, q; nos Germani ſyllabā Res cū Hatephcamez pferimus, & dicimus, רבי iuxtā formā חלי, עני cum tamen nunq; ita ſcriptū inueni. Quapropter ego dico iuſtum eſſe, ut ſcribatur cū Hirec רבי Ribbi: nam Radix eius eſt רבב. Cuius argumento eſt quòd poëtæ quum aſsignant nomina ſua, ſcribunt poſt Res Iod. Exempli gratia, Eleazar filius Ribbi Caliri, ubi Res cum Hirec punctatur. Sunt item qui ſimilem in modum ponunt Iod poſt Beth primum, ut Rabbi Schimeon: qui nomen ſuū in hunc modū ſignat. Schimeon ברבי יצחק

ורבי מאיר שליח צבור התם שמו בהרחת אקדמות
מלין מאיר ביר רבי יצחק בשתי תיבות כי ביר הוא כמו
בר בתרגום ירושלמי כמו לא נין לו ולא נכד בעמו לא — איוב יח
ביר ליה ולא ביר דביר ויש מהרבנים הנקראים רבן כמו
רבן גמליאל ורבן יוחנן הטובים נוכפות והם חשובי המעלה
יותר מרב ורבי והרבוי רבנים ובסמיכות רבני אבל רב
ורבי לא יתרבו כי לא נוכל לומר רבים ורבים ושם התאר
של השם יתעלה רבון הרי״ש בחירק וכן רבונו של עולם
וביש נוסחאות בחולם בפתח רבון רבונו והוא טעות כי
כן תרגום אדון כל הארץ רבון כל עלמא וכן אם ארונך — יהושע ג׳
יתן לא אשת אם רבונה ׃ — שמות כ״א

ותניס כ״ג **רבית** נשך כסף נשך אוכל רבית כספא רבית עבור
וכן תרבית ומרבית כלן מתורגמין רבית הרי״ש
בחירק ואנו אומרים רבית בקמץ ר״שות בטעות כמו
שנאמר רבי כשעות כאשר בארתי בשרשו ׃

רבותא בדברי רבותינו זכרונם לברכה מאי רבותא
שמשו בו במקום התחדשות וכן רבותא קא
משמע לן ותשרו מקשין גודל ורבוי פירוש דבר יותר גדול

Similiter & Rabbi Meir publicus miniſter populi, nomẽ ſuũ ita ſignauit rythmicè. ut, Principium uerborũ Meir ביר רבי יצחק cum duabus ſcilicet dictionibus. Nam ביר idẽ

Iob 20. ualet quod בר in Thargum Hieroſolymitano. ut, Et non filius ei, neq; nepos in populo ſuo. Thargum. Non filius ei, neq; filius filij. Sunt porrò ex Rabbinis, qui רבן uocantur. ut, Rabban Gamliel, & Rabban Iochanan, in quibus Nunin in fine per paragogen adiecta ſunt. Sunt autem iſtiuſmodi Rabbini præſtantiores alijs qui ueniunt appellatione Rab & Ribi. Et in plurali numero dicitur רבנים. Et in regimine רבנות Rabbane. Verùm Rab & Ribbi nõ ueniunt in plurali numero. Non enim poſſumus dicere; Rabbim & Ribbim. Inde deducitur & nomen formale, quod tribuitur Deo excelſo. nempe רבון Ribbon habente Res Hirec. Hinc quoque dicitur רבון כל עולם id eſt, Dominus mundi. Et in quibuſdam exemplaribus punctatur Beth cũ Pathah רבון Rabbon רבנן Rabbanan, id quod error eſt, quod uidere eſt in Thargum. Vbi enim He-

Ioſue 3. bræus dicit, Dominus uniuerſæ terræ. Thargum habet,

Exod.21. רבון כל ארעא. Item, Si Dominus eius dederit ei uxorem. Thargum, אם רבוניה.

Deut.23. RIbbith] Per uſuram argenti, & per uſuram frumen Tharg. רבית כספא רבית עיבור idẽ ſignificant תרבית & מרבית quæ omnia in Thargum redduntur per רבית Res habente Hirec. Nos tamen Iudæi dicimus רבית Rabith cum Hatephcamez, quod error eſt, ſicut eodem modo ſed male dicimus רבי Rabbi, quemadmodum declaraui in Radice ſua.

REbuthah] Apud Rabbinos legitur, Quid magni ſiue, quid noui eſt? Vſurpant pro רבותא quod rei nouitatem ſignificat. Similis loquutio eſt, Nouum facit audire nos. & quod ad primũ etymõ eius attinet, ſignificat magnitudinẽ & multitudinẽ, hoc eſt, rem ualde magnã.

ויקרא ז׳ ולא נמצא בתרגום רק על ענין גדלה ושררה כמו זאת
משחת אהרן ומשחת בניו תרגום שביהם רבותא וכן
דניאל ד׳ בדניאל ורבותך רבת ׃

רבץ הרביץ תורה בישראל ומרביצי תורה כן קרא
בעלי ישיבה שיש להם תלמידים רבים בתלמוד
ותמהתי איך לקחו זה הלשון ועל הרוב אינו בא רק על
בעלי חיים שאינם מדברים ובפרט בספרד היו נוהגין
לקרא אותם מרביצי תורה ולשאר הרבנים היו קוראים
חכמים כתם כי לא היו ביניהם הסמוכים לרבנות כלל
מפני שאמרו רבותינו ז״ל אין סמיכה בחוצה לארץ ׃

רגל לשון הרגל הוא מורגל בדברי רז״ל בבנין הפעיל
הושע י״א ולא נמצא במקרא רק אנכי תרגלתי לאפרים
שהוא כמו הרגלתי וכן לא שמשו בו רז״ל רק בבנין הפעיל
הרגיל מרגיל מורגל ארגיל וכולי והתאר רגיל רגילים
והשם רגילות או הרגל וכן אמר החכם ההרגל על כל דבר
תהלים מ״ה שלטון ענין בקיאות ומהירות עט סופר מהיר תרגום
קולמוס ספרא רגיל ולא מצאתי לו חבר בתרגום ובלשון
אשכנז ביהענד ובלעז פראטיקא ׃

רגש ענין ההרגש ידוע בדברי רז״ל בבנין הפעיל בנוז
הרגיש מרגיש והשם הרגשה או הרגש כמו
הוש התרגש בלשון אשכנז אנפפינדן ובלעז סינטיר, ׃

Nec inuenitur in Thargum uſurpatum, niſi ubi mentio fit
Leuit.7. de magnificentia & magiſtratu. ut, Hæc eſt unctio Aaro-
nis, & unctio filiorum eius: quod utrunq; Thargum per
Daniel. 4. רבותך reddidit. Itẽ in Daniele, Et magnificentia tua creuit.

RAbaz] Cubare fecit legem in Iſraël. Et qui faciunt cubare legem in Iſraël. Sic uocant pręſides academie, qui multos habent diſcipulos qui diſcunt Thalmud. Et miror quomodo uſurpent hoc ſchema, quum plærunque de brutis animantibus dicatur, quæ non poſſunt loqui. Et præſertim in Hiſpania ſolent uocare eos מרביצי תורה Reliquos autem Rabbinos חכמים id eſt, ſapientes abſolutè uocant. Nulli enim inter eos fuerunt, qui per impoſitionem manuum ad Rabinatum eligebantur, quod inde prouenit, quòd dixerunt Rabbini (piæ memoriæ) Impoſitionẽ manuum non habere locum extra terram Iſraël.

RAgal] Vocabulum מרגל uſitatum eſt apud Rabbinos, idq; in Coniugatione Hiphil. Nec inuenitur
Oſeæ 11. in Biblia, niſi tantum in iſto loco ואנכי תרגלתי לאפרים id eſt, Ego aſueſeci Ephraiim. ubi תרגלתי dicitur pro הרגלתי Similiter & Rabbini tantum uſurpant in Coniugatione Hiphil. ut, הרגיל, מרגיל, נרגל, תרגיל &c. Inde nomen Adiectiuum רגיל aſuetus, exercitatus, in plurali רגילים & nomen ſubſtantiuum רגילות uel הרגל uſus. Hinc eſt quòd dicit ſapiens, Vſus omni rei dominatur. Significatum eius eſt exercitatio, & uelocitas. ut, Stylus ſcribæ uelocis.
Pſal.45. Thargum, Calamus ſcribæ exercitati. nec inueni ei ſotiũ in Thargum, Germanicè behend, Italicè practica.

RAgaſch] Significatum מרגש notum eſt apud Rabbinos in Coniugatione Hiphil. ut, הרגיש. Inde nomen ſubſtantiuum הרגשה uel הרגש ſenſus, ſenſibilitas. ut, חוש ההרגש Germanicè empfinden, Italicè Sentir.

רוח רז"ל הרגילו הרבה בלשון זה בבנין הפעיל הרוית מרוית ארויח וכולי וכל תועלת ממון שמגיע לאדם נקרא רוח ויש שכותבין ריוח ביוד להבדיל בינו
ראשית ל"ב ובין רוח והוא בגדר מן ורוח תשימו שהוא לשון הרוחה שהוא הפך הצוקה בלא"ז גווין ובלעז אוטלו או גוואדאניו

רזיאל אומרים שיש מלאך אחד שנקרא רזיאל וכן
קהלת י תרגום עוף השמים יוליך את הקול מלאכא רזיאל מכריז בכל יומא מן שמיא ואומרים שהוא בעל
ודניאל ד' סודו של הקב"ה בלעז סיקרטאריו מלשון כל רז לא אנס לך גם נמצא ספר בקבלה שנקרא ספר רזיאל ׃

רחם אונגס פטרא רחמנא רחמנא ליצלן בריך רחמנא והוא כנוי לשם יתעלה תרגום רחום
תלים ע"ח וחנון ה' רחמנא וחננא ה' וכן והוא רחום תרגום והוא רחמנא ויש מפרשים רחמנא תורה והוא טעות בגלה כי הוא לשון זכר והראיה באמרם בריך רחמנא אמר רחמנא

רכב לשון הרכבה שמרכיבין שני מיני אילנות יחד
ראשית ל"ו וכן ענה בן צבעון הרכיב חמור על סוס בהמה
ויקרא ים ותרגום ובהמתך לא תרביע ובעירך לא תרכיב ולא ידעתי לפותרו בלשון אשכנז ובלעז אומפושטו ׃

RAuach] Rabbini hanc uocem ſæpius uſurpant in Cōiugatione Hiphil.ut, הרויח, מרויח, להרויח, &c, Omnis utilitas,quæ ex diuitijs redit ad aliquem רוח uocatur, Et ſunt qui ſcribunt רויח cum Iod,ut diſtinguāt inter ipſum & רוח Ruah. Eſt autem deductum ab illo. Et ſpatium ponite &c. ubi idem ſignificat quod הרוחה id eſt, Spatij amplitudo,cui opponitur הדחק id eſt, anguſtia, Germanice gevuinn,uel, nutz,Italice utilo gvuadanijo.

Gen,32.

RAziel] Dicunt angelum quendam eſſe uocatum רזיאל quam uocem habet Tharg.in Eccleſiaſte. Quia auis cœli aufert uocem illam.Thargum, Angelus Raziel præconizat quotidie de cœlis.Et dicunt quod ſit à ſecretis Dei,Italice Secretario,deſumptum eſt ab illo,Omne ſecretum non eſt abſconditum tibi.Extant item duo libri Cabaliſtici, quorum alter uocatur Raziel magnus, alter Raziel paruus.

Eccleſ.10.
Dan.4.

RAcham] Id quod quis facere coactus fuit,remittit deus, Orandus eſt deus ut auertat. Benedictus deus miſericors. Epitheton eſt dei benedicti. Miſericors & clemens eſt Dominus. Thargum, רחמן וחנן Item, Et ipſe eſt miſericors. Thargum והוא רחמנא. Extant item, qui רחמנא pro lege exponunt,quod manifeſtus error eſt. eſt enim maſculini generis, quòd probatur ex eo quòd dicunt בריך רחמנא benedictus miſericors אמר רחמנא dixit deus.

Pſal.78.

RAchab] הרכבה dicitur cum diuerſi generis arbores plantando coniunguntur, ita de Anah filio Zibeon legitur quòd aſcendere, ſiue equitare fecerit aſinum ſuper equam. Iumentum tuum non facies proſtitui promiſcuè. Thargum,Et iumentum non equitare,ſiue aſcendere facies.

Gen.36.
Leuit.19.

Roma

במדבר כ״ד **רומא** וצים מיד כתים וכיתי יצטרחן מן רומאי
חבקוק ג׳ וכן גזר ממכלה צאן תרגום ישתיצון רומאי
פירוש יושבי עיר רומא אבל לא מצאתי בכל התרגום
ישעיה כ״ד דעשרים וארבע רומא באלף רק רומי ביוד כמו מגבי
מיכה ז׳ בעולה מגבי רומי ותרא אויבתי ותחזי רומי ושמחי בת
איכה ד׳ אדום רומי רשיעא וכן הרבה ׃

רמז ענין רמיזה ידוע בדברי רבותינו ז״ל
איוב ט״ו ולא נמצא במקרא רק בהפוך אותיות מה
ישעיה נ״ח ירזמון עיניך כמו ירמזון ותרגום שלח אצבע מרמיז
משלי ו׳ באצבע וכן קורץ בעיניו רמיז בעינוהי והשם רמז או
רמיזה בלשון אשכנז טוייטן ובלעז ציגנייאר ׃

רע רוב לשון מתחת מתורגם מלרע ויש מתורגם
תחות כמו מתחת לרקיע תרגום מלרע לרקיע
בראשית א׳ מתחת השמים תרגום מתחות שמיא וזה דבר תימה בעיני
בראשית א׳ וכן כל מלה שטעמה בסוף קראו המדקדקים מלרע
וכאשר הטעם איננו בסוף קראו מלעיל וכבר פירשתי כל
זה באר היטב בטוב טעם ׃

רעי חורין לכל היוצא מפי הטבעת למטה רעי וכן
איוב כ׳ תרגום כגללו לנצח יאבד היך רעיה וכן ואת
ויקרא א׳ פרשם תרגם ירושלמי ואת רעיהון בלא מישט או
ובלעז שטיבהו ׃

שמות א׳ **רעם** ביל הטעם ואתרעם עמא וכן כל לשון תלונה
מתורגם בלשנא תתרעמות בבנין התפעל והשם

Num.24. ROma] Et naues(uenient)de partibus Italiæ: Thar.
Haba.3. Et copię uenient à Romanis. Item, Sublatus eſt à caula grex ouium: Thargum, Delebuntur Romani, id eſt, Habitatores ciuitatis Romæ, ſed nõ inueni in toto Thargum ſuper. 24. libros Bibliæ רומאי cum aleph ſcriptum, ſed
Eſa.54. tantum רומי cum Iod. ut, Quam filij maritatæ Thar-
Miche 7. gum יתבי רומי Videbit quoque inimica mea. Thar-
Thie 4. Et uidebit Roma, Gaude filia Edom. Thargum, Roma impia. & ſic in multis locis.

RAmaz Significatum רמיזה notum eſt apud Rabbinos. Neq; inuenitur in Biblia niſi per tranſpoſitio-
Iob 15. nem literarum. ut, מה ירזמון עינך Quamobrem annuunt
Eſa.58. oculi tui? pro ירמזון Emittere digitum. Thargum מרמז באצבע
Prouer. 6. Item, Annuit oculis ſuis. Tharg. רמיז בעינוהי Inde nomen רמז uel רמיזה Germanicè deuten Italicè Zinijar.

RA] Ferè uocabulum תחת in Thargum transfer-
Gen.1. tur per מלרע Interdum tamen, & per תחות redditur.
Ibidem Vt, Sub firmamento. Targũ מלרע לרקיע. Sub cœlo. Thargum מתחות שמיא Et hæc mira res eſt in oculis meis. Similiter quamlibet dictionẽ quæ accẽtum habet in fine, grammatici מלרע uocant, ſecus uerò מלעיל Quæ omnia optimè declaraui in libro טוב טעם

REi] Stercus quod ex aluo per ſeceſſum egreditur ריעי uocant, Cuius uocis uſus eſt in Thargum ſuper
Iob 20. Iob. ut, Sicut ſtercus ſuum peribit, Thargũ הך ריעיה Et fi-
Leuit.16. mus eorum. Thargum Hieroſolimi. ריעיהון Germanicè miſt, Italicè ſterco:

Exod.17. RAam] Et murmurauit populus. Thargum ואתרעם עמא Omne item uocabulum תלונה in Thargum redditur per התרעמות in coniugatione Hithpaël. Inde

Tt nomen

במדבר א׳ תרועמה תלונותם תרגום תרעומותיהון בלשון אשכנז מורמלן והוא לשון לעז ממש מורמוראר ׃

רצע רבותינו זכרונם לברכה קראו לחוט של עור רצועה כגון רצועה של תפלין ותרגום ירושלמי

ירמיה ל״ד שרוך נעל רצועה דסנדלא ועקר הלשון מן ורצע אדוניו
שמות כ״א את אזנו במרצע ולכן כל מי שמלאכתו במרצע נקרא רצען כמו אומן הנעלים בלא״א שושטר ובלעז האלטולאר

רצף רז״ל שמשו בזה השרש בלשון חיבור באמרם
שיר ד׳ כך וכך ימים רצופים ובפסוק נמצא תוכו רצוף אהבה שהוא מלשון רצפה שהוא הצעת אבנים וחבורם זה בזה בקרקע ויהיה צרת ורצת עין אחד ׃

עזרא ג׳ **רשה** בעזרא ברשיון כורש מלך פרס הוא כמו רשות באמרם רשות הרבים רשות היחיד
דברים כ״א אבל בלשון תרגום לא נמצא רק רשו כמו לא יוכל לבכר
רות ד׳ לית ליה רשו וכן לא אוכל לגאול לית לי רשו על משקל זכו וזכות ויתכן לעשות ממנו פעל אבל בבנין הפעיל לבד כמו הרשיתיו והשלטתיו והבינוני מרשה והפעול מרשה והשם הרשאה וכל זה ידוע ואין צריך לפרשו ׃

רשל רבותינו ז״ל שמשו בזה השרש בבנין התפעל בענין עצלות ורפיון באמרם המתרשל במצוה והשם התרשלות ותרגום אל תעצבו לא תתרשלון ׃ נחמיה ח׳

nomen uenit תרעומת murmuratio . ut, Murmurationes
Num.17. ueſtras. Thargum תרעומתיכון Germanicè murmelen, eſtq́
plane Italicum uocabulum murmerar.

RAza] Rabbini corrigiam pellis רצועה uocant. ut,
Corrigia Thephillim . quã uocẽ habet & Thargum
Gen.14. Hieroſol. in hunc locum. Vſq; ad corrigiam calciamenti.
Thargũ, רצועת רסנדלא Primitiua uox unde originem ducit
Exod. 24. eſt ורצע אדניו &c. id eſt, Et perforabit dominus eius aurem
eius ſubula. Hinc omnis qui in opere ſuo ſubula utitur רצען
uocatur. ut, Calceator, Germanicè Schuſter Itali. Calcilar.

RAzaph] Rabbini utuntur hac radice pro חבור quod
coniunctionem ſiue aſſotiationem ſignificat. ut, cum
Cant.3. dicunt. Taliter, & taliter per dies continuos. Et in Paſuc
inuenitur. Medium eius cõſtratum charitate . ubi idem ſi-
gnificat quod רצפה id eſt, ſtratum lapidum, & coniunctio
nem eorũ in pauimento. erunt ergo eiuſdem ſignificatio-
nis נרך & רכן.

Ezre 3. RAſchah] In Ezra legitur, Iuxta facultatem quam
habebant à Cores rege perſarum. Idem ualet quod
רשות, ut, Licentia multorum. Licentia unius. ſed in. Tharg.
tantum inuenitur רשו. ut, Nec poterit primogenitum face-
Deut.21. re. Thargum, לית ליה רשו id eſt, non eſt ei poteſtas. Item,
Ruth.4. Non poſſum redimere. Thargum לית לי רשו non eſt mihi
facultas. iuxta formam רשי & רשות Et poteſt ab eo uer-
bum deduci, ſed in coniugatione Hiphil ſolummodo . ut,
Permiſi ei, & poteſtatem ei conceſsi. Inde participiũ prę-
ſens מרשה poteſtatem faciens, & participiũ præteritũ מורשן
qui habet poteſtatem. Item, Nomen הרשאה poteſtas. Et
totum iſtud manifeſtum eſt, nec eget declaratione.

RAſchal] Rabbini utuntur hac radice in coniu-
gatione Hithpaël pro pigritia, & remiſsione. ut, cum
dicunt. Qui piger eſt in pręceptis. Inde nomẽ התרשלות pigri-
tia In. Tharg. quoq; legit. ut, Ne pigri ſitis. Thar. לא תתרשלון
Iudic.18. Tt 2 Item,

יהושע י״ח אתם מתרפים אתון מתרשלים ובבבלי פעל אל תרף ידיך
יהושע י׳ לא תרשל ידך על כן הוא מרפא הוא מרשל בלשון
ירמיה ל״ח אשכנז טרעג או שלאף ובלעז פיגריו ׃

רשם יציאת הצדיק מן העיר עושה רושם ומשכל
אחר ואין רישומו נכר לשון אות וכמו והתוית
יחזקאל ט׳ ט׳ תיו ותרשום תוא אשר עליו התיו די עלוהי רושם תוא
דניאל ה׳ י׳ וכן בדניאל כתבא די רשים רשם כתבא ובלשון
אשכנז צייכן ובלעז סיביו ׃

רתח מים רותחין פירוש מים חמים ביותר וכן
תילים ל״ט תרגום חם לבי רתח לבי והוא מלשון ירתיח
איוב מ״א כסיר וכן סיר נפוח תרגום דרתח בלשון אשכנז דא
ירמיה א׳ וואלט ובלעז בולייא ומזה תרגום של כל חימה דאומות
מתורגם בלשון רתחא ׃

נשלמה אות הריש
ואין בה עוד שרש
אות השין

ששבן נוהגים אבותנו לקרא לריעי החתן שושבנים
שופטים י״ד וכן לרעהו אשר רעה לו דשמשון תרגו׳ לחבריה
דהוה שושביניה וגם למי שאינו חתן בקרא חברו שושבן
שמואל ב׳ י״ג כמו ולאמנון ריע תרגום שושבינא ׃
שאל ידוע כי בשרש הזה שני ענינים אחד בקל
ואחד בהפעיל והם שואל ומשאיל השואל הוא
הוא הלוקח בהלואה בלשון אשכנז אנטליהיבן ובלעז
טור איגפריישטו והמשאיל הוא הנותן בהלואה בלשון
אשכנז איין לייהר ובלעו פרישטדור וכן בלשון הקדש

Iehoſu.18. Item Quouſq; uos otio torpetis. Thargum אתון מתרשלין Et
Ibidem 10. in coniugatione Piel. Ne laxaueris manũ tuam. Thargũ
Hiere.38. לא תרשל ידך Vt quid enim ipſe diſſoluit, &c. Thargum הוא
מתרשל Germanicè treg, oder ſchlaff. Italicè pigro.

RAſcham] Apud Rabbinos legitur Egreſsio iuſti è ciuitate facit notam. Item in alio forma. Nota eius nõ eſt cognita, ſignificatũ eius eſt nota & ſignum. Et pinge ſignum &c. Thargum ותרשום תוא Et ſuper quemcunq;
Ezech.9. fuerit ſignum. Thargũ דעלוהי רשם תוא Item in Daniele, Scriptura quę ſignata erat. Annotauit ſcripturam Germanicè
Daniel. 5. zeichen. Italicè Sinĳo.
& 6.
RAthah] Aquæ bullientes, id eſt, aquæ nimium
Pſal.38. calidæ. Caluit cor meum. Thargũ, Feruet cor meum.
Iob 41. Deſumptũ eſt ab illo, Feruere facit ſicut ollam profundũ
Hiere.1. Item ollam bullientem. Thargũ רתיחא Germanicè vuallet, Italicè bulĳa. hinc eſt, quod omne uocabulum חמה id eſt, furor quod in Iob, prouerb. & pſal, legitur in Thargum per רתחא transfertur.

FINIT RES, ET INCIPIT LItera Schin.

SCHASCHEBON] Amicos ſponſi שושבינים ap-
Iudic.14. pellare ſolẽt. Socĳ ſui quem ipſe ſibi aſſociauerat, Thargum לחבריה דהוה שושבינייה id eſt, ſocĳ ſui qui erat amicus eius. Item ſi quis non ſit ſponſus nihilominus tamen ſocius eius שושבן uocatur. Habebat autem Amnon
2.Sam.13. amicum. Thargum שושבינא.

SChaal] Notum eſt hanc radicem duo habere ſignificata, Vnum in coniugatione kal. Alterum in Hiphil, quæ ſunt שאל & השאיל dicitur autẽ השואל qui mutuo accipit Germa. entlehnen, Italice Tor inpreſto המשאיל qui mutuum dat, Germanicè ein leiher. Italicè preſtador. Eſt item

 mos

מנהג לפעמים לקחת לשון אחד בהלואה מלשון אחר
ונקראים שמות מושאלים כמו שבארתי בפרק המינים
יחזקאל כ״ב וכן נמצא בפעלים כמו חרשיה תרגמי הוא דרך השאלה
כי לשון גרם אינו נופל על חרש אלא לשון שבירה ׃

שבל בדברי רבותינו זכרונם לברכה בשביל כך וכך
כמו בעבור ואין לשמש בו בלי בית השמוש
כמו שבארתי בשרש עבר ׃

דניאל ה׳ **שבש** בדניא ורברבנוהי משתבשין עבין שבוש ידוע
ירמיה כ׳ שהוא לשון טעות וכן פתיתני יי ואפת
שבשתני יי ואשתבש נראה לי שהוא לשון סבכוך כן
איכה ה׳ ישתרגו עלו על צוארי תרגום אתבשו בשבשין דטופנא
איוב מ׳ ונראה לי אשתבשו וכן גידי פחדיו ישורגו פחדוי משבשין
כלן לשון סבכוך וכבוך כי כן המשובש הוא נבוך
ומכובכך ׃

שגל נקראת אשת האיש שגל בעבור שהיא מוכנת
לו למשגל שהיא הבעילה וכן חרוי יד האמה
אבר המשגל ואין לגלות דברי ערוה ׃

דברים ל״ב **שד** יזבחו לשדים דבחין לשדין ותרגום ירושלם
תילים ק״ו לשדיא אבל בנותיהם לשדים דתלים תרגום
למזיקיא ובלשון יחיד שד ולא נמצא בפסוק וכן בלשון
ישעיה ל״ד תרגום לא נמצא בלשון יחיד ושעיר על רעהו יקרא
ושדין חד עם חבריה ויש אומרים שנקראו כן בעבור
שהם שודדים והוא טעות כי היה ראוי להיות שדים תדלת
בדגש ׃

mos linguæ ſanctæ uocabulũ aliquod per accomodationẽ
tranſumptiue ſumere. Cuiuſmodi nomina מושאלים uocan-
tur ſicut declaraui in libro ſpetierũ. Huius generis & uer-
Ezech.23. ba inueniuntur. ut, Et teſtas eius comminues. ubi uerbum
תגרמי tranſlatè accipitur. Nam uocabulum גרם non com-
petit חרס quod teſtam ſignificat, niſi per confractionem.

Daniel 5. SChabal] Apud Rabbinos legitur. Propterea quod
taliter, & taliter &c. Idem ualet quod כסבר Neq; uſur-
pari debet abſq; Beth ſeruili, ſicut declaraui in Radice סבר.

SChabaſch] In Daniele legitur. Et principes eius ſtu-
pefacti ſunt. ſignificatum סכום notũ eſt, ſignificat enim
Hiere. 20. errorem. Vt, Perſuaſiſti mihi domine, & perſuaſus ſum
Thargum, Seduxiſti me Domine & ſeductus ſum. uide-
tur idem ſignificare quod מסכסך id eſt, turbatus, impli-
Thren. 1. catus. ut, Et implicatæ aſcenderunt ſuper caput meum.
Thargum, Perplexæ ſunt ſicut palmites uitis. & meo qui-
Iob 40. dem iudicio dicendum erat לתכסכסו pro לתכסכו Item, Nerui
teſticulorum eius perplexi ſunt. Thargum פחדוי מסכסכן O-
mnia intricationem & perplexitatem ſignificant, unde
& מסכסך dicitur quod ſit ueluti perplexus & intricatus.

SChagal] Vxor uiri שגל uocatur eò quòd parata eſt
ei לשגלה id eſt, ad coitum. Hinc eſt, quod & ueretrum
הכר המשגל nominatur, nec licet hic reuelare res obſcœnas.

Deut. 32. SChed] Immolant demonibus. Thargũ רבחין לשדין. Et
in Thargum Hieroſoly. לשדיה uerum illud in pſalmis
Pſal. 106. Filias ſuas demonibus. Tharg. reddidit per לשידוהי In ſingu-
lari numero dicitur שד quod tamen nõ inuenitur in Bib-
Eſa. 34. lia quemadmodum nec in Thargum. Et ſaturus uocifera-
bitur ad ſocium ſuum. Thargum. Et demones alter cum
altero. Et ſunt qui dicunt ſic uocatos ab eo quod deuaſtãt
(homines) id quod error eſt. Deberet enim Daleth in שדים
habere Dagges.

Schaddai

שַׁדַּי אָמְרוּ רז״ל שֶׁהַקָּבָּ״ה נִקְרָא שַׁדַּי מִלְּשׁוֹן דַּי וְהַשִּׁין לְשִׁמּוּשׁ וְכֵן פֵּירֵשׁ רַשִׁ״י מִי שֶׁיֵּשׁ דַּי בֶּאֱלָהוּתוֹ אוֹ מִי שֶׁאָמַר לְעוֹלָמוֹ דַּי ׃ וּלְפִי זֶה הָיָה רָאוּי לְפוֹתְרוֹ בִּלְשׁוֹן אשכנז בינוגהאפטיגר וּמַה שֶׁנָּהֲגוּ לְפוֹתְרוֹ אלמעכטיגר הוּא מַה שֶּׁפְּתָרוּהוּ רוֹב הַמְפָרְשִׁים שֶׁהוּא לְשׁוֹן תַּקִּיף וּמְנַצֵּחַ כְּעִנְיַן שׁוֹדֵד כִּי הַדָּלֶת דְּגוּשָׁה ׃

שַׁדַּךְ׃ לְשׁוֹן שִׁדּוּךְ נוֹפֵל עַל זִוּוּג שֶׁמְּזַוְּגִין יַחַד אִישׁ וְאִשָּׁה וּבִלְשׁוֹן עִבְרִי נִקְרָא חִתּוּן כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי בְּשֹׁרֶשׁ חָתָן וְהַתֹּאַר שַׁדְּכָן וְהַשֵּׁם שַׁדְּכָנוּת וְעָשׂוּ מִמֶּנּוּ פָּעַל בְּבִנְיַן הַדָּגוּשׁ מְשַׁדְּכִין הַתְּנוּקוֹת וּלְשַׁדֵּךְ הַבָּנוֹת בִּלְשׁוֹן אשכנז בישוועגרן ובלעז פירינטר ׃

בראשית כ״ח **שַׁדַּךְ׃** אִישׁ שָׂדֶה תַּרְגּוּם גְּבַר שַׁדְכָן יֵשׁ מְפָרְשִׁים אוֹתוֹ מִן הַשֹּׁרֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַאֲנִי לֹא יָדַעְתִּי לְכַוַּן הַלָּשׁוֹן וְנִרְאֶה לִי שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן רז״ל קוֹרְאִין לְאָדָם בַּעַל שַׁדְּכָן שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן שְׁתִיקָה וַהֲנָיָיה תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי בראשית ח׳ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם וּשְׁדִיכַת אַרְעָא וְיֵשׁ נוּסְחָאוֹת כְּתִיב גְּבַר שַׁרְכָן בְּרֵישׁ וְהוּא טָעוּת עַיֵּין בְּעָרוּךְ בְּשֹׁרֶשׁ שָׁדַךְ הַשְּׁלִישִׁי ׃

sedulus. **שַׁדַּל** עִנְיַן הַהִשְׁתַּדְּלוּת יָדוּעַ בְּדִבְרֵי רז״ל וְכוּלָּן בְּהִתְפַּעֵל כְּמוֹ אַל תִּשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹתוֹ הָיָה מִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת אִישׁ וְכֵן בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ בראשית ל״ב וְאִשְׁתַּדַּל בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ בְּהִשְׁתַּדְּלוּתֵיהּ וְכֵן וְאָנָה עָשִׂית רות ב׳ וּלְאָן אִשְׁתַּדַּלְתְּ לְמֶעְבַּד עִנְיַן שְׁקִידָה וַחֲרִיצוּת בלא אונטר וויבדן ובלעז שוליציטאר וְיֵשׁ מִלְּשׁוֹן זֶה שֶׁהֵם עִנְיַן פִּתּוּי

SChaddai] Rabbini dicunt Deum uocatum שדי à ſufficentia,exiſtente Schin litera ſeruili, qua in ſignificatione exponit,& R.S. Nempe pro eo cui eſt ſufficientia in deitate ſua,uel ab eo quòd dixerit mundo ſuo ſatis eſt. Et iuxta hanc ſignificationem debet in lingua Germanica exponi per Benüeghafftiger quod enim ſolent interpretari Almechtiger , ſequuntur in eo interpretes,quorũ pleriq; pro forti & uictore exponunt, à uaſtando deductum, eò quòd Daleth dageſſata eſt.

SChadach] Dici conuenit de cõiunctione qua uir & uxor mutuo coniungunt.Et in lingua hebræa uocant hoc ipſum שדוך ſicut expoſui in Radice שדך inde uenit nomen adiectiuum שדכן Et nomen ſubſtant. שדכנות Ab eo uerbum fecerunt in cõiugatione Daggeſſata.ut, משדכין התינוקות id eſt , coniungunt pueros.Item ולשדך הבנות Germa. Beſchvuægern.Italice perintar.

Gen.25. SChedach] Vir agri. Thargum גש שדכן .Sunt qui deducunt à priori radice, uerum ego non noui conferre in ſignificatione.Quin potius uidetur mihi à Rabbinis deſumptum eſſe,qui hominem ocioſum שדכן uocant,quo modo ſilentium, & quietem ſignificat. Vnde ubi Hebræus dicit.Et quieuerint aquæ . Thargum Hieroſoly . habet

Gen.8. ושדיכת ארעא id eſt,& quieuit terra.In quibuſdam tamen exemplaribus legitur גש שרכן cũ Res litera,quod errore factũ eſt,uide in Aruch in Radice שדך quę tertia eſt in ordine.

SChadal] Significatũ השתדלות notum eſt apud Rabbinos,& omnia in cõiugatione Hithpaël.ut, Ne ſis ſolicitus ut uideas eum,Eſto ſolicitus ut ſis uir.ſimiliter & in

Gen.32. Thargum uſurpatur. Vt,Et luctatus eſt uir cum eo.Thargum ואשתדל בהלכין עם משתדלותיה Item, Vbi feciſti.Thargum ולאן אשתדלת &c. ſignificatum eius eſt, Vigilantia & ſolertia Germ. vndervuinden Italicè Sullicitar Deducunt quoq;

שמות כ׳ב והפתה אבל הם בבנין פעל הדגוש כמו כי יפתה איש
שופטים י׳ד בתולה תרגום ארי ישדל וכן פתי את אישך שדילי ית
בעלך וכן בדברי רז״ל מפני שאמו משדלתו בדברים
והכלל כל שהוא מבנין התפעל הוא לשון השתדלות וכל
שהוא מהדגוש הוא לשון פתוי בלא״ אובר רידן ובלעז
סימובאר ומזה נוהגין ההמון כשרואים איזה דבר שבעשת
למכור ונראה בתחלת ההבטה שהוא טוב ויפה וכשמעיינין
בו היטב נמצא שהוא גרוע ולא יצלח לכל קורין אותו
שדול כי הוא נעשה לפתות בו האדם שיקנהו ׃

ותמיס א׳ **שדרא** השסועה פירשו רבותנו זכרנם לברכה ברית
שיש לה שתי שדרות פירוש שני גבין ורב
שדראות וחוט השדרא הוא החוט הלבן שיורד מן המוח
דרך חוליות השדרא והם שמנה עשר עד האשכים ויש
מלכים א׳ ו׳ קורין אותו בשין שמאלית מלשון ושדרות בארזים ואינו
אלא בשין ימין וכן בקדושה של ראש השנה יסד הפייטן
שמנה עשרה חוליות שבשדרותיהן בכל המחזורים בשין
ימין ובייש נוסחאות כתיב בנין שבשורותיהם והוא הנכון
ויקרא ג׳ שכן תרגום לעמת העצה לקבל שדרא בלשון אשכנז
רוקגרוט ובלעז פיל דרי שקיבא ׃

שהה לשון שהייה ידוע בדז״ל ענין אחור ועכוב
ישעיה כ׳ט תרגום התמהמהו ותמהו אתרפו שהו וכן

ab iſto uocabulo, quæ perſuaſionem & prouocationem
Exod.22. ſignificant, ſed in Cōiugatione Piel daggeſſata.ut, Si quis
Iud.14. perſuaſerit uirginē, &c. Tharg. ארי ישדל Item, Perſuade
uiro tuo. Thargum, שדילי ית בעלך. Similiter uſurpatur &
apud Rabbinos.ut, Eò quod mater eius perſuaſerit ei. Sūma, quoties eſt de Coniugat. Hithpaēl, ſolicitudinem ſignificat: quum uerò de Coniugatione Piel daggeſſata, perſuaſionem ſignificat. Germanicè vndervuindē, Italicè Simonar. Vulgus item literatorum quum uidet rem aliquam uenalem, quæ primo intuitu bona & pulchra apparet: uerùm ubi diligentius conſiderat, depræhendit non tam bonam eſſe, eam inquam, rem, פתה uocare ſolet, ab eo ſcilicet, ꝙ ſic apparata eſt, ut perſuadeat homini ad emendum eam.

Deut.14. SChedra] השסועה Rabbini exponunt ꝓ animali, quod habet שתי שדרות id eſt, duo dorſa, & duas ſpinas dorſi. Item, חוט השדרה eſt filum album, quod deſcendit ex cerebro per iuncturas dorſi, quarum ſunt decem & octo uſq; ad colos. Quidam cum ſchin habente punctum in ſiniſtro
1.Reg.6. cornu legūt, quaſi ueniat ab illo בשדרות בארזים quū tantum cum Schin punctulo Iamin proferendū ſit. Quemadmodum uſus eſt poēta in precatione noui anni (quā כקרובה uocant) inquiens, Decem & octo iuncturæ משדרותיהם id eſt, quæ ſunt in dorſis eorum. Et iſto modo legitur in omnibus Machſorim, uidelicet cum Schin Iamin. In quibuſdam tamen exemplaribus ſcribitur cum Zain, hoc modo, מסדרותיהם id quod magis conueniens eſt. Sic etenim &
Leuit.3. Thargum habet (in hunc locum) E regione dorſi. Thargum לקבל שדרה. Germanicè Ruckgradt, Italicè Phil de ſchekna.

SChahah] Vocabulū שהייה uſitatū eſt Rabb. pro tardaEſa. 29. tiōe & impeditiōe, Tardate & miramini, Thar. אתרשו ותמהו

חלמית כ׳ והאיש משתאה ובברא שתי בה והשם שתיה ואין לשמש
בו רק בבנין הקל כגון במה שנים שהתה שרה עם אברהם
משה שהה שמנים יום בהר בלא״ זוימן ובלעז שארדר ׃

שוב בתנו רבותינו זכרונם לברכה לשמש במלה זו
במקום עוד באמרם שוב אינו רואה והוא כמו
תוב עיין בשרשו ׃

שום רז״ל שמשו במלה זו למעוט כגון שום אדם
שום מקום וכן הרבה ולא תבא אלא עם מלת
לא או אין לפניה או לאחריה כמו מלת כל המשמשת
שמוש מאומה כמו שכתבתי במקומה ואין לנו מלת
בלשון עברי המשמשת שמוש שום כי אין בה צורך
וכאשר תשמש עם בראשה שמושה במקום בעבור כמו
משום שנאמר כך וכך וכן משום כבוד אשתו ועוד נהגו
לשמש בה עם מלת על כמו שאנו אוכלים על שום מה
על שום שלא וכולי ויש אומרים שהוא מלשון ארמי
כמו על שם ולא נהירא כי לא נמצא רק בדברי המשנה
ולא עם מלות לשון ארמי בלשון אשכנז כון וועגן
ובלעז פיר לא אמורי ׃

במדבר כ׳ב **שות** וילך שפי פירש רש״י לשון שופי ושקט וכן
בדרז״ל שלש שנים ובשופי רוצה לומר בהשקט
בלי שום מחלוקת ועוד אזכרנו בשרש שפה ׃

שור השורה הראשונה שבמערכת וכן שורות הספר
והם מה שחורין רז״ל שטה ויש מפרשים כזה

Gen. 24. Itē, Porrò uir ille ſtupefactus eſt in ea. Thar. מהי כה Inde nomen uenit מהיה tardatio. Et tantum uſurpari debet in cõiugatione kal. ut, Multis annis diſtulit Sara cum Abraham. Item, Moſes moram agebat in monte per octoginta dies. Germanicè Saumen, Italicè Tardar.

SChub] Rabbini hac dictione pro עוד id eſt, amplius, poſthac, uti ſolent. ut cum dicunt, Poſthac ſiue amplius non uidet. Idem ualet quod תוב uide in Radice ſua.

SChum] Rabbini uſurpant hanc uocem diminutiue. ut, Nec ullus homo. Nec ullus locus. nec uenit uſurpata niſi cum uocula לא uel לית præcedente aut ſequente eam. Nam dictio כל ſeruit alicubi loco מידי id eſt, quicquam, ſicut ſcripſi in ſuo loco. Nec habemus dictionē in lingua hebræa quę agit officiū שום quia non eſt neceſſarius eius uſus. Cū uerò Mem ſeruit in capite eius, idē ualet quod בשביל ut, Propterea quod dicitur taliter, & taliter. Itē Propter gloriam uxoris ſuæ. Solent preterea & eo uti cū adiuncta uocula על ut על שום מה id eſt, qua de cauſa. Item, על שום הכי &c. Nec deſunt qui dicunt eſſe uocabulū ſyriacū idemq; ualere quod על שם quod tamen non eſt luculentū, inuenitur enim tantum in textu Thalmudico, & non inter uoces ſyriacas, Germ. von vuegen. Ital. Per lo amore.

Num. 22. SChuph] Et abijt ſolus. Rabbi Schelomo exponit pro quieto, & tranquillo. qua in ſignificatione accipitur & apud Rabbinos. ut, Tribus annis idq; in quiete. Hoc eſt in tranquillitate abſq; ulla contentione. Et iterum recordabor eius in Radice שפה.

SChur] Apud Rabbinos legitur Linea ſiue ordo primus qui eſt in Cellario. Item, Verſus ſeu Lineæ libri. השורות id ſunt quod aliàs Rabbini שטה uocant. Sunt item qui in hac ſignificatione exponunt illud in Iobe. Intra

אבות ד׳ — בין שורותם יצהירו פירוש בין שורות הזיתים ומזה מה שאמרו רבותנו זכרונם לברכה לפנים משורת הדין והוא כשיעשה אדם איזו טובה או חסד לחבירו שאינו מחוייב בו וזהו ההפרש בין צדיק וחסיד ומזה אמרו ג״כ השבאת מחלקלת השורה פירוש שלפעמים יקלקל אדם שורת הנהגתו ויצא חוץ לשורה מפני השבאה כמו שפירש רש״י גבי בלעם וכן האהבה מקלקלת השורה גבי אברהם ׃

שחרר

בדברי רבותינו זכרונם לברכה בתוך בוגרת שחרר עבדך וכן עבד משוחרר פירוש כשהעבד יוצא מעבדות לחירות נקרא משוחרר והוא מלשון לא חמור אחד מהם נשאתי תרגם אונקלוס שחרית לשון שברה כמו שאמרו הדבק לשחוור וישתחוו לך ושחרר שרשו שחר וכפול בו למד הפעל על משקל סהריר בלשון אשכנז ורייא ובלעז ליברו ותמהתי שבעל משלי כ״ז הערוך לא דבר מזה דבר ׃

שטה

בדברי רז״ל שורת הספר נקרא שטה באמרם בראש השטה בסוף השטה כאשר בארתי בספר מסורת המסורת במאמר חמישי עיין שם ובלשון אשכנז ציילן ובעז ריגא ׃

שטה

שטת התלמוד פירוש הלכתא ומנהגא ובי״ש מקומות קראו לזה סוגיית התלמוד ואת הוא מלשון הלוך ומרוצת התלמוד כן תרגו׳ כלו שב במרוצתם ירמיה ח׳ בלהון מסכן בריעות בפשיהון ואם כן סוגיית התלמוד רוצה לומר מרוצת התלמוד בלא״ דער לויף ובלעז קורשו ׃

שטה

בדברי רבותנו זכרונם לברכה שוטה רשע וגס רוח וכן אין מביאין ראיה מן השוטים וכן

Iob 24. muros ſuos faciũt oleum, cuius ſenſus eſt, intra ordines, ſeu lineas oliuarum. Hinc eſt quòd Rabbini dicunt לפנים משורת הדין per quod intelligunt benefitium, quod quiſpiam facit proximo ſuo: tametſi non teneatur facere. Et hoc eſt diſcrimen inter iuſtum & pium. Huius generis eſt etiam quod dicunt, Odium peruertit ordinem. hoc eſt, Interdum peruertit homo ordinem conſuetum ſuum, & tranſgredit̃ or
Num. 24. dinem, motus inuidia: quemadmodũ exponit R.S. de Bi
Gen. 22. leam. Similis locutio eſt. Amor peruertit ordinem ſuum. ſicut exponit de Abrahamo.

SChichrar] Rabbini dicunt, Quum filia tua adulta eſt, manumitte ſeruum tuum. Item, Seruus manumiſſus. Quum ſeruus exit de ſeruitute ad libertatem, uocatur משוחרר. Eſtq́; deſumptũ ab illo, Nec aſinum quidem unum
Num. 16. tuli ab eis. Tharg. Onkeli, שחרית quod poteſtatem & imperium ſignificat. Qua in ſignificatione etiam uſurpant, quum dicunt, Adiungas te nobili, & adorabunt te. Porrò משחרר pro Radice habet שחר, & geminatur in eo tertia Radicalis, iuxta formam סגריר Germanicè frey, Italicè libero.
Prouer. 27. Et miror authorem Aruch nihil hac de re locutum eſſe.

SChitah] Apud Rabbinos, Linea, ſeu uerſus libri שטה uocatur. Vt, In principio uerſus, In fine uerſus. ſicut declaraui in libro Maſoreth Hamaſoreth, oratione quinta: ubi uide. Germanicè zeilen, Italicè riga.

SChitah] Ordo Thalmud. idẽ ualet quod הלכתא & מנהג id eſt, curſus, tractatus, ſiue ſtylus Thalmudicus. Et in quibuſdã exemplarib. uocãt hoc ipſũ סוגיית תלמוד quòd & ipſũ idẽ ſignificat q̃d הליך & מרוצת התלמוד id eſt, tractatus & curſus Thalmudicus. Hac uoce uſus eſt Thargumiſta in
Hier. 8. Hier. Nullus nõ conuerſus eſt in curſum ſuũ. Tharg. Omnes uadunt cũ uoluntate animæ ſuæ, iuxta quam ſignificationem סוגיית התלמוד Curſum Thalmud ſignificabit. Germanicè der lauff, Italicè curſo.

SChatah] Apud Rabb. legit̃, Stultus, impius, & qui elato eſt animo. Itẽ, Nõ adducunt argumentũ à ſtultis.

תילים י״ד תרגום של אויל וכסיל שטיא וכן אמר נבל בלבו אמר
שטיא ושמעתי מקצת מלמדים אומללים אומרים שוטה
במדבר ה׳ בשין שמאלית ואומרים שהוא נגזר מן כי תשטה אשתו
והם שוטים גמורים ושטי בזב ׃

במדבר כ״ב **שטן** לשטן לו תרגום לסטן ליה וכן כל שטן דאיוב
מתורגם סטן בסמך אבל כל שטן דזכריה
מתורגם יתטי ולא ידעתי מהו ׃

שטת שטופי זמה סתם הוא זנות ושטות הוא ענין
מהירות כשטת המים שהוא ממהר לרוץ כי
הזנות הוא שוטת הנבאים לזמה והרי הם שטופים בזנות
ועל כן נקראים שטופי זמה בלשון אשכנז גיבלרצט
ובלעז אונראטו ׃

שטר שטר חוב שטר כתובה וכן כל לשון שטר
בדרז״ל הוא כתב שכתוב בו הממשלה שנותן
איוב ל״ח אדם לזולתו עליו והוא לשון התשים משטרו בארץ וכן
ירמיה ל״ב תרגום ואכתוב בספר דירמיה וכתבית בשטרא ובלשון
רבים באמר שטרות ולא שטרים אבל בסמיכות באמר
איוב ל״ח בלשון זכר שטרי כמו מזרות בעתו תרגום שטרי מזליא
איוב ט׳ בזמניה וכן חדרי תימן שטרי מזליא לכן טועים
האומרים בתפלת אבינו מלכנו כל שטרי חובותינו השין
בשוא והטית בקמץ והראוי שטרי כמו שכתבתי ומה
שנמצא בדברי רבותינו זכרונם לברכה כך וכך שנים
לשטרות כן היה המנהג מזמן אלכסנדרוס מוקדון שכל
השטרות שהיו כותבין היו מתחילין למנות משנת מלכותו

Thargum. item quod reſpondet אויל, & כסיל eſt שטיא. Vt,
Pſal.14. Et dixit inſipiens in corde ſuo. Thargum אמר שטיא. Et au-
diui quoſdam pędagogos ineptos proferentes שטות cum
Schin habente punctum Schmol, & dicentes deductum
Num.5. eſſe ab illo כי תשטה אשתו Cum declinauerit uxor eius. ſed ipſi
planè ſtulti ſunt, declinantes ad mendacium.

Num.22. SAtan] In aduerſariũ ei. Tharg. לסטן ליה Sic quoq; o-
mne שטן quod in Iob legitur, in Tharg. transfertur per
סטן cum Samech: Sed omne שטן quod in Zacharia eſt, in
Thargum transfertur per יצרי nec planè ſcio quid ſit.

SChataph] Exundant ſcelere. abſolutè poſitũ ad ſcor
tationẽ refertur. Et שטוף etiam feſtinationẽ ſignificat,
in morem inundantis aquæ quæ feſtinant curſum. Nam
ſcortatio quaſi inundando impellit ſcortatores ad ſcelus:
unde ipſi tanq; per inundationẽ rapiunt ad ſcortationẽ.
Et ob id uocãtur שטופי זמה, Germ. geſletzt, Ital. vndado.

SChetar] Cautio debiti. Cautio dotis. Similiter omne
uocabulũ שטר. apud Rabbinos ſcripturã, ſeu literas
ſignificat, in quibus cõtinetur poteſtas. quam alius alij tra-
Iob 38. dit. Eſtq; deſumptũ ab illo, Num pones poteſtatẽ eius in
Hier.32. terra? Item in Tharg. Scripſiq; in libro. Tharg. וכתבית בשטרא
In num. plurali dicimus שטרות & non שטרים Sed in regi-
Iob 38. mine uſurpamus in maſc. gen. שטרי. ut, חוקות שמים Thar.
Ibidem 9. שטרי מזליא בזמניה Dominia planetarũ in tempore ſuo, Item,
Atq; penetralia Auſtri. Tharg. שטרי מזליא Proinde errant
qui dicũt in Oratiõe אבינו מלכנו כל שטרי חובותינו Schin cũ Sche
ua prolato, & Teth cum Camez. Scribi enim & proferri
debet שטרי Sitre: ſicut ſcripſi. Quòd uerò apud Rabbinos
legitur כך וכך מנים לשטרות Sic conſuetudo fuit à tempore,
quo regnare cœpit Alexander Macedo. In omnibus em̃
inſtrumentis literarum quas ſcribebant, incipiebant nu-
merare ab anno regni ſui, & non ab anno creationis

וְלֹא מִשְׁנַת בְּרִיאַת עוֹלָם וְזֶה הָיָה ג׳ אֲלָפִים ות״ן לִבְרִיאַת
עוֹלָם כִּמְבוֹאָר בְּסֵדֶר עוֹלָם ׃

שִׁיוּךְ בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵנוּ זכרונם לברכה לא שַׁיָּיךְ לְמֵימַר
וְכֵן בְּגִדְיָה הַשַּׁיָּיכִים לְנוֹפַח עַ״ז תּוֹסֶפֶת וְחִבּוּר
דְּבָרִים הָרְאוּיִים יַחַד וְלֹא נִמְצָא בְּתַרְגּוּם ובלשון אשכנז
עז גיהורט דיר ובלעז קונבוין ׃

שִׁיּוּר בדרז״ל לְשׁוֹן הַשְׁאָרָה וְיִתְרוֹן וְכֵן יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד ויקרא כו
תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי דְּמִשְׁתַּיֵּיר מִן כַּבְדָא וְכֵן
מִשְׁאֲרוֹתָם פֵּירוּשׁ רשי שִׁיּוּרֵי מַצָּה וּמָרוֹר הָאֲלֵף בִּתְחִלַּת שמות יב
בְּיוֹד כְּמוֹ בְּעִמְקֵי שְׁאוֹל בְּעוּמְקֵי שִׁיוֹל וְכֵן כָּל שְׁאוֹל משלי ט׳
דְּבִכְתוּבִים ׃

שִׁיּוּר בדרז״ל הַיּוֹצֵא בְּשַׁיָּירָה פֵּירוּ׳ בְּמַחֲנֶה אוֹ בִּגְדוּד
וְכֵן תַּרְגּוּם שֶׁל שְׁבֵיהֶם מַשִׁרְיָתָא וְכֵן אֹרְחַת בראשית לז
יִשְׁמְעֵאלִים תַּרְגּוּם שַׁיָּירַת עַרְבָאֵי בלא שארן ובלעז
קומפניאה ׃

שָׁכַב קָרְאוּ רז״ל לְמִי שֶׁהוּא חוֹלֶה עַל עֶרֶשׂ דְּוַי שְׁכִיב
מְרַע תַּרְגּוּם אָבִיךָ חוֹלֶה אֲבוּךְ מְרַע בלשון בראשית מח
אשכנז קראנק ובלעז אמלאד וְעִנְיַן שִׁכְבַת זֶרַע זָכַרְתִּי
בְּשֹׁרֶשׁ קֶרִי ׃

שָׁכַח בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה מִלְּתָא דְּלָא
שְׁכִיחַ פֵּירוּשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי וְכֵן כָּל לְשׁוֹן
מְצִיאָה מְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן שְׁכִיחָה ׃

שָׁכַן קָרְאוּ רז״ל לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שְׁכִינָה עַל שֵׁם שֶׁהוּא
שׁוֹכֵן עַל הַנְּבִיאִים וְכֵן וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב פֵּירֵשׁ בראשית מ״ה

mundi. Effluxerunt tum à condito mundo 3450. anni. ſicut explicatur in Sæder Olam.

SChaich] Apud Rabbinos legitur, Non conuenit dicere. Item, Veſtes eius quæ conueniunt corpori eius. Significatum eius eſt, Additio & coniunctio rerum conuenientium. Neq; inuenitur in Thargũ, Germanicè Es gehert ſich, Italicè Convuin.

SChijar] Apud Rabbinos uſurpatur pro eo quòd reſiduum eſt, & quod redundat. Similiter & in Tharg.
Leuit.3. ut, Atq; augmentum illud quod eſt ſuper iecur. Thargum Hieroſol. ומשתייר מן כבדא, id eſt, quod ſuperfluum eſt de
Exod.12. epate. Item illud משיירתם Rabbi Salomon exponit, Reliquias azymorum & amarorũ, commutato ſcilicet Aleph
Prou.9. in Iod, ſicut fit etiam in iſto loco בעמקי שאול Et in profundis inferni. Thargum, בעומקי שיול quo pacto ſe habet omne שאול quod in Hagiographis legitur.

SCheijar] Apud Rabbinos legitur, Qui egreditur cum turma, hoc eſt, cum caſtris, aut cum turma. Similiter & in Thargum utrunq; redditur per שיירתא. Item,
Gen.37. Comitiua Iſmaëlitarum. Thargũ, Turma Arabum, Germanicè ſcharen, Italicè Companijah.

SChacab] Rabbini eum qui lecto decumbit שכיב מרע uocant: quam uocem & Thargum habet, ut, Pater
Gen.47. tuus ægrotat Thargum. אבוך מרע Germanicè kranck, Italicè Malado. Porrò quis ſit uſus huius ſchematis שכבת מרע commemoraui in Radice קרי.

SChathah] Apud Rabbinos legitur מלתא דלא שכיח id eſt, res, quæ non inuenitur. Similiter omne uocabulũ נמצא in Thargum per שכיח transfertur.

SChacan] Rabbini Spiritum ſanctum שכינה uocãt, eò quòd quieſcit ſuper prophetas. Vnde ubi textus
Gen.45. Hebraicus dicit de Iacob, Et reuixit ſpiritus Iacob.

רש״י שרתה עליו שכינה וכן אמרו אין שכינה שורה אלא
על גבור וכו׳ וכן במקום שהשכינה שורה כלן לשון חביית
שמות יט כתרגו׳ ויחן ושרי וכן כל לשון שכן ששב על השם יתעלה
במדבר ל״ה מתורגם שכנתא אני יי׳ שכן דשכינתי שריא וכן אשר
ירמיה ז׳ שכנתי שמי שם דאשרתי שכנתי תמן וכל זה כדי להרחיק
הגשמות ממנו יתעלה ולבעלי הקבלה יש סודות גדולות
על מלת שכינה ואין לי בזה עסק ׃

שכן רבותינו זכרונם לברכה קראו לרחובות העיר
שכונות וכן אמרו משכונה לשכונה בלשון
אשכנז גאסן ובלעז קונטראדה ׃

שלשל בדרז״ל שלשלת כמו שרשרת בלשון עברי
כי הריש והלמד מתחלפות כמו מזרות
ומזלות מפלשי ומפרשי בלשון אשכנז קיטן ובלעז
קאטינה ובלשון רבים שלשלאות ובספרים הצובים
בהשתלשלות הסבות פירוש שתלויות זו בזו כשלשלת ׃

שלשל בדרז״ל קורין להוצאת הריע יותר מדאי
שלשול וכן ברפואת מאכילין אותו דברים
המשלשלים ואולי נקרא כן לפי שהצואה תרד
בהשתלשלות זו אחר זו ׃

שם בדרז״ל על קדוש השם מפני חלול השם כן נהגו
רז״ל להזכיר שם הקב״ה וזה לפי שאסור להזכיר
אחד משמותיו לבטלה ולא נהגו בו אלא עם הא הידיעה

R.Salomon exponit, Quieuit ſuper eum שכינה. Hinc eſt
quòd dicunt Schinah non quieſcit niſi ſuper uirum for-
tem, &c. Item in loco ubi Schina quieſcit. Omnia quie-
tem, ſiue manſionem ſignificant. Vnde ubi Hebræus di-
cit ושכן, Thargum habet ושרי Sic quoq; omne uocabulũ
Exod.19. שכן quod ad Deum benedictum refertur, in Thargum red
Num.35. ditur per שכינתי ut, Ego Dominus habito, Tharg. Diui-
Hier.7. nitas mea quieſcit. Item, Vbi quieſcere feci nomẽ meum
ibi. Tharg. Quieſcere feci diuinitatem meam ibi. Totum
hoc fit ad tollendam corporeitatem à Deo benedicto. Cæ
terum authores Cabaliſtici magna habent myſteria de uo
ce שכינה de quibus hîc agere non eſt mei negotij.

SChahan] Rabbini plateas ciuitatis שכונת uocant. ut quum dicunt, De uico in uicum, Germanicè gaſſen, oder gegent, Italicè contradah.

SChilſchel] Apud Rabbinos legitur שלשלת pro שרשרת quod hebraicũ eſt. Nam Res & Lamed literæ ſunt permutabiles, Sicut eodem modo dicitur מורות & מולות. Item, שלשלי & שרשרי Germanicè ketten, Italicè catena. & in plurali numero שלשלאות. Et in libris prophanis legitur בהשתלשלות הסבות per quod intelligunt cauſas condependentes. ubi uidelicet aliud ex alio tanq; ex catena ſequitur.

SChilſchel] Rabbini plus nimiam ſtercoris egeſtionẽ שלשול uocant. Cuius uocis uſus eſt in medicinalib. libris ut quum dicunt, Cibant eum rebus quæ aluũ ſoluunt. Et fortaſsis hinc habet nomenclaturam, quod ſtercus per aluum, quaſi concatenatim deſcendit.

SChem] Apud Rabb. legitur, Propter ſanctificationẽ nominis diuini. Propter uiolationẽ dei. Sic ſolent Rabbini meminiſſe nominis ſancti Dei benedicti. Et hoc ideo fit quòd prohibitum ſit cõmemorare, uel unû ex nominibus eius in uanum, ſeu fruſtra. Neq; uſurpant illud absq; He Haiediah, hoc modo השם quemadmodum ſcripſi in

השם כמו שכתבתי במלת מחום ומלת גבורה אבל
כשיסמך למלה של אחריו אינו צריך לה״א הידיעה כמו
שם שמים שם של ארבע אותיות ודומיהם ׃

שם הרבה בהגו רבותינו זכרונם לברכה לומר על
שם במקום בעבור כגון בן סורר ומורה נהרג
על שם סופו ועם כף השמוש שמשו בו במקום מלת כמו
באמרם כשם שאי אפשר באמד · כשם שמקדישין אותו
הכף נקודה בשוא ויש קורין אותה בפתח והוא טעות
ובלשון אשכנז אזו וואל ובלעז הושי בין ׃

שמא הרבה שמשו בעלי המשנה במלה זו במקום
דלמא שהוא תרגום של פן ודלמא ושמא
דברים ז׳ אחד הוא כמו שפירש רש״י כי תאמר בלבבך רבים הגוים
על כרחך לשון דלמא הוא שמא תאמר בלבבך וכן תרגום
יהושע ט׳ של אולי בקצת מקומות כמו אולי בקרבי אתה יושב אולי
מלכים ח׳ א ישן הוא ויקץ שביהם מתורגמין דלמא אבל על הרוב
איוב ו׳ תרגום של אולי מאים שהוא כמו לו כמו לו שקול ישקל
כעסי תרגום מאים אבל פן לא יבא לעולם במקום לו רק
הוא מורה על דבר שמפחד האדם שלא יהיה ולא יבא
משלי כ״ב וכן הוא מתורגם לפעמים דלא כמו פן תאלף ארחותיו
דלא תילף ועיין במתורגמן בשרש דלמא ומאם ׃

dictione מיקום & in dictione גבורה Verùm ubi conſtruitur ad ſequẽtem dictionem non indiget He haiediah. ut quum dicitur שם שמים id eſt, nomen Dei שם ארבע אותיות id eſt, nomen quatuor literarum. & ſimilia.

Deut. 21. SChem] Rabbini uſurpant על שם pro בעבור id eſt, propter. ut, quum dicunt, Filius rebellis & inobediens occiditur propter finem ſuum. & cum Caph ſeruili præfixa utuntur pro כמו id eſt, ſicut, quemadmodum. ut quum dicunt, Quemadmodum impoſsibile eſt de matre tua &c. Sicut ſanctificant eum, &c. ubi Caph punctatur cum Scheua. Sunt tamen qui cum pathah legunt, id quod error eſt, Germanicè alſovuol, Italicè coſchiben.

SCheme] Frequẽs eſt hec dictio apud authores Thalmudicos pro דלמא quod Thargum eſt, reſpondẽs Hebrææ uoculæ פן id eſt, fortaſsis. Porrò דלמא & שמא idem ſignificant. ſicut exponit Rabbi Schelomo in hunc locum,
Deut. 7. Si dixeris in corde tuo, Plures ſunt gentes iſtæ, &c. Neceſſariò ſequitur uocabulum דלמא idem eſſe quod שמא. Sic quoq; & Thargum, quod reſpondet אולי. In quibuſdam locis eſt דילמא. ut, Fortaſsis in medio mei tu
Ioſue 9. habitas. Aut fortè dormit & excitabitur. In duobus locis
1. Reg. 18. iſtis אולי in Thargum per דילמא redditur. Sed plærunque Thargum, quod reſpondet אולי eſt מאים
Iob 6. quod idem ualet atque לו, ut, Vtinam appræhendendo appenderetur indignatio mea. ibi Thargum habet הלואי. Sed uocula פן in æternum non uenit loco לו Tantummodo enim eius uſus eſt, ubi mentio fit de aliqua re, quam timet aliquis, uel non futuram, uel non euenturam. Hinc eſt quòd in Thargum transfertur per
Prou. 22. דלמא. ut, Ne diſcas uias eius. Thargum דלמא תילף. uide in Methurgeman in Radice דלמא & מאים.

Scha-

שמים הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ושם שמים שגור בפיו קראו להקב"ה שמים לפי
מלכים א' ח' שהם מכון שבתו וכן לפי דעת בעלי הקבלה ואתה תשמע השמים פירשו בו ואתה הקב"ה תשמע וגומר ׃

שמד כדברי רבותינו זכרונם לברכה בשעת השמד וכן מלכות יון הרשעה גזרו שמדות והלשון נגזר מן להשמיד להרוג ולאבד ומזה אנחנו קורין ליהודי הממיר דתו משומד לפי שסתם המומרים התחילו בשעת השמד וקראו להן משומדים רוצה לומר המירו בשעת השמד ואף עתה שהם ממירים הדת ברצונם נשאר להם
שמות יב זה השם ותרגום כל בן נכר לא יאכל בו כל בר ישראל דאשתמד ׃

שמש כל לשנא שרות מתורגם בלשון שמוש
בראשית מ' וישרת אותם ושמש יתהון משרת משה
יהושע א' משמשוני הבון בוספת והבחבה משרתת את המלך משמשא
מלכים א' א' כך מצאתי באלה וראוי להיות משמשה עם הא וכן לשון
תהלים נ"א בעילה כאשר בא אל בת שבע תרגום כד שמש עם בת
איוב ל"א שבע תטחן לאחר אשתי תשמש עם אוחרן אנתתי והשם
התשמיש ורז"ל קראו לו תשמיש המטה ובא גם כן על שאר דברים כגון תשמישי מצוה ודומיהם ׃

SChamaim] Rabbini dicunt, omnia ſunt in manu dei præter timorem dei. Item, Nomen dei aſuetum erat in ore eius. uocant ſanctum deum benedictum שמים eo quod cœli ſunt ſedes eius. Similiter & iuxta ſententiā Ca-
1.Reg.8. baliſtarum accipitur in iſto loco. Tu exaudies in cœlis. quem locum ſic exponunt, Tu deus audies &c.

SChamad] In hora perſecutionis. Item, Regnū gre-ciæ impium decreuit perſecutiones contrà Iſraël. Eſtq;
Eſther 3. deſumptum ab illo, Ad delendum, occidendum & perden dū. Hinc eſt, quod nos Iudæi eum qui deſciſcit à religione ſua משומד uocamus. Ab eo uidelicet quod homines apoſtatæ ceperunt tempore perſecutionis hinc eſt quod uocarūt eos משומדים quaſi dicas permutarunt legem propter perſecutionem Modo autem cum ſua ſponte nulla adacti perſecutione à religione ſua deſciſcunt, nihilominus tamē remanſit eis hoc nomen. Hanc uocem & Thargum ha-
Exod.12. bet. ut, Nullus extraneus filius comedat ex eo. Thargum Omnis filius Iſraël qui fuerit apoſtata.

SChimeſch] Omne uocabulum שרת id eſt, miniſte-
Gene. 40. rium, in Thargum redditur per שמש. ut, Et miniſtra-
Ioſue 1. bat eis. Thargum ושמש יתהון. Miniſtrum Moſi. Thargum משומשני ibi nun per paragogen adiectum eſt. Et in fœmi-
1.Reg.1. nino genere dicitur משרת. ut, Et Abiſag miniſtrabat regi. Thargum משמשא ſic inueni cum Aleph cum tamen potius dicendū eſſet משמשה cum He. Eſt & eius uſus ubi de coitu
Pſal.51. mentio fit. ut, Poſtquàm ingreſſus fuerat ad Bathſæbam.
Iob 4. Tharg. &c. כד שמיש. Item, Molat alteri uxor mea. Tharg. Rem habeat cum altero uxor mea. Inde nomen תשמיש המטה id eſt, coitus ſiue actus uenereus. Venit etiā uſurpatum de alijs rebus. ut, תשמישי מצוה ſic uocant occupationē ſiue operam quam quis impendit ſeruandis præceptis, & id genus ſimilia.

שמות ג׳ **שעבד** את עובי עמי תרגום שעבוד עמי והפעלים מענין זה על הרוב הם מתורגמים בלשון

ראשית ט״ו התפעל כמו ועבדום וישתעבדון בהון ורב יעבוד צעיר

ראשית כ״ה ורבא ישתעבד לזערא אבל רז״ל שמשו בו בבנין פעל הדגוש עם לשון עצם כמו פלוני שעבד את עצמו הנני משעבד את עצמי ודומיהם והפעול משעבד משעבדים היינו לפרעה כלם ענין הכנעה בלשון אשכנז אונטר טעניג ובלעז אובליגאציון ׃

שמתא זה השרש תמצא בסוף הספר ׃

שעה הרבה מלשון עת ורגע מתורגמין שעה כמו רגע אחד אעלה שעה חד חעת לסחת השעת

שמות ל״ג

מלכים ב׳ ח׳ היא לך דבסיבתא ומשקל אחר שעתא כמו ההפוכה כמו

איכה ד׳ רגע דהפיכת כשעתא ובדניאל בה שעתא ׃ במעלות אשר

מלכים ב׳ כ׳ ירדה כשירת אבן שעיא ורוב שאר עת ורגע מתורגמין בלשון זמן ׃

שעל ראיתי בספרי רפואות שהורין לגניח שאדם מוציא מפיו מן הריאה שעול בלשון אשכנז הושטן ובלעז טושה והוא לשון ערבי נישאר אך נח תית גינח דם ופירוש בערוך שהיה מוציא חול כעין שעול ומשליך דם ויש נוסחאות כעין שועל והוא טעות סופר

שפע בדברי רז״ל הזהרים משה לצאת אמרו מה ראת בן עמרם לצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו פירוש אין לו שלוה והשקט כלומר אשתו מושלת בו ׃

Exod.3. SChiebed] Afflictionem populi mei. uerba item in hac ſignificatione ueniunt quæ in Thargum plerunq;
Gen.15. redduntur in coniugatione Hithpaël. ut, Et ſeruient eis.
Ibidem 25. Thargum. Et ſubijciēt eos. Et maior ſeruiet minori. Thargum. Et maior ſubdet ſe minori, Verum Rabbini uſurpãt in cõiugatione. Piel daggeſſata, adiuncto uocabulo עצמו. ut Ille ſubdidit ſemetipſum. Ecce ego ſubijcio me meipſum, & id genus ſimilia. Et in participio præterito משתעבד ut ſubditi fuimus Pharaoni. omnia ſubiectionem ſignificant. Germanicè vnterthænig, Italicè obligation.

SCHAMATA] *Hanc radicem inuenies in fine libri.*

SChaah] Sæpe uocabulum זמן id eſt, tempus & רגע momentum, in Thargum redditur per שעה. ut, Vno
Exod.33. momento aſcendam in medium tui. Thargũ בשעה חדא hora
2.Reg.5. una. Num tempus eſt accipiẽdi? &c. Thargum, Num hęc eſt hora tua in qua accepiſti? Venit & in alia forma בשעתא
Thren.4. ut, Quæ ſubuerſa eſt quaſi in momento. Thargũ quæ ſub-
Daniel 3. uerſa eſt in hora. Et in Daniele legitur In ipſa hora. Item,
2.Reg.20. Per gradus quibus deſcenderat. Thargũ [illegible] Cæterum maior pars aliorum uocabulorũ, puta עת & רגע in Thargũ per זמן transferuntur, de quo uide in ſua Radice.

SCheal] Vidi in libris medicinalibus quod tuſsionem quam homo profert ex ore à pulmone שעול uocant, Germanicè huſten, Italicè tuſſa. Cuius uocis uſus eſt in
Gen.7. Breſchith Rabba in hũc locum. Et remanſit tantũ Noach היה גונח דם. Et in Aruch exponitur quod uocem ædiderit in morem laborantis tuſsi & eijcientis ſanguinẽ. In quibuſdã tamen exemplaribus ſcriptum eſt כמין שעול quod errore ſcriptoris factum eſt. Eſtq; planè uocabulum arabicum.

SChaphah] Apud Rabb. legitur. Cum mane egreſſus fuit moſes, dixerũt quid uidit filius Amram quod egreditur? fortaſsis non eſt quietus domi, hoc eſt, nõ eſt ei tranquillitas & quies q.d. uxor eius dominatur ei.

שפע בדברי רז״ל ושיפועו מגיע כנגד בית המקדש וכן תמונה בשפוע התר היתה ובלשון אחר קראו לשפוע מודרון ובלשון מקרא בקרא מורד וכן
מיכה א׳ כמים מגרים במורד תרגום דאשדין במודרון אבל לשון שפוע לא במצא בתרגום ובלשון אשכנז טאל האפשיג ובלעז פינדינטו ׃

שמות ט׳ **שרה** תרגום ביחן ושרי וכבר בארתי בשרש שכן עיין שם ׃

ירמיה מ׳ג
דניאל ה׳ ה׳ **שרה** ועתה הנה פתחתיך תרגום וכען הא שריתיך וכן בדניאל משרא קטרין וקטריה חרציה משתרין כלן לשון התר ופתוח בלשון אשכנז לידגן או אנטפינדן ובלעז שולייאר וכן בדברי רז״ל לשון מחילה וסליחה באמרם שרי רחמנא והלל וכן בתפלת כל נדרי כלהון יהון שרן פירוש במחלים ׃

שמואל א׳ כ״ה **שתן** משתין בקיר זה הלשון ידוע בדברי רבותינו זכרונם לברכה בהשלת מי רגלים בלא ברוטבן או דאייכן ובלעז פישאר ולא שמשו בו רק בבנין הפעיל השתין אשתין והמפרשים פירשו משתין בקיר זה הכלב שדרכו להשתין בקיר ואני אומר שיותר נכון לפרש משתין בקיר כל זכר שדרכו להשתין בקיר כי הנקבה אינה משתנת בקיר ואת אם נפרשהו על הכלב אין נקבת הכלב בכלל כי הכלבה אינה משתנת בקיר והשם השתנה ובספרי רפואות קורין לו שתן ובדברי רז״ל קורין לו מי
ישעיה ל״ו רגלים וכן לשתות את שיניהם מימי רגליהם קרי ׃

שתת שלשה שותפים יש באדם אביו ואמו והקב״ה והוא לשון חברותא תרגום וחברי גנבים

SChapha] Apud Rabbinos legitur. Et decliuitas eius uergebat è regione domus ſanctuarij. Item, Thimna in decliuitate mõtis erat. Alio quoq; uocabulo decliuitatem מורדין uocant quod in Biblia מורד appellatur. ut Sicut aquæ actæ in præceps. Thargum חלפין במורדין Sed uocabulum שפוע non inuenitur in Thargum Germanicè Thálhaſtig Italicè pendento.

Miche. 1.

SCharah] Thar. quod reſpondet ויחן & manſit. eſt, שרי cuius antea mentionem feci in Radice שר ubi uide.

Exod. 19.

SCharah] Nunc ergo ſolui te, &c. Thargum habet שריתך Item in Daniele. Et ſoluit perplexa. Item, Ligamina lumborum eius diſſoluta ſunt, Omnia ſignificãt ſolutionem, & apertionem Germa. ledigen oder entbinden. Italicè Schulijar, Vſurpatur quoque apud Rabbinos pro cõdonatione, & remiſsione: ut, Cõdonet miſericors (deus) ipſi Hillel. Item in præcatione (quæ incipit) כל נדרי ibi legitur, Omnia erunt remiſſa.

Daniel 5.

SChathan] Qui mingit in parietẽ. hoc uocabulũ frequens eſt apud Rabbinos ubi ſermo eſt de proiectione urinæ, Germanicè bruntzen, Italicè peſchar. Simili modo & Rabbini tantum in coniugatione Hiphil uſurpant dicendo משתין משתין Cæterum Interpretes per mingentem in parietem intelligunt canem, cuius mos eſt ut in parietem mingat. Ego autem dico magis conuenire ut exponatur de maſculo qui in parietem mingere ſolet. fœmina enim non mingit ad parietem, atq; etiam ſi de cane expoſuerimus fœmella non poterit includi, cum ea non mingat ad parietem. Inde nomen uenit שתן quo uocabulo Rabbini aquas pedũ, id eſt, urinam appellant. Similiter exponunt illud Eſaiæ שיניהם pro מי רגליהם id aquas pedum ſuorum.

1. Reg. 25.

Eſa. 36.

SChathaph] Tres extant ſocij in (formando) homine. Pater eius, mater eius, & ſanctus Deus benedictus. Significatum eius eſt, ſocietas, qua in ſignificatione & Thar.

מלאכי ב' ושותפין לגנבים והנחבה שותפת תרגום והיא חברתך
שותפתך והפעלים כלם בלשון התפעל כמו כיצד
משתתפין וכן שנים שנשתתפו והשם שותפות תרגום
ויקרא ה' בתשומת יד בשותפות ידא ובעל הערוך כתב ותומך
תהלים נ"ה ופתילך ומטך תרגום ירושלמי שותפך וחוטרך ובקשתיו
ולא מצאתיו וגם לא הבנתיו ׃

נשלמה אות השין ׃

בשם שאנו מקדישין ׃

אות התיו

תבה בהאי רז"ל לקרא למלה אחת תיבה כמו כל תיבה שצריכה למד בתחלתה הטל לה הא בסופה וכן ראשי תיבות וסופי תיבות ובבר כתבתי בספר מסורת המסורת ההפרש שבין תיבה למלה ואמרתי ששם מלה נופל על דבור שאדם מוציא מפיו בחתוך האותיות אבל תיבה לא אמרו רק על מלה הכתובה בתוך הספר והארכתי שם עיין שם ׃

תבע הרבה שמשו רז"ל בזה השרש בענין שאילה שישאל אדם מחברו מה שיש לו לקבל ממנו בלשון אשכנז ואירדרן או אן הייש̇ן ובלעז דימאנדאר ׃

תגר בדרז"ל היה קורא תגר בצירי תחת התיו ענינו לשון ריב ומחלוקת תרגום בכל עת מדינים
משלי ו' ישלח תיגרא רמי בלשון אשכנז קריג או צאנק או האדר ובלעז קוסטיון או ליטה ולא יתכן לקשות מפני פעל

Eſa.1. uſurpat.ut,Socij ſurum. Thargũ ומיתפיס &c.In fœminino
Malach 2. genere,dicitur מיתפת ſocia.ut,Cum ipſa ſit ſocia tua.Thar
gum והיא מיתפך Inde & uerba deducunt,ſed omnia in cõ-
iugatione Hithpaël.ut,Quomodo ſocietatẽ faciunt? Item,
Duo qui commertium faciunt. Inde & nomen ſubſtan-
tiuum מיתפות ſocietas,quo utitur Thargũ in hunc locum.
Leuit.6. Vel datum in manum ſuam. Thargũ במיתפות ידיה. Cæterũ
Gen. 38. author Aruch ſcribit hunc locum. Annulum tuum, ami-
ctum tuum atq; baculum, &c. in Thargum Hieroſoly:
reddi per מיתפך וחוטרך uerum quæſiui & non inueni, neq;
etiam intelligo.

FINIT SCHIN, ET INCIPIT
litera Taph.

THEBA] Rabbini dictionem unam תיבה appel-
lare ſolent.ut,cum dicunt omnis dictio quę in di-
get Lamed in principio,adijce illi Nũ in fine.Itẽ,
Capita dictionũ, Fines dictionũ. Atq; in libro Maſoreth
hamaſoreth,ſcripſi quid ſit diſcriminis inter תיבה & מלה ubi
dico quod nomen מלה competit ſermoni quẽ homo pro-
fert ex ore ſuo diſtinctis literis,ſed תיבה non dicunt niſi de
dictione ſcripta in libro,uide quæ hac de re illic prolixius
tractaui.

THabah] Rabbini fræquenter uſurpant hanc ra-
dicem pro poſtulatione, qua poſcit homo à ſocio ſuo
id quod eſt ſibi ab eo ſumendũ. Germanicè forderen oder
anheiſchen,Italicè dimandar.

THagar] Apud Rabbinos legitur תגר Thegar cum
Zere ſub Thaph.Et ſignificatũ eius eſt,Iurgiũ, cõten-
Prouerb. 6. tio, quam uocem & Thargum habet in hũc locum. Omni
tempore & emittit contentiones. Thargum תיגרותא Ger-
manicè krieg, oder zanck, oder hader, Italicè kuſtion uel
lita,neq; conuenit ab eo deducere uerbum.

Thagar

בראשית ל"ח ישעיה כ"ג מלכים א' י **תגר** בת איש כבעגי בת גבר תגרא וכן סוחרית
שרים תגרהה רברבין ותרגומי ומסחר הרוכלים
וכחורת תגריא ויש חורין לכחורה תגרות ׃

בראשית י **תגרמא** ריפת ותוגרמא אומרים שהוא ארץ
טורקיאה וכן קורין לאנשיה תוגרמים
והמלך שלהם תורך ומן תדין היה ראוי לקרא תוגרמי
כי המם שרשית ותוגרמא תרגום ירושלמי ברבריאה ׃

בראשית א' **תהה** תהו ובהו תרגום ירושלמי תהיא ובהיא וכן
בדברי רז"ל תהי בה רבי יוחנן לשון תימה וכן
בראשית כ"ז ויחרד יצחק חרדה ותוה יצחק תווהא ובדניאל נבוכד נצר
דניאל ג' מלכא תוה ואולי שרשו תו או תוה ומזה אמרו תוהה על
בראשית ו' הראשונות וכן וינחם יי' כי עשה ת"י ותוי קדם יי' מן קדם יי'

תהלים ט' **תוב** לא יוסיף עוד לערוץ תרגום לא יוסיף תוב
למתבר וכן כל עוד שבאמת מתורגם תוב ויוכל
להיות שהתיו מקום שין שוב עיין בשרשו ורז"ל נהגו לומר
תו במקום תוב באמרם ותו לא מידי כמו ועוד לא ׃

שמות יט **תחם** תחום שבת והוא תרגום של גבול כמו והגבלת
את העם תרגום ותתחם תחום שבת הוא מהלך
יהושע ג' אלפים אמה כמו שפי' רש"י בפסוק אך רחוק יהיה ביניכם
וביניו כאלפים אמה במדה כדי שתקרבו אליו בשבת ׃

Gen.38. THagar] Filia uiri Chananæi. Thargum, גבר תגרא.
Eſa.23. Item, Mercatores eius ſunt principes. Thargum תגרהא
1.Reg.10. רברבין. Et in numero plurali, Et negotiatores, atq; aromatarij. Thar. וסחרין תגריא. Quidã etiã negotiationẽ תגרות uocãt.

Gen.10. THogarma] Riphath & Thogarma. Dicunt eſſe terrã Turtiæ. Vnde & homines eius regionis תגרמיים uocant, & regem quem habent תגר. quum tamen iuſtius תוגרמי uocaretur. Nam Mem litera eſt radicalis, atque in Thargum Hieroſolymitano redditur per ברבריא.

Gen.1. THahah] Inanis & uacua, Thargum Hieroſolymitanum תהיא ובהיא Sic quoq; uſurpatur à Rabbinis. ut, Miratur ſuper eo Ribbi Iochanan. Significatum eius eſt, תמה id eſt, admiratio. Qua in ſignificatione exponunt illud in Geneſi. Et expauit Iſahac pauore magno. Et admi-
Pſal.9. ratus eſt Iſahac admiratione, &c. Item in Daniele, Et Ne-
Daniel.3. buchadnæzar rex expauit, pro, admiratus eſt. Et fortaſsis Radix eius eſt תוה uel תמה. Hinc eſt quòd dicũt, Pœnitet eum priorum. Sic, ubi textus Hebraicus habet, Et pœni-
Gen.6. tuit Dominum quòd feciſſet hominem. Tharg. Hieroſol. dicit ואיתהי קדם יי׳ id eſt, Et fuit admiratio coram Dño.

THub] Non adijciat amplius graſſari. Thargum,
Gen.27. לא יוסיף תוב &c. Similiter omne עוד quod in Iobe. Prouerb. & Pſalmis legitur, in Thargum redditur per תוב. Et poteſt eſſe, ut Thaph pro Schin ponatur תוב pro שוב. uide in Radice ſua. Porrò Rabbini conſueuerunt uſurpare תו pro תוב ut quum dicunt תו לא מידי pro ועוד לא id eſt Et nihil amplius.

THaham] Terminus Sabbati. Thargũ eſt quod re-
Exod.19. ſpondet גבל. ut, Et præſcribes terminum populo. Thargum, ותתחום Eſt autem terminus Sabbati, iter mille cubitorum: ſicut exponit Rabbi Schelomo in hunc Ver-
Ioſuæ 3. ſum. Attamen longitudo erit inter uos & illam, quaſi menſura duorum millium cubitorum. ibi inquit, R.S. Vt appropinquetis ad eam in Sabbato.

איוב ל׳ / דברים כ״ג

תיק תיח בתוך תיח תרגום שלח ויצא מגוה תרגום מן תיקא וכן ועשית מעקה ותעביר תיקא והוא לשון יון ממש ובלשון אשכנז כושר ואס ובלעז פודרת ומזה מה שאמרו רז״ל הוציא הקב״ה חמה מנרתיקה והוא מורכב מן נר ותיק ונר הוא החמה אבל בשלות בגלו דמתורגם ברתק יד ימיניה הוא סותר הפירוש הזה ומזה בהנו רז״ל כששאלו איזה קושיא בגמרא ולא מצאו לה תירוץ אומרים תיקו ופירשו בו בדבר העומד בתוך תיק ואין ידוע מה שבתוכו ויש שדורשין אותו בנוטריקון ראשי תיבות תשבי יתרץ קושיות ובעיות והוא פירוש של הבל ׃

vaz bu (כתב יד בשוליים)

חת ד׳

ישעיה מ׳ / תהלים ע״ה

תכן ושמים בזרת תכן אנכי תכנתי עמודיה ודומיה לשון תקון וכן כל לשון תכנה אין הפרש בין שנכתב בכף או בחית ועוד אדבר מזה בשרש תקן ׃

משלי ל״ח / שבת ס׳

תכן ותוכן לבות ה׳ והשם ותכן לכנים כל הבאים על זה המשכיל הם לשון מבין וחשבון ומזה נקראת חכמת המזלות והגלגלים תכונה כי אי אפשר ללמוד אותה המלאכה אם לא ילמוד קודם חכמת המספר והתשבורת ובעל המלאכה נקרא תוכן ׃

תכף שלש תכיפות הן תכף לגאולה תפלה תכף לסמיכה שחיטה תכף לנטילת ידים ברכה פירוש תכף מיד בלי איחור ועכוב וכן כל פתאום תרגום ירושלמי תכיף ואונקלוס ויונתן תרגמו כל בפתע פתאום בתכיפת בלשון אשכנז אוז באלד ובלעז שוביטו ׃

THek] Theka in medio thecæ. Extracta eſt (ſagitta)
Iob 20. & egreſſa de pharetra, Thargum מן תיקא Item, Et fa-
ciet peribolum. Tharg. Et faciet thecam. Vocabulum eſt
Deut. 22. planè Gręcũ, Germ. ſuoterſas, Ital. phudrah. Hinc eſt ꝙ di
xeruñt Rabbini, Eduxit deus ſolē de theca ſuae. ubi uox eſt
Ruth 4. cõpoſita ex תי & תיק & תי ſignificat ſolē. Verũ illud extra-
xit calceamentum ſuum. quod in Thargum redditur per
נרתק יד ימינה id eſt, thecam dextræ manus, deſtruit hanc ex
poſitionem. Hinc etiam in uſu habent Rabbini, quum ro
gant aliquam quæſtionem in Gemara, cui tamen non in
ueniunt ſolutionē, ut dicant תיק hoc eſt, manet in theca,
nec planè conſtat quid ſibi uelit. Alij exponunt per No-
tarijekon, cuius literæ capitales has conſtituant dictiones
Thisbites ſoluet quæſtiones & interrogationes. ſed hæc
interpretatio uana eſt.

Esa. 40. THachen] Et cœlos palmo dimenſus eſt. Ego firmaui
Psal. 75. columnas eius. & ſimilia. Significatum eius eſt, diſpo-
ſitio. Idem ſignificat omne uocabulum התכה neq; aliquid
diſcriminis eſt, ſiue cum Caph, ſiue cum Kuph ſcribatur:
& iterum de eo loquar in Radice תקן.

Prou. 21. THachàn] Et ponderator cordiũ Dominus, Et ſum-
Exod. 5. mam laterum. Omnia quæ in hac forma ueniunt, nu-
merum & ſummam ſignificant. Hinc & ſapientia ſyderũ
& orbium cœleſtium (id eſt aſtronomia) תכונה uocatur.
Impoſſibile enim eſt, ut quis addiſcat eã artē, niſi prius diſcat
artē numerandi. & qui nouit hanc artem תוכן appellatur.

THecheph] Tria ſunt, quæ accelerationem requirũt:
Oratio poſt גאולה dicenda, mactatio poſt impoſitio
nem manuũ, & benedictio poſt lotionē manuũ. Expoſi-
tio eius eſt, Statim, abſq; mora, & impedimento. Similiter
omne פתאם in Tharg. Hieroſolymitano per תכיף trans-
fertur. Onkelus item & Ionathan omne בפתע פתאם per
תכיף reddunt, Germanicè alſo bald, Italicè ſubito.

תכשט כבר כתבתי בשרש כשט וקשט ששניהם קרובים בענין כי הכף והקוף מתחלפים כמו תכן ותקן והתיו בתכשיט נוספת כתיו תלמיד אבל מה
יהושע א' שתרגם יונתן ואז תשכיל בכן תכשט התיו לנוכח ע"ין בשרש כשט ׃

תלמוד כבר כתבתי בשרש גמרא כי המשנה והגמרא יחד נקראים תלמוד אך נמצא בהרבה מקומות. שהגמרא לבדה נקראה תלמוד וכן בפסוק
שיר א' ישקני מנשיקות פיהו תרגום ושתא סדרא משנה ותלמוד
משלי ט"ו בגירסא וכן דרשו כל ימי עני רעים אלו בעלי תלמוד וטוב לב משתה תמיד אלו בעלי משנה גם נמצא שהמשנה לבדה נקראת תלמוד כמו שאמרו אין לומדין הלכה מפי תלמוד רוצה לומר מן המשנה ותלמוד הוא שם דבר כמו למוד והתיו נוספת על משקל תענוג תמרוק ומזה תלמוד לומר כמו שאמרו יכול מראש חדש וגומר תלמוד לומר ביום ההוא ורוב העולם טועים בביאור מלת תלמוד ומבארין התיו לנוכח כאלו נאמר תלמוד על משקל תפקוד ואינו אלא שם כמו למוד כמו שכתבתי ובלשון אשכנז לערנונג ובלעז לידז ׃

ד"ה א' ה' **תלמיד** מבין עם תלמיד שם תואר ואין לו חבר במשקלו בתארים אך בשמות נמצא תרשיש תכריך ׃

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

THachſchet] Antea ſcripſi in Radice כסס & קסס quod hæc duo uocabula uicinitatem habent in ſignificatione. nam Caph & Kuph literæ ſunt permutabiles. Sicut תכן & תקן Cæterum Taph in תכססים litera eſt ſuper
Ioſue 1. addita, ſicut Taph in תלמיד. Verùm in iſto loco, Tunc prudenter ages. quem Ionathan reddidit per בכן תכסס ibi inquam, Taph ſecundam perſonam conſtituit. Vide in Radice כסס.

THalmud] Modo ſcripſi in Radice גמר, Gemara & Miſchna ſimul Thalmud uocari. Inuenitur tamen in multis locis: ubi Gemara ſolummodo Thalmud uoca-
Cant. 1. tur. ut in Verſu, Oſculetur me oſculis oris ſui, &cæt. ibi Tharg. habet, Sex ordinibus Miſchnah & Thalmud cum explicatione. Item circa hunc locum, Omnes dies paupe-
Prou. 15. ris mali ſunt. ibi dicunt. Iſti ſunt authores Thalmud. Cor autem bonum, conuiuium iuge. Iſti ſunt (inquiunt) authores Miſchnah. Inuenitur etiam ubi Miſchna ſolùm Thalmud uocatur. ut quum dicunt, Non diſcunt lectionem ex ore Thalmud, Hoc eſt, ex Miſchnah. Eſt autem Thalmud nomen ſubſtant. cum ſuperaddito Taph. iuxta formam תענוג & תמרוק. Hinc etiam deſumpta eſt hæc phraſis תלמוד לומר. ut quũ dicunt, Fierine poteſt, ut *intelligatur* dictum eſſe de principio menſis? &c. ת"ל תיר לומר ביום החדש. Et maior pars errat in expoſitiõe dictionis תלמוד Sic etenim explicant, quaſi Taph cõſtituat ſecundam perſonam, q.d. תלמוד id eſt, diſcas, iuxta formam תפקיד quũ tamen nomẽ ſit, idem ualens quod למוד id eſt, doctrina. ſicut ſcripſi, Germanicè ein leer, Latinè doctrina.

1. Par. 25. THalmid] Tam pro intelligente quam diſcipulo. nec extat ei ſo us in hac forma inter nomina formalia, ſed in nominib s ſubſtantiuis inueniuntur, quæ ſunt huius formæ. ut. תרשיש תכריך.

Thal-

תלמיד חכם פירשו רבותינו זכרונם לברכה מי הוא הראוי להקרא תלמיד חכם

והרבה שאלתי לדעת למה נקראו בלשון תלמיד השיבו לי שתלמיד הוא סמוך כאלו נאמר תלמיד של חכם ואחרים אמרו לי שפירושו תלמיד המבקשת חכם ולי נראת שהרה להם מה שקרה לחכמי היונים שבראשונה קראו להם סופוס פירוש חכמים ואחר כך הוסכם ביניהם שלא יהיו נקראים עוד סופוס דרך גאוה והתפארות אלא כל אחד יהיה נקרא פילוסופוס פי׳ אוהב חכמה כמו שכתבתי בשרש פלסופ׃ וכן כל רב גדול וחכם מופלג לא רצה להקרא חכם אלא תלמיד חכם דרך ענוה ושפלות רוח ׀

תבין נמצא תבין וגם תבים בלשון יחיד וכן בלשון רבים תבינים ותגים בלשון אשכנז טראבן ׀

תנא בדברי רז״ל תנו רבנן הנה רבים משתבשין בקריאת זאת המלה וקורין הנון בניו שורק

תנו או תנו התיו קמוצה על משקל שנו חכמים וטועים כי שנו הוא לשון עברי מן ושננתם לבניך תרגום ותתניגון דברים ו׳

ובלשון תרגום באים העוברים לנסתרים מבחי למד הא פא הפעל בשוא ועין הפעל בחולם כמו בדניאל ענו כשדאי דניאל ב׳

ובעו דניאל וחברוהי וכן ופלשתים חנו במכמש שרו וכן שמואל א׳ י״ג

ויחנו ושרו וכן באו לומר תנו רבנן פירוש למדו ומזה שמות י״ג

נקראו חכמי המש׳ נה תנאים אשר הראשון מהם שמעון

THalmid Hacham] Rabbini noſtri (piæ memoriæ) explicarunt, qualis eſſe debeat, qui dignus ſit uocari תלמיד חכם Et ſæpe interrogaui, ut cognoſcerem, qua de cauſa appellent uocabulo תלמיד Et reſponderunt mihi, Thalmid hîc ſtare in regimine, q. dicatur, תלמיד של חכם id eſt, diſcipulus ſapientis. Alij uerò dixerũt mihi, expoſitionẽ eius eſſe, Diſcipulus qui factus eſt ſapiens. Cæterum mihi uidetur idem contigiſſe illis, quod ſapientibus Græcorum, quos primùm Sophos, id eſt, ſapientes appellabant. Dein uerò conſenſum eſt inter illos non amplius uocandos eſſe ſophos, quòd hoc præ ſe ferret arrogantiam quandam, & inanis gloriæ iactationẽ, ſed quemuis potius philoſophũ appellandum, id eſt, amatorem ſapientiæ, ſicut ſcripſi in Radice פלסף. Similẽ ob cauſam, quilibet magnus Rabbi, & excellenter ſapiens noluit uocari חכם, ſed potius תלמיד חכם id eſt, diſcipulus ſapientis, id quod humilitatis eſt, & animi ſubmiſsi.

THANAN.] Inuenit̃ תנין atq; תנים in ſing. num. Similiter & in plur. תנינים & תנים Germanicè trachen.

THana] Apud Rabbinos legitur, Didicerũt Rabbini. Ecce multi hallucinantur in prolatione huius dictionis, proferentes Nun cum Vau Schurec תנו Thenu uel תנו Taph cum Camez, iuxta formam תנו חכמים didicerunt ſapientes: ſed errant. Nam תנו uocabulum eſt hebraicum

Deut. 6. deductum ab illo ושננתם לבניך id eſt. Et docebis ea filios tuos. ubi Thargum habet ויתנינון. Et nota, quòd præterita, tertiæ perſon. plural. de quieſcentib. in Lamed He, in Tharg. Pepoal h[illegible]bent cum Scheua, & Ainpoal cum Holem. ut in Da[illegible]iele legit̃ ענו כשדאי Reſponderunt

Dan. 2. Chaldæi. Item, [illegible]nterrogauerunt Danielem. & ſocios

1. Sam. 13. eius, &c. Item, P[illegible]iliſtæi autem manſerunt in Michmas.

Exod. 13. Thargum [illegible] [illegible] manſerunt. Tharg. [illegible]. Simili modo dicendu[illegible] eſt תנו רבנן hoc eſt, didicerunt. Hinc eſt quòd ſapien[illegible]s Miſchnah, Thanaim uocantur, quorum pri-

הצדיק והאחרון רבינו הקדוש ואחר כך התחילו האמוראי
אשר הראשון מהם רבא והאחרונים רבינא ורב אשי
שחברו התלמוד ונקראים אמוראים מלשון אמירה לפי
שהיו אומרים מימרות ומצאתי בתרגום של פסוק יחד
אסירים שאננו לא שמעו קול נוגש כחדא אסירי מדרשיא איכה ג'
שליאו לא שמעו ינקי בי רבא קל אמוראה ׃

תנאי בדברי רז"ל תנאי התנה הקב"ה עם בריותיו
וכן כתנאי בני גד ובני ראובן ענין תנאי הוא במדבר ל"ב
ידוע ואין צריך לבארו ובנו ממנו פעל אך בבנין הפעיל
כגון שנים שהתנו ביניהם וכן המתנה עם חבירו ויש
מפרשים מלשון זה אפרים התנו אהבים פירוש עשו הושע ח'
תנאים עם אהבים ׃

תנוק בדברי רז"ל תנוח בן יומו הוא לשון יונק והתיו
נוספת על משקל תירוש והרבוי בלשון נקבות
תנוקות וכן אמרו המינים והמוסרות כמו שבארתי
בשרש מסר עיין שם ׃

תענית בדברי רז"ל הוא לשון עברי שרשו ענה על
משקל תכלית מן כלה ובעזרא קמתי עזרא ט'
מתעניתי ולא יבא רק על הצום בלשון אשכנז ואשטן
ובלעז דיזונ׳ אבל עברי נופל על כל צער ׃

תפלין תמהני מאד כי בעל הערוך הביא תפלין
בשרש תפל ואין שרשו אלא פלל והתיו
נוספת כבנין תפלה ותהלה ׃

primus fuit Schimeon iuſtus. Et poſtremus Rabbi noſter Hakadoſch. Poſt illos incœperunt Amoraim, quorum primus omnium fuit Rabba, & poſtremi Rabbena, & Rab Aſche, qui compoſuit Thalmud. Vocati ſunt autem אמוראים ab אמר eò quod dixerunt ſententias, ſiue orationes. Porrò inueni in Thargum ſuper hunc Verſum. Simul qui un-
Iob 3. cti fuerunt tranquillitate fruuntur, & non audiunt uocem exactoris. Tharg. Simul qui uincti fuerũt in ſcholis tranquillitatem habent, non audiunt ſcholaſtici uocem docentium.

THenai] Apud Rabbinos legitur. Paciſcendo pactus eſt Deus cum creaturis ſuis. Iuxta pactum filio-
Num.32. rum Gad & Ruben. Significatum תנאי notum eſt. nec æget declaratione. Inde nomen deducunt, ſed tantum in Coniugatione Hiphil. ut, Duo qui paciſcuntur inter ſe. Item, Qui paciſcitur cum ſocio ſuo. Sunt item qui in hac
Hoſe.8. ſignificatione exponunt illud in Hoſea התנו אהבים id eſt, Ephraitæ pactum fecerunt cum amatoribus.

THinuk] Rabbini dicunt. Infans unius diei. idem ſignificat quod יונק id eſt, lactens. Et Taph aduentitia eſt, iuxta formam תירום pluralem numerum format in fœminino genere תינוקות quemadmodũ à ממזר dicunt ממזרות ſicut declaraui in Radice ממזר. ubi uide.

THaenith] Apud Rabbinos afflictionem ſignificat. & Radix eius eſt ענה iuxta formam תכלית quod à כלה uenit. Eius uſus eſt & in Ezra. Vt, Surrexi à ieiunio
Ezra 9. meo. nec uenit uſurpatum, niſi tantum de ieiunio. Germanicè faſten, Italicè ieſuner. Sed ענוי refertur ad omnem afflictionem.

THephillin [illegible] Valde miror authorem Aruch adduxiſſe [illegible] in Radice תפל quum תפל non ſit Radix eius, ſed פלל Taph per protheſin adiecto: Sicut eſt Taph in Thephillah & Thehillah.

 Porrò

ועכן תפלין מבואר בפוסקים ובלשון יחיד קראו תפלה
באמרם תפלה של יד תפלה של ראש ׃

תקל כל לשון מכשול מתורגם בלשון תקלה כמו
ויקרא י״ט לפני עור לא תתן מכשול תרגום לא תשים
תקלא בלשון אשכנז שטרויכלינג ובלעז אינכאמופאר ׃

תקן כל לשון הכנה ותקון הכתוב בכף מתורגם
ישעיה מ׳ בלשון תקון בקוף כמו מי תכן את רוח ה׳
תהלים ט׳ מאן דתקין וכן כונן למשפט כסאו תקין לדינא כורסית
ולא נמצא לשון תקון בקוף בכל המקרא רק בקהלת
ומתורגמין בפנים אחרים וכן שמשו בו רבותינו זכרונם
לברכה כגון עזרא תקן כתובה לאשה וכן הרבה וכלם בבנין
פעל הדגוש מתקן מתקן לתקן עולם ותמהתי איך שאנו
האשכנזים אומרים בתפלת מוסף דשבת תכנת שבת בכף
והיה יותר נכון בקוף וכן הוא בנוסחאות סדורי שאר
היהודים תקנת שבת ׃

תקון סופרים אמרו רז״ל שמנה עשרה מלות הם
תקון סופרים והם נמנין על פי
בראשית י״ח המסורה כגון ואברהם עודנו עומד לפני ה׳ תקון סופרים
הוא שהרי השם בא לעמוד לפני אברהם לומר לו זעקת
סדום ולכן חשו הספרים שמא יקראו האנשים כן וזה לא
היה דרך כבוד כלפי השכינה לכן תקנו שהכל יתנו לב
שיהיו חוזרין הפסוק כמו שהוא וזהו התקון שלהם אבל
לא שהם שנו דבר מהתורה חס ושלום וזהו מה שבראת
לי בזה ומי שימצא טעם טוב מזה יבחריהו ׃

Porrò quid ſit תפלין explicatum eſt apud Cauſidicos. In numero ſingulari uocant תפלה dicentes, Thephillah manus, Thephilla capitis.

Leuit. 19. THakal] Omne uocabulum מכשול in Thargum per תקלא transfertur. ut, Ante cæcum non pones offendiculum. Thargum. לא תשים תקלא. Germanicè ſtrauchelung, Italicè Inſampar.

THakan] Omne uocabulum תכן & תכין quod cum Caph ſcribitur. In Tharg. per תקין cum Kuph
Eſa. 40. transfertur. ut, מי תכן את רוח ה' Quis ponderauit ſpiritũ
Pſal. 9. Domini. Tharg. אתקין תקין. Item. Et præparauit pro iuditio ſoliũ ſuũ. Tharg. תקין לדינא כרסיה. Nec inuenitur uocabulum תקין cum Kuph in tota Biblia, præterquam in Eccleſiaſt. alio tamen modo ſignificãdi. Simili modo & Rabbini uſurpant, ut quũ dicunt, Ezra ordinauit dotẽ pro uxore. & in hunc modum ſæpe inuenitur: & omnia in Coniugatione Piel daggeſſata תיקן, מתקין, לתקין &c. Et miror quod nos germani dicimus in Oratione, quam in Sabbato adijcimus. תכנת שבת cum Caph, quum magis conueniret ſcribi cum Kuph. quemadmodum extat in exemplaribus Ordinarijs aliorum Iudæorum תקנת שבת.

THikun Sophrim] Dicunt Rabbini, Duodecim & octo dictiones eſſe (in Biblijs) quas ita Scribæ ordinarunt: & recenſentur in Maſoreth. Exempli gratia,
Gen. 19. Abraham adhuc ipſe ſtabat coram Domino. Hoc correctio ſcribarum eſt. Quoniam ecce Dominus uenerat, ut ſtaret coram Abrahamo, dicens ad eum, Clamor Sodomę, &c. Iam timuerunt ſcribæ, ne fortaſsis ita legerent homines, atque inde nonnihil decederet gloriæ diuinæ: ideò ordinarunt, ut omnes aduerterent & legerent iſtum Verſum ſicut eſt. At hoc ipſum uocatur illorum correctio, ſeu diſpoſitio. In[illegible] en in nulla re mutarunt legem, quod abſit ut fiat. Hoc mihi uidetur hac de re ſentiendum, quod ſi quis meliorem habet rationem eligat eam.

תקע ענין תקיעת כף נמצא בשני אופנים האחד הכות כף אל כף לענין שמחה כמו תקעו כף עמוס ג'
עליך בלשון אשכנז הלופפן ובלעז באטיר והשני לענין
הכות האדם כפו אל כף חברו בערבון בלא גלובן ובלעז
פרו מיטיר וכן פירש רש"י כל העמים תקעו כף הריעו תהלים מ"ז
ואומר התערבו יחד זה עם זה להריע ויותר נכון להיותו
במשמעו וכן תרגומא תקעו ידא בחדוה ׃

תרגם רבים חושבים כי לשון תרגום אינו נופל רק
על לשון ארמי ואינו כן כי תרגום רוצה לומר
עזרא ד' פירוש וכן בעזרא וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתורגם
ארמית רוצה לומר ומפורש בלשון ארמי וכן כל המפרש
לשון אחד בלשון אחר נקרא תורגמן או מתורגמן
בראשית מ"ב ובלשון עברי מליץ כמו כי המליץ בינותם תרגום ארי
שמות ד' מתורגמן ביניהון וכן והוא יהיה לך לפה לתורגמן וכן
כשאדם משמיע דבריו על יד אחר באותו לשון עצמו
נקרא מתורגמן וכן אמרו רז"ל כל מזמור שנאמר בו
משכיל על ידי מתורגמן אמרו וכן היה מנהג הדרשנים
הקדמונים שאמרו דבריהם על ידי מתורגמן ובנו ממנו
בנין פעל כגון אונקלוס תרגם או יונתן תרגם ובפסוק
אסתר ג' ישנו עם אחד בתרגום ירושלמי ומתרגמין בנביאיהון ׃

תרנגל תרנגו ותרנגולת ידועים ובפסוק בימים
אסתר ח' הרה שבת בתרגו ירושלמי תרנגלא דדהבא
וכולי עד תרנגול [illegible] [illegible] וכולי תרנגלא ברא

THaka] Stipulatio manus duobus modis uſurpatur. Primo percuſsionem manus ad manum præ gaudio Nah.3. ſignificat.ut, Cõploſerunt manũ ſuper te, Ger. Klopffen. Italicè Batir. Secundo, ubi alter alteri ſtipulata manu aliquid promittit, Germanicè globen, Italicè promiter. Atq; ita exponit Rabbi Schelomo illud Pſalmi, Plaudite ma- Pſal.47. nu, iubilate, hoc eſt (ut ille explicat) Pollicemini ſimul alius alij, ut iubiletis. Sed conuenientius eſt, ut ſimpliciter accipiatur. quo ſenſu & Thargum reddit, Plaudite manu præ gaudio.

THirgem] Multi putant uocabulum תרגום tantum competere linguæ Syriacæ, quod tamen non eſt. Nam Thargum idem ualet quod Peruſch. Qua in ſignificatione in Ezra uſurpatur.ut, Eratq; ſcriptura exemplaris ſcripta ſyriacè, atq; explicata lingua ſyriaca. ibi מתורגם Ezra 4. idem ualet ac ſi diceretur מתורגם מלשון ארמית. Similiter quicunq; trãsfert unam linguam in aliam תורגמן uel מתורגמן uocatur, qui in lingua Hebræa מליץ nuncupatur.ut, Quoniam interpres inter eos (erat) Thargum. כי מתורגמן Gen.42. בינותם. Itẽ, Et ipſe erit tibi quaſi os. Thar. למתורגמן id eſt, inter Exod.4. pres. Item, quum quiſpiam audire facit uerba ſua per alium in eadem lingua, is מתורגמן uocatur. Hinc eſt quòd dixerunt Rabbini, Omnis Pſalmus, qui intitulatur משכיל per interpretẽ dictatus fuit. Sic etenim mos fuit primis illis Gen.42. ueteribus, quòd dictauerunt uerba ſua per interpretem. Inde uerbum deducunt in Coniugatione Piel.ut quum dicunt, Onkelus, uel Ionathan interpretatus eſt. Item in Verſu, ubi dicitur, Eſt hîc populus unus. Thargum Hiero Eſther 3. ſolymitanum hab[illegible] ומתרגמין בכבילהון.

THarnegol] [illegible]arneg[illegible] & Tharnegoleth nota ſunt. Et in Verſu [illegible] diebu[illegible]lis, quum ſederet rex. &c. In Eſther 1. Thargum Hiero[illegible]o legitur, Gallus aureus, &c. uſq; תרנגולא דדהבא &c. uſq; מקרקרין תרנגולין [illegible]d eſt, Galli crocitãtes. &c. uſq;

איוב ל״ח וכן לשכוי בינה לתרנגול ברא ביונתא הוא תרנגול מדברי
תילים נ׳ בלשון אשכנז אוריאר האן וכן וזיז שדי שכוי פעמים
בתלים מותרגמין ותרנגול ברא וזה דבר חדוש ׃

תרף בית התרפא פירוש בית עבודה זרה וקורין לו
תילים מ״ד כן לשון גבאי לעג וקלס ממיקבותא ותרפתא
וכן בית תרפא של האשה הוא כנוי לערותה וכן בלשון
רומי קורין לערוה טורפטודו ׃

יחזקאל מ״ז **תרף** ועלהו לתרופה התימה על הרד״ק שהביאו
בשרש רוף ומי הכריחו שלא תהיה התיו
שרשית על משקל בתולה רפואה וכן תרגם יונתן לאסותא
וכן הערוך הביאו בשרש תרף ׃

בראשית ל״א **תרפים** ותגנוב רחל את התרפים תרגום אונקלוס
שמואל א׳ י״ט צלמניא וכן תרגום יונתן התרפים של מיכל
הושע ג׳ בת שאול והם צלמים המגידים עתידות וכן ואין אפוד
ותרפים אפודא ומחוי פירוש מגידים וכן אומר הפסוק
זכריה י׳ והתרפים דברו און ומצאתי שככה היו עושין התרפים
שוחטין אדם בכור ומולקין את ראשו ומולחין אותו במלח
ובשמים וכותבין על ציץ זהב שם רוח טומאה ומניחין
אותו תחת ראשו ונותנים אותו בקיר ומדליקין לפניו נרות
ומשתחוים לפניו וכן היה מדבר עמהם וכו׳ עיין בפרקי
ר׳ אליעזר בפרק ל״ו ׃

Iob 38. id eſt, Gallus ſylueſtris, Hanc uocē habet & Thar. in Iob, ſuper hunc locum מי נתן לסכוי בינה Tharg. Quis dedit gallo ſylueſtri intelligentiā, ubi תרנגול ברא idē ualet quod תרנגול ודברא id eſt. gallus ſylueſtris, Germ. ein urhan. Item illud in
Pſal. 50. Pſalmis. וזיז שדי duabus uicibus in Thargū redditur per תרנגולא ברא id quod mihi nouum quiddam uidetur.

THaraph] Domus turpitudinis, id eſt, domus idololatriæ, ſic uocāt p cōtemptū. Hac uoce uſus eſt & Thargum iſta in hūc locū Pſalmi, Subſannationē & deriſionē.
Pſal. 44. Tharg. מימקנתא ותירפתא. Hinc quoq; dicit, Domus turpitudinis mulieris, quod periphraſis eſt pudendorū illius. Similiter & in lingua Rom. pudenda turpitudinē appellāt.

THaraph] Et foliū eius in medicinam. Miror R. D.
Ezech. 47 K. adduxiſſe in Radice רף Quis enim cogit eum q; Taph non poſsit eſſe radicalis, iuxta formā מתלאה & מחתה quemadmodum & Ionathan reddidit per לאסותא. Inſuper & Aruch citat in Radice תרף.

Gen. 31. THeraphim] Et furata eſt Rachel imagines patris ſui. Thargum Onkeli habet צלמניא id eſt imagines. Simi-
1. Sam. 19. liter Ionathan reddidit Theraphim, quæ Michal filia Saulis poſuit in lecto. Fuerūt autem imagines, quæ futura an-
Hoſee 3 nuntiabant, de quibus & propheta loquit̄, Abſq; Ephod & Theraphim. Tharg. ומחוי מחויא, id eſt, quę annūtiabant.
Zach. 10. Huc etiam reſpicit Verſus iſte, Quoniam ſimulachra locuta ſunt uanitatem. Porrò inueni quod in hunc modum fiebant Theraphim, Mactabant hominē primogenitū, cuius caput torquendo præſcindebant, quod poſtea ſale & aromatibus condiebant, ſcribebantq; ſuper laminam auream nomen ſpiritus immundi, qua ſuppoſita capiti eius ponebant illud in pariete incendentes coram eo candelas & adorantes coram eo. Atque cum iſtiuſmodi locutus fuit Laban, &c. Vide in Capitulis Rabbi Eliezer cap. 36.

Tha-

תילים כ"ה **תריץ** טוב וישר יי' תרגום טבא ותריץ יי' וכן דברי
דברים א' צדיקים פתגמי תריצין בתום לבב וביושר
מלכים א' ט' בקשיטות לבא ובתריצותא ומזה קראו לחתרת כפת
תירוץ השואל הספק בקרא מקשן והמשיב בקרא תרצן ׃

חלמית יד **תשש** ויורדות עד דן פירש רש"י שם תשש כחו לשון
חלשות ושמשו בו בחסרון הכפל תש כחו
דברים ל"ב כבהמה ולפי מדרש רבותינו זכרונם לברכה מזה צור
ילדך תשי והוא בגד הרקדוש ׃

תשבי אליהו התשבי מתושבי גלעד הנה חפשתי
בכל פירושי המפרשים אשר ראיתי ואין אחד
שמואל ב' א' מהם מפרש למה נקרא אליהו התשבי מתושבי גלעד
ולמה לא היה נקרא אליהו הגלעדי כמו ברזילי הגלעדי
ירמיה כ"ט וכן ירמיה הענתותי מיכה המורשתי ודומיהם רבים ואין
מיכה א' גם אחד הנקרא מתושבי עיר פלוני ויונתן תרגם אליהו
דמתושב מתותבי גלעד והרד"ק פירש שבראשונה ישב
בעיר ששמה תושב ואחר כך ישב בגלעד אבל לא פירש
למה נקרא מתשבי גלעד כדלעיל ואני אתן בזה טעם
נכון כידוע שאחר מעשה פלגש בגבעה צוו ישראל להרוג
שופטים כ' את יושבי גלעד שנאמר ויצוו אותם לאמר לכו והכיתם
את יושבי יבש גלע[illegible] ואי אפשר שלא נמלטו מהם או
שלא היו אנשים [illegible]א נמצאו שם בפעם ההיא ולא נהרגו
והנה אליהו ה[illegible] אחד מהם ואחר זמן שנתישבה העיר
חזרו ונתיש[illegible] שם התושבים הראשונים שנמלטו

וְהֵם נִקְרְאוּ תּוֹשָׁבֵי גִלְעָד   וְאִם יִשְׁאַל שׁוֹאֵל רִיבַּיְין לָנוּ
שֶׁאֵלִיָּהוּ הָיָה שָׁם בִּזְמַן הַהוּא הַתְּשׁוּבָה בָּזֶה הֲלֹא רַבּוֹתֵינוּ
זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ כִּי פִּינְחָס הוּא אֵלִיָּהוּ וְיָדוּעַ כִּי פִּינְחָס
שפטים כ׳ הָיָה בְּמַעֲשֵׂה פִּלֶגֶשׁ בְּגִבְעָה שֶׁנֶּאֱמַר וּפִנְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן
אַהֲרֹן הָיָה עוֹמֵד לְפָנָיו בַּיָּמִים הָהֵם אִם כֵּן הָיָה אֵלִיָּהוּ בִּזְמַן
הַהוּא   יְהִי רָצוֹן שֶׁכֵּן יִהְיֶה עִמָּנוּ בִּזְמַן הַזֶּה וִיקוּיַּם בָּנוּ
מלאכי ד׳ הַפָּסוּק הַנָּבִיא אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה כֹּה תְּפִלַּת הַמְחַבֵּר
אֵלִיָּה ׃ לִפְרָט הַמְּחַבֵּר אֵלִיָּה ׃

זֶה הַשֹּׁרֶשׁ שַׁיָּיךְ אַחַר שֹׁרֶשׁ שִׁעְבֵּד

שַׁמַּתָּא שְׁלֹשָׁה מִינֵי חֲרָמוֹת הֵן נִדּוּי חֵרֶם וְשַׁמַּתָּא
וְנִדּוּי הוּא הַרְחוּקָה עַיֵּין בְּשָׁרְשׁוֹ וְאִם לֹא הָיָה
שָׁב הָיוּ מַחֲרִימִין אוֹתוֹ וְנִקְרָא חֵרֶם שֶׁנִּכְנַס בְּרָמַ״ח אֵבָרָיו
וְאִם לֹא הָיָה שָׁב הָיוּ מְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ וּפֵי׳ שַׁמַּתָּא שָׁם מִיתָה בּוֹ״

סליק

תהלה לאל

iſtius urbis incolæ euaſerant, atque inde uocati fuerunt תושבי גלעד Quòd ſi rogauerit quiſpiam, Vnde habemus quòd etiam Elijas extiterit eo tempore? Reſponſio talis eſt. Vtiq; dixerunt Rabbini noſtri (piæ memoriæ) quod Pinehas fuerit Elijas, iam cōſtat Pinehas extitiſſe quando deſignatum fuit facinus illud cum concubina in Gibea, ſi-
Iudic. 20. cut dicitur, Et pinhas filius Eleazar, filij Aharon ſtabat coram eo in diebus illis. quod ſi uerùm eſt: ſequit̃ Elijã tum eo tempore ſuperuixiſſe. Eſto bona uoluntas (corã Deo) ut ſimiliter nobiſcum ſit hoc tempore, & confirmet in nobis Verſum illum „Ecce „ ego mitto uobis Elijã. ſic preca-
Malach. 4 tur author Elias, לפרט קטן המחבר אליה id eſt, anno minoris ſupputationis trecenteſimo primo.

Hæc Radix reſtituenda erit in locum ſuum, in litera Schin, poſt Radicem מעבר.

SChamatha] Tres ſunt ſpeties Anathematum, ſiue excommunicationum. Nidui, Cherem, & Schamata. Nidui profligationem ſignificat. uide in Radice ſua. ubi uerò quis non reſipiſcit, hunc anathematizant, quod uocatur חרם ab eo quod penetrat in 248. mẽbra eius: Quôd ſi adhuc non pœnitentiam agit, reum mortis iudicant. ut ſit ſenſus, שם מיתה id eſt, ibi mors eſt, abſit à nobis.

FINIS.

AVS DEO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

סיום הספר

והנה בהשלמת שרש תשבי נשלם ספר התשבי ובאמת כי לא דבר ריק הוא שבמקרה יצא השרש הזה אחרונה שהוא כולל מספר השרשים ושם הספר גם יחד ובאמת לא בעצם ובכונה היתה זאת אך הוכרחתי להפסיק כי לא מצאתי אחריו מאומה רק שם חדש תשרי וכבר פירשוהו חכמינו זכרנם לברכה שנקרא כן לאמר תשרי ותמחל לנו חובינו ואני אין לי מה לחדש בו וכבר התנתי שלא אביא שרש שלא אחדש בו דבר מה

והנה אני מפיל תחנתי לפני כל מי שמעיין בספר זה מבין עם תלמיד שגיאות מי יבין שאם ימצא בו איזה טעות ושגיאה שישקלני במאזני צדק כי זה פרי המהירות אשר מהרתי לבא הנה ׃ כי בצאתי מביתי לא היה הספר נשלם ׃ ובאמת בהיותי בדרך הולך למסעי ארץ הרים ובקעות למטר השמים ולשלג אשר הוה ארץ עמדתי מרעיד עיינתי דברים בשכלי וכתבתים על לוח לבי ובבאי אל המלון פתחתי פי אמתחתי והוצאתי פנקסי ורשמתי בו את הדברים אשר נתן אלהים בלבי וגם פה לא עשיתי מאומה מפני העדר מציאות הספרים שהיו צריכים לי ועם כל זה ידעתי כי מעטים המה ובטלים במיעוטם ומ״מ הסכמתי לעבור עליו שבית ואקבצם מכל המקומות אשר נפוצו שם ואכתבם על לוח ואקרא בשם כל שרש אשר ימצא שם למען ירוץ הקורא בם ׃

deprehendimus, hoc modo ſunt corrigenda.

Pag. Lin. Lege.

12. 17. ולה & ה *capiti adiectũ.*

16. 8. לכמנן.

11. 19. ELACH] Hinc & ultra *idem ualet quod* הלאה *Cæterum* Thargum, *quod reſpondet uocabulo* הלאה *idem eſt cum* Hebræo, Germanicè fürbas, Italicê ultra. Cæterũ Radices Elach & Elachſan *in uerſione latina ſunt transpoſitæ: nam* Elachſan *ſequi debet* Elach, *ſicuti uides in textu* Heb.

18. 12. סקר

Ibidem 30. ut, *A conſpectu tuo abſcondar.* Tharg. Et à, &c.

24. 19. Item, In Gemara, *ſuper hũc locum*, Quem *tranſtulerunt uiri* Hiskijahu *inquiſierunt*, &c.

28. 27. תרזן.

34. 1. לבר & *cognatæ ſignificationis ſunt cũ* Radice *præcedenti.*

34. 13. *Barbaro*, Et *nos omnem linguæ ſanctæ imperitũ* Loez *uocamus*

Ibidem 17. BATH] Apud Rabbinos *legitur*, Non *præſcindat caput una uice. ubi idem ualet quod* פרם פרח. Nec *ipſe ſcio unde nam deducta ſit hæc uox, ſi non eſt deducta à* בת עין *quod per laconiſmum dicitur pro* כבת עין לדין *id eſt in momẽto oculi, q. d. ſubitò:*

46. 30. à קיים קים.

56. 20. Iſraël. & *ſimilia multa*

58. 21. *id eſt.*

82. 22. In Methurgeman.

Ibidem 30. In Methurgeman.

86: 23. Eos. Tharg. תמרתה לאחיה יפסרתינין.

88. 9. Hatephpatha

98. 12. *Inde nomen ſubſtantiuum* זיוף & *nomen formale* זייפן *id eſt, falſarius.*

104. ZAKEN] Homo *uocat patrem patris ſui, uel patrem matris ſuæ* זקני *id eſt, ſenior meus, & matrem patris ſui, uel matrem matris ſuæ* זקנתי *id eſt, ſenior mea.*

108. 25. מחבר & *liber ipſe* חבור *uocatur.*

110. 8. Nec *amplius inuenitur.*

Ibidem 15. Et *infœminino* gen.

Ibidem 28. Edat.

116. 17. Hatephpatha.

118. 35. החכמות.

130. 29. Nabel.

134. 5. טלמול. *uide in* Methurgeman.

150. 21. כחות.

160. 3. *in* Methurgeman.

Ibidem 31. Non *differunt.*

170. 9. בפרידן מני.

174. 2. Vide in Methurgeman.

190. 33. לילבן. Beth daggeſſato.

176. 12. *ſuum.* Tharg. *reddidit*, Domus *theſauraria.*

Pag. Lin. Lege

186. 24. *Sed fini adiecta .id quod frequens eſt etiam in alijs linguis, Græca & Latina.ut,* אליכסנדרוס *& ſimilia.*

Idem 34. קטל.

Ibidem 17. & 18. לקח.

192. 25. *Offitium,quorum nomina nota ſunt.*

198. 33. *Appellant,pro cuſtodiens concubinas.Tharg.Hieroſ. habet* כמיר מטרוניתא *Mihi autem uidetur quòd ſit ſingularis numeri.*

198. 27. *radicalis.*

Ibidem 28. *Mina erit uobis. Nomen ponderis eſt. Itẽ, Tres minæ auri.*

A duplici Cc uſq; ad finem libri in numeris erratum eſt. lege itaq; pro 100. 200. *& pro* 200. 300.

100. 1. *Minnalan.*

Ibidem 3. *dictionibus* מן לן.

Ibidem 11. הל & לסמן & קין.

102 15. *quo,ſubeſt ratio,quàm ego.*

104. 1. *Vau pro Iod.*

108. 28. *Similis.*

116. 7. *Namaeh.*

Ibidem 9. *Iniquitate ſua. Radix eius eſt* מכך *ſignificatio eius eſt,* ממלות.

Ibidem 23. *Ad locum.*

115. 25. *quum homo abſtrahit.*

117. 14. NAPHA] *Ventus mali odoris,qui ꝑdit ex aluo* מפיחים, *dicitur Germ. furtz, Ital. Korezza.*

Pag. Lin. Lege.

120. 1. *De filijs Iſraël.*

Ibidem 26. *Et propterea appellamus nos gentes credentes in lege eius* מגרים.

132. 5. *Lamed. uide in Rad.* כסן.

138. 26. *expoſuerunt.*

144. 77. *Adhæret.*

148. 14. מתניתין.

148. 26. *Reſpondet* עמס *eſt* עבד

156. 18. *Coram me, & amplius declarabo in Radice* תענית.

Ibidem 14. *Eſcheck uocatus fuit cũ Schin* תענית

166. 28. במקרבנים, *ſic quoq;, Nunquid Boas amicus noſter. Dicunt Thargum habere* מערפנכא

Ibidem 29. *In noſtris Thargumin.*

176. 24. *Vide in Methurgeman.*

A duplici Nn ad finẽ uſq; libri quoq; pro 100. *lege* 200. *& pro* 200. *lege* 800. *& pro* 80. *lege* 81. *& ſic conſequenter.*

190. 32. לו

196. 6. & 26. *Zarach.*

208. 1. *Radicibus R.D.K.*

222. 22. *Frumenti.*

226. 30. *Neq; ſatis liquet quomodo uocettr Germ. Ital. Komphoſto*

232. 6. *In alea.*

154. 24. *Tuſſa dictio eſt Arabica.*

258. 16. *He.*

268. 6. *Vincti.*

Ibidem 14. *Verbum, non nomen.*

למען יהיה הספר הזה שלם מכל צד ראיתי להדפיס
פה מעט השגיאות שנפלו בו קצתם מצד
המחבר קצתם מצד המדפיסים ומכיתי האותיות ואלו הם

בשרש בזבז כי אין טוב נראיתי צריך לומר וראיתי כי אין טוב ׃

בשרש חתן מחפתו צריך לומר מחדרו ׃

בשרש טען עצמותיכם צריך לומר עצמותיכם ׃

בשרש כחש פן ישחית צריך לומר פן יכחיש ׃

בשרש כרס מלא כרשו צריך לומר מלא ׃

בשרש מחום ואת גם זאת כמו ואת צריך למחוק מלת זאת

בשרש נאת דירה נאה צריך לומר נאה ׃

בשרש סבר לא חשתבי צריך לומר חשבתי ׃

בשרת פרח על תעמוד צריך לומר אל ׃

בשרש קלת ואת הבית יקלית צל יחביע תרגום יקלית ׃

בשרש שפע בגדול הקדים משה צל שפה ׃

בשרש שפע במורדון צריך לומר במורדון ׃

בשרש תחם אך רחוה צריך לומר רחוה ׃

ברוך א׳ עליון אשר נתן כח לעבדו בן אמתו להחל
ולכלות ספר הזה ובן יהי רצון מלפניו
שיהיה עמי להדפיס שאר הספרים
כאשר בלבבי

ותהי השלמתו בעיר איזנא שנת חמשת אלפים
ושלש מאות ואחת לבריאת עולם שהיא
שנת אלף וחמש מאות וארבעים ואחת
לביאת משיחנו וגואלנו ישוע יתברך
שמו לעולמי עולמין אמן :

כל אילן טוב נושא פרי טוב

Omnis arbor bona, profert fructum bonum.

תקותי במשיח הנשלח שהוא
עתיד לדון חיים ומתים

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
BIBLIOT. S. SILV.
BIBLIOT. S. SILV.
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

6 - 1 - D. 4

Digitized by Google

6
1 D
4